

**TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELEŞME HAREKETİNİN GENÇ İŞSİZLİĞİ
ÜZERİNE ETKİLERİ**

Nezahat DÖNÜM

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Şadan ÇALIŞKAN

Uşak

Eylül, 2018

**TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELEŞME HAREKETİNİN GENÇ İŞSİZLİĞİ
ÜZERİNE ETKİLERİ**

Nezahat DÖNÜM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İktisat Anabilim Dalı İktisat Bölümü

Danışman: Prof. Dr. Şadan ÇALIŞKAN

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eylül, 2018

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İktisat Ana Bilim / Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Nezahat DÖNÜM' ün "Üniversiteleşme Hareketinin Genç İşsizliği Üzerine Etkileri" adlı tezi 13/09/2018 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans Tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İmza

Üye Tez Danışmanı: Prof. Dr. Şadan ÇALIŞKAN

.....

Üye: Doç. Dr. Oytun MEÇİK

.....

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Olcay ÇOLAK

.....

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELEŞME HAREKETİNİN GENÇ İŞSİZLİĞİ ÜZERİNE ETKİLERİ

Nezahat DÖNÜM
İktisat Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül, 2018

Danışman: Prof. Dr. Şadan ÇALIŞKAN

İşsizlik sorunu gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde acil çözüm önerileri gerektiren en önemli yapısal ekonomik problemlerden biridir. Toplumun tüm kesimlerini derinden etkilemenin yanında; küresel ölçekte işgücü içinde en yüksek işsizlik oranı gençler arasında görülmektedir ve genç işsizliği oranı giderek yükselme eğilimindedir.

Dünyanın genç nüfus oranı en yüksek ülkeleri arasında yer alan Türkiye’de son yıllarda baş döndürücü bir üniversiteleşme hareketi gerçekleşmiştir. 2000’li yılların başında izlenen “her ilde en az bir devlet üniversitesi kurulması” politikası çerçevesinde çok sayıda yeni üniversite açılmış, mevcutların fakülte sayıları ve kontenjanları önemli ölçüde artırılmıştır. Bu süreçte yükseköğretim mezunu gençlerin sayıları hızla artarken yeterli istihdam imkânı yaratılamamış, özellikle yükseköğretim mezunu gençler arasında işsizlik oranı giderek artmıştır. Türkiye’de eğitim seviyesinin yükselmesinin, gençlerde işsizlik riskini azaltması ve ücretlerin yükselmesinde katkı sağlayamaması, eğitim harcamalarının ve yükseköğretim sisteminin etkinliğinin sorgulanmasına yol açmıştır. Türkiye’nin dünya

ekonomisinde arzulanığı yere ulaşabilmesi ancak beşeri sermayesi yüksek gençleri istihdam edebilmesi ile mümkündür.

Bu çalışmada Türkiye’de üniversiteleşme hareketi ve genç işsizliği sorunu değişik boyutları ile ele alınmıştır. Bu bağlamda, çalışmanın birinci bölümde işsizlikle ilgili terminoloji ve kavramsal çerçeve sunulmuştur. İkinci bölümde eğitimin fonksiyonları ve Türkiye’de üniversiteleşme hareketi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Türkiye’de genç işsizliği sorunu, eğitim seviyesi ve diğer demografik değişkenlere göre seçilmiş ülkelerle karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Sonuç kısmında, genç işsizliği ile mücadelede etkili olabilecek çözüm önerilerine özellikle bu sorunla mücadelede eğitimin etkinliğini artıracak önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, İşsizlik, Genç İşsizliği, Üniversiteleşme Hareketi, Yükseköğretim

ABSTRACT**THE IMPACT OF UNIVERSITY DISSEMINATION ON YOUTH
UNEMPLOYMENT IN TURKEY**

Nezahat DÖNÜM

Department of Economics

Usak University Institute of Social Sciences, September, 2018

Supervisor: Prof. Dr. Şadan ÇALIŞKAN

The issue of unemployment, that requires urgent solution recommendations, is one of the most important structural economic problems either in developed or in developing countries. Besides deeply affecting all segments of society; the highest unemployment rate in the world is observed among young people in the labour force in the global context and the rate of youth unemployment is tend to rise.

As owing one of the highest youth population in the world, Turkey has experienced a stunning dissemination of universities in recent years. At the beginning of the 2000s, within the frame of the policy so-called “establishment of at least one state university in each province” number of new universities has been established, the placements of the existing ones have been increased enormously. During this period, the unemployment rate among youth graduates has risen gradually while the number of graduate students from the higher education institutions accelerated. Rising level of education which could not contribute to increasing the wages and decreasing the risk of unemployment among youth population has caused to investigate the efficiency of expenditures on education and the higher education system in Turkey. The only possible way for Turkey to reach the desired place in the world economy is employing the young people that are endowed with high human capital.

In this study, dissemination of universities and issue of youth unemployment is regarded by various aspects. In this context, in the first chapter of the study, terminology and theoretical framework with regard to unemployment is presented. In the second chapter, functions of education and dissemination of universities in Turkey is discussed. In the third chapter, issue of youth unemployment in Turkey is analysed by education level and other demographic indicators with the Selected Countries in a comparative way. Conclusion part is devoted to policy recommendations that are thought to be effective in tackling with youth unemployment especially by rising the efficiency of education.

Keywords: Turkey, Unemployment, Youth Unemployment, University Dissemination, Higher Education.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada tüm dünyada önemli bir sorun olan genç işsizliği, nedenleri, çözümü için uygulanan politikalar ile Türkiye’de genç işsizliği ile mücadelede üniversitelerin rolü incelenmiştir.

Tez çalışmamın hazırlanması sürecinde ihtiyacım olan kaynakları benimle paylaşan, bilgi, tecrübe ve anlayışını benden esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Şadan ÇALIŞKAN’a ve bu süreçte çalışmalarım sırasında yardımcı olan ve motive edici davranışlarıyla destek veren değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Karabacak’a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Nezahat DÖNÜM

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Nezahat DÖNÜM

Doğum Yeri ve Tarihi : Kumru / 15.08.1992

Lisans Öğrenimi : Marmara Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri
İlişkileri, 2015

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

İletişim

e-posta Adresi : nezahatdonum@gmail.com

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

BM: Birleşmiş Milletler

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

WB: Dünya Bankası

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

KİT: Kamu İktisadi Teşebbüsleri

BYKP: Beş Yıllık Kalkınma Planı

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla

YÖK: Yükseköğretim Kurumu

NEET: Ne Eğitim Ne de İstihdamda Yer Almayan

MYO: Meslek Yüksek Okulu

İİBF: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

SBF: Sosyal Bilimler Fakültesi

ÖSYM: T.C. Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ.....	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
ÖZGEÇMİŞ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
GİRİŞ	1
Araştırmanın Amacı	4
Araştırmanın Önemi.....	4
Araştırmanın Yöntemi.....	4
Araştırmanın Kısıtları.....	4

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. İSTİHDAM ve İŞSİZLİK	5
1.1.1. İstihdam ve İşsizlikle İlgili Kavramlar	5
1.1.1.1. Tam İstihdam	6
1.1.1.2. Eksik İstihdam.....	6
1.1.2. İktisadi Ekollerin İşsizlik Olgusuna Bakışı	10
1.1.2.1. Klasik Yaklaşımda İşsizlik Kavramı.....	11
1.1.2.2. Neo-Klasik Yaklaşımda İşsizlik Kavramı.....	13
1.1.2.3. Keynesyen Teoride İşsizlik Kavramı	14
1.1.2.4. Yeni Yaklaşımlar ve İşsizlik Kavramı	15
1.1.2.4.1. İş Arama Teorisi	15
1.1.2.4.2. Konjonktür Devresi Teorisi.....	16
1.1.2.4.3. İş Kontratları Teorisi	17
1.1.2.4.4. İçerdekiler - Dışardakiler Teorisi	18
1.1.2.4.5. Etkin Ücret Teorisi	19
1.1.3. Doğal İşsizlik Oranı ve NAIRU	19

1.1.4. İşsizlik Histerisi	22
1.1.5. İşsizlik Kavramı ve Nedenlerine Göre İşsizlik Türleri.....	23
1.1.5.1. İşsizlik Türleri	25
1.1.5.1.1. Gizli İşsizlik.....	25
1.1.5.1.2. İradi İşsizlik (Gönüllü İşsizlik).....	26
1.1.5.1.3. Gayri İradi İşsizlik (Gönülsüz İşsizlik)	27
1.1.5.1.4. Friksiyonel İşsizlik (Geçici İşsizlik).....	28
1.1.5.1.5. Yapısal İşsizlik (Teknolojik İşsizlik).....	29
1.1.5.1.6. Konjonktürel İşsizlik	30
1.1.5.1.7. Mevsimsel İşsizlik	31
1.1.6. İşsizliğin Sosyo-Ekonomik Sonuçları.....	32
1.2. GENÇLİK ve GENÇ İŞSİZLİĞİ	34
1.2.1. Gençlik Kavramı.....	34
1.2.2. Genç İşsizlik Kavramı	34
1.2.3. Genç İşsizliğinin Önemi	35
1.2.4. Türkiye'nin Genç Nüfusu ve Demografik Fırsat Penceresi	36
1.3. GENÇ İŞSİZLİĞİNİN NEDENLERİ	39
1.3.1. Genç İşsizliğinin Mikro Düzeyde Nedenleri	41
1.3.1.1. Eğitim ve Mesleki Yetersizlik.....	41
1.3.1.2. Gençlerin İlk Kez Piyasaya Giriş Yapıyor Olmaları.....	43
1.3.2. Genç İşsizliğinin Makro Düzeyde Nedenleri.....	44
1.3.2.1. Toplam Talep ve Ekonomik Konjonktür	45
1.3.2.2. Gençlerin Ücret Düzeyleri	46
1.3.2.2.1. Asgari Ücret Uygulaması	47
1.3.2.3. Genç İşgücünün Büyüklüğü.....	47
1.3.2.4. Teknolojik Gelişmeler.....	48
1.3.3. Genç İşsizliğinin Sonuçları.....	49

II. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELEŞME HAREKETİ

2.1. Eğitimin Amaçları	52
2.2. Eğitimin Bireysel ve Toplumsal Getirileri	53
2.3. Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisi.....	55
2.4. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Eğitime Yapılan Harcamalar.....	56
2.5. Türkiye'de Eğitim Harcamaları ve Etkinliği.....	63

2.6. Üniversite Kavramı	67
2.7. Üniversitelerin Amaçları	68
2.8. Üniversitelerin Katkıları	69
2.9. Türkiye’de Üniversitelerin Tarihsel Gelişimi	71
2.10. Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarının Mevcut Durumu	72
2.10.1. Yükseköğretim Mezunu Gençler ve İşgücü Durumu	77
2.10.2. İşsizlikle Mücadelede Yükseköğrenimin Rolü	81
2.10.3. Yükseköğretimin Etkinsizlik Nedeni	83
2.10.4. Türkiye’de Yükseköğretimin İşsizliği Önlemedeki Etkinliği	84

III. BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE GENÇ İŞSİZLİĞİ EĞİLİMLERİ

3. DÜNYADA GENÇ İŞSİZLİĞİ	86
3.1. Genç İşgücü Piyasasında Genel Eğilimler	87
3.2. Genç İşsizliğinin Boyutları	88
3.3. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Genç İşgücü	91
3.3. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Genç İşsizliği	95
3.4.1. Türkiye İşgücü Piyasasının Genel Durumu	98
3.4.2. Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri	99
3.4.3. Türkiye İşgücü Piyasasında 1980 Sonrası Dönem	101
3.4.4. Türkiye İşgücü Piyasasının Mevcut Görünümü (1988-2018)	102
3.4.5. Türkiye’de İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranındaki Gelişmeler	103
3.4.6. Türkiye’de İstihdamın Sektörel Dağılımı	105
3.4.7. Türkiye’de Eğitim Durumu ve Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım, İstihdam ve İşsizlik Oranları (Erkek)	107
3.4.7.1. Okuma Yazma Bilmeyen Erkek İşgücü	107
3.4.7.2. Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmemiş Erkek İşgücü	109
3.4.7.3. İlkokul ve Ortaokul, Dengi Meslek Okul Mezunu Erkek İşgücü	109
3.4.7.4. Genel Lise ve Dengi Meslek Okul Mezunu Erkek İşgücü	111
3.4.7.5. Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Erkek İşgücü	112
3.4.8. Türkiye’de Eğitim Durumu ve Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım, İstihdam ve İşsizlik Oranları (Kadın)	114
3.4.8.1. Okuma Yazma Bilmeyen Kadın İşgücü	114
3.4.8.2. Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmemiş Kadın İşgücü	114
3.4.8.3. İlkokul ve Ortaokul, Dengi Meslek Okul Mezunu Kadın İşgücü	117

3.4.8.4. Genel Lise ve Dengi Meslek Okul Mezunu Kadın İşgücü	118
3.4.8.5. Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Kadın İşgücü	119
3.4.9. Türkiye’de Ekonomik Kriz Dönemlerinde İşsizlik Oranları	121
3.4.10. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İstihdam Edilenler	122
3.5. Türkiye’de Genç Nüfus, İşgücü ve İşsizlik İstatistikleri	123
3.5.1. Yaş Grubuna ve Cinsiyete Göre Genç İşsizler	124
3.5.2. Eğitim Durumu ve Dönemlere Göre Genç İşsizliği	126
3.5.3. Yerleşim Birimi ve Cinsiyete Göre Genç İşsizliği	129
3.5.3.1. Yerleşim Birimine Göre Genç Erkeklerin İşgücü Durumu.....	130
3.5.3.2. Yerleşim Birimine Göre Genç Kadınların İşgücü Durumu	132
3.5.4. İktisadi Faaliyet Koluna ve Cinsiyete Göre Gençlerin İstihdam Durumu	135
3.6. TÜRKİYE’DE GENÇ İŞSİZLİĞİ İLE MÜCADELE	137
3.6.1. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Genç İşsizliği	138
3.6.2. Genç İşsizliğini Önlemeye Yönelik Aktif İşgücü Piyasası Politikaları (AİPP).....	144
3.6.2.1. Ücret ve İstihdam Sübvansiyonları	144
3.6.2.2. Doğrudan Kamu İstihdam Yaratma Programları	145
3.6.2.3 İşgücü Piyasasına Yönelik Eğitim Programları	146
3.6.2.4. Girişimciliğin Desteklenmesi.....	147
3.6.2.5. İŞKUR’UN Gençlere Yönelik Aktif İşgücü Piyasası Programları ..	147
3.6.2.5.1. İş ve Meslek Danışmanlığı	148
3.6.2.5.2. İşgücü Yetiştirme Kursları	149
3.6.3. Genç İşsizliğini Önlemeye Yönelik Pasif İstihdam Politikaları	149
3.6.3.1. İşsizlik Sigortası	150
3.6.3.2. İşsizlik Yardımı	150
3.6.3.3. Tazminatlar	151
SONUÇ	152
KAYNAKÇA	155

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Yıllara ve Yaş Gruplarına Göre Nüfus Tahmini.....	37
Tablo 2: Genç İşsizliğinin Arz ve Talep Yönlü Görünümü.....	40
Tablo 3: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Kamu ve Özel Eğitim Kurumlarına Yapılan Eğitim Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (%).....	58
Tablo 4: 2014 Yılı Eğitim Seviyelerine Göre Kamu ve Özel Eğitim Kurumlarına Yapılan Harcamaların Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla İçindeki Payı (%).....	62
Tablo 5: Eğitim Harcamaları İstatistikleri 2015-2016	63
Tablo 6: Okullaşma Oranları.....	65
Tablo 7: Yıllara Göre PISA Türkiye'nin PISA Durumu	66
Tablo 8: 2017-2018 Yılı Üniversite Türü ve Cinsiyete Göre Öğrenci Sayıları	75
Tablo 9: 2017-2018 Yılı Üniversitelerde Cinsiyete Göre Öğrenci Sayıları.....	76
Tablo 10: 2017-2018 Yılı Akademisyen Sayıları	77
Tablo 11: Yükseköğretim Mezunu Gençlerin İstihdam Durumu (15-24 Yaş) (Bin)..	80
Tablo 12: Gençlerin Bölgelere ve Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranları 1997-2017	88
Tablo 13: Genç İşsizlik Göstergeleri 2016-2018	89
Tablo 14: Bölgelere Göre Genç İşsizlik Göstergeleri 2016-2018.....	90
Tablo 15: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Genç İşgücü 2000-2017 (15-24 Yaş)	93
Tablo 16: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Genç İşsizlik Oranları (%)	96
Tablo 17: Türkiye'de Nüfus, İşgücü, İstihdam ve İşgücüne Katılım (1988-2017) (15+Yaş).....	104
Tablo 18: Türkiye'de İstihdamın Yıllar İtibariyle Sektörel Dağılımı (%).....	106

Tablo 19: Türkiye’de Eğitim Durumu ve Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım, İstihdam Ve İşsizlik Oranları (15+) (%) Erkek.....	108
Tablo 20: Türkiye’de Eğitim Durumu ve Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım, İstihdam Ve İşsizlik Oranları (15+) (%) Kadın.....	116
Tablo 21: 15-24 Yaş Grubundaki Nüfusun Yıllara Göre İşgücü ve İstihdam Durumu	123
Tablo 22: Yıllar İtibariyle Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Genç İşsizlik Oranları (%)	125
Tablo 23: Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik, İstihdam ve İşgücüne Katılım Oranları (15-24 Yaş Grubu) (%).....	127
Tablo 24: Yerleşim Birimine Göre Genç İşgücünün Durumu (15-24 Yaş Grubu) (Erkek) (%).....	131
Tablo 25: Yerleşim Birimine Göre Genç İşgücünün Durumu (15-24 Yaş Grubu) (Kadın)	133
Tablo 26: İktisadi Faaliyet Koluna ve Cinsiyete Göre Gençlerin İstihdam Oranları (15-24 Yaş Grubu)	136

GİRİŞ

İşsizlik, tüm dünyada uygulanan ekonomik-sosyal politika önlemlerine rağmen gittikçe etkisini arttıran ve ülkeleri bireysel, toplumsal ve ekonomik yönden olumsuz etkileyen güncel, iktisadi, küresel problemlerden birisidir. Zira kişinin işsiz kalması yalnızca gelir ve üretim kaybına neden olmamakta aynı zamanda sosyal, politik ve ahlaki olumsuz sonuçlara da yol açmaktadır. Ülkelerin sosyo-ekonomik yapıları ve gelişmişlik düzeyleri farklı olması nedeniyle işsizlik, farklı nedenlerle ortaya çıkmakta ve farklı sosyo-ekonomik sonuçlar doğurmaktadır.

İşsizlik sadece Türkiye’de değil hemen her ülkede yaşanan önemli bir makroekonomik sorun olarak görülmektedir. Özellikle de 2008’de yaşanan küresel kriz pek çok gelişmiş ülkeyi dahi etkilemiş ve işsizlik önemli boyutlara ulaşmış ve çözülmesi gereken güncel bir sorun haline gelmiştir. Son dönemlerde işsizliğin yanı sıra genç işsizlik, eğitilmiş işsizlik gibi kavramlar da sıkça rastlanan makroekonomik sorunlar arasında yer almaktadır (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 81).

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde işsizlik, genellikle yapısal bir nitelik taşımaktadır ve bu yönüyle çözümü gelişmiş ülkelere göre daha güç ve zaman alıcıdır. Türkiye’nin işsizlik sorununun temelinde hızla artmakta olan genç nüfusa yeterli istihdam olanaklarının sağlanamaması ve eğitim politikasındaki eksiklik ve yetersizlikler yer almaktadır. Türkiye’de eğitim sistemi ile iş piyasası birlikte ve birbirlerine uyumlu olacak şekilde koordine edilememiştir. Türkiye’de özellikle yükseköğretim kurumlarından mezun olan gençlerin, iş piyasasının talep ve ihtiyaçlarını karşılayacak bilgi, beceri ve teknik donanıma sahip olmaması genç işsizliğinin çözümünü zorlaştıran bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

İşsizlik sorununa; yaş durumları itibariyle bakıldığında genç işsizlik oranının toplam işsizlik oranından çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun başlıca nedenleri arasında Türkiye’deki nüfus artış hızının yüksek fakat işgücünün nitelik olarak yetersiz olması, sermaye birikimi ve yatırımların yetersizliği, siyasal ve ekonomik istikrarsızlıklar gibi etkenler sayılabilir. Sorunun çözümü ise ancak uzun vadeli politikaların hayata geçirilmesi ile mümkündür. Türkiye genç nüfusa sahip bir

ülke olmakla birlikte bu genç neslin üretim sürecinde değerlendirilememesi, emek piyasasındaki sorunların katlanarak artmasına ve çözümünün giderek zorlaşmasına neden olmaktadır.

Günümüzde ülkeler, rekabet üstünlüğünü beşeri sermaye birikimindeki gelişmeler ile sağlayabilmektedirler. En önemli rekabet unsurunun bilgi ve beşeri sermaye donanımı yüksek işgücünün olduğu günümüz dünyasında eğitim seviyesinin yükselmesi hem bireysel hem de toplumsal, ekonomik ve sosyal kazançlar sağlamaktadır.

Eğitim seviyesi yükseldikçe bireylerin verimlilik düzeyleri artmakta, bunun sonucunda yüksek düzeyde ücret elde etmekte, yaşam kalitesi yükselmekte ve işsiz kalma riski azalmaktadır. Aynı zamanda işsizlik durumunda işsiz kalınan süre daha kısa sürmektedir. Eğitimli toplumlarda gelir dağılımı daha adaletli, bölgesel farklılıklar daha az ve sosyal sermaye daha güçlüdür.

Türkiye, bilgi ekonomisinin hâkim olduğu günümüzde, sahip olduğu genç nüfusunun işgücünü piyasasına hazırlandığı eğitim sisteminde ve özellikle yükseköğretim sisteminde birtakım reformlar yaparak dünya ekonomisinde hak ettiği yeri elde edebilecektir. Bu kapsamda, özellikle yükseköğretim sisteminin emek piyasasının talepleri ve dünyadaki gelişmeler ışığında yeniden şekillendirilmesi son derece önemli bir yapısal reform olarak gündemdeki yerini sürekli olarak korumaktadır. Bu yapısal reformun gerçekleştirilmesi, bireysel ve toplumsal ekonomik getirileri yanında önemli siyasal, toplumsal ve bireysel dışsal getirileri de beraberinde getirerek toplumun refah düzeyinin yükselmesine katkı sağlayacaktır.

Ülkemizde modern anlamda üniversiteler Cumhuriyetin ilanından sonra gelişme göstermiştir. Üniversiteler, 1923-1950 döneminde modernleşme aracı olarak, 1950’li yıllarda toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda kalkınmanın bir aracı olarak, 1980’li yıllarda ise ekonomik hayatı canlandırıcı bir faktör olarak görülmüştür. 2009 yılından itibaren ise her ile en az bir devlet üniversitesi açılması politikası hayata geçirilmiştir.

Üniversitelerde daha çok teknik bilginin üretilmesine yönelik çalışmaların ve üniversite-sanayi işbirliğinin ön planda tutulduğu bu son dönemde, üniversiteler bilgi üretme ve paylaşma, iş piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücünü yetiştirme gibi temel geleneksel fonksiyonlarının yanında ve belki de öncelikle eğitim verdikleri

kentlerin ekonomik hayatına yaptıkları katkılar dikkate alınarak hizmete açılmışlardır.

Bu amaç doğrultusunda çok hızlı bir şekilde gerçekleştirilen üniversiteleşme hareketinin orta ve uzun vadede yapacağı ekonomik ve toplumsal katkılar yadsınmamakla birlikte; kısa dönemde eğitimin kalitesi ve çıktıları açısından önemli sıkıntıları beraberinde getirmesi kaçınılmazdır.

Bu çalışmada ilk olarak işsizlik ve istihdam kavramları teorik olarak analiz edilecek, arkasından Türkiye’de işsizlik sorununun boyutları, nedenleri ve türleri ele alınacaktır. Ardından, Türkiye’de artan üniversite ve üniversite mezunu sayısının genç işsizliği üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Çalışmanın son kısmında ise, Türkiye’de yükseköğretim sisteminin işsizliği önlemedeki arzulanan fonksiyonunu yerine getirebilmesine yönelik çözüm önerileri sunulacaktır.

Araştırmanın Amacı

Gençlerin ve eğitimli gençlerin işsizliği üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalarda gençlerin eğitim düzeyi arttıkça işsizlik oranı teorik olarak azalması beklenmekte iken Türkiye’de tersi bir durum söz konusu olmuştur. Bu anlamda Türkiye’deki eğitim sistemi incelenmiştir. Gençlerin aldıkları eğitim ile işgücü piyasasının uyuşmaması ve bu doğrultuda etkili olabilecek çözüm önerileri sunulmuştur.

Araştırmanın Önemi

Türkiye’nin genç nüfusa sahip olması ve eğitimli gençlerin işsiz kalması, eğitime yapılan harcamaların ve gençlerin atıl kalmasına neden olmaktadır. Ülkenin geleceğini bugünün gençlerinin oluşturması çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Dünya Bankası (WB)’na ait veriler ve raporlar doğrultusunda karşılaştırmalı olarak genç işgücü ve işsizlik oranları analiz edilmiş ve eğitim düzeylerine göre genç işsizlik oranları incelenmiştir.

Araştırmanın Kısıtları

Çalışmada TÜİK’ten 1988-2017 yılları, OECD’den 1999-2017 yılları ve ILO’dan 1997-2017 yıllarını içeren gençlerin işgücü durumu yıllar itibariyle analiz edilmeye çalışılmıştır.

I. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. İSTİHDAM ve İŞSİZLİK

1.1.1. İstihdam ve İşsizlikle İlgili Kavramlar

İstihdam sözcüğünün anlamı bir kimseyi bir işte çalıştırma, kullanma veya hizmete kabul etme şeklindedir. İstihdam sözcüğünü dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde tanımlamak mümkündür. Geniş anlamda istihdam, bir ülkenin sahip olduğu tüm üretim faktörlerinin gelir sağlamak amacıyla kullanılma ya da çalıştırılma derecesidir. Dar anlamda istihdam ise, üretim faktörlerinden yalnızca emeğin üretimde kullanılması ya da çalıştırılma derecesi anlamına gelmektedir. Dar anlamda istihdam kavramında yalnızca emek (işgücü) faktörü ele alınır (Tatar, 2006: 3). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'in yapmış olduğu tanıma göre istihdam, işbaşında olanlar ve işbaşında olmayanlar grubuna dâhil olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus, istihdam edilen nüfustur. Buna göre istihdam edilen nüfusu anlayabilmek için, bu yeni iki kavramı açıklamamız gerekir. İşbaşında olanlar,

“ücretli, maaşlı, yevmiyeli, kendi hesabına işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak referans dönemi içerisinde en az bir saat bir iktisadi faaliyette bulunan kişilerdir”. Diğer kavram olan işbaşında olmayanlar ise “iş ile bağlantısı devam ettiği halde, referans haftası içinde çeşitli nedenlerle işinin başında olmayan kendi hesabına veya işveren olarak çalışan kişilerdir”. (<http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 07.10.2017).

İstihdam konusunda emek faktörü kilit bir noktadır. Çünkü emek beşeri bir faktördür. Diğer faktörlerin boşa kalması durumunda ortaya sadece ekonomik problemler çıkmaktadır. Ancak emek faktörünün yani bireyin işsiz kalması durumunda ekonomik problemlerle birlikte birtakım sosyal ve politik problemler ortaya çıkmaktadır. Çalışmayan kimselerin toplumda yaratacağı huzursuzluk, emek

faktörünün boŖta kalmasını, diğer faktörlerin boŖta kalmasından daha önemli bir durum haline getirmektedir.

1.1.1.1. Tam İstihdam

Tam istihdam kavramı genel anlamı ile bir ekonomideki üretim faktörlerinin (emek, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimci) tümünün üretimde kullanılıyor olması, bu faktörlerden hiçbirinin boŖta kalmamasını ifade etmektedir (Çelik, 2011: 186). Tam istihdamın gerçekleştiği bir ekonomi mevcut çalışma şartlarında ve cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen tüm bireylerin çalışıyor olması durumunu ifade eder. Tam istihdam durumunda tüm üretim faktörleri üretime katılmış durumdadır. Bu durum tam istihdamın teorik çerçevesini çizmekle birlikte gerçekte ise tüm faktörlerin üretime katıldığı bir durum mal ve emek piyasalarındaki aksaklıklardan dolayı gerçekçi değildir (Şahin, 2006: 297).

Ekonomistler bir ekonomide en iyi koşullarda dahi işgücünün tamamının istihdam edilemeyeceğini ve işsizlik oranının sifıra indirilemeyeceğini ifade etmekte ve ekonomide bir miktar friksiyonel ve yapısal işsizliğin her zaman var olacağını kabul etmektedirler. Bir ekonomide işsizliğin ne kadarının friksiyonel ne kadarının yapısal türde olduğu tam olarak bilinmemekle birlikte bu iki tür işsizliğin toplamı doğal işsizlik oranını vermektedir. Doğal işsizlik oranının yüzde olarak hesaplanması zor olmakla birlikte bir ekonomide uzun yıllar işsizlik oranı ortalaması o ülke için doğal işsizlik oranı olarak kabul edilmektedir (Yıldırım vd., 2012: 32). Doğal işsizlik oranına bağlı olarak bazı üretim faktörleri de boŖta olabilir. Tam istihdam için önemli olan ise, açık işyerleri sayısının, o anda iş arayanlardan fazla olmasıdır (Pekin, 2014: 126).

1.1.1.2. Eksik İstihdam

Bir ekonomide üretim faktörlerinin tümünün değil sadece bir kısmının üretime katılması durumunda, o ekonominin eksik istihdamda olduğu kabul edilir. Eksik istihdamda üretim faktörlerinden bir kısmı üretime katılmamakta, atıl kalmaktadır (Pekin, 2014: 127). Bunun en önemli sebeplerinin başında ise talep yetersizliği gelmektedir. Üretilen malların bir kısmının satılamaması ve stokların artması durumunda ekonomide talep yetersizliğinden söz edilir. Böyle bir durumda girişimciler ne kadar mal talep ediliyorsa o kadar mal üretimi yapacak ve üretim hacmini daraltacaklardır. Bir ekonomide mal üretiminin azalmasının anlamı ise

işgücünün bir kısmının işsiz kalmasıdır. Bu durum da eksik istihdamı meydana getirir (Tatar, 2006: 4; Demirci vd., 1992: 297).

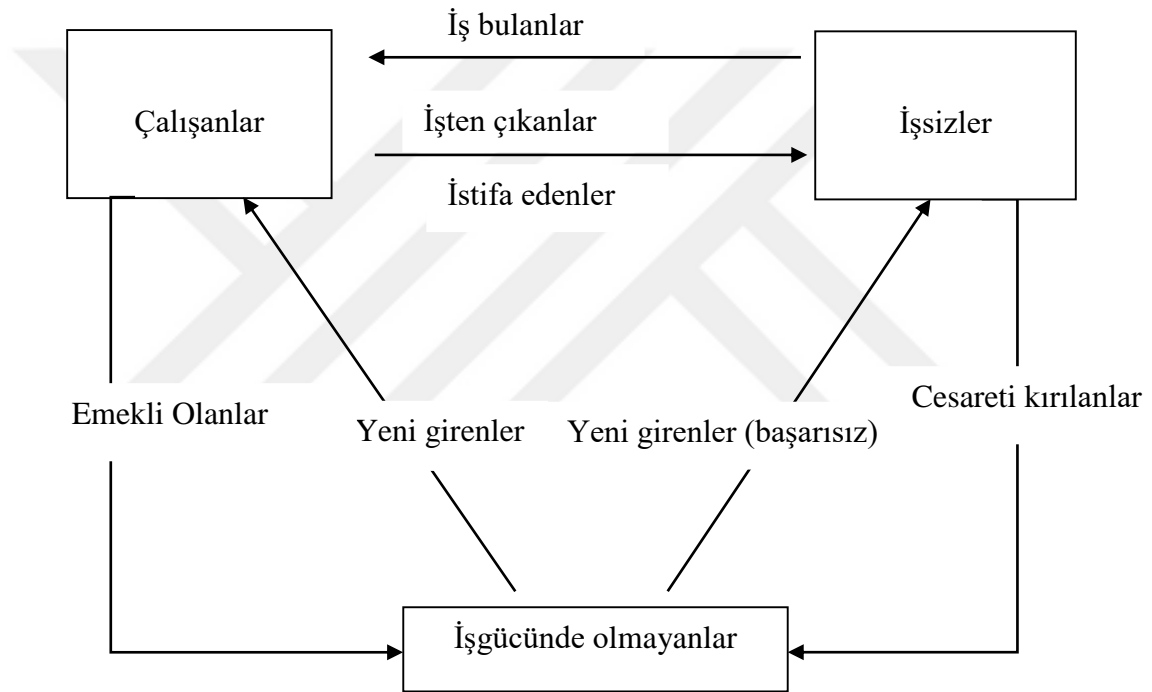
Bir diğer deyişle eksik istihdam, ekonomide gayri iradi işsizliğin var olması anlamına gelmektedir. Eksik istihdamı dar ve geniş anlamda ele alabiliriz. Geniş anlamda eksik istihdam, bir ülke ekonomisinde var olan emek, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimci gibi üretim faktörlerinin tamamının üretime katılamaması, bir kısmının boşta kalması anlamına gelir. Dar anlamı ile eksik istihdam ise, bir ülke ekonomisinde cari ücret seviyesinden çalışmak istediği halde iş arayıp da bulamayan bireylerin olması anlamına gelir (Çelik, 2011: 187; Unay, 1997: 393). İstihdam edilen işçiler üretime katılarak mal ve hizmet üretmekte iken işsizler mal ve hizmet üretimine katılmamaktadır. Dolayısıyla işsizlik oranlarındaki artışlar ülke ekonomisinde reel gayrisafi milli hasılanın düşmesine neden olmaktadır. İşsizlik ile gayrisafi milli hâsıla arasındaki bu negatif ilişkiyi ilk kez Arthur Okun analiz etmiş ve bu sebeple bu ilişkiye Okun Yasası adı verilmiştir (Mankiw, 2010: 290).

Arthur Okun (1962) tarafından geliştirilen Okun Yasası'na göre ekonomik büyüme ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki vardır. Cari işsizlik oranındaki %1'lik azalış, cari büyüme oranında ortalama olarak %3'lük bir artış meydana getirmektedir. Bu yasaya göre cari işsizlik oranı doğal işsizlik oranının üstüne çıktığında ekonomide bir eksik istihdam durumu vardır (Güvel, 2011: 259). İstihdam ile milli gelir arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır. İstihdam seviyesi arttıkça milli gelir seviyesi de buna bağlı olarak artmaktadır. Ancak istihdam seviyesindeki değişiklikler milli gelire aynı oranda yansımaz. Bu durum ise azalan verimler yasasından ileri gelir. Bir ekonomide ilk olarak en verimli kaynaklar kullanılmakta ve genişleme devam ettikçe daha az verimli kaynaklar kullanılmaktadır. Örneğin daha az verimli topraklar işletilir ya da daha az nitelikli işçiler istihdam edilir (Aren, 2008: 34). Bir ülke ekonomisinde eksik istihdamın varlığı bize ekonomide olması gereken refah seviyesine ulaşamadığını gösterir. Yani milli gelirin düşük olması ve buna bağlı olarak kişi başına gelirlerin düşük olması durumunu ifade eder (Çelik, 2011: 187). İstihdam ile milli gelir arasındaki doğru yönlü ilişki nedeniyle eksik istihdam ekonomilerde istenilmeyen bir durumdur. Bir ülke ekonomisinin eksik istihdamda olması mevcut kapasite ile daha az üretim ve daha az refah artışı anlamına gelir. Çünkü eksik istihdamda hem istihdam edilenlerin

hem de üretim faktörlerinin kapasiteleri mevcut teknoloji düzeyinde tam ve etkin kullanılamamaktadır (Gökpınar, 2011: 6-7).

Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusun içinde yer alan çalışanlar, işsiz kişiler ve işgücünde olmayanlar arasında daima bir hareket söz konusudur. Bu husus, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde işsizlikle ilgili verilerin analiz edilmesinde dikkate alınması gereken önemli bir gerçekliktir, aksi halde yapılacak analiz ve çözüm önerileri gerçeği yansıtmaktan uzaklaşabilir. Aşağıdaki Şekil 1’de işgücünün emek piyasası, istihdam ve işsizlik arasındaki hareketliliği gösterilmiştir.

Şekil 1 : Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus İçindeki Hareketler

Kaynak: (Ünsal, 2009: 88).

Şekilden de anlaşılacağı üzere işgücü içinde yer almayanların bir kısmı işgücüne yeni katılırlar. İşgücüne yeni katılan bu katılımcılar ya iş bularak çalışan grubuna ya da iş bulamayarak işsizler grubuna dâhil olurlar. Çalışanların bir kısmı ya işten atıldıkları için ya da kendi istekleri ile işten ayrıldıkları için işsiz kalırken bir kısmı da emekli olarak işgücünde olmayanlar grubuna dâhil olurlar. İşsizlerin bir kısmı iş bularak çalışanlar grubuna katılırken diğer bir kısmı da iş bulmaktan ümidini keserek işgücüne dâhil olmayanlar grubuna dâhil olurlar. Bu son gruptakiler cesareti kırılan işçiler olarak adlandırılır (Ünsal, 2009: 88).

İşgücü: Bir ülkede istihdam edilenler ile iş aramakta olan işsizlerin toplamı bize işgücünü verir. İşsizlerin sayısı ile işgücünün birbirine oranlanması ile işsizlik haddi elde edilir (Şahin, 2006: 286).

Kurumsal olmayan sivil nüfus: Bir ülkede yurt, okul, çocuk yuvası, otel, huzur evi, hastane, kışla ve hapisane gibi kurumsal yerlerde ikamet edenler ile yabancı uyruklular dışında kalan nüfusu ifade eder. Bu nüfusun 15 ve daha yukarı yaştaki bölümü ise “kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus”u oluşturmaktadır. 15 yaş ve daha yukarı yaştaki nüfus çalışabilir kesimi ifade ettiğinden, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusa aynı zamanda “aktif nüfus” da denilmektedir (Biçerli, 2009: 54). Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus, istihdam edilenler, iş aramakta olan işsizler ve işsiz olup iş aramayan işsizler olmak üzere üç gruptan oluşur (Ünsal, 2009: 87). Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus alt sınır olarak genellikle zorunlu eğitimin bitimi iken üst sınır genellikle belirtilmemekle birlikte emeklilik yaşı üst sınır kabul edilmektedir. Bazı ülkelerde 15-64 yaş arası, bazı ülkelerde 15-59 ve bazılarında 16-74 ya da 14 ve yukarı yaş olarak kabul edilmektedir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2003: 39). Türkiye’de kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus TÜİK tarafından 15-64 yaş aralığı olarak kabul edilir. Nüfusun 15-24 yaş aralığındaki nüfusu ise, genç nüfusu ifade etmektedir. İstihdam halindeki nüfusun çalışma çağındaki nüfus içindeki oranı istihdam oranını verir. İstihdam oranı kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusun ne kadarının çalıştığını göstermektedir.

$$\text{İstihdam Oranı} = \frac{\text{Çalışanlar}(E)}{\text{Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus}} \times 100$$

İşgücüne katılım oranı bize çalışma çağındaki nüfusun ne kadarının çalışmak istediğini yansıtır ve bu oranın yükselmesi kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusun daha büyük bir bölümünün çalışmak istediğini belirtir. İşgücü piyasasına katılan bireylerin sayısı işgücü piyasasından ayrılan bireylerin sayısından fazla ise işgücüne katılım oranı artar; tersi durumda da azalır (Lordoğlu ve Özkaplan, 2003: 54).

$$\text{İşgücüne Katılım Oranı} = \frac{\text{İşgücü}}{\text{Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus}} \times 100$$

İşsizlik oranı, işini kaybetmiş olup iş arayan, çalışmak istediği halde iş bulamayan kişilerin toplam işgücü içindeki oranıdır (Ak, 2007:46).

$$\text{İşsizlik Oranı} = \frac{\text{İşsizler (U)}}{\text{Çalışanlar (E) + İşsizler (U)}} \times 100$$

Cesareti kırılan işçiler olarak adlandırılan ve gerçekte çalışmak isteyen bu kişiler hesaba katıldığında, işsizlik oranları gerçekte, verilen işsizlik oranlarından daha yüksek olacaktır. Aynı zamanda çalışan grubunda yer alan kişilerin tümü tam gün çalışmamaktadır. Çalışanların bir kısmı yarım gün şeklinde çalışmakta ya da örneğin günde 2 saat çalışmaktadırlar. Eksik istihdam adı verilen bu durum hesaba katıldığında, işsizlik oranları yine verilen işsizlik oranlarından daha yüksek düzeyde olmaktadır (Ünsal, 2009: 90-91).

Formülde yer alan işsizlik oranı verileri aslında bize her zaman gerçeği yansıtmamaktadır. Bu durumun iki nedeni vardır. Öncelikle ülke ekonomilerinde işsizlik oranlarının yüksek olduğu ve bu sebeple iş bulmanın da güç olduğu dönemlerde, işsiz kalan kişilerden bir kısmı iş bulmaktan ümidini keserek işgününe dâhil olmayan grubun içinde yer alırlar.

1.1.2. İktisadi Ekollerin İşsizlik Olgusuna Bakışı

Bir ülkede çalışma gücü ve yeteneğine sahip olan ve cari ücret düzeyinde çalışmak isteyen kişilerin iş bulamaması durumuna işsizlik, bu durumda olan kişilere ise işsiz denir. İşsizliğin ortaya çıkması ve nedenleri konusunda iktisatçılar farklı görüşlere sahiptir. İşsizliğin açıklanmasında piyasa kavramı, piyasalara müdahale ve piyasa dengesi merkezli olarak yapılan çözümlerlerin, yaklaşık olarak iktisat okullarının sayısı kadar farklılık gösterdiği ileri sürülmektedir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 26).

Klasik ve Neo Klasik iktisatçılar ekonominin daima ve kendiliğinden tam istihdamda dengeye geleceği görüşünden hareket ettikleri için istihdam konusu ile fazla ilgilenmemişlerdir. Ancak ekonominin sahip olduğu emek, sermaye ve doğal kaynak faktörü potansiyelinin bir kısmının istihdam edilememesi sık rastlanan bir durumdur. 1929 Büyük Buhran ile birlikte yaşananlar buna örnektir. Keynes, klasik teorinin yeterince ilgilenmediği istihdam sorununu “İstihdam Faiz ve Paranın Genel Teorisi” adlı eserini yayınlamaya ön plana çıkarmıştır (Pekin, 2014:118-119).

Klasik ve Neo-klasik iktisatçılara göre ücret ve fiyatların esnek olmasının sonucu olarak ekonomi daima tam istihdamdadır, ekonomide eksik istihdam dengesi olamaz. Ekonomide işsizlik olması durumunda ücretler esnek olduğu için aşağıya doğru hareket edecek ve düşük ücret seviyesinde işverenler işgücü talebini arttıracaklar, sonuçta çalışmak isteyen herkes iş bulacaktır. Ücretlerin esnekliği tam istihdam dengesini sağlamada etkilidir. Ekonomide talep şoklarına bağlı olarak bir işsizlik olabilir ancak bu işsizlik geçicidir, sürekli bir işsizlik söz konusu değildir.

Keynes ve ona bağlı iktisatçılar Klasik iktisatçıların işsizlik konusundaki ön kabullerini ve varsayımlarını reddetmişlerdir. Keynes'e göre ücretler aşağı doğru rijit, yani esnek değildir. Ona göre sendikalar ve asgari ücret uygulamaları ücretlerin aşağı doğru esnek olmasını engeller. Ayrıca ücretler düşse dahi ekonomide eksik istihdam olacaktır. Çünkü düşük ücretle çalışanların satın alma güçleri düşük olduğu için mal ve hizmetlere olan talep azalacaktır. Keynesyen iktisatçılara göre, ekonomide eksik istihdam istisnai değil genellikle yaşanan bir durumdur. Yani ekonomide sürekli bir gayri iradi işsizlik durumu olabilir (Şahin, 2006: 292).

1.1.2.1. Klasik Yaklaşımda İşsizlik Kavramı

1776 yılında yayınlanan Smith'in Milletlerin Zenginliği adlı eserle birlikte doğan Klasik İktisadi Düşünce, bu ekole mensup yazarlarca zenginleştirilmiştir. Bu ekolün en önemli temsilcileri Adam Smith, David Ricardo, Thomas Robert Malthus ve John Stuart Mill' dir. Klasik iktisadi düşünceye göre, fiyat mekanizması düzgün işlediği sürece (ücretin ve faizin esnekliği), ekonomi tam istihdam dengesini sağlamaktadır (Dinler, 2007: 316). Piyasalarda meydana gelen arz ve talepteki değişimlere göre ücret ve fiyatların esnek olması sebebiyle anında ayarlanabildiği ve arz edilen tüm malların satıldığı, talep sahiplerinin istedikleri kadar mal satın alabildiği durum sürekli temizlenen piyasa modeli olarak ifade edilir (Yıldırım vd., 2012: 15).

Klasiklerin işsizlik konusundaki bu görüşleri, J. Baptiste Say'ın Mahreçler Yasasından ileri gelir. Bu yasa "her arz kendi talebini yaratır" ilkesine dayanarak üretimin sürdürüldüğü ve devletin ekonomiye müdahale etmediği sürece işsizliğin olmayacağı düşüncesine dayanır. Bu durumda dışarıdan hiçbir müdahale olmadığında, üretilen her mal piyasada satılacak ve dolayısıyla talep yetersizliğinden kaynaklanan bir işsizlik olmayacaktır. Piyasada bir dengesizlik ortaya çıktığında

Ücretler esnek olduğu için aŗaęı- yukarı hareket ederek bu dengesizlik ortadan kalkacaktır (Lordoğlu ve zkaplan, 2003; 404; Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 27).

Klasikler “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” felsefesini benimsemiŗler, devletin ve sendikaların ekonomiye, piyasa mekanizmasının iŗleyiŗini bozabilecek nitelikteki her türlü müdahalesine karŗı ıkmıŗlardır (Dinler, 2007: 317). Bu yaklaŗıma göre fiyatlar tam esnek varsayılmaktadır. Fiyatlar, maliyetler tarafından değil piyasada dolaŗan para miktarı tarafından belirlenmektedir. Klasik yaklaŗıma göre, piyasadaki para miktarı deęiŗmedike, fiyatlar genel seviyesinde bir deęiŗiklik olmayacaktır. Firmalar reel ücretlerdeki yükselme karŗısında emek talebini dŗreceklerdir ve bu durum istihdamın daralması, üretimin dŗmesi anlamına gelmektedir ve sonuçta klasik iŗsizlik ortaya çıkacaktır. Emek piyasası rekabetçi olduğu durumda, iŗsiz kalan iŗiler daha dŗk reel ücretlerde alıŗmaya razı olacaklardır. Piyasaya müdahale olmaması durumunda klasik iŗsizlik süreklilik arz etmeyecek ve ekonomi kendiliğinden tam istihdam düzeyine gelecektir. Ancak, piyasaya devlet ve sendikaların müdahale etmesi durumunda iŗsizlik ortaya çıkacaktır. Klasiklerin iŗsizlik konusunda önermeleri; devletin piyasaya müdahalesi azaltılmalı, devlet, rekabeti sağlayıcı düzenlemeler yapmalı ve emek piyasasının daha rekabetçi olabilmesi için sendikalaŗmanın önüne geçilmelidir.

Klasik iktisadi grŗe göre iŗsizlik, yalnızca üretimde kısa süreli dalgalanmalara bağlı olarak ortaya çıkabilir. cret ve fiyatların esnek olması nedeniyle piyasa dengesi yeniden sağlanacaktır. Bu durumda cari ücret seviyesinde alıŗmak isteyen herkes iŗ bulabilir. İŗsizlik ancak bireylerin isteğine dayalı olarak oluŗmaktadır, yani oluŗan iŗsizlik iradi olarak tercih edilen bir durumdur (Lordoğlu ve zkaplan, 2003: 404). Sonuçta Klasik Yaklaŗıma göre ekonomide iŗsizlięin ortaya ıkıŗ nedeni, piyasanın doğal dengesini bulamamasıdır. Klasikler piyasa dengedeysen de iŗsizlięin olduğunu kabul etmiŗler ancak bu iŗsizlięin iradi/ gönüllü ya da friksiyonel/ geçici iŗsizlik olduğunu sylemiŗlerdir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 26-29).

Birinci Dünya Savaŗı’ndan sonra 1930’lu yıllarda dünya genelindeki birçok ülkede ekonomik krizler ve buhranlar yaŗanmıŗ, üretilen mallar satılamamıŗ, iŗsizlik had safhaya ıkmıŗ ve buna benzer birçok sıkıntı yaŗanmıŗtır. 1929 Büyük Buhran’dan sonra ücretlerin ve fiyatlar genel seviyesinin dŗmesine rağmen

ekonominin canlanmadığı ve fiyat ve ücret değişimleri ile talebin arttırılmasının mümkün olmadığı ortaya çıkmıştır. İşsizlik ile mücadele o tarihten itibaren başlamış ve halen devam etmektedir (Karabulut, 2007: 2).

1.1.2.2. Neo-Klasik Yaklaşımda İşsizlik Kavramı

Neo Klasik yaklaşım 1870-1930 yıllarında ortaya çıkmıştır. Neo-Klasik iktisatçılar da Klasikler gibi işsizliğin gönüllü/iradi olduğu görüşündedirler. Ekonomide tam bilgi mevcuttur ve işgücü hareketliliği tamdır. İşgücü birbirinin yerine ikame edilebilir. Emek ve mal piyasasında ücret ve fiyatlar tam esnektir ve toplam talep düzeyi sabit kabul edilir. Piyasada denge ücret düzeyi ise emek arz ve talebin kesiştiği noktada gerçekleşmektedir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 32).

İşgücü piyasasında meydana gelen dengesizlikler, çoğu zaman ücretlerin aşırı yükselmesine bağlanmaktadır ve işsiz kalanların daha düşük ücrete razı olmalarıyla işgücü piyasasının yeniden dengeye geleceği varsayımı ileri sürülmektedir (Koray, 2012: 175). Emek piyasasında işgücü fazlalığı oluşması durumunda ücretlerin aşağı doğru esnek hareketi ile işsizlik olgusu ortadan kalkacaktır. Neo- Klasik yaklaşıma göre, ekonomide tam istihdam geçerlidir ve piyasadaki ücret düzeyinden çalışmak isteyen herkes iş bulabilir. Ancak denge ücret düzeyinin üstünde bir ücretle çalışmak isteyen kişiler gönüllü olarak işsizdirler (Ataman, 1998: 61).

Neo-klasik modelde, piyasalarda arz ve talep değiştiğinde ücret ve fiyatlar esnek olmaları sebebiyle anında arzı talebe eşitleyen düzeye intibak etmektedir. Piyasaların sürekli temizlendiği varsayım üzerine inşa edilen bu modellere aynı zamanda esnek fiyatlı modeller (flexible-price models) denilmektedir. Bu modelde işçilerin fayda maksimizasyonu davranışlarından oluşturulan emek arz eğrisi ile firmaların kâr maksimizasyonu davranışlarından oluşturulan emek talep eğrisinin kesiştiği noktada emek arzı emek talebine eşitlenmekte ve işgücü piyasasında denge sağlanmaktadır. Bu durumda emek piyasasında bazı kişilerin denge ücret düzeyinden çalışmak istedikleri halde işsiz olmaları, denge gereği söz konusu değildir. Dolayısıyla emek piyasasının sürekli temizlendiği (esnek ücret) varsayımı doğrultusunda emek piyasasında gayri iradi işsizlikten söz edilemez (Ünsal, 2009: 31).

Genel görüş, ücretler genel seviyesi düştükçe işgücüne talebin artacağı yönündedir. Tam istihdama karşılık gelen reel ücret seviyesinde çalışmak isteyen

herkes iş bulabilecektir. İşsiz olanlar ise denge ücret düzeyinin üstünde bir ücret beklentisi olanlar için geçerlidir. Bu sebeple, Neo-klasik teori “tam istihdam teorisi” olarak kabul edilmektedir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 33).

1.1.2.3. Keynesyen Teoride İşsizlik Kavramı

İşsizliğe ilişkin olarak Klasik iktisadın yapmış olduğu önermeler, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımıyla birlikte geçerliliğini yitirmiştir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 30). 1929 Ekonomik Buhranı sonrasında özellikle de 1936 yılında Keynes’in Genel Teori kitabı yayımlandıktan sonra işsizlik sorununa farklı bir açıdan bakılmıştır. Keynes’e göre işsizlik toplam talep yetersizliği nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bireylerin düşük düzeyde mal talep etmeleri nedeniyle firmalar da düşük düzeyde emek talep etmektedir ve bu da işsizliğin özünü oluşturmaktadır. Buradaki işsizlik gönülsüz/gayri iradi işsizliktir (Ataman, 1998: 62). Keynes işgücü piyasasında dengenin kendiliğinden kurulamayacağını söylemekte ve bunun için makro politikalar önermektedir. Keynes’e göre işsizlik sorunu devletin piyasada talep yaratan bir rol oynaması ile çözümlenmelidir (Koray, 2012: 177).

Klasikler ise ekonomide tam istihdam dengesinin kendiliğinden gerçekleşeceğini ve bu sebeple devletin yalnızca rekabetin sağlanabilmesi için piyasaya müdahalede bulunması gerektiğini savunuyorlardı. Ancak Keynes ekonomide eksik istihdam düzeyinde de denge olabileceğini öne sürmüştü ve ekonominin tam istihdam dengesine gelebilmesi ve talep yetersizliği nedeniyle ortaya çıkan işsizlik sorununun çözülmesi için devletin para ve maliye politikaları ile ekonomiye müdahale etmesi gerektiği düşüncesini savunmuştur. Yani Keynes, Klasik İktisadın mikro ekonomik anlayışının yetersizliğine dikkat çekerek iktisat bilimine makro boyut kazandırmıştır. Aynı zamanda Keynes, Klasik okula karşı bir okul kurmayı bu konuda Klasik okulun yerine geçmiştir (Dinler, 2007: 319; Aren, 2008: 49). 1945 sonrası ve 1970 sonlarına kadar birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede Keynesyen politikalar uygulanmıştır, yani ekonomide devlet müdahalesi ve makro politikalar geçerli olmuştur (Koray, 2012: 177).

Ekonomide Keynesyen politikaların geçerli olmasıyla birlikte bir yandan ekonomik büyüme sürdürülürken diğer yandan yüksek istihdam ve yüksek satın alma gücü sağlanmıştır. 1970’lerin sonları ile 1980’lere gelindiğinde Neo Klasik Yaklaşım gibi Keynesyen Yaklaşım da geçerliliğini yitirmiştir (Işığışık, 2011: 58).

1.1.2.4. Yeni Yaklaşımlar ve İşsizlik Kavramı

1973 Petrol Krizi'nden itibaren ekonomik ve sosyal yönden büyük değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren işsizlik ve enflasyonun bir arada yaşandığı durum olan ve “stagflasyon” olarak adlandırılan ekonomik bir sorun ile karşılaşmıştır. 1980'lere kadar devam eden stagflasyon sorununu açıklama konusunda Neo Klasik ve Keynesyen Yaklaşımlar yetersiz kalmıştır. Bu tarihten itibaren yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Ataman, 1998: 63).

Neo Klasik ve Keynesyen Yaklaşımlar 1970'li yılların sonları ile 1980'lere geldiğinde işsizlik sorununun açıklanmasında yetersiz kalmıştır. Bu yaklaşımların yerini yaklaşımların yeni yorumları almıştır (Işığışık, 2011: 59). Yeni yaklaşımlar çerçevesinde oluşan teoriler ise, İş Arama Teorisi (Job Search Theory), Reel Konjonktür Devresi Teorisi (Real Business Cycle Theory), İş Kontratları (Labor Contract), İçeridekiler- Dışarıdakiler (Insider- Outsider) Teorisi ve Etkin Ücret Teorisi (Efficiency Wages) şeklindedir (Ataman, 1998: 63-70).

1.1.2.4.1. İş Arama Teorisi

Neo Klasik İktisadın bir uzantısı olarak kabul edilen İş Arama Teorisi, bir mikro ekonomik analizdir. Neo Klasik işgücü analizini yeniden yorumlayan bu teoriye göre, her birey rasyonel düşünceye sahiptir ve rasyonel davranmaktadır (Ataman, 1998: 64-65).

İş Arama Teorisi'ne göre; işçi ve firmaların emek piyasası hakkında tam bilgiye ulaşmasının bir maliyeti vardır. Emek piyasası hakkında bilgi taraflara bir bedel karşılığında sağlanmakta ve işsizlerin bilgi toplamak için zaman ve kaynak ayırması gerekmektedir (Işığışık, 2011: 60). Bu teoriye göre daima işsizler ve bu işsizlere karşılık gelen boş işler olacaktır; ancak bu ikisinin karşı karşıya gelebilmesi hem zaman hem de maliyet gerektirecektir. Kişinin boş zaman ile çalışma arasında tercihi ile bir işi kabul edip etmeme tercihi zaman içinde değişime uğramaktadır. Kişi belli bir sürede, belli bir ücret düzeyinin altında çalışmayı tercih etmeyecektir. Fakat işsizlik süresi uzadıkça bu sınır aşağı çekilerek tercihler yeniden belirlenecektir. Başka bir ifadeyle; iş aramanın maliyeti ile iş aranan süre boyunca vazgeçilen gelir karşılaştırılacak ve faydanın maksimum olduğu noktada iş arama süreci durdurulacaktır. Teoriye göre, işsizlik oranı ve süresinin temel belirleyicisi olan iş arama süresini birçok unsur etkilemektedir. İşgücünün demografik yapısı, işçi ve iş

bulma kurumlarının varlığı, işgücü mobilitesinin akışkanlığı, işsizlik sigortası, aile içi yardımlar ve yan gelirler... işsiz kalınan sürede iş arama sürecini uzatan başlıca nedenlerdir (Özgüler vd., 2012: 34). Başlıca nedenler; İşgücünün demografik yapısı, iş

1.1.2.4.2. Konjonktür Devresi Teorisi

Konjonktür, ekonomik faaliyetlerde gözlemlenen iniş ve çıkışlar konjonktür olarak ifade edilmektedir. Bir ekonomide refah(büyüme) ile bunalım(daralma) dönemlerinin dönüşümlü olarak birbirini takip etmesi anlamına gelmektedir. Ekonomide konjonktür devreleri, refah-gelişme, duraklama-gerileme, bunalım-daralma ve canlanma şeklinde dört evreden oluşmaktadır (Unay, 1997: 301).

Ekonominin genişleme döneminde, yükselen dalgalanmalar bir taraftan üretim ve toplam talep artışı vasıtasıyla toplumun refah düzeyinin artmasına katkıda bulunurken, diğer taraftan konjonktürel dalgalanmaların canlanma devresinde tüm ekonomik faaliyetlerde güvenli ve istikrarlı bir şekilde artış meydana gelir ve ardından refah ve gelişme başlar. Canlanma devresinde tüm ekonomide refah hâkim olup, milli gelir, üretim, istihdam, yatırım, ücretler ve fiyatlar artmaktadır (Fırat, 2012: 407). Durgunluk döneminde ekonomik faaliyetler genel anlamda yavaşlamaktadır. Bu dönemde ekonomik faaliyetlerdeki bir daralma toplam talebi azaltmakta, tüketim ve üretim düzeyinde azalmalar yaşanarak işsizliğe yol açmaktadır (Koyuncu, 2017: 70).

Konjonktür devrelerinin bir ya da birkaç faaliyet dalında değil, tüm ekonomiyi kapsama, tam olarak düzenli olmasa da belirli aralıklarla tekrarlanıyor olma ve özel girişim düzenine göre örgütlenmiş, sadece para ekonomilerinde yani işbölümü ve pazar için üretimin olduğu kapitalist ülkelere özgü olma gibi özellikleri vardır. Yapılan çalışmalar göre ilk konjonktürel hareket, 17. yüzyılın başlarında İngiltere’de görülmüştür (Aren, 2008: 116).

Konjonktür Devresi Teorisi ekonomik dalgalanmaları Klasik görüş çerçevesinde açıklamaktadır. Bu teori işsizlik sorununu teknolojik işsizlik çerçevesinde ele almaktadır. Teori arz ve talebin birbiri ile ilişkili olduğu ve birinin diğerini doğurduğu gerçeğinden yola çıkarak, teknolojik değişimler sonucu oluşan dengesizliklere kaynak olan unsurların hem arz hem de talep kökenli olabileceğini savunmaktadır. Söz konusu teoriye göre teknolojik değişim çok hızlı gerçekleşmekte

ve bu değişimlere hemen karşılık vermek olası görünmemektedir. 1974 yılından sonra birçok gelişmiş ülkede üretim sürecinde sermayenin emek faktörü yerine ikame edilebiliyor olması üretimde daha az emek faktörü kullanılmasına neden olmuş ve otomasyon dönemi başlamıştır. Konjonktür Devresi Teorisi bu değişimi açıklamak için “Şok ve Yayılma Dönemi” olmak üzere iki dönemden söz etmektedir. Şok döneminde mevcut dengeler değiştirmekte ve yeni durumlar ortaya çıkmakta olup bu yeni durumlar hem arz hem de talep tarafından kaynaklanabilmektedir. Yayılma dönemi ise değişen dengeler sonucunda oluşan birtakım durumları ifade etmektedir. Örneğin değişen dengenin korunması gibi yeni oluşan durumları açıklamaktadır (Ataman, 1998: 66-67).

1.1.2.4.3. İş Kontratları Teorisi

İş Kontratları Teorisine Zımnî Sözleşme Modeli adı da verilmektedir. Emek piyasalarında “açık” ve “zımnî” olmak üzere iki tür anlaşma/sözleşme bulunmaktadır. Açık sözleşmenin yüksek maliyetli olması zımnî sözleşmelerin ortaya çıkmasında etkilidir.

Bu teoride, ekonomik koşullara göre değişmekte olan bir ücret yerine güvenceli ücret söz konusudur. İşçiler riskten kaçınırlar ve bu nedenle gelirlerindeki dalgalanmalara karşı kendilerini güvende hissetmek için sigortalanmak isterler ve bu isteklerini sermaye piyasası aracılığı ile değil işverenleri aracılığıyla sağlarlar. Yani işverenler zımnî sigortalanma ile işçilerinin risklerini yüklenirler. İş Kontratları Teorisi'nin zayıf yönü ise; ekonomik dalgalanma döneminde işçi çıkarımına gidilememesi ve işe yeni başlayan işçilerin ücretlerinin düşük olmamasıdır. İşçilere ücret yönüyle garanti verilmesi ve ücret düzeylerinin yüksek tutulması işveren ya da firmaların maliyetlerini arttırmaktadır (Topalhan, 2012: 212-218).

Her iki tarafın birlikte hareket ettiği bu teoride işçi ve işverenler arasında görünmeyen el sıkışması söz konusudur. Bu anlaşma doğrultusunda ekonomide işlerin iyi gittiği zamanlarda işçiler marjinal ürünlerinin değerinden düşük, kötü zamanlarda ise daha yüksek gelir elde ederler. Ekonomik dalgalanmalarda ya da işsizliğin yükseldiği dönemlerde işçi çıkarımına gidilememesi ve işe yeni başlayanların ücretlerinin düşük olmaması bu teorinin zayıf yönünü oluşturmaktadır (Biçerli, 2009: 457).

1.1.2.4.4. İçerdekiler - Dışardakiler Teorisi

Yeni Keynesyen bir yaklaşım olan İçerdekiler – Dışardakiler Teorisi, 1980’li yıllarda İngiltere’de yaşanan yüksek düzeyde işsizlik oranlarına karşın, gerçekleşen yüksek ücret artışlarını açıklamak amacıyla geliştirilmiştir. Araştırmalar sonucunda gerek ekonomistler gerekse politikacılar tarafından ücretlerdeki oluşumun içerideki güçlerden kaynaklandığı düşüncesi kabul görmüştür (Ataman, 1980: 69).

Bu modele göre işçiler, içerdekiler ve dışardakiler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. İçerdekiler kavramı firmada istihdam edilen deneyimli, eğitilmiş işçileri ifade etmektedir. Bu deneyimleri nedeniyle işçilerin değiştirilmesi firmaya önemli maliyetler yüklemektedir. Dışardakiler kavramı ise, iş arayan eğitilmemiş işgücünü yani işsizleri ifade eder. Dolayısıyla içerdekiler ile dışardakilerin tam olarak ikamesi mümkün değildir. Ülke ekonomilerinde işsizliğin söz konusu olması durumunda firmalar işsiz bireyleri işe alıp çalıştırmak yerine mevcut işçileri çalıştırmayı tercih etmektedirler. Bu modelin en önemli varsayımı dışardakileri içerdekilere dönüştürme maliyetinin yüksek olmasıdır (Öztürk, 2005a: 42).

İçerdekilerin gücü dönüştürme maliyetlerinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bu dönüştürme maliyetleri ise; kiralama, kıdem tazminatı, teşvik maliyetleri, iş ilanı verme, emek piyasasında araştırma yapmanın getirdiği maliyetler, eğitim, istihdam koşullarını görüşme, mahkeme masrafları ve tazminatı kapsayan işten ayırma maliyetleri şeklindedir. Bu maliyetler düşünüldüğünde, dışardakiler daha az cazip gelmektedir. Aynı zamanda içerdekilerin daha fazla bilgi ve tecrübeye sahip olması, dışardakilerin ise işsiz kalma sürelerinde yeteneklerinin körelmesi daha düşük ücretle çalıştırılma konusunda cazibelerini yitirme nedenleridir (Bilgili, 2015: 314).

İşe alma ve eğitim gibi maliyetler, içerdekileri dışardakiler ile değiştirmeyi firmalar açısından pahalı hale getirmesi; firmaları içerdekilerle ücret pazarlığı yapmaya yöneltmektedir. Bu durum sonucunda doğal olarak ücretler daha da yükselmektedir. Bu teoriye göre yüksek düzeyde ücretler ile gönülsüz işsizlerin bir arada olması içerdekilerden kaynaklanmaktadır. Firma düzeyinde fiyatın ve üretkenliğin belirlenmesinde, içerdekilerin yani istihdam edilen işçilerin etkisi büyüktür (Ataman, 1998: 69).

1.1.2.4.5. Etkin Ücret Teorisi

Etkin Ücret Teorisi Yeni Keynesyen iktisatçıların ortaya çıkardıkları bir diğer teoridir. Bu teoriye göre, işçilerin fiziksel sağlıkları ve verimlilikleri ile işgücüne ödenen ücretler arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Teori yeni işgücü alıp yetiştirmenin hem zaman hem de parasal açıdan fırsat maliyetini dikkate alarak, mevcut yetişmiş nitelikli işgücüne etkinliği özendirerek şekilde yüksek düzeyde ücret ödenmesini öngörmektedir (Topalhan, 2012: 223). İşçinin aldığı ücret ile verimliliği arasında ilişki kuran etkin ücret teorisine göre, işgücü piyasasında emek fazlalığının bulunması, firma açısından ücretleri düşürmenin bir gerekçesi olarak görülmemektedir. Sebebi ise; düşen ücretlerin işçinin verimliliğini, işyerine bağlılığı ve sadakati gibi unsurları olumsuz etkileyeceği düşüncesidir. Bu sebeple talep daralmasında firmalar ücretleri düşürme yoluna gitmemektedir (Bilgili, 2015: 313).

Emek faktörünün ücreti ile üretkenliği arasında doğru orantı bulunmaktadır ve ücretler arttıkça emeğin niteliği de artmaktadır. Bu durum ise “emeğin niteliğinin ücretin artan bir fonksiyonu olması” ile de açıklanabilir. Teoriye göre, ücretteki herhangi bir düşüş, istihdamdaki tüm bireylerin üretkenliklerini olumsuz yönde etkileyerek düşürecektir. Etkin Ücret Teorisi’ne göre ücretin düşmesi rasyonel olmamakla birlikte gönülsüz işsizliğe de yol açmaktadır. Firmaların işçilerine piyasa ücretinin üstünde bir ücret ödemesi, işçilerin verimini artırır ve böylelikle işveren daha fazla işgücüne ihtiyaç duymayacaktır. Böylece emek piyasasında belirli bir işsizlik ortaya çıkacaktır. Fakat oluşan bu işsizlik işverenleri ücretleri düşürme yönünde bir eğilime yöneltmeyecektir. Çünkü Etkin Ücret Teorisi’ne göre işverenlerin işçilerine ödedikleri yüksek ücret: aynı zamanda işverenlerin kâr maksimizasyonu sağladıkları “etkin ücret” tir (Işığışık, 2012: 64-65). Ancak denge ücret düzeyinin üzerinde gerçekleşen bu yüksek ücretin sonucunda firmalar kârlı olmakla birlikte gayri iradi işsizlik oranının daha yüksek düzeylerde gerçekleşmesine neden olmaktadır. Böylece işsizliğe yol açan ücret katılığının nedeni açıklanmaktadır (Ardıç ve Aydın, 2011: 195).

1.1.3. Doğal İşsizlik Oranı ve NAIRU

1960’larda Friedman ve Phelps enflasyon beklentilerinin Phillips eğrisi üzerinde etkili olduğunu ifade eden Beklentili Phillips Eğrisi kavramını geliştirmişlerdir. Buna göre enflasyona yol açmadan piyasayı dengeleyen işsizlik

oranına doğal işsizlik oranı adı verilmiştir. Doğal işsizlik geçici ve yapısal işsizlik biçiminde ortaya çıkmaktadır. Yeni Keynesyenler ise enflasyon oranını yükseltmeden piyasayı dengeleyen doğal işsizlik kavramı yerine, NAIRU kavramını kullanmışlardır. Yeni Keynesyen bir kavram olan NAIRU, enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı anlamına gelmektedir (Bocutoğlu, 2012: 343).

Doğal işsizlik hipotezi oranı, işsizlik oranlarının kısa dönemde azalacağını ancak uzun dönemde tekrar eski düzeyine döneceğini ve ekonomide bir doğal işsizlik oranının var olacağını savunmuştur. Doğal işsizlik oranı her ekonominin kendi yapısına göre oluşmuş olan farklı bir orandır. Bu tür hesaplamalar genellikle uzun yıllar ortalaması alınarak yapılmaktadır. Doğal işsizlik oranının yüzde olarak hesaplanması zor olmakla birlikte bir ekonomide uzun dönemde oluşan işsizlik oranı ortalaması o ülke ekonomisi için doğal işsizlik oranı olarak kabul edilmektedir. Örneğin ABD'de bu oran %5'ler dolayında bir oranla ifade edilmekte ve bu oranda bir işsizlik aşağı yukarı tam istihdam düzeyine yakın bir alt limit olarak alınmaktadır (Eğilmez, 2013).

Ülke ekonomilerinde yaşanan düşük oranlı enflasyon ve yüksek oranlı işsizlik sürecine ücret enflasyonunun da eklenmesi, doğal işsizlik oranına olan inancı sarsmış ve doğal işsizlik oranı hipotezi yerini enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı hipotezine bırakmıştır (Yalçınkaya ve Kaya, 2017: 3). NAIRU kavramı ekonominin mevcut dengenin dışında davrandığını ifade etmekte kullanılan Friedman'ın NRU'su ile karıştırılmakla birlikte gerçekte NAIRU, enflasyon oranını aşağıya çekmek için gereken işsizlik oranını teorikleştiren ekonomik bir yaklaşımdır.

NAIRU teorisine göre; işsizlik oranı NAIRU oranının altında olduğunda enflasyonun artması yönünde baskı oluşacak, tersi durumda ise yani işsizlik oranının NAIRU oranından yüksek olduğu durumda enflasyon oranı üzerinde düşüş yönünde baskı oluşacaktır. İşçiler düşük işsizlik durumlarında daha yüksek ücret talep edecek ve fiyatlar genel seviyesi yükselecektir. Sonuçta işçilerin yüksek ücret beklentileri ile firmaların yüksek fiyat düzeyinde satış istekleri gerçekleşmeyecektir. Sonuçta enflasyon beklenenden yüksek olacaktır. NAIRU sisteminde, gayri iradi işsizliğin söz konusu olabileceği ifade edilmektedir. Kapitalist sistemde insanların kendi özgür iradeleri ile (iradi olarak) işsiz kaldığı ifade edilirken NAIRU koşullarında ise istisnai bir durum olarak kişilerin kendi istekleri dışında (gayri iradi) işsizliğin yaşanması mümkündür (Yılmaz, 2006: 88). 1970'li yılların başlarından itibaren OECD

lkelerinde işsizlik oranı yükselmekteydi. İşsizlik oranının istikrarlı bir Şekilde yükselmesinin temelindeki sebep 1973 ve 1979 yıllarında gerĀekleřen petrol Őokları olarak görülmektedir. 1960'lı yılların başlarında Avrupalı Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği rgt (OECD) lkelerinde %1,7 olan işsizlik oranı 1990'lı yılların ortalarında %11'e yükselmiştir. 1980'li yılların başlarına kadar OECD Avrupasında işsizlik oranları Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'den daha düşük iken bu tarihlerden itibaren işsizlik ABD'de azalmakta ve Avrupa'da işsizlik yüksek düzeyde kalmıştır. 1970 ve 1980'li yıllarda en önemli sorun enflasyon iken 1980'li yılların ortasından itibaren iktisatĀılar işsizlik ve NAIRU sorunu üzerine yönelmişlerdir (Snowdon ve Vane, 2012: 354).

Nitekim 1973 Petrol Krizine kadar Phillips eğrisinin öngördüğü enflasyon-işsizlik ters yönlü ilişkisi Keynesyen teorinin öngörülerini destekler nitelikteydi. Petrol Krizinden sonra Keynesyen politikalar geĀerlilięini yitirmiş, enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkinin uzun dönemde devam etmediği gerĀeęi ve işsizlik oranını azaltmak iĀin daha yüksek enflasyon oranına katlanmanın gerekliliği ortaya Āıkmıřtır. 1975 yılında NAIRU kavramı geliştirilerek Friedman'ın doğal işsizlik oranı hipotezi geliştirilmiştir. Cari işsizlik oranı doğal işsizlik oranının altında ise, toplam talepteki bir artış önce işgücü talebini sonra da ücretleri arttıracaktır. Firmalar cret artışlarını fiyatlara yansıtacaklar, bu da fiyatlar genel düzeyinin artması yani yüksek enflasyon anlamına gelecektir. NAIRU sabit bir enflasyon oranıyla sonuĀlanan işsizlik oranı olarak da ifade edilir. Belli bir işsizlik oranında enflasyon oranının sabit olduğu nokta NAIRU noktasıdır. Bu nokta, aynı zamanda enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı olarak ifade edilir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 40). Doğal işsizlik oranı ile NAIRU karşılaştırıldığında, doğal işsizlik oranı hipotezi tam rekabet piyasaları ile ilgili iken, NAIRU ise mal ve emek piyasalarında eksik rekabet varsayımı ile ilgilidir. NAIRU, doğal işsizlik oranından farklı olarak enflasyon oranını aşağıya Āekmek amacıyla işsizlik oranını teorize eden bir yaklaşımdır.

SonuĀta, NAIRU ve Friedman'ın "Doğal Oranı" kavramları benzer iĀerikli olmakla birlikte Doğal Oran analizinde işsizlik düzeyindeki sapmalar, enflasyon ile ilgili beklenti hatalarından kaynaklanmaktadır. Friedman'ın analizinde beklenen ve gerĀekleřen enflasyon oranlarının farklı olması, işsizliğin doğal düzeyinden sapmasına sebep olmaktadır. Yeni Keynesyen iktisatĀıların kullandığı NAIRU

kavramında ise işsizliğin denge düzeyinden sapması, beklentilerle ilgili değildir. Yeni Keynesyenler bu konudaki görüşlerini açıklamak için “Histeri” veya “Histeresis” olarak bilinen bir yaklaşım geliştirmişlerdir (Ardıç ve Aydın, 2011: 207-208).

1.1.4. İşsizlik Histerisi

Histeresis, köken olarak Yunancadan alınmış bir kelimedir. Daha çok Fizikte kullanılan bir kelime olarak gecikmeli etki anlamına gelmektedir. Uzun süre devam eden yüksek düzeyde işsizlik doğal işsizlik oranının eski haline gelmesine engel olur. Buna histeri etkisi adı verilir. Bu etki ile işsizlik oranları doğal işsizlik oranını yukarıya çekmektedir. Bunun temel nedenlerinden birisi sendikaların varlığıdır. Sendikalar, üyelerinin reel ücretinin düşmesine karşı direnirler. Firmalar bu durumda işgücüne olan talebi azaltır ve sendikalar böylece işsizliğin azalmasını ve işsizlik oranlarının sıfıra yaklaşmasını engellerler. Sendikalar dışında; yüksek işsizlik ödemeleri, asgari ücret uygulamaları, katı düzenlemeler ve yüksek vergiler de doğal oranın yüksek olmasının nedenleridir (Eğilmez, 2013).

1970’lerde; güçlü sendikalar ve diğer faktörlerin işgücünün esnekliğini düşürdüğü ve işsizlik oranlarını yükselttiği düşünülmekte iken 1980’ler ve 1990’larda konuya başka bir açıdan yaklaşılmıştır. 1980’ler ve 1990’lı yılların başlarındaki resesyonlar sebebiyle Avrupa’da meydana gelen yüksek düzeyde işsizlik, doğal işsizlik oranı veya NAIRU’nun yükselmiş olması ihtimalini akla getirmiş ve ekonometrik araştırmalar bunu doğrulamıştır. Cari işsizlik ile doğal işsizlik veya NAIRU oranlarındaki eşzamanlı yükselme, bazı Keynesyenleri yeni bir açıklamaya yöneltmiştir. Uzun süreli işsizlik ortalamaları doğal işsizlik oranını yukarı taşımakta ve bu olgu Histeresis Etkisi adını almıştır (Bocutoğlu, 2012: 343).

Uzun dönemde ekonomide meydana gelen yüksek işsizlik oranları ardından işsizlik oranları artmakta ve eski düzeyine dönmemektedir. Uzun dönemde işsizlik oranı serisi, Friedman tarafında geliştirilen doğal işsizlik oranı hipotezi ve/veya enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı hipotezine göre durağan (eski durumuna dönme eğiliminde olan) bir süreç izlemekte, işsizlik histerisi hipotezine göre de işsizlik oranı tekrar dengeye gelmektedir. Ancak bu denge düzeyi, bir önceki denge düzeyinden farklı olup durağan olmayan (eski durumuna dönme eğiliminde olmayan) bir süreci takip etmektedir (Yalçınkaya ve Kaya, 2017: 4). Cari işsizlik oranının, bir

çekim merkezi gibi hareket ederek, doğal işsizlik oranı ya da NAIRU'yu yükseltmesi, bulunduğu yerde sabitlemesine ve bu oranın aşağı doğru düşmesini önlemesi durumuna histeresis etkisi denilmektedir (Bocutoğlu, 2012: 344).

Histeresis yaklaşımına göre doğal işsizlik veya NAIRU, önceki dönemlerdeki işsizlik oranlarından etkilenmektedir. Bu yaklaşım işsizliği, önceki dönemlerdeki işsizlik oranlarının yüksek olmasıyla açıklamaktadır. Avrupa'da 1980'ler ve 1990'larda yaşanan ekonomik durgunluk dönemlerinde mevcut işsizlik oranları yükselerek doğal oranı aşmış ve alınan tedbirler sonrası durgunluk ortadan kalkmıştır. Ancak cari işsizlik oranı eski seviyesine düşmemiştir. Bu durum ise Histeresis etkisi nedeniyle doğal oranın yükselmesine bağlanmıştır. Buna göre mevcut işsizlik oranının yükselmesi, doğal işsizlik oranı da daha yüksek bir seviyede sabitlenmesine neden olmuştur. Özetle histeri etkisine göre, mevcut düzeydeki işsizlik oranını doğal işsizlik oranı takip etmektedir. Genişletici politikalar ile mevcut işsizlik oranının düşürülmesi ile doğal işsizlik oranı da azalacaktır. Diğer taraftan, durgunluklar sonucu yükselen işsizlik oranlarının ekonomide büyüme sağlanması durumunda dahi eski seviyesine dönmeyeceği belirtilmektedir (Ardıç ve Aydın, 2011: 210).

1.1.5. İşsizlik Kavramı ve Nedenlerine Göre İşsizlik Türleri

İşsizlik sorunu yüzyıllardır insanlığın gündeminde olan, nedenleri ve sonuçları itibariyle en çok tartışılan iktisadi sorundur. Sorun; artık küreseldir, yapısaldir, kalıcıdır ve yaygındır (Koray, 2012: 175). İşsizlik, genel olarak, çalışmak için işgücü piyasasına gelen işgücünün uygun çalışma olanağı bulamaması durumudur. İşsizlik, çalışma isteğinde olmama gibi subjektif nedenlerden çok emek arzının emek talebinden fazla olmasından kaynaklanır. Talep yetersizliği, işyeri yetersizliği, işçilerin yeteneklerinin işe uygun olmaması, teknolojik değişim ve gelişmeler, sermaye hareketliliği ve işgücü piyasalarının küreselleşmesi bu sorunun başta gelen nedenleridir (Köklü, 1984: 73; Özgüler vd. 2012: 46).

İşsizlik kavramının içeriği ve boyutu değişen koşullarla birlikte farklılaşmaktadır. 1800'lü yıllarda yapılan işsizlik tanımlamalarında; kişinin herhangi bir becerisi olmaması ya da sosyal uyumsuzluk gibi sebeplerden iş sahibi olamamış, meslek edinmemiş kişilere işsiz denildiğini görülmektedir. Bu tanım itibariyle işsizlik, tamamen kişinin kendi kusuru ya da kişilik özellikleri gibi

sebeplerden meydana gelen iktisadi bir sorundur (Bayraktar ve İncekara, 2013: 16). Ancak, kişilerin işsiz kalmaları bu kişilerin tembel ve işe yaramaz olmalarından değil, var olan ekonomik düzenin çalışmak isteyen herkese iş sağlayamamasından, bu kimselerin emeklerini gerekli kılacak bir talep hacmi yaratamamasından kaynaklanmaktadır (Aren, 2008: 29).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun yapmış olduğu işsiz tanımı ise;

“Referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son üç ay içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve iki hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan tüm kişiler işsiz nüfusa dâhildirler” denilmektedir.

İşsizlik oranı ise iş bulamayan nüfusun toplam işgücüne bölünmesiyle elde edilmektedir (<http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 07.10.2017).

“İşsizlik: Çalışabilecek durumda olan işgücünün, özellikle çalışmak isteyen kişilerin, cari ücret (o anda piyasada var olan ücret) düzeyinden, iş arama isteği olmasına rağmen iş bulamaması durumudur” (Karabulut, 2007: 3).

Yani işsizlik, çalışabilecek durumda olan kişilerden bir bölümünün kendi tercihleri ile çalışmak istememeleri ve dolayısıyla da iradi işsiz olmalarından kaynaklanan bir durum değildir. Aksine işsizlik, çalışabilecek durumda olan kişilerden bir kısmının çalışmak istedikleri halde iş bulamamalarından ve gayri iradi işsiz olmalarından kaynaklanan bir durumdur. Dolayısıyla işsizlik kavramı hem iradi işsizliği hem de gayri iradi işsizliği değil, yalnızca gayri iradi işsizliği kapsar (Ünsal, 2011: 20).

Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde ise işsizlik, “işgücü bürolarına (İş-Kur gibi) veya işçilere yardım bürolarına kayıtlı bulunan kişilerden hiçbir işi bulunmayanlar ve her an başka işe geçmeye hazır bulunanlar” kapsamındaki kişiler olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre bir işte çalışabilmek için hazır olmanın ölçüsü, işgücü bürolarına kayıtlı olmaktır. Ancak, üye ülkelerdeki uygulamalara bakıldığında daha ayrıntılı şartlar arandığı görülmektedir. Bu şartlar ise; ne kadar süre işsiz kalındığı, aranılan işin süresi, işin sürekli olup olmaması vb. şeklindedir (Bozdağlıoğlu, 2008: 47). İşsizliğin artması, üretime katılmayan kişi sayısının artmasına neden olmaktadır. Bu durumda çalışmakta olan üretken nüfusun bakacağı

kişi sayısı artacaktır. Bu da yatırımlara ayrılacak olan fonların tüketime gitmesine ve iktisadi büyüme ve kalkınmanın yavaşlamasına neden olmaktadır (Pekin, 2014: 130).

1.1.5.1. İşsizlik Türleri

İşsizlik sorunu, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, sosyal ve ekonomik yapılarının gösterdiği özellikler çerçevesinde farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle her ülkenin işsizlik sorununun yapısı, kaynağı ve çözümü birbirinden farklılık gösterir. Dolayısıyla tüm ülkelerde aynı çözüm önerileri ile işsizlik sorununun çözülmesi mümkün değildir. Her ülke kendi yapısal özellikleri çerçevesinde sorunu teşhis edip, kendine özgü yöntemlerle, nedenlerini ve kaynaklarını dikkate alarak işsizlikle mücadele etmelidir. Türkiye'de işgücü piyasasının yapısı, ana hatlarıyla gelişmekte olan ülkelerle benzer özelliklere sahiptir. İşsizlik bir sorun olarak bir bütündür ancak zamanı, etkisi, ortaya çıkış biçimi ve zararları açısından farklılık göstermektedir. Aşağıda nedenlerine göre işsizlik türleri kısa başlıklar halinde ana hatlarıyla açıklanmaktadır.

1.1.5.1.1. Gizli İşsizlik

Bu işsizlik türü, işgücü piyasasında teknolojik bir değişme olmadığı halde, üretim için gerekli kapasiteden daha fazla miktarda işçinin istihdam edilmiş olma durumunu ifade eder. İş piyasasında fiilen işsiz ve iş aramakta olan kimse olmadığı halde yapılan işlerin verimliliği son derece düşüktür. Bu işsizlik türünde marjinal verimlilik, sifıra yaklaşır, hatta sıfırın altına düşer (Zaim, 1986: 163).

Gizli işsizlik kavramı ilk olarak 1929'da başlayan Büyük Buhran'da ortaya atıldı. Bir işi olduğu halde marjinal verimliliği sıfır olan, bir başka ifade ile üretim sürecinde çalışır görünmesine rağmen toplam üretime hiçbir katkı sağlamayan kişilerin oluşturduğu işsizliğe gizli işsizlik denir. Açık işsizlik ile gizli işsizlik arasındaki en önemli fark, açık işsiz kategorisine girenlerin işi olmadığı halde, gizli işsiz kategorisine girenlerin işi vardır. Gizli işsizlerin işi vardır, fakat üretime katkıları yoktur. Türkiye'de bir kısım kamu kurumları ile tarım sektörünün geleneksel olarak gizli işsiz deposu olduğu kabul edilmektedir (Bocutoğlu, 2014: 77). Genellikle az gelişmiş ülkelerde görülen gizli işsizliğin nedeni, yüksek oranda nüfus artışına karşın, sermaye birikiminin yeterli olmaması nedeniyle, istihdam alanlarının sınırlı olmasıdır (Dinler, 2007: 476). Gizli işsizliğin bulunduğu bir ülkede, tarım sektöründeki nüfusun bir kısmı diğer sektörlerle aktarıldığında, tarımsal

üretim miktarında bir değişiklik olmamaktadır. Çünkü geride kalanlar, gidenlerin bıraktığı boşluğu doldurmaktadırlar. Gizli işsizliğin bulunduğu bir ülkede mevcut üretim miktarını sürdürebilmek için, hizmetlerine mutlaka ihtiyaç duyulmayan, anonim bir nüfus kitlesinin var olduğu kabul edilmektedir. Diğer bir ifadeyle, gizli işsizlik ülkede ücret fonu biçiminde gizli bir tasarrufun var olduğunu da göstermektedir (Aren, 2008: 364).

1.1.5.1.2. İradî İşsizlik (Gönüllü İşsizlik)

Çalışma gücü ve yeteneğine sahip kişilerin “cari ücret düzeyinde” ve “çalışma şartlarına razı oldukları” durumda iş bulmaları mümkün olan bireylerin çalışmayı tercih etmemeleri durumunda ortaya çıkan işsizlik “iradi işsizlik” olarak tanımlanmaktadır (Özgüler vd. 2012: 50). Bu tür işsizlere, ekonomide verecek iş vardır. Ancak onlar daha iyi çalışma koşulları ve daha yüksek ücret istediklerinden ya da çalışmayı sevmedikleri için boş oturmayı tercih etmelerinden dolayı işsizdirler. Bu tür iradi işsizlerin olduğu bir ailede bir ya da iki kişi çalışırken, evin hanımı, evin kızı ya da erkek çocuğu mevcut iş olanaklarını kendilerine layık görmeyerek, beğenmeyerek çalışmak istemezler. İşe girmeleri halinde ise, küçük bir bahane ile işlerini bırakırlar. Bu şekilde uzun zaman çalışmayan kişiler, iyice tembelleşerek, çalışma isteklerini tamamen kaybederler (Dinler, 2007: 477).

Klasik iktisatçılar, iradi işsizlik diye bir işsizlik türünün var olabileceğini kabul etmişlerdir. Onlara göre bu tür işsizlik, kişilerin kendi iradeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Klasik iktisatçılara göre işçiler, mevcut ücret düzeyinde ve geçerli çalışma koşullarında çalışmayı kabul etmiş olmaları ya da daha düşük ücretle çalışmayı kabul etmeleri halinde hiçbir zaman işsiz kalmayacaklardır (Pekin, 2014: 130- 131). Herhangi bir kişinin çalışmak istememesi, verilen işi beğenmemesi ya da çalışmakta iken çeşitli bahaneler ile işten ayrılmaları gibi durumlar iradi işsizliğin tipik örnekleridir. Bu tür işsizliğin nedeni, kişilerin tembel olmaları, gelir talebinin düşüklüğü ya da istismar korkusu gibi sebeplerden daha ziyade kişilerin psikolojilerine ve sosyal yapıyla ilgilidir (Demirci vd., 1992: 298). İradî işsizlik, ekonomi politikasının asıl ilgisini oluşturan, çözüm aradığı işsizlik türleri arasında yer almaz. Zira bu tür işsizler, kendi iradeleri ile piyasada cari çalışma koşullarını kabul etmediklerinden işsiz kalmaktadırlar.

1.1.5.1.3. Gayri İradî İşsizlik (Gönülsüz İşsizlik)

Bir ekonomide, yetişkin kişilerin bir kısmının, cari ücret düzeyinde ve mevcut çalışma koşullarında çalışmaya razı olmalarına karşın, iş bulamamaları halinde söz konusu olan işsizliğe gayri iradi (gönülsüz) işsizlik denir (Öcal, 2007: 27).

Herhangi bir kişinin gayri iradi işsiz sayılabilmesi için, çalışma isteğine ve gücüne sahip olması gerekir. Bu durumda çalışmak istemediği için işsiz kalan kişilerle, çalışmak istediği halde zihnen ve bedenen çalışma iktidarına sahip olmadığı için işsiz kalan kişiler gönülsüz işsiz olarak kabul edilmez. Çalışma isteği ve gücüne sahip olanların gönülsüz işsiz sayılabilmesi için, aynı zamanda cari (o gün için piyasada geçerli olan) ücret ile kanun veya o yöredeki örf ve adetlere göre belirlenen günlük çalışma saatlerinde çalışmayı kabul ettikleri halde iş bulamamış olmaları gerekir (Bocutoğlu, 2014: 77).

Bir ülkedeki mevcut işsizlik oranı belirlenirken de, o ekonomide iş arayan bireylerin sayısı, yani açık işsizler esas alınmaktadır. Bu gibi işsiz kişiler, cari ücret düzeyinden daha alt düzeyde bir ücretle çalışmaya razı olmaları halinde iş bulabilmektedirler. Ancak bu şekilde iş bulduklarında çalışmakta olan kişilerin işlerini kaybetmelerine neden olmaları nedeniyle, ekonomideki işsizlik ortadan kalkmaz, sadece işsiz olan kişiler değişir (Dinler, 2007: 477).

Klasik ve Neo Klasik iktisatçılar bu tür işsizliği kabul etmemişler ve işçilerin daha düşük ücretle çalışmaya razı olmalarının bu tür işsizliği önleyeceğini söylemişlerdir. Keynes ise ekonomide talep yetersizliği olması halinde gayri iradi işsizliğin söz konusu olduğunu iddia etmiştir (Pekin, 2014: 131). Daha çok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde görülen gizli işsizlik, konjonktürel işsizlik, mevsimlik işsizlik ve teknolojik ilerleme sonucu oluşan işsizlik türleri gayri iradi işsizliğin çeşitleri arasındadır. Bu tür işsizliğin nedeni, ya sadece talep yetersizliği ya da hem talep hem de sermaye donanımı yetersizliğidir. Bu tür işsizlik yalnızca işçiler tarafından alınacak önlemlerle ya da işçilerin cari ücret düzeyinden daha düşük ücretle çalışmaya razı olmaları ile çözülemez. Bu sorunun çözümü için ekonominin bütünü göz önüne bulundurularak, yapısal önlemler ile çözümlenmesi gerekmektedir (Aren, 2008: 37).

1.1.5.1.4. Friksiyonel İşsizlik (Geçici İşsizlik)

Friksiyonel işsizlik, geçici süreli bir işsizlik olup işgücüne yeni katılıp iş aramakta olanları, daha iyi bir iş bulmak amacıyla mevcut işinden ayrılmış olanları ve bazı firmaların kötü yönetim sonucu iflas edip piyasayı terk etmeleri sonucu geçici olarak işsiz kalıp iş arayanları kapsar. Bu kişiler er ya da geç bir iş bulacaklardır. Fakat iş bulana kadar belirli bir zaman geçecektir (Ertek, 2010: 91). Friksiyonel işsizlik daha ziyade emeğin dolaşım hızı ile ilgilidir ve emeğin dolaşım hızının niteliği, friksiyonel işsizliğin devamlı hale gelmesine neden olabilmektedir (Ardıç, 2010: 180).

İşgücüne yeni katılmış olan bireyler ve işinden ayrılan kişilerin kendilerine uygun olan işi bulmaları zaman almaktadır. Dolayısıyla bu kişiler kendilerine uygun yeni bir iş bulana kadar işsiz grubunda yer alırlar. Geçici işsizlik, aslında işgücünün verimlilik düzeyini arttırır. Bir işçi kendi bilgi ve becerilerine uygun olmayan bir işte çalışmayı tercih etmek yerine, kendi vasıflarına uygun olan bir iş arayıp sonra böyle bir işte çalışması durumunda, üretime daha fazla katkıda bulunur. Bu nedenle tamamen ortadan kaldırılması zaten mümkün olmayan geçici işsizlik, makul düzeyde olmak kaydıyla ülke ekonomisi için ayrıca iyi bir şeydir ve friksiyonel işsizlik kısa süreli bir işsizlik türüdür (Ünsal, 2011: 109).

Bir ekonomide boş işler ile iş arayanlar arasındaki enformasyon ağı ne kadar gelişmiş olursa, iş bulmak o kadar az zaman alır ve dolayısıyla geçici işsizlik oranı o denli düşecektir. Genel olarak bir ekonomide %2 ila %4 arasına friksiyonel işsiz olması normal karşılanmaktadır. İş değiştiren kişilerin iş arama süresince işsiz olmaları sonucunda oluşan friksiyonel işsizliğe, aynı zamanda arama işsizliği de denilmektedir (Dinler, 2007: 478). Bu işsizlik türü gelişmiş veya gelişmekte olan tüm toplumlarda rastlanan bir işsizlik türü olup, emek piyasasının iyi organize edilememesi ve iyi işleyememesinden ileri gelir (Türkbal, 2005: 163). Friksiyonel işsizliği tamamen ortadan kaldırmak mümkün değildir. Ancak emek piyasasında aracı kurumların daha etkin organize edilmesi ve haberleşme ağının geliştirilmesi gibi yöntemlerle emek piyasasının etkinliği arttırılarak friksiyonel işsizlik oranı düşürülebilir (Demirci vd., 1992: 300).

1.1.5.1.5. Yapısal İşsizlik (Teknolojik İşsizlik)

İşgücünün coğrafik ve niteliksel bileşiminin sırasıyla talepteki ve teknolojideki değişmelere anında uyum sağlayamaması sonucu çalışanların bir kısmının işlerini kaybetmelerine neden olan işsizlik türüdür. Bu işsizlik türüne aynı zamanda uyumsuzluk işsizliği de denilmektedir. Yapısal işsizlerin yaşadıkları coğrafi bölgeyi değiştirmek-bilgi ve becerilerini geliştirmek ve teknolojik gelişmeye uygun yeni beceriler elde etmek amacıyla iş bulmaları, geçici işsizlerin iş bulma sürelerine kıyasla daha fazla zaman alır. Bu işsizlik türü de geçici işsizlik gibi ortadan kaldırılması mümkün olmayan işsizlik türüdür. Ancak yapısal işsizliği, eğitim faaliyetleri düzenleyerek işgücüne yeni beceriler kazandırma yoluyla azaltmak mümkün olabilmektedir (Ünsal, 2011: 110). Toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel hayatlarındaki değişmeler, adetler ve modanın değişmesi ile talep yapısı değişmekte ve yapısal işsizlik ortaya çıkmaktadır. Lescohier yapısal işsizliğe ülkelerin ekonomik yapısındaki ve sanayilerindeki değişimlerin neden olduğunu ve teknolojik işsizliği de içinde barındırdığını ifade etmektedir (Demirci vd., 1992: 306).

Sonuç olarak bu işsizliğin ortaya çıkmasının başlıca iki nedeni vardır. Birincisi, ülkelerin talep yapılarının değişmesi yani; talep eksikliğinden, yetersizliğinden kaynaklanan bir işsizlik değil, fakat talebin yapısında meydana gelen değişiklikten kaynaklanan bir işsizliktir. Buna “strüktürel” işsizlik de denmektedir (Pekin, 2014: 135). İkincisi ise teknolojik değişim ve gelişmelerdir. Teknolojideki değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan işsizlik ilk olarak 18. ve 19. yüzyıllarda kapitalizmin merkez ülkelerinde sanayileşme ile ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimi ile işyerlerinde makine kullanımı verimi artırmış, işgücü talebini düşmüş ve teknolojik işsizlik ortaya çıkmıştır (Somel, 2014: 185).

Eğer bir ülkede geliştirilen yeni teknolojiler, üretimde maliyeti düşürürken emeğin daha az kullanımını gerektiriyorsa, bu ülkede teknolojik gelişmeye bağlı olarak işsizlik ortaya çıkar. Teknolojik gelişmeler sonucu, makinenin, insan gücünün, yani emeğin yerini alması; bir süre sonra belirli sayıda bir işgücünün boşa kalmasına ve işsizliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Başlangıçta üretim faaliyetlerinde yoğun emek kullanılırken, daha sonra makinenin emekle ikamesinden dolayı, yoğun sermaye kullanımına geçilir ve bir kısım işçiye ihtiyaç kalmaz. Böylece, teknolojik gelişimin yol açtığı bir işsizlik türü meydana gelir ki, buna teknolojik işsizlik denir

(Türkbal, 2005: 167). Teknolojik gelişmeler kısa dönemde işsizliğe neden olsa da, orta ve uzun vadede, yeni iş alanları ve iş (emek) talebi yaratarak, işsizliğin azalmasına katkı sağlamaktadır. Her teknolojik gelişme, kendisi ile birlikte (teknik servisler, yan sanayi, bakım onarım hizmetleri, sigorta vb. gibi) yeni iş alanları ortaya çıkarmakta ve yeni bir istihdam yaratmaktadır (Ardıç, 2010: 182). Teknolojik gelişmenin malların daha az kaynakla ve daha ucuza üretilmesini sağladığı açıktır. Buradaki maliyet düşüşü fiyatlara yansıtıldığında bu durum tüketicilerin reel gelirlerinin artması benzeri bir etki doğuracak, sadece teknolojik gelişmenin yaşandığı sektörde değil, ekonominin genelinde mal ve hizmetlere talep artacak, istihdam genişleyecektir (Özgüler vd. 2012: 58). Bu durum gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde görülmektedir. Ancak, az gelişmiş ülkelerde etkileri çok ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Yüksek teknoloji ve teknik bilgi kapasitesine sahip olan ülkeler, işsiz kalan işgücüne yeni sektörler ile iş olanakları sağlayabilmektedir. Ancak az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde bu geçiş süreci çok uzun yıllar almaktadır (Bekiroğlu, 2010: 51).

Ekonomide yapısal değişimler ortaya çıktıkça bir kısım endüstrilerde, bir kısım işgücü kategorilerinde ve bazı bölgelerde gerileme olurken diğerleri gelişmektedir. Bunun sonucu, daralan sektörlerde işgücü arzı fazlası ve genişleyen sektörlerdeki işgücü talebi fazlası ile bir dengesizlik ortaya çıkmaktadır. İşgücü daralan ya da gerileyen sektörlerden genişleyen sektörlerle doğru hareket edecek ancak bu geçiş hem zaman alacaktır hem de tam bir uyum sağlanamayacaktır (Oktaç, 1998: 189). Bu işsizlik türü, çözümünü en zor işsizlik türü olup doğal işsizliğin bir bileşeni olarak kabul edilir.

1.1.5.1.6. Konjonktürel İşsizlik

Konjonktürel işsizlik, ekonomik dalgalanmalar sonucu ortaya çıkan işsizliktir. Toplam talepteki değişime bağlı olarak iktisadi faaliyetlerde ortaya çıkan dalgalanmalar sonucunda bu işsizlik ortaya çıkmaktadır. Bu işsizlik türü kapitalist sistemin (modern sanayi toplumunun) doğal bir sonucudur. Talep yetersizliği nedeniyle ekonomide bir daralma veya durgunluk söz konusu olduğunda birçok işçi işini kaybeder ve ekonomi tekrar canlanıp büyüme aşamasına geçene kadar olan sürede bu kişiler işsiz kalırlar. Özel girişim sisteminin bir sonucu olan konjonktürel işsizliğin çözümü de bulunmaktadır (Zaim,1986: 176).

Ekonominin tam istihdama yaklaştığı; yatırımların çoğaldığı, sermaye birikiminin arttığı, tüketim harcamalarının yükseldiği dönemlere yüksek konjonktür; üretim faktörlerinin tam olarak kullanılmadığı, tüketim hacminin ve yatırımların daraldığı kredi taleplerinin zayıfladığı dönemlere alçak konjonktür dönemi denilmektedir. Bu yüzden ekonominin daralma ve durgunlaşması çok sayıda insanın işsiz kalmasına neden olabilir. Diğer yandan, girişimcilerin yatırımlarını gereğinden fazla arttırdıkları yüksek konjonktür dönemleri mal ve hizmet arzının talepten fazla olmasına neden olabilir. Dolayısıyla ekonomi bir durgunlaşma sürecine yönelir ve işsizlik artar. Nedenleri ekonomik dalgalanmalara (konjonktüre) bağlı olan işsizliğe konjonktürel işsizlik denilir (Gürler, 2013: 190-191). Ekonomik dalgalanmaların yaşandığı dönemlerde işveren bu durum karşısında iş piyasasından emek talep etmeyecek, işyerinde personel azaltma yoluna gidecek ve dolayısıyla istihdam hacmi daralacaktır. Bu durum sonucunda toplumda fakirleşme, ülkenin ekonomik ve siyasi yapısında sarsılma meydana gelebilir (Dirimtekin, 1981: 219).

Konjonktürel işsizlik kapitalist sistemin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlardan biridir. Özellikle iki dünya savaşı arasında (I. Dünya Savaşı 1914 ve II. Dünya Savaşı 1940 yılları arasında) konjonktürel/devrevi işsizlik çok yüksek seviyede yaşanmıştır. II. Dünya Savaşından sonra kısmen şiddeti azalmıştır diyebiliriz (Karabulut, 2007: 13). Bu tür işsizlik dayanıklı mal üreten sanayi sektörlerinde (demir-çelik, çimento sanayi vs.) daha fazla etkili olurken, dayanıksız mal üreten sanayi sektörlerinde (gıda sanayi vs.) daha az etkilidir. Ayrıca konjonktürel işsizliğin ortaya çıktığı dönemlerde bu durumdan en fazla etkilenenler sırasıyla, genç işçiler, yaşlı işçiler ve daha sonra orta yaşlı işçilerdir (Demirci vd., 1992: 303).

Keynes, bu tür işsizliğin nedenlerini talep yetersizliğine bağlamış ve konjonktürel işsizliğin toplam talebi arttırıcı para ve maliye politikaları ile önlenebileceğini öne sürmüştür. Konjonktürel işsizlik bir gayri iradi işsizlik türüdür ve krizin yoğunluğuna göre birkaç yıl sürebilir (Dinler, 2007: 481). Konjonktürel işsizlik nispeten çözümü en kolay işsizlik türüdür (Ertek, 2010: 91).

1.1.5.1.7. Mevsimsel İşsizlik

Mevsimsel işsizliğin nedeni mevsime bağlı olarak meydana gelen talep dalgalanmaları ve sosyal adet ve geleneklerdir. Bu işsizlik türündeki dalgalanmalar önceden beklenen dalgalanmalardır ve yıl boyunca sistematik bir seyir izlemektedir.

Mevsimlik işsizlik ekonomik faaliyetlerin yılın belirli dönemlerinde yoğunluklarını kaybetmelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Özgüler vd. 2012: 61). Turizm, inşaat ve tarım gibi sektörlerde, üretim düzeyi ve buna bağlı olarak da işsizlik oranı mevsimsel olarak dalgalanır. Bu tip sektörlerde, üretimin mevsimsel olarak arttığı dönemlerde çalışan kişilerin önemli bir kısmı, izleyen dönemlerde işlerini kaybederler ve üretim düzeyi bir sonraki dönemde artana kadar işsiz kalırlar. Bu tip işsizliğe mevsimsel işsizlik denir (Ünsal, 2009: 93). Özellikle tarım ve inşaat sektörlerinde çalışanlar kış mevsiminde işsiz kalır (Bocutoğlu, 2014: 79). Bu sektörlerde çalışanlar, iş anlaşması yaparken, işlerinin ne zaman sona ereceğini bilgisine sahip olurlar ve kendilerini bu koşullara önceden hazırlarlar (Dinler, 2007: 481).

Dini ve milli bayramların belli aylara rastlaması ile okulların belli dönemlerde açılması gibi toplumsal adet ve gelenekler mevsimlik dalgalanmalara neden olur. Örneğin, bayram öncesi dönemlerde alışveriş canlanır, yaz aylarında kırtasiye satışları düşer ve turizm faaliyetleri canlanır. Mevsimlik dalgalanmaların süresi ve kapsamı toplum tarafından bilinmektedir ve ekonomik istikrar açısından büyük bir önem arz etmemektedir (Aren, 2008: 114).

Gelişen teknoloji ve değişen sosyal alışkanlıklar, gelişmiş ülkelerde mevsimlik işsizliği bir sorun olmaktan çıkarmıştır. Kışın kapanan yollar hızla temizlenebilmekte, işgücünün mobilitesi günden güne artmakta, inşaatları bile kış aylarında sürdürebilecek yöntemler uygulamaya konmaktadır (Pekin, 2014: 134-135). Ancak gelişmekte olan ülkelerde mevsimlik işsizlik önemini korumaya devam etmektedir.

1.1.6. İşsizliğin Sosyo-Ekonomik Sonuçları

İşsizlik neden olduğu ekonomik kayıplar ile birlikte işsiz kalan bireyin kendisine, bakmakla yükümlü olduğu kişilere ve dolayısıyla topluma çok yönlü zararlar verebilmesi nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır. Bireylerin işsiz kalmaları kişisel gelir, tüketim, tasarruf ve nihayetinde milli gelirin azalmasına sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra işsizlik psikolojik baskılara neden olmakta, çalışmamaktan kaynaklanan kimlik ve statü kaybı bireylerin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Bu olumsuz etkiler nedeniyle işsizlik, tüm

ekonomik karar vericilerin üzerinde durması gereken önemli konular arasında yer almaktadır (Işık, 2016: 134).

Makroekonomik sorunların başında gelen işsizlik arzu edilmeyen bir durumdur. İşsizlik olgusu en ağır etkilerini ekonomik boyutta gösterir ve beraberinde sosyal, psikolojik sorunları getirir. İşsiz kalan birey, öncelikle gelir kaybına uğramaktadır. İşsiz kalan kişinin kendisi ile birlikte ailesi de gelir yokluğu çekecektir. Kişinin çalışmaması ve dolayısıyla üretime katılmaması ülke ekonomisinde önemli kayıplara neden olmakta ve eksik istihdam meydana gelmektedir. İşsizlik oranlarının yüksek olmasıyla birlikte devletin en yüksek düzeyde gelir elde ettiği vergilerin azalması neticesinde kamu maliyesi olumsuz yönde etkilenebilir. Kişilerin işsiz kalmaları ya da işsiz kalma tehlikesi yaşamaları sonucunda kayıt dışı istihdam oranları artacaktır. Sonuçta işsizlik ekonomik olarak, üretici ve tüketici dengesinin bozulması, bireysel gelirlerin azalması ile gelir dağılımının bozulması, tasarrufların azalması, devletin sağlık harcamalarının artması, sosyal güvenlik gelirlerinde azalmalar gibi sorunları beraberinde getirir (Murat ve Şahin, 2011a: 60-62). Emeğin üretimde kullanılmaması, potansiyel milli gelir düzeyinin azalması ve ekonomik büyüme performansının azalmasına ve hatta ekonomide daralmaya yol açabilecektir (Yıldırım vd., 2012: 34).

Gelirini kaybeden birey, zaman içinde toplum tarafından itibar kaybına uğramakta, kendine güven ve saygısını yitirmektedir. Yani işsizlik yalnızca gelir kaybı değil kendine güven, saygı ve kendini değerli hissetme duygusunun da yok olmasına neden olmaktadır. İşsizlik süresinin uzaması ile birlikte bireyler yeteneklerini ve motivasyonlarını kaybedecektir (Güvel, 2011: 256). İşsiz kalan birey topluma faydalı olma ve bir işe yarama duygusunu kaybeder. Yaşamda mutsuz olmaya başlar ve kişilerin depresyon, kaygı ve stres düzeyi artar. Sürecin uzamasıyla birlikte kişilerin intihar eğilimleri artar ve sağlık durumlarında önemli bir düşüş yaşanmaya başlar (Kumaş, 2001: 97-101).

Sosyal bir varlık olan insan, çalışmakta iken yapabildiği birçok aktiviteyi işsiz kaldığında gerçekleştirememektedir. Kişinin çalışması ile bir kimlik, statü ve saygınlık kazanma hali işsiz kalma ile yok olmaktadır. Bu durum kişilerin öfkeli ve kızgın olmasına neden olmakta, tepkili davranışlar sergilemesine yol açmaktadır. İşini kaybeden kişiler ailelerine ve topluma karşı olumsuz tavır ve davranış sergileyecektir. Tüm bu eğilimler toplumun erkeklere biçtiği roller (erkeğin evin

geçimini sağlaması gibi) nedeniyle kadınlara oranla erkeklerde daha fazladır (Can, 2014: 12). İşsiz kalan bireyin aile içi çatışmaları artmakta, arkadaşlık ilişkileri bozulmakta ve boşanma oranları yükselmektedir. Aynı zamanda işsiz kalan bireylerin suç işleme eğilimleri de artar (Dinler, 2007: 474). İşinden kendi isteği ile ayrılarak işsiz kalan bireylerin yaşadığı stres ve depresyon hali, kendi isteği dışında işsiz kalan bireylerin yaşadığı stres ve depresyon halinden daha düşük düzeydedir. Ayrıca uzun süre işsiz kalan bireylerin, iş aramada daha az çaba sarf ettiği, daha az iş bulma ümidi içinde olduğu ve iş piyasasından çekilmeye yöneldiği söylenebilir (Güler, 2006: 377-378).

1.2. GENÇLİK ve GENÇ İŞSİZLİĞİ

1.2.1. Gençlik Kavramı

Genç işsizliği konusunda çalışma yaparken ortaya çıkan sorunlardan bir tanesi de tanımlama sorunudur. Farklı kurumlar genç işgücü yaş aralığını farklı kabul etmektedir.

Gençlik kavramı üzerine literatürde, herkes tarafından kabul edilmiş bir gençlik tanımı ve gençliği ifade eden yaş aralığı bulunmamaktadır. Birleşmiş Milletler (UN), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) ve Dünya Bankası (WB), Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Avrupa İstatistik Ofisi (EUROSTAT) 15-24 yaş aralığındaki kişileri “genç” olarak tanımlamaktadır. Avrupa Birliği’nin bazı raporlarında da gençler 15-29 yaş aralığındaki kişiler olarak tanımlanmaktadır (Gür vd., 2012: 15). Türkiye’de Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan altı, yedi, sekiz, dokuz ve onuncu BYKP’larında 15-24 yaş grubu genç nüfus olarak kabul edilmiştir.

Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve benzeri kuruluşlar; 15-24 yaş arasındaki kişileri genç olarak tanımlamaktadır (Çetinkaya, 2010: 46). Gençler, yaşamın yükünü henüz yüklenmemiş, fiziksel ve ruhsal gelişimini tamamlama sürecinde olan, kendisini geleceğe hazırlayan, toplumun en dinamik bireyleridir.

1.2.2. Genç İşsizlik Kavramı

Genç işsizlik olgusu birçok araştırmaya konu olmuş, değişik yönleriyle çözümlenmeye çalışılmıştır. Günümüzde birçok çalışmada 15-24 yaş aralığı genç nüfus için tanımlanmaktadır. Genç işsizliği kavramını Murat ve Şahin (2011b: 12),

genç ve işsiz kavramlarını bir araya getirerek aşağıdaki şekilde açıklamaya çalışmışlardır:

“Çalışma istek ve iktidarına sahip olup cari ve geçerli ücret üzerinden ve ayrıca kanun yahut örf ve adetle tayin edilmiş saatler zarfında bir iş aradığı halde bulamamış” ve maruz kaldığı aylıklık durumu kendi arzu ve isteği dışında meydana gelmiş olan, 15-24 yaş arasında bulunan kişiye” denir. Bu şekilde meydana gelen işsizlik olgusuna ise “genç işsizliği” adı verilmektedir (Murat ve Şahin, 2011b: 12).

Genç işsizlik kavramını Ergüder’e (2014: 5) göre 15-24 yaş arasındaki dinamik nüfusun çeşitli olumlu-olumsuz etkiler ile ülkedeki işgücü piyasasına dâhil olamaması, işgücü piyasasının dışında kalması olarak da tanımlamaktadır (Çetinkaya, 2010: 46).

Gençler aynı zamanda ülkenin geleceğidir. Gençlerini iyi yetiştiremeyen, ilgi ve yeteneklerine uygun mesleklere yönlendiremeyen, çalışma hayatına hazırlayamayan ülkeler kendi insan kaynaklarına zarar vermekle birlikte uzun vadede ülkelerinin gelişmesini ve sonuçta geleceğini tehlikeye atmış olurlar. Türkiye nüfusunun büyük bir bölümünü gençler oluşturmaktadır. Yetersiz eğitim, sağlık, işsizlik, düşük ücret, sosyal güvence, istihdam güvencesi, sosyal ve kültürel gereksinimlerin karşılanamaması, gençlerin başlıca sorunlarıdır (TÜRK-İŞ, 1999: 356).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde, yapısal ve teknolojik işsizlik niteliği taşıyan bir işsizlik türü olan genç işsizliği gelişmiş ekonomilerde de görülmektedir (Kumaş, 2001: 79). Özellikle son yıllarda tüm dünyada küreselleşme süreci ile birlikte var olan işsizlik etkisini daha da arttırmakta ve yaygınlaşan küresel işsizlik, en fazla genç nüfusu etkilemektedir. Genç işsizliği konusunun dikkat çekmesinin önemli nedenleri arasında, 1990’lar ve sonrasında yatırımların üretime yönelik olmaması, teknoloji ve verimlilik artışına bağlı olarak istihdamsız büyüme, hızlı nüfus artışı, yeni iş alanlarının oluşturulamaması, kırdan kente göç vb. sayılabilir (İzgi, 2012: 296).

1.2.3.Genç İşsizliğinin Önemi

Bir gencin, birey olarak kendisini tanımlayabilmesinin ön koşulu, ekonomik bağımsızlığını kazanarak kendi ayakları üzerinde durabilmesidir. Ülkedeki iktisadi değişikliklerle en hızlı karşılaşılan ve mağdur olan kesim gençlerdir. Ekonomik sorun olan işsizlikten en çok gençler etkilenmektedir (Demiray, 2003: 11). Toplumlardaki

bazı gruplar (gençler, kadınlar, özürlüler, niteliksiz işçiler, yabancı işçiler gibi) işsizlikten diğerlerine göre daha fazla etkilenmektedirler. Bu gruplar içerisinde gençler ise önemli paya sahiptir. Genç olmakla birlikte kadın, özürlü ya da niteliksiz olmak bu duyarlılığı daha da arttırmaktadır (Gündoğan, 1999: 66).

Yapılan araştırmalara göre genç işsizliği hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde öncelikli olarak çözülmesi gereken ekonomik ve sosyal bir sorundur. Türkiye’de gençler, eğitim hayatlarını bugüne kadar hiç olmayan yüksek oranlarda devam ettirme eğilimindedirler. Gençler ülke ekonomilerinin geleceğinin temellerini atmaktadırlar. Bu noktada önemli olan gençlere eğitim, yetenek ve özellikleri doğrultusunda insan onuruna yakışır “düzgün iş” alanlarının yaratılmasıdır. Aksi takdirde bunun maliyetine önce bireyin kendisi ve ailesi katlanmak zorunda kalacağı gibi ülke ekonomisi de bu durumdan olumsuz etkilenecektir (Murat ve Şahin, 2011b: 12-13).

Özellikle yükseköğretim mezunu gençlerin işsizlik oranının yükselmesi toplumun eğitim sistemine bakışını olumsuz etkilemekte, eğitime verilen değer düşmesine ve eğitim harcamalarının sorgulanmasına neden olmaktadır.

1.2.4. Türkiye’nin Genç Nüfusu ve Demografik Fırsat Penceresi

Bir ülkede demografik dönüşüm sürecinde nüfus artış hızı azalmakta iken çalışma çağındaki nüfusun artması ve yüksek oranlarda seyretmesi “Demografik Fırsat Penceresi” ya da “Demografik Armağan” olarak ifade edilmektedir. Demografik fırsat penceresi, demografik dönüşüm sürecinin orta seviyesinde ortaya çıkmaktadır (Ercan, 2007: 8).

Demografik geçiş süreci üç evrede gerçekleşmekte ve her evrede nüfus özellikleri farklılık göstermektedir. Demografik geçiş sürecinin başlangıç evresinde toplam nüfus içinde çocuk nüfusunun (0-14) ağırlığı yüksek seyretmekte, sürecin ikinci evresinde çalışma çağındaki nüfusun (15-64) ağırlığı yüksek seyretmekte ve üçüncü evrede ise toplam nüfus içinde yaşlı nüfusun (65 ve üzeri) ağırlığı yükselmektedir (Kaya ve Yalçınkaya, 2014: 179).

Türkiye’de gözlemlenen demografik geçiş sürecini Hoşgör ve Tansel (2010: 55-56) yaptıkları çalışmada üç evrede incelemişlerdir. Bu çalışmaya göre birinci evre; Türkiye’de 1923-1955 yılları arasında doğum ve ölüm oranlarının çok yüksek olduğu evredir. Bu dönemde doğurganlık artmış ve 5,5 çocuktan 7 çocuğa

yükselmiştir. 1923'te 13 milyon olan nüfus 1955'te 24 milyona yükselmiştir. Nüfus otuz yıllık süre içinde yaklaşık iki kat artmıştır. İkinci evre ise 1955-1985 yıllarını kapsamakta ve bu dönemde ölüm hızı ve doğum hızı yüksektir. Ancak ölüm oranlardaki hızlı düşüş ile nüfus oranı artmaktadır. İncelenen dönemin yıllık nüfus artış hızı %2,8 ile en yüksek seviyededir. Bu 30 yıllık dönemde nüfus 24 milyondan 51 milyona ulaşarak iki kat artmıştır. Üçüncü evre; 1985-2000 dönemini ifade eder ve bu dönemin en önemli özelliği ise doğum oranlarındaki hızlı düşüştür. Türkiye'de bu dönem nüfus artış hızının azalmaya başladığı dönemdir. 1990 yılında %1,8 olan nüfus artış oranı 1994 yılında %1,6'ya düşmüştür.

Türkiye düşük doğum ve düşük ölüm hızının yaşandığı demografik geçiş sürecinin üçüncü aşamasına 1985 yılında girmiş ve günümüzde bu dönemi yaşamaktadır. Demografik geçiş sürecinin üçüncü evresi de kendi içerisinde üç döneme ayrılmıştır. Bu dönemler; düşük doğum ve düşük ölüm hızı yani nüfus artış hızı azalırken nüfusun artmaya devam ettiği birinci dönem, doğum ve ölüm hızlarının düşük ve eşit seviyede olduğu ikinci dönem ve son olarak ölüm hızının doğum hızından yüksek seyrettiği, nüfusun azalmakta ve yaşlı nüfusun artmakta olduğu dönem şeklindedir. Bu dönemlerin birincisine Türkiye, ikincisine Amerika ve Kanada, üçüncüsüne ise Almanya, Fransa ve Litvanya örnek verilebilir (Tansel, 2015).

Tablo 1: Yıllara ve Yaş Gruplarına Göre Nüfus Tahmini

Yıl	Bin Kişi			Oran %			
	Toplam	0-14	15-64	65+	0-14	15-64	65+
2018	81 867	19 203	55 500	7 163	23,5	67,8	8,7
2023	86 907	19 601	58 438	8 867	22,6	67,2	10,2
2040	100 331	19 333	64 623	16 373	19,3	64,4	16,3
2060	107 095	18 126	64 727	24 242	16,9	60,4	22,6
2080	107 100	16 813	62 873	27 413	15,7	58,7	25,6

Kaynak: TÜİK Haber Bülteni, 21.02.2018, Sayı:30567, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30567>, Erişim Tarihi: 08.03.2018

2017 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Türkiye nüfusu 80 milyon 810 bin 525 kişidir. Tablo 1'de Türkiye'nin 2023, 2040, 2060 ve 2080 yıllarına ait nüfus tahmin verileri yer almaktadır.

Tablodaki bilgilerden anlaşılacağı üzere Türkiye'de günümüzde nüfus artış hızı azalmakta iken çalışma çağındaki nüfus artmaya devam etmektedir. Bu durum Türkiye'nin günümüzde demografik fırsat penceresi döneminde olduğunu

göstermektedir. Bu süreç toplumun yaş yapısındaki değişikliklerle ilgili olarak ve ülkelerin tarihlerinde bir kez yaşayabilecekleri bir süreçtir. Ancak bu durumun bir fırsata dönüşebilmesi için çalışma çağındaki nüfusun işgücüne katılarak istihdam edilmesi gereklidir. Ülkemizde genç işgücü işsizlik oranının yetişkin işsizlik oranından yaklaşık iki kat fazla olması, işgücüne katılımın düşük olması bağımlı nüfusun yüksek olduğunu ifade etmektedir. Diğer bağımlı nüfus grupları 0-14 yaş grubu ve 65+ yaş grupları da eklendiğinde ülkemizde toplam bağımlı nüfus oranı yükselmektedir. Bu durumda demografik geçiş avantajı belirsizleşmektedir (Okur, 2015: 94).

Demografik fırsat penceresinin ikinci evresinde çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranı yüksek olmakla birlikte bağımlı nüfus oranı ise düşük seyretmektedir. Aynı zamanda bağımlı nüfusu içeren 0-14 yaş nüfus azalmakta ve 65+ yaş nüfus ise henüz artmaya başlamamıştır (Kaya ve Yalçınkaya, 2014: 179). Çalışma çağındaki nüfus; çalışma, üretme ve kazanma potansiyeline sahip nüfusu ifade etmektedir. Bu sebeple çalışma çağındaki nüfusun artması vergi tabanının genişlemesi ve kamusal tasarrufların artması anlamına gelmektedir. Çalışma çağındaki nüfus artışı, kişi başı ücret artışına ve ekonomik büyümeye katkı sağlarken aynı zamanda kamu ve özel tasarrufların artmasına katkı sağlamaktadır. Çalışma çağındaki nüfusa istihdam yaratıldığı, doğru politikaların uygulandığı ülkelerde üretkenlik ve ekonomik büyüme artacaktır. Ancak işgücü piyasasında bireylerin iş bulamaması ve bu iş bulamayanların, işsizlerin yüksek oranlarda seyretmesi durumunda yoksulluk artacak ve toplumsal huzursuzluk baş gösterecektir. Japonya ve Güney Kore, 1970-1980'lerde bu süreci yaşamış ve ekonomik büyümelerini gerçekleştirmişlerdir. Ancak Latin Amerika aynı süreçten yararlanamamıştır. Günümüzde Orta Doğu ülkeleri genç nüfus şişkinliği yaşamakta ve gençlerin işsizlik oranı artmaktadır. İşsizlik nedeniyle birçok Arap ülkesinde eylem meydana gelmiş ve Arap Baharı olarak adlandırılan bu olay yaşanan bu demografik sorunların bir sonucudur (Tansel, 2015).

Bu süreçten faydalanabilmek için sağlık, beslenme, eğitim alanlarında kalite artırılmalı, istihdam artırılarak eğitimde reform yapılmalıdır. Gençlere yapılacak yatırım, geleceğin nitelikli ve verimli işgücünü oluşturacak ve ekonomik gelişmeyi beraberinde getirecektir. Aksi takdirde, fırsat yerini büyük bir tehdiye bırakacaktır. Nüfus politikaları istihdam politikaları ile desteklenemediği takdirde ekonomik

sorunların yanında toplumsal sorunlar da kaçınılmaz olarak ortaya çıkabilir. İstihdam politikaları ise eğitim politikaları ile birlikte düzenlenmelidir. Mesleki ve teknik eğitime önem verilmesi, genç nüfusun yüksek olması sonucu oluşabilecek genç işsizlik sorunu için bir tedbir olarak değerlendirilebilir. Türkiye'nin içinde bulunduğu bu demografik fırsat süreci, nüfus politikalarının yanı sıra sosyal ve ekonomik politikalarla desteklenmelidir (Köksel, 2016: 2021).

Dikkat edilmesi gereken noktalardan bir diğeri ise; bağımlı nüfustaki 0-14 yaş grubundaki bağımlı nüfusun azalması kamu ve özel tasarrufların artmasına katkı sağlarken, 65+ yaş grubundaki nüfusun giderek yaşlanması iki olumsuz sonucu beraberinde getirmektedir. Birincisi; emeklilik ödemelerinin daha uzun süre yapılması iken, ikincisi sağlık harcamalarının yükselmesidir. Sonuçta devlet tarafından finanse edilen sosyal güvenlik sistemi harcamaları artacak ve bu durumun toplam talep üzerindeki etkisi sınırlı olacaktır. Türkiye, OECD ülkeleri arasında 15-24 yaş grubu nüfusun en yüksek düzeyde olduğu ülkelerden biridir. Bu genç nüfusun demografik fırsat yaratabilmesi ancak vasıflı ve eğitilmiş olmaktan geçmektedir. Yüksek genç işsizlik oranı ülkede bağımlı nüfus oranını arttırmaktadır. Türkiye'de gençlerin işgücü durumuna bakıldığında, Türkiye'nin bu demografik fırsat penceresi sürecini avantaja dönüştürebilmesi pek mümkün görünmemektedir (Okur, 2015: 96-99).

1.3.GENÇ İŞSİZLİĞİNİN NEDENLERİ

Türkiye yoğun genç bir nüfusa sahip ülkedir. Genç nüfusun en önemli problemlerinin başında ise işsizlik gelmektedir ve işsizlik sosyo-ekonomik bir problemdir. Bu nedenle gençlerin işsizlik sorununun çözümü üzerine çalışmalar yapmak için öncelikle bu sorunların ortaya çıkış nedenlerinin araştırılması gerekmektedir (Işık, 2016: 137). Genç işsizliğinin yetişkinlere göre daha yüksek olması, üretken gençlerin işsizliğinin hem bireysel hem de toplumsal maliyetinin yüksek olması gençlere yönelik uygun politikaların bir an önce oluşturulması ve uygulanmasını gerekli kılmaktadır (Çetinkaya, 2008: 46).

Genç işsizliğine yönelik doğru politikaların oluşturulabilmesi için genç işsizliğinin nedenleri doğru anlaşılmalıdır. Bunun için konu birçok açıdan incelenerek doğru genç istihdam politikaları oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır (Basmacı, 2011: 30). Araştırmalarda genç işsizliğinin nedenlerinin farklı

kategorilerde açıklanmaktadır. Bunlar konjonktürel, yapısal ve demografik yaklaşımlar olmak üzere üç grupta incelenmektedir. Konjonktürel yaklaşımların temeli, ekonomi piyasasındaki işlerin gençlere yeterli istihdam olanağı sağlayamamasına dayanmaktadır. Yapısal yaklaşımlar, gençler arasında işsizlik oranının, ekonomik gelişmelerden bağımsız bir şekilde yüksek olacağını kabul etmektedir. Bunun temel nedeni işgücünden talep edilen beceri, nitelikler ile gençlerin sahip olduğu niteliklerin uyumsuzluğu olarak ifade edilebilir. Demografik yaklaşımlar ise, işgücüne katılan gençlerin sayısının, gençler için yaratılan işlerden daha yüksek bir oranda artması şeklinde açıklanmaktadır (Çetinkaya, 2010: 47-54).

Freeman (1979) ise genç işsizliğin nedenlerini arz ve talep yönlü olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Talep yönlü olarak, ekonomik gelişmenin yavaş olması, ekonomideki konjonktürel dalgalanmalar gibi bazı nedenlerle birlikte emek piyasasının yapısı, hukuki düzenlemeler (sendika, asgari ücret, teşvik gibi) faktörlere dayalı olarak genç işsizlere yönelik talebin yetersiz olmasıdır. Arz yönlü olarak ise, genç işgücünün niteliğindeki eksiklikler olarak ifade edilebilir (Freeman, 1979: 5-6). Tablo 2, genç işsizliğin yüksek olmasının başlıca nedenlerini arz ve talep yönlü olarak açıklanmaktadır.

Tablo 2: Genç İşsizliğin Arz ve Talep Yönlü Görünümü

Genç İşsizliğin Nedenleri	Talep Yönlü	Arz Yönlü
Mevcut İşlerin Uygunluğu	Ekonomik koşullar nedeniyle gençlere yönelik bir iş kıtlığı vardır.	Düşük düzeyde vasıf gerektiren birçok iş vardır.
Ücretler	Asgari ücretler ve katı düzenlemeler, düşük düzeyli işlerin sayısını arttırır.	Gençlerin gerçekçi olmayan ücret talepleri vardır.
Mobilite	Kısa dönemli geçici işler, yüksek işsizlik oranının temelini oluşturur.	Genç işçiler kararsız ve yüksek bir mobiliteye sahiptir.
Davranışlar	Gençler geleceği olan bir iş arzu ederler. İşveren ayrımcılığı genç işgücü talebini azaltır.	Cari ücret düzeyinde gençler boş zamanı tercih ederler ve iş ahlakından yoksundurlar.
Nitelikler	Nitelikler çalışırken kazanılır.	Gençlerde eğitim ve tecrübe eksikliği vardır.
Nüfus Artışı	İş piyasası gençler için birçok yeni iş üretir.	Genç işsizliğin nedeni, kısmen genç nüfusun muazzam hızda artmasıdır.
Alternatif “İş” ler	Gençler “yeraltı” ekonomisi faaliyetlerinden yüksek gelir elde ederler.	

Kaynak: Freeman, 1979, “Why is There a Youth Labor Market Problem ?”, s.6.

Tablo 2 incelendiğinde, genç işsizliğin yüksek olmasının nedenlerinin; mevcut işler, ücretler, mobilite, davranışlar, nitelikler, nüfus artışı ve alternatif işler

temelinde analiz edildiğinde arz ve talep yönlü değişik faktörlerin etkisi altında oluştuğu görülmektedir.

Dünya Bankasının (2013) yılında hazırlamış olduğu “Jobs” adlı raporda genç işsizliğinin nedenleri incelenmiştir. Bu rapora göre ilk neden gençlerin toplam nüfus içindeki payının yükselmesidir. Bu durum, raporda “genç nüfus şişkinliği (youth bulges)” olarak adlandırılmıştır. Diğer neden, gençlerin işgücü piyasası hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları yani “bilgi asimetrisidir”. Gençler yeterli kişisel ve sosyal ağlara sahip değildirler. Ayrıca sosyal ve beşeri sermayelerin yetersiz olması da gençlerin iş bulmasını zorlaştırmaktadır. Yetişkinler eğitimden istihdama geçişte gençlere oranla daha iyi ağlara sahip olma eğilimindedir. Genç işsizliğinin son nedeni ise gençlerdeki beceri uyumsuzluğu, nitelik eksikliğidir. Bu raporda eğitimin önemine vurgu yapılmaktadır (Dünya Bankası, 2013: 207).

1.3.1. Genç İşsizliğinin Mikro Düzeyde Nedenleri

Genç işsizliğine neden olan mikro düzeydeki nedenler arasında eğitim ve mesleki yetersizlik, gençlerin ilk kez piyasaya giriş yapıyor olmaları sayılabilir.

1.3.1.1. Eğitim ve Mesleki Yetersizlik

Teorik olarak eğitim ile işsizlik arasında negatif bir ilişki vardır. Yani, bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe işsizlik oranı azalmaktadır. Dolayısıyla eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin işsizlik riskinin düşmesi en temel beklentileridir (Çalışkan, 2007a: 290). Türkiye işgücü piyasası incelendiğinde eğitilmiş genç işsizlik oranının, yetişkin işsizlik oranlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Okuryazar olmayanlar ile ilköğretim aşamasında bireylerin işsizlik oranları en düşük seviyededir. Bu eğitim seviyelerinde işsizlik oranlarının düşük olmasının nedenleri ise, eğitimde geçen sürelerin azlığı nedeniyle daha erken yaşta iş hayatına girmeleri, daha erken evlenerek sorumluluklarının artmış olması ve sonuç olarak iş seçme konusunda daha az seçici davranarak düşük ücretlere çalışmaları şeklinde açıklanabilir (Okur, 2015: 47-48).

Türkiye’de genç işsizliğinin mikro nedenlerinden biri de mevcut eğitim sisteminin işgücü talebini karşılayamamasıdır. Yani eğitim-istihdam dengesizliği söz konusudur (Işık, 2016: 137). Genç işsizler olarak tanımlanan 15-24 yaş grubundaki nüfusta işsizlik oranının yüksek düzeyde olmasının en önemli nedeni, gençlerin almış oldukları eğitim, vasıf ve beceri düzeyleri ile işgücü piyasasının talep ettiği özellikler

arasındaki uyumsuzluktur (TÜİK, 2007: 36). Türkiye’de eğitim sisteminin gençlerin istihdamına katkısının yetersiz olmasının temel nedenleri; temel eğitime herkesin erişiminin sağlanamaması, eğitim kalitesinin düşüklüğü, eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin sistemin hızlı gelişmelere cevap vermede yetersiz kalması şeklinde sıralanabilir (Kenar, 2011: 10). İçinde bulunduğumuz koşullarda, bilgi toplumu ile çeşitli alanlarda nitelikli insan gücüne olan ihtiyaç artmaktadır. Ortaöğretim sonrasında bireylerin yüksek düzeyde mesleklere hazırlanma, mesleklerinde kendilerini yetiştirme ve mesleki olarak ilerlemelerine ihtiyaçları vardır. Türkiye’deki mesleki ve teknik eğitimin gerek nitelik gerekse nicelik olarak yetersiz olduğu söylenebilir. Gençler mesleki ve teknik ortaöğretimden vasıfsız mezun olmakta ve diplomalı ancak niteliksiz olmaları sebebiyle iş piyasasında sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Ülkemizde mesleki ve teknik eğitim sistemimizin öğrencilere vasıf kazandıramaması niteliksel bir sorundur. Ülkemizin nitelikli ara insan gücüne ihtiyacı yüksek düzeydedir. Uluslararası pazarda rekabet gücünün yükseltilmesi, mesleki eğitim kurumları ve yüksekokulların geliştirilmesi ve bu okulların nitelikli tekniker yetiştirmeleri ile mümkün olacaktır (Eryıldırım, 2008: 11). Mesleki ve teknik eğitim insanların ve toplumların hayatlarında önemli bir yere sahiptir. Mesleki eğitimde uygulama ve özel sektörle işbirliğinin sağlanması çözülmesi gereken önemli sorunlar arasındadır.

Ülkemizde teknik ve meslek liselerine yeterince önem verilmemekte ve bu okullar toplum tarafından tercih edilmemektedir. Dolayısıyla gençler üniversite sınavını kazanabilmek için yıllarca çaba sarf etmektedir. Üniversite sınavını kazanamayan gençler, işgücü piyasasına vasıfsız olarak girmektedir. Üniversite sınavını kazanıp yükseköğrenimini tamamlayan gençlerin en fazla işsiz kalan kesimi oluşturması yükseköğretim sisteminin sorgulanması gereğini ortaya çıkarmıştır. Bu gençlerin iş piyasasına girişte zorluk yaşamaları, tecrübeli kişilere göre daha uzun süre iş aramaları ve sık sık iş değişikliği yapmaları doğaldır. Ancak bu sürelerin uzaması emek piyasası açısından olumsuzluklar yaratmaktadır. Özellikle son dönemlerde yüksek ekonomik büyüme oranlarına rağmen yeterince istihdam yaratılamaması, emek yoğun teknolojiler yerine sermaye yoğun teknolojilerle üretim yapılması, insan kaynakları planlamalarının yetersizliği, yükseköğretim kurumlarının insan gücü planlamasında piyasaya dönük olunamaması, eğitim sistemi ile işgücü piyasalarının uyumsuzluğu gençlerin işgücü piyasasına girişlerinde zorlanmalarını

açıklar niteliktedir. Ülkede eğitimli gençlerin işsizliğinin artması, vasıf düzeylerinin ve toplumsal kaynakların verimli ve yerinde kullanılmadığının bir göstergesidir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 77-78).

1.3.1.2. Gençlerin İlk Kez Piyasaya Giriş Yapıyor Olmaları

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde genç işsizlik oranı diğer yaş gruplarına göre daha yüksektir. Çünkü gençlerin işgücü piyasasında rekabet güçleri yetişkinlere oranla daha düşüktür.

Gençlerin piyasaya ilk kez giriş yapıyor olmaları nedeniyle yetişkinlere oranla daha dezavantajlı oldukları söylenebilir. Nedeni ise, daha önce herhangi bir iş tecrübelerinin olmaması ve yalnızca eğitim-öğretim hayatında öğrenmiş oldukları bilgiler ile ya da çevrelerinden edinmiş oldukları deneyimlerle işe yerleşmeye çalışmalarıdır. Eğitim seviyesinin görece yüksek olması işverenler açısından bir tercih sebebidir. Ancak tek başına yeterli değildir. Gençlerin tecrübesiz olmaları gerek iş hayatına gerekse çalışacakları işte adaptasyon sağlamaları açısından önemli bir etkiye sahiptir (Murat ve Şahin, 2011b: 32).

Türkiye’de 20-24 yaş grubundaki gençlerin işsizlik oranlarının, lise mezunu 15-19 yaş grubunda yer alan gençlerin işsizlik oranlarından daha yüksek olduğu söylenebilir. Gençler arasında 20-24 yaş grubunun işsizlik oranının yüksek olmasının nedenleri olarak bu yaş grubundaki gençlerin okullarından henüz yeni mezun olmaları, yeni iş arayan bu gençlerin tecrübesiz olmaları, aldıkları eğitime uygun iş bulmalarının zaman alması, bu yaş grubundaki lise mezunlarının mesleki formasyonlarının eksik olması, üniversiteden yeni mezun olan gençlerin ise yüksek ücret beklentileri olarak sayılabilir (Yentürk ve Başlevent, 2007: 5).

Türkiye’de genç işsizlerin büyük bir bölümünü işgücü piyasasında ilk kez iş arayanlar oluşturmaktadır. İşverenler açısından deneyim ve kıdemin oldukça önemli olması işgücü piyasasına yeni giren ve bu özelliklere sahip olmayan gençlerin aleyhine olmaktadır ve bu durumda genç işçilerin iş bulma süreleri uzayabilmektedir (Mehmet ve Kılıç, 2009: 42). Gençler kriz dönemlerinde işverenler tarafından öncelikli olarak işten çıkarılan kesimi oluşturmaktadır. Gençleri işten çıkarmanın daha az maliyetli olması, gençlere yapılan yatırımların daha az olması, onların tecrübesiz olmaları ve kıdem sürelerinin azlığı, gençlerin işverenler tarafından öncelikli olarak işten çıkarılmalarının nedenleridir. Aynı zamanda işverenler LIFO

(son giren ilk çıkar) politikasını uygulamaktadırlar. Gençlerin işgücü piyasasına yeni girmiş olmaları nedeniyle uygulanan bu politika gençleri olumsuz etkilemektedir. Yasalar işten çıkarmanın tazminatını, işte kalınan süre ile orantılı olarak hesaplamaktadır. Yasalar tarafından daha az korunmakta olan genç işçiler, işverenler tarafından ilk sıralarda işten çıkarılan kesimi oluşturur (Günaydın ve Çetin, 2015: 19-20).

Türkiye’de istihdam edilenlerin ortalama eğitim düzeylerinin düşük olması olumsuz bir göstergedir. Türkiye’de genç işgücünün eğitim düzeyi yetişkin işgücünün eğitim düzeyine göre belirgin şekilde yükselmiştir. Bu durum eğitilmiş ve nitelikli işgücü gerektiren sektörlerde istihdam sağlanmasını gerekli kılmaktadır. Bu sektörlerde istihdam sağlanamadığı durumda ise nitelikli-eğitilmiş işgücünün işsizlik oranı yükselebilecektir. Türkiye’de üniversite mezunu genç işgücü artarken aynı zamanda genç işgücü içerisinde üniversite mezunu gençlerin işsizlik oranları da yükselmektedir. Üniversite mezunu gençlerin işsizlik oranının yüksek olmasında, gençlerin önemli bir bölümünün okuldan yeni mezun olmuş, askerlik hizmetini yeni tamamlamış, aileleri ile birlikte yaşayan ve bu gibi nedenlerle ilk kez iş arayanlar olması gibi nedenler de etkili olmuş olabilir. Yükseköğretimin etkisizliği, işgücü piyasasında aranan niteliklere uygun olmama, deneyimsizlik, bu konularda yol gösterici kurumların eksikliği ve ücret beklentilerinin yüksek olması üniversite mezunu gençlerin işsiz kalmalarının nedeni olmaktadır. Üniversite mezunu olmak ilk kez iş arayan gençlerde iş bulma için bir avantaj teşkil etmemekte, yükseköğretim ileriki yaşlarda iş bulmak için yararlı olmaktadır. Yetişkinlerde üniversite mezunu olup işsiz olma oranı düşmektedir. Dolayısıyla eğitim, işsizlik riskini ilk kez iş arayanlarda düşürmemekte ve etkisini ileriki yıllarda göstermektedir. Dolayısıyla gençlerin eğitilmiş olmaları, onların uzun dönemde işsiz kalma riskini düşürmektedir. Bu nedenle özellikle eğitim hayatından işgücü piyasasına geçişi kolaylaştıracak kurum ve politikalara ihtiyaç olduğu, örgün eğitim sisteminde gençlere kazandırılan niteliklerin işgücü piyasasının talep ettiği nitelik ve özellikler ile uyumadığı konusu ön plana çıkmaktadır (Yentürk ve Başlevent, 2007: 10-11).

1.3.2. Genç İşsizliğinin Makro Düzeyde Nedenleri

Genç işsizliği sorunun ortaya çıkmasında makro düzeyde birçok faktör sıralanabilir. Bu çalışmada gençlerin işsiz kalmasında makro düzeyde ele alınan

başlıca nedenler; toplam talep, ekonomik konjonktür, gençlerin ücret düzeyleri, genç işgücünün büyüklüğü ve teknolojik gelişmeler şeklinde sıralanmıştır.

1.3.2.1. Toplam Talep ve Ekonomik Konjonktür

Keynes'in işsizlik sorununa yaklaşımı Neo-klasiklerden farklıdır. Keynes'e göre işgücü piyasasında cari ücret düzeyinde çalışmak istediği halde iş bulamayan kişiler olacaktır ve gayri iradi (gönülsüz) işsizlik söz konusudur. Ona göre işsizlik, toplam talep yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. İşsizliğin giderilmesi için ise, toplam talebin arttırılması gerekmektedir. Neo-klasikler işsizlik konusunda devlet müdahalesine karşı çıkarken, Keynes devletin para ve maliye politikaları ile piyasaya müdahale ederek işsizliğin çözülebileceğini savunmuştur. Keynes'e göre işsizliğin giderilmesi için para politikaları ve maliye politikası araçları ile harcamalar artırılarak ekonomiye müdahale edilmelidir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2003: 404-405).

Toplam talepte meydana gelen değişiklikler genel işsizlik seviyesini etkilediği gibi, genç işsizliğini de etkilemektedir. Toplam talepteki bir düşme, genel olarak işgücü talebini de düşürecek ve bu durumdan genç işgücüne olan talep de etkilenecektir (Gündoğan, 1999: 69). Toplam talepteki bir düşüş, genç işsizliğini yetişkin işsizliğine oranla daha fazla arttırmaktadır. Bu durumun nedenlerini gençlerin ve istihdam piyasasının yapısal özelliklerinde aramak gerekmektedir. Şöyle ki, gençlerin, yetişkinlere kıyasla kendi istekleri doğrultusunda işten ayrılma olasılıkları daha yüksektir. Benzer şekilde, işveren açısından gençlere daha az yatırım yapılmış olması, işten çıkarma tazminatlarının çalışılan süre ile orantılı olması nedeniyle gençleri işten çıkarmanın fırsat maliyeti, yetişkinlere oranla daha düşüktür. Gençler işgücü piyasasının en düşük kıdeme sahip olan üyeleri olmaları nedeniyle işsizliğin arttığı dönemlerde, kendilerinden daha yüksek düzeyde deneyime sahip olan yetişkinlere göre işsizlik problemlerinden daha fazla etkilenmektedirler.

Piyasaların resesyona girmesi ile birlikte işsizlik oranlarının artması neticesinde öncelikle gençlerin etkilenmesi konjonktürel nedenlerle ortaya çıkan en önemli işsizlik nedeni olarak kabul edilir. Bazı ülkeler resesyondan daha kısa sürede ve daha az kayıpla çıkabilmekte iken bazı ülkelerde resesyona daha uzun sürmekte ve işsizlik oranları, durgunluk ve kriz öncesi oranlara getirilememektedir (Okur, 2015: 58-59).

Gençler ekonomideki durgunluktan ve genel işsizliğin artışından en çok etkilenen kesimdir. Çünkü gençler işgücü piyasasına yeni girmişlerdir ve hizmet süreleri kısadır. 1929 Büyük Buhranla birlikte işsizlik küresel düzeyde bir sorun olarak karşımıza çıkmakta iken genç işsizliği sorunu, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ve özellikle 1970'li yıllarda başlayan ekonomik durgunluk ve gerileme ile ortaya çıkmıştır (Çetinkaya, 2008: 30). Durgunluk veya kriz dönemlerinden sonra istihdam kapasitesinin eski seviyelerine ulaşamadığı ILO raporlarıyla ortaya konulmuştur. Bu nedenle, yeni iş yaratma konusundaki darboğaz en çok gençleri ve özellikle vasıfsız işgücünü etkilemektedir (Okur, 2015: 58).

Ekonomik durgunluk dönemlerinde, işsizlik sorunuyla karşılaşmak zorunda kalan genç işgücünün içerisinde bulunduğu olumsuz hal, bu dönemin daha uzun sürelerle devam etmesi durumunda ortaya çıkan ekonomik kriz süreciyle birlikte daha da karamsar bir tablo haline gelmeye başlamaktadır. Piyasa ekonomilerinde, işletmelerin yaşaması ve istihdam sağlayabilmeleri kâr elde etmelerine bağlıdır. Kriz dönemlerinde daralan talep sonrası insanlar harcamalarını kısmakta ve bunun paralelinde zarar etmeye başlayan işletmeler de üretimi durdurmak zorunda kalmaktadırlar. Üretimin durması bir anlamda istihdamın da daralması ya da tamamen ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Zaten piyasada mevcut talep daralmasının üzerine, bir de işini kaybedenler nedeniyle yeni bir daralma dalgası eklendiğinde krizin etkileri daha fazla hissedilmeye başlanmaktadır. Bunlara ilâveten, işini kaybetme korkusunun yayılması, insanların harcamalarını daha da kısımlarına neden olmaktadır. Bu davranış ise, efektif talebin daha da küçülmesine dolayısıyla işsizliğin daha da şiddetlenmesine neden olmaktadır (Murat ve Şahin, 2011b: 21).

1.3.2.2. Gençlerin Ücret Düzeyleri

Ücret düzeyi farklılıkları, genç istihdamı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Gençlerin ücret düzeyi yetişkinlere oranla yükseldikçe, yetişkin istihdam etme eğilimi gençlere oranla artacaktır. Ancak bu durum her zaman geçerli değildir. Genç ve yetişkin işçiler, aynı işyerinde birbirini tamamlayan işlerde çalışıyorlarsa, genç işçilerin ücretlerinin yetişkin işçilerin ücretlerine bir etkisi olmayacaktır (Gündoğan, 2001: 19). Ayrıca böyle bir uygulamaya gidilmesinin sebebi de, yetişkin işçilerin, genç işçilere oranla çok daha iyi özelliklere sahip olduğu ve ancak mecburi durumlarda yerlerini gençlere bırakacakları varsayımına dayandığı

şeklindedir. Ancak bu varsayım, gençler ile yetişkinlerin nitelikleri bakımından benzer olması durumunda geçerlidir. Nitelikli yetişkinlerin varlığında durum böyle değildir. Özellikle de kendisini işgücü piyasasının gereklilikleri doğrultusunda yetiştirmiş gençlerin en az yetişkinler kadar hatta bazı durumlarda yetişkinlerden daha fazla işgücü piyasasına eklemeli olduğu görülmektedir. Dolayısıyla genel ücret politikalarının, gençlerin işsizliği üzerinde dolaylı bir etkisi söz konusudur (O'Higgins, 1997: 28).

1.3.2.2.1. Asgari Ücret Uygulaması

Ücret ve genç işsizliği ile ilgili çalışmalar, asgari ücret uygulamasının gençlerin istihdamı üzerindeki etkisi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Asgari ücret uygulaması, genç işsizliğini iki farklı yönden etkilemektedir. Asgari ücret karşıtlarına göre, yüksek bir asgari ücret, genç işçilerin görece maliyetleri üzerinde etkili olarak genç işsizliğini arttırmaktadır. Ülke çapında tüm yaş grupları için aynı asgari ücretin uygulanması, yetişkin çalışanların istihdamını teşvik etmektedir. Asgari ücreti savunanlara göre ise işgücü piyasası daima eksik rekabet koşullarında olduğundan, işverenler ücretlere emeğin marjinal verimliliğinin altındaki bir düzeyde ücret sınırı belirleyebilmekte ve böylelikle asgari ücretlerdeki bir artış istihdamdaki bir artışa neden olabilmektedir (Çetinkaya, 2008: 36-37).

Birçok ülke asgari ücret uygulaması ile genç işçileri korumayı amaçlamıştır. Bu durumu politika yapımcılar, yetişkin işçilere göre gençlerin ücretlerini azaltarak, genç işçilere olan talebi arttırmayı umduklarını ifade etmektedirler. Birçok OECD ülkesinde 1980 ve 1990'lar boyunca genç işçilerin ücretlerinde görece bir azalma olmasına rağmen, işgücü piyasalarında gençlerin pozisyonlarında herhangi bir gelişme olmamıştır (O'Higgins, 2001: 91-92). Sonuç olarak, asgari ücretin genç işsizliği üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etki yarattığına dair kesin bir yargıya ulaşmak güçtür. Ücretler, daha çok bireylerin eğitim, vasıf, nitelik ve özellikleri doğrultusunda şekillendiği için genç işsizliği üzerinde önemli derecede etki yaratmadığını söyleyebiliriz (Murat ve Şahin, 2011b: 29).

1.3.2.3. Genç İşgücünün Büyüklüğü

Türkiye'nin toplam nüfus içindeki genç nüfus payı açısından Avrupa'nın en genç nüfusuna sahip olan ülke konumundadır. Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde 15-24 yaş arası genç nüfus oranları azalma eğilimi göstermekle birlikte

Türkiye 15-24 yaş arası genç nüfusta AB ülkelerine göre daha yüksek bir paya sahiptir (Murat ve Şahin, 2011a: 86). Ancak yoğun genç nüfusa sahip ülke olan Türkiye’de işgücü piyasasında bu genç nüfusun tamamını karşılayacak istihdam olanakları yaratılamamaktadır. Ekonomide yeni istihdam alanlarının yaratılmamasının yanı sıra ekonomik krizler de genç işsizliğini arttıran önemli nedenlerdir (Günaydın ve Çetin, 2015: 20). Yeterli istihdam olanağı yaratılmaması ise ülke ekonomik kaynaklarının israfına yol açmaktadır.

Türkiye’nin genç işsizlik profili daha çok gelişmekte olan ülkelere özgü bir görünüme sahiptir. Reel yatırım seviyesinin yeterli seviyede olmaması, eğitim-işgücü projeksiyonlarının bulunmaması genç işsizliğinin başlıca nedenleri arasında yer almaktadır. Ancak bu konuda esas belirleyici olan genç nüfusun toplam nüfus içerisinde yoğunlukta bulunmasıdır (Mehmet ve Kılıç, 2009: 42). II. Dünya Savaşı sonrasında birçok ülkede doğum oranlarındaki hızlı artış, genç işgücü arzının genç işgücü talebine göre daha hızlı artması sonucunu doğurmuştur (Gündoğan, 1999: 70).

1.3.2.4. Teknolojik Gelişmeler

Sanayi Devriminden bu yana teknolojik gelişmelerin ekonomik büyüme, istihdam ve işsizlik üzerine etkisi, iktisatçıların ve politikacıların ilgilendikleri bir konudur. Teknolojik gelişmelerin istihdam ve işsizlik üzerine olumlu etkisi olduğunu savunanlar olduğu gibi olumsuz etkilerinin olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır.

İyimser görüş bilgi teknolojisinin istihdamı arttıracığı ve çalışma hayatının kalitesini geliştireceği yönündedir. İyimserlere göre yüksek teknoloji kullanan Japonya gibi gelişmiş ülkelerde işsizlik oranının diğer ülkelere oranla düşük olması, bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Bu düşünceye göre işsizliğe neden olan yeni teknolojinin kullanılması değil, kullanılmamasıdır. İngiltere ve diğer ülkelerde görülen işsizliğin nedeni, emekten tasarruf eden ancak verimliliği ve rekabet gücünü arttıran yeni tekniklerin yayılması olmayıp, aksine rekabette geri kalınarak pazar kaybına uğranmış olmasıdır. Bu görüşü savunanlara göre teknolojik gelişmeler ile birlikte yeni ürünler, yeni pazarlar, yeni endüstriler yeni istihdam olanakları ortaya çıkacaktır (Orhan ve Savuk, 2014: 16).

Teknolojinin işsizliğe olumsuz etkisi olacağını savunanlara göre ise emeğin yerine sermayenin ikame edilmesi işsizliği arttıracaktır. Bu düşüncüyü savunanlara göre, bilgi işlem teknolojisinin maliyeti hızla azalırken, emek maliyetinin artmaya

devam etmesinin teknolojinin işsizliği arttırmasından ve bu durumun devam etmesinden endişe edilmektedir (Orhan ve Savuk, 2014: 16). Ataman (1998: 59) ise teknolojik gelişmenin çok büyük bir hızla üretim sürecine girmesi ile üretimde otomasyon dönemini başlattığını ifade etmiştir. Otomasyon ile birlikte doğal olarak emek kullanımı azalmış ve istihdam düzeyi düşerek teknolojik işsizlik ortaya çıkmıştır. Teknolojik işsizlik günümüzde işsizlik sorununun önemli ve çözümü en zor bileşenini oluşturmaktadır.

1.3.3. Genç İşsizliğinin Sonuçları

Türkiye’de genç nüfusun en önemli problemlerinin başında işsizlik gelmektedir. İşsizlik toplumun tüm kesimlerinde olumsuz sonuçlar meydana getirmektedir. Sosyo-ekonomik bir problem olan genç işsizliği diğer sosyo-ekonomik problemleri de beraberinde getirmektedir. Türkiye yoğun genç nüfusa sahip bir ülke olmakla birlikte, bu yetişmiş işgücü istihdam edilerek üretime katılmadığı takdirde topluma ek maliyetler yüklemektedir. İş bulma ümidinin azalması, gençlerde psikolojik ve ailevi sorunlar ortaya çıkarmakta ve toplumda huzursuzluk meydana gelmektedir (Işık, 2016: 137).

Gençlerin yaşadıkları işsizlik olgusu en ağır etkilerini ekonomik olarak göstermektedir. Bir ülkenin en dinamik nüfusunu oluşturan gençlerin istihdam edilememesi, o ülkede önemli oranda üretim kaybı anlamına gelmektedir. Genç işsiz sayısının fazla olması, işsizlik sigortasının yaygın olarak kullanıldığı ülkelerde kamu maliyesine ve ülke ekonomisine önemli bir yük getirmektedir. Türkiye’de işsizlik sigortası alabilmenin ciddi kriterleri olup, alınan işsizlik sigortası en fazla 6 ay devam etmektedir. Genç işsizliğin yüksek olduğu ülkelerde devletin en önemli gelir kaynağı olan vergilerden elde edilecek gelirler de azalmaktadır. Bu durum kamu maliyesini olumsuz yönde etkileyebilecektir. Aynı zamanda işsiz kalan ya da işsiz kalma riskiyle karşılaşan gençler kayıt dışı çalışmaya yönelecek ve ülkede kayıt dışı istihdam oranı artacaktır (Murat ve Şahin, 2011a: 60-62).

Özer ve Topal (2017: 73)’a göre gençlerin işsiz kalmaları sonucunda bölgesel göçler, suç oranları, intihar oranları, boşanmalar ve aile içi sorunların arttığı gözlemlenmiştir. Bir gelir kaybı anlamına gelen işsizlik hem kişinin hem de ailesinin gelir yokluğu çekmesini ifade eder. Bu durum sonucunda bireyler psikolojik olarak yıpranmakta, kimlik ve statü bunalımına girmekte, özgüvenini kaybetmekte ve

sonuçta öfkeli olmakta, suç eğilimleri artmaktadır. Birey kendini topluma faydalı olmayan bir birey gibi hissetmektedir. Bu anlamda gençlerin yaşadıkları işsizlik problemi, sadece kişisel değil aynı toplumsal olumsuz sonuçları meydana getirmektedir (Basmacı, 2001: 54). İşe ve iyi bir gelire sahip olmak, genellikle de kırsal kesimde hem erkek hem de kadınlar için uygun bir eş seçiminde en temel kriter olarak görülmektedir. İşsiz olan genç bireyler maddi olarak ailelerine bağımlı olacak ve sonuçta gelecek planları belirsizleşecektir (Gündoğan, 2001: 31).

Genç işsizliğinin bir diğer sonucu ise ülkemizden yurtdışına yapılan “beyin göçü”dür. Yaşanan beyin göçünün en önemli nedenleri siyasi istikrarsızlık ve ekonomik politikalarındaki yanlışlıklar ile eğitim sistemindeki sorunlardır. Güngör ve Tansel (2002)’in Amerika, Kanada ve İngiltere’de bulunan Türk öğrenciler arasında yaptıkları çalışmaya göre yurtdışında okuyan Türk öğrencilerinin büyük çoğunluğu öğrenim süresin tamamladıktan sonra Türkiye’ye geri dönmek istemediklerini belirtmişlerdir. Yurtdışında yaşam tarzının sistemli ve düzenli olması, ücretlerin yüksek olması, daha iyi eğitim olanakları daha iyi düzeyde kültürel yaşam gençlerin yurtdışında kalma nedenleri olarak görülürken, Türkiye’deki ekonomik krizler ve işsizlik sorunları yurtdışındaki Türk öğrencilerin ülkeye dönmek istememelerindeki başlıca nedenlerdir. Ayrıca gençlerin yurtdışında kalma süreleri uzadıkça Türkiye’ye dönme eğilimleri düşmektedir (Güngör ve Tansel, 2004:1-10).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)’nin “Gençliğin Durumu Araştırması” sonuçlarına göre Türkiye’de gençlerin en çok istedikleri şey “doğru düzgün bir iş bulmak” tır. Bu araştırmaya katılan gençlerin %49’u en çok istedikleri şeyin “iyi bir iş” olduğunu ifade etmiştir. Saygınlık %18,1, sevgi ise %16,9 ile arka planda yer almaktadır (UNDP, 2008: 57). Günümüz Türkiye’sinde gençler uzun yıllar öğrenim görmekte ve sonrasında ise işgücü piyasasında birçok zorlukla karşılaşmakta, birçoğu ise işsiz kalmakta. Ancak gençlerden beklenen ise vizyon sahibi olmaları, ülke ekonomilerini kalkındıracak fikir ve proje üretmeleridir. Temel ihtiyaçlarını karşılayamayan, iş bulamadığı için ailesine ekonomik olarak bağımlı yaşayan genç bireylerin bu beklentileri karşılayabilmeleri mümkün değildir.

II. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTELEŞME HAREKETİ

Eğitim, bireylerin ve toplumların sosyal gelişimine katkı sağlayan ve ekonomik kalkınmasını hızlandıran, ülkenin milli kültür ve değerlerini korumakla birlikte bu değerleri geliştirip nesilden nesile aktaran, milli birlik ve beraberliği sağlayan en etkili faaliyet olarak tanımlanabilir (Yıllar, 1998: 10). Eğitim öncelikle bireyleri topluma kazandırmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte kişilere gereken bilgi, beceri ve davranış elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda eğitim, toplumun beklentilerini karşılama sorumluluğunu üstlenmiştir. Eğitim birey, firma ve ülkeler açısından ekonomik ve sosyal olarak stratejik öneme sahip olan bir yatırım malı konumundadır. Eğitimin en temel özelliği; birey, firma ve ülkelerin geleceğe yönelik refah düzeyi ve yaşam kalitesinin arttırılmasında önemli bir paya sahip olmasıdır (Saygılı vd., 2005: 125). Geniş anlamda eğitim, her türlü öğrenim ve eğitim şeklini, dar anlamda ise bireylere okullarda verilen bilgileri içermektedir. Eğitimsel niteliklerin üretim sürecinde nasıl kullanıldığı ve üretime katkısı, eğitimin ekonomik açıdan önemini ifade eder. Eğitim, bireylerin, istedikleri yaşam düzeyine ulaşma çabası olan kalkınma araçlarından biridir (Öztürk, 2005a: 30). Bilginin bireysel ve toplumsal olarak kuşaktan kuşağa aktarımı ancak eğitim ile gerçekleştirilir. Eğitim, kişilerin mesleklerine hazırlanmasına yönelik bir süreç olarak da ifade edebilir (Demiray, 2003: 37)

Eğitim, Türkiye’nin 1949 yılında onaylamış olduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinden, 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne dek tüm uluslararası belgelerde temel insan hakkı olarak yer almıştır. Ancak bölgeler arası, kent- kır ve cinsiyetler arası eğitim farklılıkları varlığını günümüzde de sürdürmektedir. Türk eğitim sisteminin temel esasları ve işleyişi 24 Haziran 1973 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile belirlenmiştir (Ergüder, 2014: 14). 18 Ağustos 1997 tarihli ve 4306 sayılı Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretim Yasası nitelik olarak işgücünün yükselmesinde etkili olmuştur (Türk-İş Yıllığı, 1999: 288). Yeni yapılan düzenlemelerle sekiz yıllık

zorunlu eğitim sona erdirilerek 4+4+4 kademeli şekilde on iki yıllık eğitim uygulanmaya başlamıştır. 2012-2013 eğitim-öğretim yılından itibaren lise eğitimi zorunlu hale getirilmiştir. Yapılan değişiklikle birlikte ilköğretim çağı, 6-13 yaş olarak belirlenmiştir (Ergüder, 2014: 14).

Türkiye nüfusunun eğitim düzeyi yükselmekle birlikte OECD ve AB ülke ortalamalarına göre düşük kalmaya devam etmektedir. Ortaöğretimin zorunlu hale gelmesi ve yükseköğrenime geçişte kolaylıklar sağlanması ile nüfusun eğitim düzeyinin artması öngörülmektedir. Ancak Türk eğitim sistemi, işgücü piyasasının ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 30).

2.1. Eğitimin Amaçları

Türkiye'nin 10. Beş Yıllık Kalkınma Planında eğitimin amaçları; “düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, milli kültürü ve demokratik değerleri özümsemiş, iletişime ve paylaşımına açık bireylerin yetiştirilmesi” şeklinde belirtilmiştir. Bunun yanında özgüven, sorumluluk duyguları gelişmiş, girişimcilik ve yenilikçilik özelliklerine sahip, bilim ve teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın, bilgi toplumunun gerektirdiği temel bilgi ve becerilerle donanmış üretken ve mutlu bireylerin yetiştirilmesi” eğitimin temel amacıdır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 30). Kalkınma Planında bireyin ürettiği bilgiyi ürüne, teknolojiye ve hizmete dönüştürebilmesi ve akademik, idari ve mali açıdan küresel düzeyde rekabetçi bir yükseköğretim sistemine ulaşılması amaçlanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 30). İktisadi açıdan işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu bilgi, beceri ve alışkanlıkların kazanılması eğitim ile gerçekleştirilir. Üretim ve tüketimle ilgili bilgi ve davranışlar eğitim ile bireye kazandırılarak kaynakların etkin kullanılması amaçlanmaktadır. Eğitimin toplumsallaştırma, bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıklar kazandırma, mesleki beceriler kazandırarak mesleğe yöneltme şeklinde fonksiyonları vardır. Eğitim sisteminin başarısı ise bu fonksiyonların ne kadar başarılı bir şekilde yerine getirildiği ile ölçülmektedir (Çalışkan, 2007a: 287-288).

Bireylerin çağdaş teknoloji ile uyumlu hale gelebilmesi, bilgi ve becerilerinin eğitim yoluyla artırılması ile gerçekleştirilebilir. Eğitim bireylerin bilgilerini arttırmakta ve bireyleri daha nitelikli hale getirmekte, onlara mesleki beceriler kazandırmakta, iktisadi kalkınmayı hızlandırmakta, kişileri toplumsallaştırmakta ve kişilere siyasal açıdan önemli katkılar sağlamaktadır. Bireysel olarak yüksek yaşam

standardına ulaşmak, toplumsal olarak gelişmek, siyasal ve toplumsal yaşamda başarılı olmak, daha iyi eğitim almak ile mümkündür (Hız, 2010: 56).

2.2. Eğitimin Bireysel ve Toplumsal Getirileri

Eğitim hem bireysel hem de toplumsal getiriler sağlamaktadır. Eğitimin bireysel getirileri mikroiktisat teorisi, toplumsal getirileri ise makro iktisat teorisi tarafından ele alınan konulardır. Mikro iktisadi açıdan bireysel düzeyde verimlilik artışı, yaşam kalitesinin yükselmesi, statü-saygınlık, işsiz kalma riskinin düşmesi ve daha yüksek düzeyde gelir elde etme gibi getirileri söz konusu iken makro iktisadi olarak işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelik ve nicelikte işgücü yetiştirilerek ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır (Hız, 2010: 72). Eğitimin bireysel getirileri konusunda Mincer, eğitim düzeyi yüksek olan işçilerin daha düşük eğitim düzeyine sahip işçilere göre daha yüksek ücret, daha düşük düzeyde işsiz kalma riski ve mesleki alanda daha yüksek gelirli işlere doğru hareketlilik olduğunu ifade etmektedir (Mincer, 1991: 1-3). Mincer (1991)'e göre, eğitim seviyesi yüksek olan işçilerin işsiz kalma süreleri de kısalmaktadır. Eğitim seviyesi yüksek işçiler iş piyasası hakkında daha fazla bilgiye sahip oldukları için işsiz kaldıklarında daha kısa sürede iş bulabilmektedirler. Aynı zamanda bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe eğitim yoluyla verimliliklerini arttırarak daha başarılı olmaya çalışmakta, aynı iş yerinde daha uzun süre çalışmakta, iş yaşamları süresince daha az iş değişikliğine gitmektedirler (Mincer, 1991: 24-32).

Makroiktisadi düzeyde eğitimli bireylerin üretim sürecinde eğitim düzeyi daha düşük olan bireylere göre verimlilikleri daha yüksek düzeydedir. Bu kişiler ekonomik büyüme hızının yükselmesine katkıda bulunurlar. Eğitim seviyesi yükseldikçe doğum oranlarının azalması ile hem aile hem devlet kişi başına daha fazla beşeri sermaye yatırımı yapabilecektir. Sonuçta işgücü verimliliği artacaktır. Eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne katılım oranının yükselmesi, ekonomik büyüme hızını arttırır. Eğitimli bireyler teknolojiye daha kolay uyum sağlamak ve teknolojinin gelişimine katkı sağlayarak ülke ekonomisini olumlu yönde etkilemektedirler (Çalışkan, 2007b: 242). Eğitim seviyesinin yüksek olduğu toplumlarda bireylerin ve toplumun sağlığı daha iyi, kişilerin zararlı alışkanlıkları daha az, toplumda düşük suç oranları gözlemlenmekte ve bireysel-toplumsal çevre bilinci yüksek olmaktadır (Türkmen, 2002: 53).

Bireylerin eğitim düzeyi yükseldikçe, toplumun yaşam kalitesi artmaktadır. Eğitimli toplumlarda iş kalitesi daha yüksektir. Eğitimli toplumlar daha demokratiktir, demokrasiyi daha iyi uygularlar. Eğitim kişilerin yasal haklarının bilincinde olmasını sağlar ve eğitimli kişiler sosyal ve politik alanda daha aktif olurlar. Eğitimli toplumlarda gelir dağılımı daha adaletli, bölgesel farklılıklar daha az ve sosyal sermaye daha güçlüdür. Tüm bunlar ülkeyi iç ve dış yatırımlar için cazibe merkezi haline getirmektedir. Yatırımların artmasıyla birlikte genç işgücüne olan talep de artar (Kenar, 2011: 10). Eğitim, üretim sürecinin daha etkin yürütülmesinde katkı sağlamakla birlikte yoksullukla mücadele ve gelir dağılımının daha adaletli bir yapıya kavuşturulmasında da temel bir rol oynamaktadır. Eğitim yoluyla kendisini geliştirmiş bireylerin daha yüksek bir ücretle istihdam edilmeleri mümkündür. Bu anlamda yoksulluğun kuşaktan kuşağa aktarılmasını engelleyecek olan temel araçlardan biri eğitimidir (Saygılı vd., 2005: 131).

Küreselleşen dünyada rekabet üstünlüğü insan kaynağına yapılan yatırımla mümkündür. Eğitime yapılan yatırımlar beşeri sermaye birikimi sağlamakta ve gelir artışı ile ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Eğitim ile beşeri sermaye birikimi artırılarak bireylerin istihdam edilme seviyeleri yükselmektedir. Ancak eğitimin tek başına ekonomik büyüme sağlayamadığını belirtmek gerekir (Ercan, 2007: 26). Eğitimin ekonomik rolünü açıklamada kullanılan beşeri sermaye kuramı en eski yaklaşım olarak kabul edilmekle birlikte, iktisadi kalkınmada beşeri sermaye yatırımlarının önemine ilk dikkat çekenler Kuznets ve Friedman olmuş, ancak kuram haline dönüştürülmesi Schultz (1963) tarafından gerçekleştirilmiştir. Günümüzde iktisadi kalkınmada beşeri sermaye kuramının önemi daha da artmıştır (Öztürk, 2005b: 31).

Beşeri sermaye kuramı kişilerin eğitim yoluyla kendilerini yetiştirme ve diğer etkinliklerle kendilerine yatırım yapmalarını ifade eder. Böylece bireyler kendilerine yapmış oldukları yatırımlarla gelirlerini yaşam boyu arttıracak ve gelecekteki gelirlerini yükselteceklerdir. Ekonomistler, gelecekte beklenen kazançlar için eğitim yoluyla nitelik kazanmayı bir yatırım aracı olarak görmektedirler. İnsan gücüne diğer bir ifadeyle emeğe yapılan yatırımlar sadece kişinin gelirinin arttırmasına değil aynı zamanda ülkenin iktisadi açıdan kalkınmasına da önemli katkılar sağlamaktadır (Demiray, 2003: 9-10). Ülkelerin iktisadi kalkınma sürecinde mevcut kaynakların optimal kullanımı yoluyla maksimum faydanın elde edilmesi, teknolojik gelişmelerin

hız kazanması ile birlikte toplumsal refah artışının sağlanmasında fiziksel sermaye yatırımları yanında beşeri sermaye yatırımları da büyük öneme sahiptir. Ülkelerin iktisadi kalkınma hızını arttırabilmesi için emeğin niteliğini ve verimliliğini arttıran beşeri sermaye yatırımlarını arttırmaları gerekmektedir. Bu noktada eğitim en önemli beşeri sermaye yatırımdır (Öztürk, 2005b: 31). Üretim sürecinin en önemli unsuru olan insan kaynağının edindiği beceriler, firmalara ve ülkelere rekabet üstünlüğü sağlamaktadır. Türkiye'nin Avrupa ve OECD'nin yüksek gelirli ülkelerle yaklaşmasında rekabet stratejisi, düşük maliyetler üzerinden değil bilgi, beceri ve yenilikçilik esasında olmalıdır. Bunun için sadece temel beceriler kazandıran eğitim değil aynı zamanda ileri beceriler kazandıran bir eğitim sistemi ve insanların beşeri sermayelerini kullanabilmelerine izin veren açık bir işgücü piyasası gerekmektedir (İnsani Kalkınma Sektörü, 2008: 27).

21. yüzyıl bilgi ekonomisinde rekabet gücünü yakalayabilmek için eğitimin önemi büyüktür. Ancak eğitim tek başına yeterli değildir. Eğitimli ve beceri sahibi bireyler bilgiye özgürce erişip paylaşabildikleri, kendilerini hukuksal olarak güvende hissettikleri toplumlarda yeni fikirler üretebilir ve ülkeye faydalı bireyler haline gelebilirler (Şirin, 2015: 55).

2.3. Eğitim-Ekonomik Büyüme İlişkisi

Eğitim yalnızca öğretmen, öğrenci ve velilerden oluşan bir alan olmayıp aynı zamanda siyaset, din, toplum ve iş dünyası ile yakından ilgilidir. Aynı zamanda eğitim ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Eğitimli insan gücü yüksek ülkeler, kişi başına düşen milli gelir düzeyleri ile refah toplumu haline gelmişlerdir (Hız, 2010: 57). Birçok iktisatçıya göre ekonomik büyümenin temeli insan sermayesine yapılan yatırım, yani eğitimidir. İnsan sermayesine yapılan yatırımların birey, firma ve ülke düzeyinde getirisine ilişkin çok sayıda çalışma yapılmış ve sonuçta insan sermayesi ile verimlilik artışı ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu yönünde sonuca ulaşılmıştır. Düşük gelirli ülkelerin zengin ülkeleri yakalamasının ön koşullarından biri insan sermayesinin iyileştirilmesidir. Ülkelerin eğitim düzeyleri yükseldikçe ekonomik büyümeye katkısı da artmaktadır. Ekonomik gelişmenin sağlanmasında eğitimin bir ön koşul olarak ele alınması yakınsama modellerinin temel özelliğidir (Saygılı vd., 2005: 130-133).

Bireylere eğitim yoluyla bilgi ve becerilerin kazandırılarak verimlilik artışının sağlanması sonucu ortaya çıkan teknolojik ilerlemeler ile ülkelerin ekonomik büyüme hızları artmaktadır (Çalışkan, 2007a: 294). Bu bağlamda ekonominin ihtiyaç duyduğu sayı ve nitelikte işgücünün sağlanması büyük öneme sahiptir. Eğitim ile emeğin verimliliğinin artması bir yandan üretimi artırırken diğer yandan da emeğin daha nitelikli kılınması sonucu daha yüksek kalitede mal ve hizmet üreterek uluslararası piyasada rekabet avantajı sağlamaktadır. Aynı zamanda ihracatın artmasına ve sonuçta iktisadi kalkınmaya katkı sağlamaktadır (Öztürk, 2005b: 38).

Bir ülkenin geleceğini eğitilmiş insan gücü belirlemektedir. 1990'lerden sonra hızlanan küreselleşme ile birlikte rekabet üstünlüğü, hızlı ve sürekli gelişim ve değişimleri yakalamak, bu gelişim ve değişimlere uyum sağlamaktan geçmektedir. Eğitimin, ekonomik büyüme ve gelişme sürecinde önem arz eden diğer sektörlerden farkı ise hem ekonomik hem de sosyal boyutlarıyla ekonomiye yön verebilmesidir. Eğitim düzeyi yüksek işgücü daha verimli çalışmakta ve işle ilgili bir problemle karşılaşıldığında bu problemi daha kolay çözebilmektedir. Eğitim düzeyi yüksek bireyler yüksek ücretli işlerde çalışmakta ve daha yüksek düzeyde mal ve hizmet talep etmektedirler. Artan talep daha yüksek düzeyde üretim ve çıktılara yol açmakta ve böylece ekonomik büyüme katkı sağlamaktadır (Doğrul, 2009: 175).

Yüksek düzeyde eğitilmiş bireylerin bilgi paylaşımı özellikle yüksek teknoloji alanında önem arz etmektedir. Çünkü yüksek teknoloji alanlarında bilgi paylaşımı bilginin değerini arttırmakta ve yeni teknolojik gelişimlere yol açmaktadır (Doğrul, 2009: 175). Günümüz bilgi toplumu olabilmenin ön koşulu bilgiye yatırım yapılmasıdır. Sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ancak bilgiye yapılan yatırımlarla gerçekleşebilecektir (Eryıldırım, 2008: 2). Bilgiye özgürce erişim arttıkça inovasyona dayalı ekonomik çıktı da artmaktadır. İnovasyon arttıkça kişi başı milli gelir artmakta ve yaratıcı fikirler, bilgiye özgürce erişilebildiğinde ve bilginin özgürce dolaşabildiği toplumlarda hayat bulmaktadır. Bu nedenle OECD'den Dünya Bankası'na birçok ekonomik kuruluş son yıllarda bilgiye erişimin önündeki engellerin kaldırılmasını bir hedef olarak belirlemektedirler (Şirin, 2015: 60).

2.4. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Eğitime Yapılan Harcamalar

Gençlere yapılan eğitim yatırımları onların eğitim sonrası işgücü piyasasına girişlerinde nitelikleri ve yetenekleri doğrultusunda iş bulabilmeleri noktasında büyük önem arz etmektedir. Eğitime yapılan harcamalar nesillerin geleceğe daha

donanımlı bir şekilde adım atmalarını ifade etmektedir. Çalışmanın bu kısmında seçili OECD ülkelerinde eğitime yapılan kamu ve özel sektör kuruluşlarının harcamalarının GSYİH içindeki payları doğrultusunda karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Tablo 3'te 2005-2014 yılları arası OECD ülkelerinin konuya ilişkin verileri toplam yatırımlar eğitim düzeylerine göre yer almaktadır.

Tablo 3 incelendiğinde yükseköğretim düzeyinde yapılan toplam harcamaların GSYİH içindeki en yüksek pay 2005 yılında %2,5 ile ABD, %2,4 ile Kanada, %2,1 ile Güney Kore'ye aittir. Aynı yıl için en düşük paya sahip olan ülkeler %0,8 İtalya, %0,9 Slovak Cumhuriyetine ait ve Türkiye için bu yıla ait veri mevcut değildir. 2014 yılı incelendiğinde %2,7 ile ABD, %2,6 Kanada, %2,3 ile Şili ve Güney Kore en yüksek paya sahip olan ülkelerdir. En düşük paya sahip olan ülkeler ise %1,0 ile İtalya, %1,1 ile Slovak Cumhuriyeti, Slovenya, İrlanda'ya aittir.

Görüldüğü üzere 2005 yılında en yüksek düzeyde paya sahip olan ülkeler 2014 yılına gelindiğinde mevcut durumlarını korumaktadırlar. Aynı zamanda yapmış oldukları harcamaların GSYİH içindeki payları da bir miktar artmıştır. 2005 yılı için en düşük paya sahip olan ülkelerde 2014 yılına gelindiğinde (İrlanda hariç) bir miktar artış olsa da en düşük paya sahip olan ülke olma konumunu devam ettirmektedirler.

Tablo 3: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Kamu ve Özel Eğitim Kurumlarına Yapılan Eğitim Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (%)

Ülkeler	Yükseköğretim								İlköğretim, Ortaöğretim ve Ortaöğretim Sonrası							
	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ABD	2,5	2,6	2,7	2,7	2,8	2,8	2,6	2,7	3,8	3,9	3,9	3,9	3,8	3,7	3,6	3,6
Almanya	1,0	1,1	..	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	3,3	3,1	..	3,3	3,2	3,1	3,1	3,1
Avustralya	1,5	1,5	1,6	1,6	1,6	1,6	1,7	1,8	3,7	3,7	4,2	4,3	4,1	4,0	3,9	3,9
Belçika	1,2	1,3	1,4	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	4,1	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,4	4,3
Çek Cumhuriyeti	1,0	1,1	1,2	1,2	1,4	1,4	1,3	1,2	2,8	2,5	2,8	2,7	2,7	2,8	2,7	2,6
Danimarka	1,7	1,6	1,8	1,8	1,8	..	1,7	1,7	4,4	4,1	4,6	4,7	4,3	4,6	4,6	4,8
Estonya	1,1	1,3	1,1	1,6	1,7	1,6	2,0	1,9	3,4	3,8	4,1	3,8	3,3	3,2	3,2	3,1
Finlandiya	1,7	1,6	1,8	1,8	1,9	1,8	1,8	1,8	3,7	3,6	3,9	4,0	3,9	3,9	3,9	3,9
Fransa	1,3	1,4	1,5	1,5	1,5	1,4	1,5	1,5	3,9	3,8	4,0	3,9	3,8	3,8	3,8	3,8
Güney Kore	2,1	2,4	2,4	2,4	2,4	2,3	2,3	2,3	3,8	3,9	4,3	4,4	4,4	4,3	4,2	4,0
Hollanda	1,5	1,4	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7	3,6	3,5	3,8	3,8	3,7	3,8	3,8	3,6
İngiltere	1,8	1,8	1,8	4,1	3,8	4,2	4,3	4,4	4,4	4,8	4,8
İrlanda	1,1	1,4	1,5	1,5	1,4	1,4	1,2	1,1	3,2	4,0	4,4	4,5	4,3	4,3	4,0	3,7
İsrail	1,6	1,5	1,5	1,5	1,6	1,4	1,6	1,5	3,7	3,9	3,8	4,0	4,2	4,3	4,3	4,3
İspanya	1,1	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	2,8	3,0	3,2	3,2	3,2	3,1	3,1	3,0
İsveç	1,5	1,5	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	4,0	3,8	4,0	3,8	3,7	3,7	3,7	3,7
İtalya	0,8	0,9	1,0	1,0	1,0	0,9	1,0	1,0	3,0	3,1	3,1	3,0	2,8	3,0	3,0	3,0
İzlanda	1,2	1,2	1,2	1,2	1,1	1,3	1,3	1,3	5,2	4,8	4,9	4,7	4,7	4,6	4,6	4,7
Japonya	1,4	1,5	1,6	1,5	1,6	1,5	1,6	1,5	2,9	2,9	3,0	3,0	3,0	2,9	2,9	2,9
Kanada	2,4	2,4	2,6	2,8	2,6	2,6	2,6	2,6	3,5	3,6	3,7	4,0	3,7	3,7	3,7	3,7
Meksika	1,2	1,2	1,4	1,4	1,3	1,3	1,3	1,4	3,9	3,6	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9
Norveç	..	1,6	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	1,7	4,9	4,6	5,0	4,9	4,7	4,6	4,7	4,5
Polonya	1,6	1,2	1,5	1,5	1,3	1,3	1,4	1,3	3,7	3,6	3,6	3,6	3,4	3,4	3,4	3,4
Portekiz	1,3	1,3	1,3	1,4	1,3	1,3	1,4	1,4	3,6	3,3	3,8	3,7	3,6	4,5	4,7	4,5
Slovak Cumhuriyeti	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	1,0	1,1	1,1	2,8	2,6	3,0	3,0	2,7	2,7	2,7	2,8
Slovenya	1,3	1,1	1,3	1,2	1,3	1,2	1,2	1,1	4,1	3,6	3,9	3,8	3,7	3,7	3,7	3,5
Şili	1,9	1,9	2,0	2,3	2,4	2,5	2,4	2,3	3,6	3,6	3,9	3,4	3,4	3,8	3,4	3,1
Türkiye	2,0	2,0	1,9	2,0	3,0	3,2	3,2	3,3

Kaynak: OECD, 2018, <https://stats.oecd.org/>, Erişim tarihi: 27.07.2018

Tablo 3'te Türkiye'nin hem yükseköğretim hem de yükseköğretim öncesi eğitim düzeylerine ait verileri 2011-2014 yıllarını içermektedir. Yükseköğretim düzeyinde yapılan harcamaların GSYİH içindeki payı 2011-2014 yıllarında ortalama %2 olarak gerçekleşirken Türkiye ile benzer oranlara sahip olan ülkeler; Avustralya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Hollanda, Norveç ve İsveç'tir. Türkiye'de ise 2011 yılından 2014 yılına kadar olan dönemde yükseköğretime yapılan harcamaların GSYİH içindeki payında sürekli artış yaşanmış olup 2014 yılında %3,3 olarak gerçekleşmiştir. Şili, Estonya, Almanya, Japonya ve İspanya söz konusu yıllar içerisinde Türkiye ile benzer oranlara sahip olan ülkelerdir.

Yükseköğretim öncesi tüm eğitim düzeylerine yapılan toplam harcamaların GSYİH içindeki payı 2005 yılı için en yüksek düzeyde olan ülkeler, %5,2 ile İzlanda, %4,9 Norveç, %4,4 Danimarka, %4,1 ile İngiltere, Slovenya, Belçika'dır. En düşük düzeyde olan ülkeler %2,9 ile Japonya, %2,8 ile Çek Cumhuriyeti, Slovak Cumhuriyeti, İspanya'dır. 2014 yılında toplam harcamaların GSYİH içindeki payı en yüksek düzeyde olan ülkeler, %4,8 ile Danimarka, İngiltere, %4,7 İzlanda, %4,6 Yeni Zelanda, %4,5 Portekiz, Norveç %4,3 İsrail, Belçika'dır. En düşük paya sahip olan ülkeler ise, %2,9 ile Japonya, Slovak Cumhuriyeti %2,6 Çek Cumhuriyeti'dir. Dikkat edilmesi gereken nokta ise en yüksek ve en düşük düzeyde harcama yapan ülkeler hem 2005 hem de 2014 yılında aynı ülkelerdir. Fakat Danimarka, İngiltere, Belçika, İsrail ve Japonya'da bir miktar artış söz konusu olup en yüksek düzeyde artış İngiltere'de gerçekleşmiştir. Çek Cumhuriyeti İzlanda, Slovenya'da düşüş ve Slovak Cumhuriyeti ile Japonya'da aynı düzeyde harcama söz konusudur.

Aşağıda Tablo 4'te 2014 yılına ait eğitim seviyelerine göre Kamu ve Özel Eğitim Kurumlarına yapılan harcamaların GSYİH içindeki payları verilmiştir. Söz konusu tablo incelendiğinde okul öncesi eğitim düzeyinde hükümet tarafından yapılan harcamaların GSYİH içindeki payı %1,8 ile İsveç ve Norveç, %1,5 ile İzlanda ardından %1,1 ile Şili ve Finlandiya en yüksek düzeyde payı olan ülkelerdir. Türkiye'de ise bu oran %0,1'dir.

Türkiye ile aynı oranda harcama yapan ülkeler ise İrlanda ve Japonya'dır. Özel sektörün yapmış olduğu harcamaların GSYİH içindeki payı en yüksek olan ülkeler; %0,3 ile İsrail, Norveç, Slovenya ve İngiltere olup Türkiye'de özel sektör tarafından yapılan harcamaların GSYİH içindeki payı %0,1 ile hükümet harcamaları ile aynı orandadır. Bununla birlikte Çek Cumhuriyeti, Fransa, İrlanda, Hollanda'da

özel sektör tarafından okul öncesi eğitim düzeyine hiç harcama yapılmamıştır. Toplam harcamaların GSYİH içindeki payı %2,1 ile en yüksek düzeyde olan ülke Norveç ve %0,1 ile en düşük paya sahip olan ülke İrlanda'dır. Türkiye'nin okul öncesi düzeyde toplam eğitim harcamasının GSYİH içindeki payı ise %0,2'dir.

İlköğretim düzeyinde hükümet tarafından yapılan harcamaların GSYİH içindeki payı en yüksek olan ülkeler; %2,3 İzlanda, %2,2 İsrail, %2,1 Norveç ve Danimarka iken, %1,0'dan daha düşük paya sahip olan ülkeler, Macaristan, Almanya, Çek Cumhuriyeti, Litvanya, Slovak Cumhuriyeti, Avusturya'dır. Türkiye'nin yapmış olduğu harcamaların GSYİH içindeki payı ise %1,0 ve İtalya ile aynı orana sahiptir. Özel sektörün yapmış olduğu harcamaların GSYİH içindeki payı en yüksek olan ülkeler %0,3 ile Şili ve Meksika'ya aittir. Türkiye'nin yapmış olduğu harcamaların GSYİH içindeki payı %0,2 ve İspanya, Portekiz ve Avusturalya ile aynı düzeydedir. Toplamda yapılan harcamaların GSYİH içindeki payı en yüksek olan ülke %2,3 ile İsrail'e aittir. Yapılan harcamaların GSYİH içindeki payı %1'den düşük olan ülkeler; Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Macaristan, Litvanya, Slovak Cumhuriyeti, Almanya ve Macaristan'a aittir. Türkiye'de ise bu oran %1,2'dir.

Ortaöğretim düzeyinde hükümet tarafından yapılan harcamaların GSYİH içindeki payı en yüksek olan ülkeler; %1,2 ile Avusturya, Fransa, Hollanda, Danimarka, Almanya, Portekiz ve Yeni Zelanda iken Türkiye, ABD, Slovenya, İrlanda'nın yapmış olduğu harcamaların GSYİH içindeki payı %0,8'dir. Özel sektörün yapmış olduğu harcamaların GSYİH içindeki payı %0,3 ile en yüksek Avusturalya iken Türkiye ve Yeni Zelanda %0,2 oranında payı vardır. Toplam harcamalar içerisinde %1,2 ile Yeni Zelanda en yüksek paya sahipken, %0,5 ile Şili en düşük paya sahiptir ve Türkiye'nin payı %0,9 ile Belçika, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve ABD aynı oranda paya sahiptir.

Yükseköğretim düzeyinde hükümet tarafından yapılan harcamaların GSYİH içindeki payı en yüksek olan ülkeler; %1,7 ile Finlandiya en düşük paya sahip olan ülke %0,5 ile Japonya'ya aittir. Türkiye, Litvanya, Kore ve Belçika %1,3 ile aynı paya sahip olan ülkelerdir. Özel sektörün yapmış olduğu harcamaların GSYİH içindeki payı en yüksek ülke %1,7 ile ABD'dir. En düşük paya sahip olan ülkeler %0,1 ile Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Polonya, Norveç ve Slovenya'ya aittir. Türkiye'nin payı ise %0,4 ve Litvanya, Meksika, İspanya ile aynı

paya sahiptir. Toplamda ise %2,7 ile en yüksek pay ABD, en düşük %0,5 ile Lüksemburg'a aittir. Türkiye'nin payı %1,8 ve Yeni Zelanda, Finlandiya ve Avusturalya ile aynı paya sahiptir.

Tablo 4: 2014 Yılı Eğitim Seviyelerine Göre Kamu ve Özel Eğitim Kurumlarına Yapılan Harcamaların Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla İçindeki Payı (%)

Ülkeler	Okul Öncesi			İlköğretim			Ortaöğretim			Yükseköğretim		
	Hükümet Harcamaları	Özel Sektör Harcamaları	Toplam	Hükümet Harcamaları	Özel Sektör Harcamaları	Toplam	Hükümet Harcamaları	Özel Sektör Harcamaları	Toplam	Hükümet Harcamaları	Özel Sektör Harcamaları	Toplam
ABD	1,5	0,1	1,6	0,8	0,1	0,9	0,9	1,7	2,7
Almanya	0,7	0,2	0,9	0,6	0,0	0,6	1,2	0,0	1,3	1,1	0,2	1,2
Avustralya	0,3	0,2	0,5	1,6	0,2	1,8	0,9	0,3	1,2	0,7	1,1	1,8
Avusturya	0,6	0,1	0,6	0,9	0,0	0,9	1,2	0,0	1,2	1,6	0,1	1,7
Belçika	1,5	0,0	1,6	0,9	0,0	0,9	1,3	0,1	1,4
Çek Cumh.	0,5	0,0	0,5	0,7	0,1	0,8	0,9	0,1	0,9	1,0	0,2	1,2
Danimarka	1,0	0,2	1,3	2,1	0,0	2,1	1,2	0,1	1,3	1,6	0,1	1,7
Estonya	1,0	0,1	1,1	1,4	0,0	1,4	0,7	0,0	0,7	1,7	0,2	1,9
Finlandiya	1,1	0,1	1,2	1,4	0,0	1,4	1,1	0,0	1,1	1,7	0,1	1,8
Fransa	0,7	0,0	0,8	1,1	0,1	1,2	1,2	0,1	1,3	1,2	0,3	1,5
Güney Kore	1,6	0,1	1,7	1,0	0,0	1,0	1,3	1,0	2,3
Hollanda	0,4	0,0	0,4	1,2	0,0	1,2	1,2	0,1	1,2	1,2	0,5	1,7
İngiltere	0,2	0,3	0,5	1,8	0,2	2,0	1,0	0,1	1,1	0,6	1,3	1,8
İrlanda	0,1	0,0	0,1	1,8	0,1	1,8	0,8	0,1	0,8	0,8	0,3	1,1
İsrail	0,7	0,3	1,1	2,2	0,1	2,3	0,9	0,7	1,5
İspanya	0,6	0,2	0,8	1,1	0,2	1,3	0,7	0,1	0,8	0,9	0,4	1,3
İsveç	1,8	0,1	1,9	1,8	0,0	1,8	0,8	0,0	0,8	1,5	0,2	1,7
İtalya	0,5	0,1	0,5	1,0	0,1	1,1	0,7	0,0	0,7	0,7	0,2	1,0
İzlanda	1,5	0,2	1,8	2,3	0,0	2,3	1,1	0,0	1,1	1,2	0,1	1,3
Japonya	0,1	0,1	0,2	1,2	0,0	1,3	0,7	0,0	0,8	0,5	1,0	1,5
Meksika	0,5	0,1	0,6	1,7	0,3	2,0	0,9	0,1	1,0	1,1	0,4	1,4
Norveç	1,8	0,3	2,1	2,1	0,0	2,1	1,0	0,0	1,0	1,6	0,1	1,7
Polonya	0,6	0,2	0,8	1,5	0,1	1,6	0,7	0,1	0,8	1,2	0,1	1,3
Portekiz	0,4	0,2	0,6	1,6	0,2	1,8	1,2	0,1	1,3	0,9	0,5	1,4
Slovak Cumh.	0,5	0,1	0,6	0,8	0,1	0,9	0,9	0,1	1,0	0,9	0,2	1,1
Slovenya	1,0	0,3	1,3	1,5	0,1	1,7	0,8	0,1	0,9	1,0	0,1	1,1
Şili	1,1	0,2	1,3	1,2	0,3	1,5	0,4	0,1	0,5	1,0	1,4	2,3
Türkiye	0,1	0,1	0,2	1,0	0,2	1,2	0,8	0,2	0,9	1,3	0,4	1,8
Yeni Zelanda	0,8	0,2	0,9	1,5	0,1	1,6	1,2	0,2	1,4	0,9	0,9	1,8

Kaynak: OECD, 2018, <https://stats.oecd.org/>, Erişim tarihi: 27.07.2018

Sonuçta eğitime yapılan harcamalar içerisinde GSYİH içindeki payı en yüksek olan ülke okul öncesi için %2,1 ile Norveç, ilköğretim için %2,3 ile İzlanda, ortaöğretim için %1,4 ile Yeni Zelanda ve yükseköğretim için %2,7 ile ABD'dir. Türkiye'nin okul öncesi için %0,2, ilköğretim için %1,2, ortaöğretim için %0,9 ve yükseköğretim için %1,8'dir. Yani Türkiye eğitim düzeyleri içerisinde yaptığı toplam harcamalar içerisinde GSYİH içindeki en düşük pay okul öncesine aittir. Okul öncesi dönem ise çocukların kendilerini geliştirmeleri açısından en önemli olan dönemdir. Ancak Türkiye'nin yapmış olduğu harcamaların GSYİH içindeki en yüksek paya sahip olan eğitim düzeyi ise %1,8 ile yükseköğretimdir. Yükseköğretim düzeyindeki öğrencilere yapılan harcamalar önemli olmakla birlikte okul öncesi dönemde çocuklara yapılan yatırımlar onların ve nihayetinde ülkenin geleceği açısından en fazla öneme sahip olan düzeydir.

2.5. Türkiye'de Eğitim Harcamaları ve Etkinliği

Eğitim, bireylerin ve toplumların geleceklerine yönelik yapılan bir yatırımdır. Ülkelerin ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşmada eğitim sisteminin önemi büyüktür. Ülkelerin ekonomik kalkınmalarında teknolojiyi üretebilen ve kullanabilen yetişmiş insan gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada nitelikli işgücü yetiştirilmesinde eğitim önemli paya sahiptir (Eryıldırım, 2008: 7). Bu anlamda ülkelerin eğitim sistemlerine yaptıkları yatırımların önemi büyüktür. Bir bireyin beceri ve yetenekleri erken çocukluk yaşlarında gelişmektedir. Çocuk yaşlarda becerilerin geliştirilmesi gelecek için önemli bir temel oluşturmaktadır. Okul öncesi eğitim bu açıdan yüksek derecede öneme sahiptir. Eğitim sistemine bütçeden ayrılan payın artırılması gerekmektedir. Aşağıdaki tabloda TÜİK 2015-2016 yılları eğitim harcamaları istatistikleri verilmiştir.

Tablo 5: Eğitim Harcamaları İstatistikleri 2015-2016

	2015	2016
Eğitim Harcamasının GSYH İçindeki Payı (%)	5,8	6,2
Öğrenci Başına Eğitim Harcaması (\$)	2 342	2 461
Toplam Eğitim Harcaması Milyon (\$)	49 657	53 141

Kaynak: TÜİK, **Haber Bülteni**, Sayı: 24679, 19 Aralık 2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24679>, Erişim Tarihi: 25.12.2017.

2016 yılında bir önceki yıla göre eğitim harcamalarının en çok arttığı eğitim düzeyleri, %31,6 ile ortaöğretim, %20,3 ile yükseköğretim olmuştur.

Eğitim harcamalarının gayri safi yurt içindeki payı 2015 yılında %5,8 iken, 2016 yılında %6,2 olmuştur. Türkiye’de 2016 yılında yapılan eğitim harcamalarının %74,2’si devlet tarafından finanse edilmiş olup, hanehalkının yaptığı harcamaların payı ise %18,8’dir. Devlet kurumlarınca yapılan harcamaların %29,8’ini yükseköğretim, %28,1’ini ilkokul oluşturmuştur. Özel kurumlarca yapılan harcamaların ise %43,3’ü yükseköğretime, %32,6’sı ortaöğretime yapılmıştır. Öğrenci başına toplam eğitim harcaması bir önceki yıla göre %16,7 artmıştır. Eğitim harcamalarının 2016 yılında 2015 yılına göre en fazla artış gösterdiği eğitim düzeyi ise %30,7 ile ortaöğretim olmuştur. Bunu %20,2 ile ilkokul takip etmiştir (TÜİK, www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 25.12.2017).

Eğitim harcamaları içerisinde ortaöğretim ve yükseköğretime ayrılan payların artması ülkemiz açısından olumlu bir gelişmedir. Education at a Glance 2017 (Bir Bakışta Eğitim) değerlendirmesine göre okul öncesi eğitime ilköğretime kayıt oranı OECD ülke ortalaması %87 iken, Türkiye’de bu oran %32’dir. OECD ülkelerinde ilköğretimden yükseköğretime kadar ayrılan kamu giderleri 2010-2014 yılları arasında %5 oranında artarken Türkiye’de aynı dönemde %70 artmıştır. Türkiye’deki eğitim kurumlarının finansmanının %79’u kamu kaynaklarından karşılanmakta olup OECD ülkelerinde bu oran %85’tir. Türkiye’de kamu sektörü yükseköğretime OECD ortalamasının üzerinde fon ayırmakta (%70’e oranla %75) iken ilkokul, ortaokul ve lise için OECD ülke ortalamasının altında (%91’e oranla %80) ödenek ayırmaktadır. 2014 yılı toplam kamu eğitim giderleri Türkiye’de %12,4 iken OECD ülke ortalaması %11,3’tür. Türkiye’de ilköğretimden yükseköğretime kadar yapılan kamu harcaması GSYİH’nın %4,9’u iken OECD ülkelerindeki ortalama %5,2’dir (OECD, 2017: 1-10).

Avrupa Birliği İstatistik Ofisinin 2017 yılı bölgesel yıllığının eğitim ve öğretimle ilgili bölümünde ET 2020 hedefleri yer almaktadır. Yaşam boyu öğrenme, eğitim ve öğretimde verimlilik ve kaliteyi arttırmak, eğitim ve öğretimde eşitlik, sosyal uyum ve aktif vatandaşlığı teşvik etmek, geliştirmek ve girişimcilik de dâhil olmak üzere yaratıcılık ve yenilikçilik ET 2020’nin 4 temel hedefidir. Bu hedefler doğrultusunda bir dizi kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler;

- Dört yaşını dolduran çocukların en az %95’inin okul çağına kadar olan dönemde erken çocukluk eğitimi alması,

- Okuduğunu anlama, matematik ve bilimde yeterli düzeyde yetenekleri olmayan 15 yaşını dolduran çocukların oranı en fazla %15 olmalıdır,
- Eğitim ve öğretimden erken ayrılan 18-24 yaş aralığındaki gençlerin oranı %10'dan daha az olmalıdır,
- 30-34 yaş aralığındaki nüfusun en az %40'ı yükseköğrenimini tamamlamış olmalı.

AB'de sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme hedeflerine ulaşmak için eğitim merkezi bir durumdadır (Eurostat Regional Yearbook, 2017: 73).

Tablo 6: Okullaşma Oranları

Yıllar	İlkokul	Ortaokul	İlköğretim	Ortaöğretim
2006			90,13	56,51
2009			98,17	64,95
2012	98,86	93,09		70,06
2015	94,87	94,39		79,79

Kaynak: TÜİK, Eğitim İstatistikleri Veritabanı, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018, Erişim Tarihi: 10.02.2018

Türkiye'de ilköğretim ve ortaöğretim okullaşma oranlarını incelediğimizde okullaşma oranlarının yüksek olduğunu yukarıda verilen bilgiler doğrultusunda da eğitime yapılan harcamaların da yüksek olduğunu söyleyebiliriz. OECD tarafından 15 yaşındaki öğrencilerin edinmiş oldukları bilgi ve becerileri değerlendirmek amacıyla 2000 yılından itibaren PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) uygulaması yapılmaktadır. Bu uygulamaya Türkiye 2003 yılından itibaren katılmaktadır (http://pisa.meb.gov.tr/?page_id=18).

Tablo 7'de Türkiye'nin 2003 yılından itibaren mevcut durumu incelenmiştir. Tablodaki veriler doğrultusunda eğitimde başarı sıralamalarında Türkiye'nin ortalama puanların altında başarı gösterdiği söylenebilir. PISA testlerinin uygulandığı yılların hiçbirinde Türkiye ortalama başarı puanı elde edememiştir. Dünyada eğitim sistemi üzerine geçerli tüm veriler OECD tarafından her ülkenin kendi eğitim bakanlığı ile birlikte ortaya konulmaktadır. PISA testlerindeki sıralamalarından da anlaşılacağı üzere, Türkiye'de var olan eğitim sistemi çocuklara 21. yüzyıl becerilerini kazandıramadığını söyleyebiliriz (Şirin, 2015: 26-27).

2003 yılında matematik ve okuma yazma başarı sıralamasına katılan 41 ülke arasında Türkiye 35. sırada yer almıştır. Fen alanında ise 33. sırada yer almaktadır. Her 3 alanda da ilk 3 sırada yer alan ülkeler ise sırasıyla Finlandiya, Kore ve

Kanada'dır. 2006 yılında ise 57 ülke arasında Türkiye matematik alanında 43. sırada, fen alanında 44. sırada ve okuma becerisi alanında 37. sırada yer almıştır. Matematik alanında birinci sırada Tayvan-Çin, fen alanında Finlandiya, okuma becerisinde ise Kore birinci sırada yer almıştır. 2009 yılında 65 ülke PISA testine katılmış ve Türkiye Matematik alanında 41, fen alanında 42, okuma becerilerinde ise 39. sırada yer almıştır. Bu yılda her 3 alanda da birinci sırada Şanghay-Çin yer almaktadır. 2012 yılında yine 65 ülke arasında Türkiye matematik alanında 44. sırada, fen alanında 43. sırada ve okuma becerilerinde 42. sırada yer almaktadır. Aynı yıl tüm alanlarda Şanghay-Çin birinci sırada yer almaktadır. 2015 yılında PISA testine katılan ülke sayısı artmış ve 72 ülke bu testte yer almıştır. Türkiye matematik ve okuma becerileri alanında 50. sırada, fen alanında 54. sırada yer almaktadır (Şirin, 2015: 172). 2015 yılı fen alanında en yüksek puana sahip olan ülkeler ise Singapur, Japonya, Estonya, Tayvan-Çin ve Finlandiya'dır. Okuma becerileri alanında en yüksek puana sahip olan ülkeler ise Singapur, Hong Kong- Çin, Kanada, Finlandiya ve İrlanda'dır. Matematik alanında en yüksek puana sahip ülkeler ise Singapur, Hong Kong (Çin), Makao (Çin), Tayvan – Çin ve Japonya'dır (http://pisa.meb.gov.tr/?page_id=22, Erişim Tarihi: 10.02.2018).

Tablo 7: Yıllara Göre PISA Türkiye'nin PISA Durumu

Yıllara Göre Fen Okuryazarlığı Ortalama Puanları					
	2003	2006	2009	2012	2015
OECD Ortalaması	500	500	495	501	493
Tüm Ülkeler Ortalaması	496	478	471	477	465
Türkiye Ortalaması	434	424	454	463	425
Sıralama	33	47	42	43	54
Katılan Ülke Sayısı	41	57	65	65	72
Yıllara Göre Okuma Becerileri Ortalama Puanları					
OECD Ortalaması	494	492	493	496	493
Tüm Ülkeler Ortalaması	488	..	464	471	460
Türkiye Ortalaması	441	447	464	475	428
Sıralama	35	37	39	42	50
Katılan Ülke Sayısı	41	57	65	65	72
Yıllara Göre Matematik Okuryazarlığı Ortalama Puanları					
OECD Ortalaması	500	498	496	494	490
Tüm Ülkeler Ortalaması	489	..	465	470	461
Türkiye Ortalaması	423	424	445	448	420
Sıralama	35	43	41	44	50
Katılan Ülke Sayısı	41	57	65	65	72

Kaynak: PISA 2015 Ulusal Rapor, http://pisa.meb.gov.tr/?page_id=22, Erişim Tarihi: 10.02.2018

Türkiye'de okullaşma oranlarının artırılması ile eğitimde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. İşgücü piyasasına giren gençler geçmişte olduğundan daha iyi eğitim derecelerine sahip ve işgücü piyasası eğitimdeki artışları daha yüksek ücretler ile

ödüllendirmektedir. Ancak bu olumlu gelişmelere rağmen, Türkiye'deki eğitim ve beceri düzeyleri uluslararası standartların gerisinde olduğunu söyleyebiliriz (İnsani Kalkınma Sektörü, 2008: 9).

Türkiye'de kamu ve özel sektör tarafından eğitime ayrılan pay OECD ortalamasına yakındır. Ancak buna rağmen başarı sıralamasında aynı durum söz konusu değildir. Gençlerin aldıkları eğitim ile işgücü piyasasının istedikleri niteliklerin uyuşmaması eğitilmiş işgücü ile arz arasındaki sorun gelecek yıllar için büyük bir risk oluşturmaktadır. Bugünün gençleri atıl durumda ve üretim sürecinin içerisinde yer alamazken iken bir sonraki nesile pek de parlak olmayan bir gelecek bırakılmış olacaktır.

2014-2023 yıllarını içeren Ulusal İstihdam Stratejisi bu konuyu "Eğitim-İstihdam İlişkisinin Güçlendirilmesi" başlığı altında incelemiştir. İşgücü arz ve talebi arasındaki uyumsuzluğa dikkat çekilmiş ve sanayi ile okulların işbirliği içerisinde olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Gençlere iş piyasasının ihtiyaç duyduğu mesleklerin tanıtımı ve eğitime erişimde engellerin kaldırılması, mesleki ve teknik eğitimin uygulamada payının artırılması hedefler arasında yer almaktadır. Aynı zamanda işgücü piyasası bilgi izleme sistemi ile mezunlara ilişkin izleme sistemi 2018 yılı itibarıyla tasarlanmıştır (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı [ÇSGB], 2017: 26-27).

2.6. Üniversite Kavramı

Üniversite Latince kökenli bir kelime olup universitas kelimesinden gelmektedir. Universitas bütünlük, evrensellik anlamları taşımaktadır. Üniversite kavramı Ortaçağ Avrupa'sının bir ürünüdür (Hız, 2010: 60). Üniversite kurumlarının kökeni çok eskilere dayanmaktadır. Dünya tarihinde yükseköğretim, üniversite kurumu olarak başlamamıştır. İlk çağlardan bu yana yükseköğretim kurumları mevcuttur. Antik Yunan'da akademiler, Hristiyan dünyasındaki katedral ve manastırlar ile İslam coğrafyasındaki medreseler, bilgin/âlim veya kadı/hâkim yetiştirmek gibi yükseköğretim fonksiyonlarını yerine getirmişlerdir (Çetinsaya, 2014: 21).

Üniversite kavramı 13. ve 14. yüzyıllarda belli disiplinlerin yüksek düzeyde öğretimini sağlamak üzere bir araya gelmiş hoca ve öğrencilerden oluşan özerk bir topluluğu tanımlamak için kullanılmıştır. 19. yüzyıldan itibaren ise üniversiteler daha

çok araştırma amaçlı bir kurum olarak örgütlenmeye başlamıştır (Toprak, 2012: 2). Toplumların gelişme ve değişmesi ile birlikte üniversitelerin yapısı da değişmiştir. Günümüzde üniversiteleri bir ülkenin iktisadi, bilimsel, toplumsal, kültürel ve teknolojik kalkınmasında önemli görevleri ve fonksiyonları üstlenen kurumlar olarak tanımlayabiliriz. Üniversiteler bilgi üreten bir kurum olmakla birlikte toplumun kültürel unsurlarının korunduğu ve geliştirildiği bir yerdir (Gültekin vd., 2008: 265).

Üniversiteler üst düzey eğitim veren, bilimsel ve teknolojik araştırmalar yaparak toplumun gelişmesine katkı sağlayan, küresel ekonominin değişen koşullarına uygun nitelikli bireyler yetiştirmeyi amaç edinen ve tüm alanlarda topluma rehberlik eden kurumlardır. Üniversiteler kuruldukları kentin ve toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal yapısını derinden etkilemekte ve gelişimine katkı sağlamaktadır (Çalışkan, 2010: 177). Her toplumda, üniversiteler içinde buldukları toplumun ekonomik ve sosyal yapısını siyasal ve kültürel özelliklerini, başarı ve çelişkilerini yansıtmaktadır. Üniversiteler bir anlamda ayna görevi görmektedir (Toprak, 2012: 4). Üniversiteler yapı ve işleyişleri ile diğer kurum ve kuruluşlara örnek teşkil eden kurumlardır. Üniversiteler bir ülkede demokrasinin yeşermesinde ve demokrasinin işleyişinde doğrudan etkili kurumlardır (Çalışkan, 2010: 170).

2.7. Üniversitelerin Amaçları

Batı dünyasına ait bir kurum olarak İtalya'da doğan ve Anglo-Sakson dünyaya yayılan üniversite, farklı dönemlerde farklı anlam ve rollere sahip olmuştur (Toprak, 2012: 3). Verili bilgilerin daha sistematik hale getirilmesi ve geliştirilmesi, elde edilen bilgilerin toplumsal fayda sağlayacak yönde kullanılması ve bilgilerin öğrencilere aktarılması üniversiteler yoluyla gerçekleştirilir (Hız, 2010: 60). Üniversitelerin bilimsel çalışmalar yapmak ve bunu topluma aktarmak, bireylerin yaşamlarına ve kişisel gelişimlerine katkı sağlamak gibi temel fonksiyonları vardır. Ancak işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştirmek en önemli fonksiyonudur (Yayar ve Demir, 2013: 107).

Bir ülkenin gelişmesinde üniversiteler önemli bir yere sahiptir. Üniversiteler yeni bilgilerin elde edildiği, bilginin korunduğu ve genç nesillere aktarıldığı, elde edilen bilgilerin diğer toplumlarla paylaşıldığı çağdaş bir kurum olarak, sıradan bir kişiyi meslek sahibi bir birey haline getirebilir (Gültekin vd., 2008: 265).

Üniversitelerin temel amacı bilgi çağı olan 21. yüzyılda ülkede ve sanayide ihtiyaç duyulan yetişmiş nitelikli insan gücünün ve genç işgücünün yetiştirilmesi, sağlıktan endüstriye, eğitimden sanata çok sayıda alanda bilgi ve teknolojinin üretilmesine, kullanılmasına, yönetilmesine katkıda bulunmak ve nitelikli bireyler yetiştirmektir (Gültekin vd., 2008: 267). Üniversiteler sanayi ile işbirliği içinde bulunarak ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Üniversitelerin kuruldukları kentlerde sanayi ile işbirliği içinde olmaları buldukları kentin ekonomisini olumlu yönde etkilemektedir. Üniversiteler, teknoloji transferi, yetişmiş vasıflı ve ara eleman temini, hizmet içi eğitim, danışmanlık hizmetleri gibi kent ekonomisi için önemli konularda girişimcilere destek sağlayabilmektedir. Aynı zamanda üniversite-sanayi işbirliği sayesinde öğrenciler endüstrinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek donanıma sahip olabilecek ve iş piyasasına girişte donanımlı bir birey olmaları onların iş piyasasına girişini kolaylaştıracaktır (Çalışkan, 2010: 171). Milli bir kültür bölgesi oluşturma, modernleşme ve ekonomik kalkınma gibi amaçlara ulaşmada üniversiteleşme önemli görülmüştür (Toprak, 2012: 3).

Toplumların geçmişte, şimdiki zamanda ve gelecekteki sorunları üzerine eğilmek, toplum-üniversite iletişimini kurmak, yenilik yapacak, geliştirecek uzmanların yetişmesini yardım etmek üniversitelerin bir diğer amacıdır (Gültekin vd., 2008: 267). Üniversiteler yalnızca bilgi üretmezler, kuruldukları bölgelerin sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan gelişmesine katkı sağlamaktadırlar. Üniversiteler bilgi üretir, mesleki beceri ve yetenek kazandırır ancak sosyal sorunların üstesinden gelmekte tek başına yetersiz kalırlar. Üniversiteler kuruldukları bölgelere istihdam ve gelir sağlamakta, bölgenin yaşam kalitesine katkı sağlamakla birlikte aynı zamanda gençlerin bölgeden göçünü önlemeyi amaçlamaktadır (Arap, 2010: 11).

2.8. Üniversitelerin Katkıları

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş ve küreselleşme süreciyle birlikte bilgi ekonomisi paradigması öne çıkmış ve bu yeni eko-sistemde yükseköğretimin önemi ve üniversitelere yönelik beklentiler daha fazla artmıştır. Bilgi üretiminin önemli hale gelmesi ile küresel anlamda yükseköğretimin önemi daha da artmıştır. Bu bağlamda üniversitelerden yüksek becerilerle donanmış her düzeyde nitelikli insan gücü yetiştirmesi, daha yüksek sayıda mezun vermesi, teknoloji üretmesi, yaşam boyu öğrenme ihtiyaçları karşılaması, topluma yönelik hizmetler üretmesi

beklenmektedir (Çetinsaya, 2014: 27). Üniversiteler, sanayileşmemiş ve ekonomisi tarıma dayalı olan bölgelerde o yörenin sosyo-ekonomik açıdan gelişmesi ve kalkınmasına katkı sağlamaktadır (Yayar ve Demir, 2013: 107). Üniversitelerin yerel ekonomiye iki yönde (doğrudan-dolaylı) katkısı bulunmaktadır. Doğrudan katkısı, üniversitenin kurulduğu bölgede doğrudan istihdam yaratması iken dolaylı katkıları, üniversite personelleri ve öğrencilerin o bölgede mal ve hizmet talebinde bulunması olarak ifade edilebilir (Arap, 2010: 11).

21. yüzyılda yatırımlar artık makinalara değil, bilgiye yapılmaktadır. 21. yüzyıl bilgi ekonomisinde artık tarım, doğal kaynaklar ve jeopolitik konuma göre şekillenen bir ekonominin yerini yüksek becerilere sahip eğitilmiş bireylerin olduğu inovasyona yani yüksek teknolojiye dayalı ekonomi almıştır (Şirin, 2015: 53). Günümüz bilgi toplumu son derece nitelikli, donanımlı yetişmiş insan gücü talep etmektedir. Bu noktada üniversitelere büyük görevler düşmektedir (Demiray, 2003: 57).

Üniversiteler kuruldukları bölgelerin ekonomik olarak gelişimine katkı sağlamakla birlikte aynı zamanda o bölgenin sosyal yönlerinin de gelişmesine katkı sağlamaktadır. 1960'lı yıllardan bu yana birçok Avrupa ülkesinde yükseköğretim kurumları bölgesel kalkınma aracı olarak görülmüş ve gelişmemiş bölgelerde yaygınlaştırılmıştır. Üniversiteler hem yaptığı harcamalar hem de istihdam ettiği personel sayesinde kurulmuş oldukları bölgenin ekonomisine katkı sağlamaktadırlar. O yöredeki işsizlik sorununun çözümüne katkı sağlamaktadırlar (Gültekin vd., 2008: 266). Üniversiteler gelişmekte olan ülkelerin görece geri kalmış yörelerinde bölgesel farklılıkların azaltılmasında da etkilidir. Bu anlamda kentler ve bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla yönelik olarak Türkiye'de 2006 yılı sonrası hızlı bir üniversiteleşme hareketi yaşanmış ve günümüzde üniversitesi olmayan ilimiz kalmamıştır (Çalışkan, 2010: 170). Üniversiteler kuruldukları yöreleri nitel ve nicel olarak etkilemektedir. Üniversitelerde yer alan akademik ve idari kadronun yanında üniversiteye il dışından gelen çok sayıda öğrenci ile birlikte şehrin nüfusu artmaktadır. Aynı zamanda şehir dışından gelenler ile yöre halkının etkileşimi de nitel bir gelişme yaratmaktadır. Üniversitenin bulunduğu yörede akademik kadro, idari personeller ve öğrencilerin konut, hizmetler, altyapı talebi ile yörede ekonomik faaliyetler artmaktadır (Gültekin vd., 2008: 267). Üniversitelerin kurulmuş oldukları kentte yapılan harcamaları kurumsal, cari ve yatırım harcamaları,

öğrenci harcamaları, akademik harcamalar, üniversite personel ve öğrencilerinin yakınları tarafından gerçekleştirilen harcamalar, çeşitli nedenlerle üniversiteye kısa ya da uzun dönemli etkinlik veya araştırmalar dolayısıyla gelenlerin yapmış oldukları harcamaları sayabiliriz (Çalışkan ve Meçik, 2013: 3).

Üniversite sayısının artmasıyla eğitime katılımında artış yaşanmıştır. Bununla birlikte eğitilmiş birey sayısı arttıkça doğum ve ölüm oranlarında düşüşler yaşanmış ve il dışına göç azalmıştır. Üniversitelerin kuruldukları bölgelere ekonomik katkısı tamamlayıcı bir durumdur. Eğitilmiş bireylerin sanayi ve hizmet sektörlerinde istihdam edilmesi tamamlayıcılığı ifade etmektedir. Dolayısıyla sanayi ile işbirliği içinde olan üniversiteler, bu işbirliği süresinde kent ve ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır (Öztürk vd., 2011: 151-152).

2.9. Türkiye’de Üniversitelerin Tarihsel Gelişimi

1923 yılında Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanı ile her alanda olduğu gibi yükseköğretim alanında da hızlı gelişmeler olmuştur. Osmanlı döneminden gelen Darülfünun 1933 yılında İstanbul Üniversitesi olarak yükseköğretime yeniden başlamıştır (Toprak, 2012: 6). Aynı dönemde İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi (1946) kurulmuştur. 1923-1950 yıllarında kurulan üniversiteler modernleşmenin bir aracı olarak görülmüştür (Toprak, 2012: 6). Bu dönem Türk yükseköğretiminde bir reform dönemi olarak ifade edilebilir (Sargın, 2007: 137).

1950’li yıllardan sonra toplumsal değişimler ile ortaya çıkan ihtiyaçlar nedeniyle ve bölgesel kalkınmaya destek olması amacıyla yeni üniversiteler açılmıştır. Bu amaçla Trabzon’da Karadeniz Teknik Üniversitesi (1955), İzmir’de Ege Üniversitesi (1955), Ankara’da Orta Doğu Teknik Üniversitesi (1956) ve 1957 yılında Erzurum’da Atatürk Üniversitesi kurulmuştur (Alan, 2016: 107). 1967’de Hacettepe Üniversitesi, 1971’de Boğaziçi Üniversitesi ve 1987’de Gaziantep Üniversitesi’nin kurulmasıyla bu dönemde toplamda 28 üniversite kurulmuştur. 1950- 1987 arası dönemde üniversiteler kalkınmanın bir aracı olarak görülmüş ve ülke genelinde dengeli bir şekilde yayılması amaçlanmıştır (Toprak, 2012: 6-9). Bu dönem Türkiye’de nüfus artışının çok yüksek olduğu bir dönemdir. Kırdan kente göç bu dönemde başlamış ve üniversiteler yükseköğrenim görmek isteyenler için bir çekim merkezi haline gelmişlerdir. Yine bu dönemde sanayi sektörünün gelişmeye başlamasıyla bu sektörde çalışacak uzman, teknik eleman, yetişmiş nitelikli işgücü

ihtiyacı bu üniversitelerin kurulmasının en önemli amaçlarından. Büyükşehirlerde iş imkânlarının daha fazla olması nedeniyle yükseköğretimden mezun olan gençler bu şehirlere yerleşmişlerdir (Sargın, 2007: 138).

1946 yılında çıkarılan “Üniversiteler Kanunu” ile üniversiteler “genel özerkliğe ve tüzel kişiliğe” sahip olmuşlardır. 1960 Anayasasına üniversitelerin bilimsel ve idari özerkliğe sahip kamu tüzel kişiler olduklarına dair madde eklenmiştir. 1981 yılında Yükseköğretim Kanunu çıkartılmıştır. 1981 yılında kurulan üniversitelerin çoğu alt yapının hazır olduğu büyük şehirdedirler. Yine 1981 yılında vakıf üniversiteleri kurulmaya başlamıştır ve ilk vakıf üniversitesi 1984 yılında Ankara’da kurulan Bilkent Üniversitesi’dir (Alan, 2016: 107-108).

1988-1994 döneminde üniversiteler harcama ekonomisini tetikleyen kurtarıcı bir roldedir. Siyasetçiler bu dönemde merkezi hükümetten üniversite talebinde bulunmuş ve üniversite kurumu seçim vaatlerinde yer almıştır. 1992 yılında 3837 sayılı yasa ile ilk kez bir yıl içinde 21 üniversite ve 2 Yüksek Teknik Enstitü kurulmuştur. 1990’ların sonlarına kadar olan dönemde üniversiteler ekonomik hayatı canlandırıcı bir rol üstlenmiş ve her ilde bir üniversite felsefesi ortaya çıkmıştır. 1990’ların ikinci yarısından itibaren 2006 yılına kadar üniversiteleşme açısından bir durgunluk dönemi yaşanmıştır. 2006 yılında farklı bölgelerde 15 üniversite kurulmuş ve Türkiye’deki üniversite sayısı 93’e yükselmiştir (Sargın, 2007: 144). 2009 yılına gelindiğinde ise Türkiye’de üniversitesi olmayan il kalmamıştır. Sonraki yıllarda ülke genelinde ikincil üniversiteler kurulmaya başlamıştır. İkincil üniversitelerin farkı daha çok teknik bilginin üretilmesi ve üniversite-sanayi işbirliği fikrinin ön planda olmasıdır (Toprak, 2012: 13).

2.10. Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarının Mevcut Durumu

Yükseköğretim ortaöğretime dayalı, en az 2 yıllık yükseköğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsamaktadır. Bunlar; üniversiteler, fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, meslek yüksekokulları, uygulama ve araştırma merkezleridir. Bilimsel araştırma yapma, bilgi üretme ve yayma, eğitim öğretim yapma, nitelikli insan gücü yetiştirme bakımından üniversiteler önemli bir konumdadır (Hız, 2010: 57). Günümüz bilgi toplumunda uluslararası rekabette yer edinebilmek için üniversitelerin sanayi ile işbirliği yapmaları bir tür zorunluluk haline gelmiştir. Modern üniversiteler Ortaçağ üniversitelerinden farklı olarak

yalnızca eğitim aktaran değil aynı zamanda araştırma, geliştirme odaklıdır. Üniversitelerde daha çok patent, daha çok proje, daha fazla Ar-Ge bütçesi yarışı sonucunda “bilginin ticarileştirilmesi” ön plana çıkmıştır (Çetinsaya, 2014: 28).

Türkiye’de 1950 yılından sonra nüfusun artışı ve kırdan kente göç hareketlerinin başlaması ve artmasıyla birlikte bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltmak amacıyla devlet tarafından yeni üniversiteler açılmıştır. 1981 yılında 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu (YÖK) ile yükseköğretimde yeni bir başlangıç olmuştur. Devlet üniversitelerine daha sonra vakıf üniversiteleri de eklenmiştir. Türkiye’de Açık öğretim 1982 yılında Anadolu Üniversitesi’nde başlamıştır. Yükseköğretim Kurumu (YÖK) verilerine göre 9 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla Türkiye’de 129 Devlet, 72 Vakıf ve 5 Meslek Yüksekokulu olmak üzere toplamda 206 adet üniversite bulunmaktadır (<https://istatistik.yok.gov.tr/>).

Türkiye’de üniversitelerin köklü bir geçmişi olmakla birlikte 19. yüzyılın başlarından itibaren modern kurumlar haline gelmiştir. Üniversiteler devlet tarafından desteklenmiş ve yaygınlaştırılmıştır. 2000’li yıllardan itibaren yükseköğretim kurumları ve öğrenci sayıları artmış, yükseköğretim kurumları çeşitlenmiştir (Çetinsaya, 2014: 33). Türkiye’de son yıllarda izlenen politikalar neticesinde yükseköğretim kurumları ülke geneline yaygınlaştırılmış, sayıları artırılmış ve mevcut olanların kontenjanları yükseltilmiş ve sonuç olarak yükseköğretime ulaşılabilirlik kolaylaşmıştır.

Günümüzde asgari puanı geçen herkes yükseköğretime kayıt olabilmektedir. Bu politikanın hayata geçirilmesinde üniversitelerin bilgi üretme, araştırma ve geliştirme gibi geleneksel fonksiyonları ile birlikte kent ve bölge ekonomisine katkısının önemli rolü olduğu söylenebilir. Sadece yerel ekonomik faydalar düşünülerek yükseköğretim kurumlarının yaygınlaştırılması, yeterli öğretim elemanı, kütüphane, eğitim tesisi, barınma vs. imkânları bulunmayan üniversitelere çok sayıda öğrenci alınması fakülte mezunlarının iş imkânları gibi faktörler dikkate alınmaması durumunda uzun vadede ciddi sorunlar ortaya çıkacaktır. Bu bağlamda üniversitelerin sadece yerel kalkınmanın bir aktörü olarak kabul edilerek yaygınlaştırılması kamu kaynaklarının da israfına yol açacaktır. Aynı zamanda bazı bölüm, MYO ve fakültelerin öğrenci sayısının yetersiz gelmesi nedeniyle kapanma tehlikesi bulunmaktadır ve yeni açılan üniversitelerde bazı bölümlerin öğrenci sayısı yetersizliği nedeniyle kapanma noktasına gelmiş olması, bu tehlikenin ne kadar

önemli olduğunu göstermektedir (Çalışkan ve Meçik, 2013: 5). Sonuçta yükseköğretim kurumlarının yaygınlaştırılmasında yerel ekonomik faydalardan önce öğrencilere sunulacak eğitim kalitesi ve imkânlar dikkate alınmalıdır.

Aşağıdaki tablolarda ayrıntılı olarak devlet, vakıf, vakıf meslek yüksekokulu öğrenci sayıları, yeni kayıt yaptıranlar, üniversitelerde akademik kadro sayıları yer almaktadır. Özet olarak Türkiye’de 2017-2018 yılı YÖK verilerine göre toplamda 7 milyon 560 bin 371 kişi kayıtlı öğrenci mevcuttur. Bunların 1milyon 382 bin 589’u yeni kayıt yaptıran, 6 milyon 963 bin 903’ü devlet üniversitesi, 5 milyon 893 bin 7’si vakıf üniversitesi, 7 bin 161’i vakıf meslek yüksekokuluna kayıtlı öğrencilerden oluşmaktadır. Yüksek lisansa kayıtlı öğrenci sayısı 454 bin 673 iken, doktora öğrenci sayısı 95 bin 100’dür.

Tüm eğitim düzeylerinde devlet üniversitelerine kayıtlı öğrenci sayısı vakıf üniversiteleri ve vakıf meslek yüksekokullarında kayıtlı olan öğrenci sayılarından çok daha fazladır. Aynı zamanda devlet ve vakıf üniversitelerinde kayıtlı erkek öğrenci sayısı kadın öğrenci sayısından yüksek düzeyde iken vakıf meslek yüksekokullarında kadınların sayısı erkeklerden 341 öğrenci daha fazladır.

Yükseköğretim öğrencilerinin büyük çoğunluğu devlet üniversitelerinde öğrenim görmektedir. Yükseköğretim öğrencilerinin cinsiyet dağılımına baktığımızda erkek öğrencilerin sayısının kadın öğrencilerin sayısından fazla olduğu görülmektedir. Ancak yıllar itibariyle yükseköğrenim mezunu kadın oranı artmaktadır. TÜİK İstatistiklerle Gençlik 2016 verilerine göre Türkiye’de 2014-2015 öğretim yılında %39,5 olan yükseköğretimde net okullaşma oranı, 2015-2016 öğretim yılında %40,9’a yükselmiştir. Erkeklerde bu oran %38’den %39,2’ye yükselirken kadınlarda %41,1’den %42,6’ya yükselmiştir (TÜİK Haber Bülteni, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24648>, Erişim Tarihi: 05.02.2018).

Tablo 8: 2017-2018 Yılı Üniversite Türü ve Cinsiyete Göre Öğrenci Sayıları

	DEVLET ÜNİVERSİTELERİ						VAKIF ÜNİVERSİTELERİ						VAKIF MESLEK YÜKSEKOKULU					
	YENİ KAYIT			TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI			YENİ KAYIT			TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI			YENİ KAYIT			TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Toplam	619663	603513	1223176	3740669	3223234	6963903	82463	74575	157038	303223	286084	589307	1049	1326	2375	3410	3751	7161
Ön Lisans	247598	274044	521642	1355785	1271665	2627450	18101	23103	41204	65171	68975	134146	1049	1326	2375	3410	3751	7161
Örgün Öğretim	745795	71539	146134	404239	270114	674353	12882	17777	30659	44990	51095	96085	732	1007	1739	2302	2736	5038
İkinci Öğretim	26475	19829	46304	194205	89187	283392	4909	4960	9869	18845	16585	35430	317	319	636	1108	1015	2123
Uzaktan Öğretim	2641	2807	5448	19654	13427	33081	310	366	676	1336	1295	2631						
Açık Öğretim	143887	179869	323756	737687	898937	1636624												
Lisans	301364	290864	592228	2115395	1765180	3880575	36599	40540	77139	177147	184119	361266						
Örgün Öğretim	149417	170210	319627	726331	748160	1474491	36484	40471	76955	176777	183924	360701						
İkinci Öğretim	46052	33648	79700	249952	178772	428724	98	61	159	167	113	280						
Uzaktan Öğretim	2001	3938	5939	11460	16308	27768	17	8	25	203	82	285						
Açık Öğretim	103894	83068	186962	1127652	821940	1949592												
Yüksek Lisans	62738	31764	94502	220716	149579	370295	26626	10100	36726	55065	29313	84378						
Örgün Öğretim	35405	25894	61299	180286	139554	319840	18297	9567	27864	44358	28531	72889						
İkinci Öğretim	21007	4836	25843	30726	8450	39176	18	2	18	53	7	60						
Uzaktan Öğretim	6326	1034	7360	9704	1575	11279	8313	531	8844	10654	775	11429						
Doktora	7963	6841	14804	48773	36810	85583	1137	832	1969	5840	3677	9517						
Örgün Öğretim	7963	6841	14804	48773	36810	85583	1137	832	1969	5840	3677	9517						

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 27.07.2018

Tablo 9’da eğitim düzeylerine ve cinsiyete göre toplam öğrenci sayıları verilmiştir. Eğitim düzeylerine göre yeni kayıt yaptıran öğrencilerin durumu incelendiğinde en fazla öğrenci 669 bin 367 lisans programlarına, 565 bin 221 ile ön lisans, 131 bin 128 yüksek lisans ve 16 bin 773 doktora öğrencisi yeni kayıt yaptırmıştır. Toplamda 4.241.841 lisans, 2.768.757 ön lisans, 454.673 yüksek lisans ve 95.100 doktora öğrencisi mevcuttur. Toplam öğrenci sayısı içerisinde yeni kayıt yaptıran öğrenciler içerisinde ön lisansa kayıt yaptıran kadınların sayısı erkeklerden fazla olup diğer eğitim düzeylerinde erkeklerin sayısı kadınlardan daha fazladır. Türkiye’de eğitilmiş kadın sayısı eğitilmiş erkek sayısından azdır.

Tablo 9: 2017-2018 Yılı Üniversitelerde Cinsiyete Göre Öğrenci Sayıları

	TOPLAM					
	Yeni Kayıt			Toplam Öğrenci Sayısı		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
TOPLAM	703175	679414	1382589	4047302	3513069	7560371
ÖNLİSANS	266748	298473	565221	1424366	1344391	2768757
Örgün Öğretim	88209	90323	178532	451531	323945	775476
İkinci Öğretim	31701	25108	56809	214158	106787	320945
Uzaktan Öğretim	2951	3173	6124	20990	14722	35712
Açık Öğretim	143887	179869	323756	737687	898937	1636624
LİSANS	337963	331404	669367	2292542	1949299	4241841
Örgün Öğretim	185901	210681	396582	903108	932084	1835192
İkinci Öğretim	46150	33709	79859	250119	178885	429004
Uzaktan Öğretim	2018	3946	5964	11663	16390	28053
Açık Öğretim	103894	83068	186962	1127652	821940	1949592
YÜKSEK LİSANS	89364	41864	131228	275781	178892	454673
Örgün Öğretim	53702	35461	89163	224644	168085	392729
İkinci Öğretim	21023	4838	25861	30779	8457	39236
Uzaktan Öğretim	14639	1565	16204	20358	2350	22708
DOKTORA	9100	7673	16773	54613	40487	95100
Örgün Öğretim	9100	7673	16773	54613	40487	95100

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 27.07.2018

Tablo 10’da Yükseköğretim Bilgi Sistemi 2017-2018 yılı verilerine göre toplamda 158 bin 98 akademisyen mevcuttur. Bunların 134 bin 689’u devlet üniversitesi, 23 bin 87’si vakıf üniversitesi ve 322’si de vakıf meslek yüksekokulları bünyesinde yer almaktadır. Akademik kadrolardan 70 bin 235’i kadınlardan ve 87

bin 863'ü erkeklerden oluşmaktadır (<https://istatistik.yok.gov.tr/>). Türkiye'de toplamda 158 bin 98 akademisyen mevcut olup, 134 bin 689'u devlet üniversitesi, 23 bin 87'si vakıf üniversitesi ve 322'si vakıf meslek yüksekokullarında hizmet vermektedir. Devlet üniversitelerindeki erkek akademisyen sayısı 18 bin 813 kadın akademisyenlerden fazladır. Fakat vakıf üniversitesi bin 133 kadın akademisyen, vakıf meslek yüksekokullarında 52 kadın akademisyen sayısı erkek akademisyen sayısından fazladır.

Tablo 10: 2017-2018 Yılı Akademisyen Sayıları

Üniversite Türü	PROFESÖR			DOÇENT			DOKTOR ÖĞRETİM ÜYESİ		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Devlet	14300	6579	20879	7881	4847	12728	17950	12324	30274
Vakıf	2640	1116	3756	961	764	1725	3621	3594	7215
Vakıf MYO	4	1	5	3		3	17	14	31
TOPLAM	16944	7696	24640	8845	5611	14456	21588	15932	37520
Üniversite Türü	ÖĞRETİM GÖREVLİSİ			ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ			GENEL TOPLAM		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Devlet	15096	13018	28114	21524	21170	42694	76751	57938	134689
Vakıf	2471	4616	7087	1284	2020	3304	10977	12110	23087
Vakıf MYO	111	172	283				135	187	322
TOPLAM	17678	17806	35484	22808	23190	45998	87863	70235	158098

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 27.07.2018

1980'li yılların başından itibaren Türkiye'de öğretim üyesi ve öğretim elemanı sayılarında görülen önemli artışlara rağmen, bu artış oranı, öğrenci sayılarında gerçekleşen artış oranlarının altında kalmıştır. Türkiye'de genç nüfusun fazla oluşu ile öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayılarının arttığını söyleyebiliriz. Öğrenci sayılarındaki artış öğretim elemanı ve üyesi sayılarındaki artıştan daha fazladır (Çetinsaya, 2014: 95).

2.10.1. Yükseköğretim Mezunu Gençler ve İşgücü Durumu

Yükseköğretimini tamamlayan gençlerin iş hayatında yer almaları, kendi ekonomik özgürlüklerini kazanmaları onların yetişkin rolü almalarının ön koşulu sayılabilir. Gençlerin işgücü piyasasına geçişte yaşadıkları sorunların çok sayıda nedeni olmakla birlikte bu sorunlar arasında en çok alınan eğitimin faydası sorgulanmaktadır. Üniversite mezunu deneyimsiz gençlere karşı işverenlerin tutumu ve gençlerin çalışmaya karşı tutum ve davranışları bu bakımdan değerlendirilmelidir (Demiray, 2003: 10-40).

OECD Education at a Glance 2017 raporuna göre Türkiye’de öğrencilerin yükseköğretime girme oranı gençler arasında hızlı bir şekilde artmaktadır. Eğitim seviyesine göre istihdam oranları daha yüksek düzeyde artmasına rağmen yükseköğretim mezunlarının istihdam oranlarında düşüş söz konusudur. Ayrıca diğer OECD ülkelerine göre Türkiye’de yükseköğretim mezunu olmak gelir elde etmek için hala büyük bir avantaj sağlayan bir durumdur. Türkiye’de 25-34 yaş arası yükseköğretim derecesine sahip gençlerin oranı 2000 ve 2016 yılları arasında %22 artmıştır. Ancak OECD ülkeleri arasında 25-34 yaş arası yükseköğretim derecesine sahip gençlerin ortalama oranı %17’dir. Genel olarak, yükseköğretim mezunu yetişkinler yükseköğretim mezunu olmayan bireylere göre daha iyi işlere ve kazançlara sahip olmaktadır. Bu avantajlar, bireyleri daha üst öğrenim derecelerine devam etme konusunda teşvik eder. Ancak, yükseköğretim mezunu bireylerin, yükseköğretim mezunu olmayanlara göre istihdam olanaklarının daha yüksek olduğu yönündeki beklentiye rağmen, Türkiye’de 2016 yılında, yükseköğretim mezunu bireylerin dörtte biri işsiz kalmıştır. İstihdam oranları lise derecesinin altında eğitim derecelerine sahip 25-64 yaş için %51, lise ve ortaöğretim sonrası yükseköğretim olmayan derece için %62 ve yükseköğretim derecesine sahip olanlar için %75’tir ve tüm bu oranlar sırasıyla %57, %75 ve %84 olmak üzere OECD ortalamasının altındadır. Tüm eğitim derecelerinde, %75’lik OECD ortalamasının oldukça altında olmak üzere Türkiye %58 ile OECD ülkeleri arasında en düşük istihdam oranına sahiptir. Dolayısıyla Türkiye’de yükseköğretim derecesine sahip olmak iş piyasasında istihdam açısından eskiye göre daha az avantaj sağlamaktadır (OECD, 2017: 1-10).

İş piyasasına geçişte gençlerin iş fırsatları ile ilgili bilgi eksikliği ve eğitim-özel sektör iletişiminin sınırlı olması nedeniyle var olan sorunları daha da ağırlaşmaktadır. Pek çok genç işgücü piyasasında hangi işlerin bulunduğu ve bu işlere ulaşmada hangi beceri ve eğitime sahip olmaları gerektiğini bilmemektedir. Yükseköğretim konusunda iş piyasası da çok az bilgiye sahiptir ve aynı şekilde iş piyasası konusunda da yükseköğretim kurumları çok az bilgiye sahiptir. Sonuçta özel sektör ile yükseköğretim arasında bir uyumsuzluk söz konusudur. Staj olanaklarının artırılması ve meslek yüksekokullarında bölgesel ihtiyaçlar ve yerel ekonomi dikkate alınarak derslerin tasarlanması ve programlanması gerekmektedir. Eğitim ile ekonomik kalkınmayı başarılı bir şekilde gerçekleştiren ülkeler özel sektör ile

yükseköğretim kurumları arasındaki açık ilişkiler yoluyla bunu başarmışlardır (İnsani Kalkınma Sektörü, 2008: 14).

Education at a Glance değerlendirmesine göre 18-24 yaş arası NEET (Ne istihdamda ne eğitimde olanlar) 2016 yılı verilerine göre OECD ortalaması oranı %15 iken genç bir nüfusa sahip Türkiye’de bu oran %33’tür ([http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EAG2017CN-Turkey Turkish.pdf](http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EAG2017CN-Turkey_Turkish.pdf), Erişim Tarihi: 15.02.2018). TÜİK verilerine göre ise Türkiye’de 15-24 yaş nüfusun 2017 yılı işsizlik oranı %19,3’tür. NEET oranı ise 2017 yılında %22,9’dur (TÜİK Haber Bülteni, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27687>, Erişim Tarihi: 02.02.2018).

Ancak, Türkiye’de işgücü piyasası yükseköğretim mezunu kişilere daha yüksek kazançlar sağlamaktadır. 2015’te, 25-64 yaş arası yükseköğretim mezunları lise derecesine sahip olanlardan %67 daha fazla kazanmıştır ve bu oran OECD ülkelerinde ortalama %56’dır. Türkiye iş piyasasında düşük eğitim seviyesine sahip kişiler için düşük ücret düzeyi gibi güçlü caydırıcılar da vardır. Lise derecesinin altındaki kişiler lise derecesine sahip olanlardan %30 daha az kazanmaktadır ve bu oran OECD ülkelerinde %22’dir.

OECD ülkelerinden %85’lik ortalama oranla, ilköğretimden yükseköğretime Türkiye’deki kurumların fonlamasının %79’u kamu kaynaklarından gelmektedir. Hükümet yükseköğretimdeki giderlere OECD ortalamasından daha fazla fon ayırırken (%70’e oranla %75), ilköğretim ve ortaöğretime daha az fon ayırmaktadır (%91’e oranla %80) (OECD, 2017: 1-10).

Yükseköğretim mezunu olmak gençler için toplumda bir saygınlık kazanmanın, daha yüksek düzeyde ücret elde etmenin yoludur. Ancak günümüz gençlerinin yaşadıkları işsizlik onların aldıkları eğitim, yetenek ve beklentilerini göz önüne almaksızın yüksek seviyelerdedir. Gelişmiş ülkelerde gençlerin işsizlik sorunu ekonominin yapısından kaynaklanırken Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde istihdam yaratılamamasından kaynaklanmaktadır. İşsizlik süresinde bir kısım gençler yüksek lisans programlarına başvurarak işsizlik süresini bu şekilde değerlendirmektedirler (Demiray, 2003: 70).

Tablo 11: Yükseköğretim Mezunu Gençlerin İstihdam Durumu (15-24 yaş) (Bin)

Yıllar	Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	İşgücü (Bin)	İstihdam Edilenler (Bin)	İşsiz (Bin)	İşgücüne Katılma Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)
1988	148	126	66	60	85,0	47,9	44,3
1989	136	114	79	35	83,6	30,9	57,8
1990	131	117	81	36	89,9	30,9	62,1
1991	164	140	94	46	85,0	32,7	57,2
1992	178	152	100	52	85,2	34,1	56,1
1993	174	138	97	41	79,4	29,6	55,9
1994	181	152	98	53	83,8	35,2	54,3
1995	199	158	111	47	79,4	29,8	55,7
1996	207	153	110	43	74,2	28,3	53,2
1997	268	194	137	57	72,4	29,4	51,2
1998	316	233	160	74	73,8	31,6	50,5
1999	308	228	160	68	74,2	30,0	52,0
2000	371	259	186	73	69,8	28,3	50,0
2001	350	251	174	77	71,8	30,7	49,8
2002	396	284	175	109	71,6	38,3	44,2
2003	473	343	210	133	72,6	38,8	44,4
2004	439	347	209	138	79,0	39,8	47,6
2005	504	373	260	114	74,0	30,5	51,2
2006	523	394	287	107	75,4	27,2	54,9
2007	564	430	308	122	76,3	28,5	54,6
2008	611	464	326	138	76,0	29,8	53,4
2009	621	473	315	157	76,1	33,2	50,8
2010	701	504	340	164	71,9	32,5	48,6
2011	759	565	395	169	74,4	30,0	52,1
2012	848	623	446	178	73,5	28,5	52,5
2013	889	666	472	195	74,9	29,2	53,0
2014	..	697	500	197	72,7	28,3	52,1
2015	..	770	543	227	75,1	29,5	53,0
2016	..	855	591	263	75,0	30,8	51,9
2017	..	928	608	320	78,2	34,4	51,2

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı MEDAS, Erişim Tarihi: 05.01.2018

Tablo 11’de 1988-2017 yılları arası yükseköğretim mezunu 15-24 yaş grubundaki gençlerin işgücü, istihdam, işsizlik vs. oranları incelenmektedir. 1988-2017 yılları arasında kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus sürekli artmıştır. İstihdam edilenlerin sayısı 1988’de 66 bin iken 2017 yılında 608 bine yükselerek 9 kat artmıştır. İşsiz sayısı ise 60 bin iken 320 bine 5 kat artmıştır. İşgücüne katılma oranı %85’ den %78,2’ye düşüş göstermiştir. İşsizlik oranının en düşük olduğu yıl %27,2 ile 2006 yılı iken, en yüksek olduğu yıl %47,9 ile 1988 yılıdır. 2017 yılına gelindiğinde ise bu oran %34,4 olarak gerçekleşmiştir. Yükseköğretilmiş gençlerin oranı yükselmesine karşın işgücüne katılım oranı düşmekte ve buna rağmen işsizlik oranları çok yüksek seviyelerde seyretmektedir. Yüksek eğitim alan gençlerin sayıca artmış olması onların işsizlik durumlarında bir iyileşme meydana getirmemiştir.

Gençler arasında işsizliğin yüksek seyretmesi gençlerin devlete ve siyasal ortama karşı güven problemi yaşamalarına neden olmaktadır. Türkiye yükseköğretim sisteminde hızlı üniversiteleşme sonrası arz talep uyumsuzluğu sorunu yaşamaktadır. Hükümetler daha çok üniversite açmak, sistemi büyütmek ve daha çok finansal kaynak üretmek; YÖK büyüyen sistemi ve sorunları yönetmek; üniversiteler altyapılarını geliştirmek ve öğretim üyesi ihtiyaçlarını karşılamak; aileler çocuklarına daha çok kaynak ayırmak ve öğrenciler ise istedikleri bölüm ve üniversitelere yerleşebilme baskısı ile karşı karşıya kalmışlardır (Çetinsaya, 2014: 47).

Türkiye’de öğrencilerin üniversitelere erişimlerinde ve kontenjanlara yerleşmelerinde herhangi bir sorun yoktur. Aksine üniversiteler kontenjanlarını dolduracak öğrenci bulamamaktadır. Bu durum üniversitelerde belirli alanlarda eğitim kalitesinin yeterli olmadığı, eğitimin etkin sunulmadığının bir göstergesidir. Öğrenciler gerekli niteliklere sahip olmadan işgücü piyasasında yer almaya çalışmaktadırlar. Eğitim harcamalarındaki önemli artışlara rağmen genç işsizliğindeki artış, eğitim harcamalarındaki artışa karşılık eğitim çıktılarının düşük olduğuna işaret etmektedir.

2.10.2. İşsizlikle Mücadelede Yükseköğrenimin Rolü

Bir ülkede eğitim seviyesi yüksek olan kişilerin işgücüne katılım oranının daha yüksek olması beklenmektedir. Eğitim seviyesi yükseldikçe bireylerin yüksek ücretli iyi iş bulma imkânları artarken işsiz kalma riskleri de azalmaktadır (Saygılı vd. 2005: 10). Zaten eğitimden beklenen en temel getirilerden biri de yüksek eğitim seviyelerinde bireylerin işsiz kalma riskinin düşmesi olarak kabul edilmektedir. Zira teorik olarak eğitim seviyesi ve verilen eğitimin kalitesi yükseldikçe işsizlik oranının düşmesi beklenmektedir (Kayalıdere vd. 2016: 95). Genellikle eğitilmiş beşeri sermaye birikimi yüksek bireylerin işsiz kalmaları durumunda da iş bulma süreleri daha kısadır. Çünkü yüksek eğitim seviyesine sahip bireyler iş piyasası hakkında daha çok bilgiye sahiptirler ve bu konuda daha aktif durumdadırlar. Bu nedenle işsiz kaldıklarında daha kısa sürede iş bulurlar (Çalışkan, 2007a: 290). Eğitim seviyesi düşük, vasıfsız gençlerin işsiz kalma, düşük ücretle çalışma ve fakirlik riski daha yüksektir. Eğitim düzeyinin yarattığı işsizlik ve ücret farklılıkları 21. yüzyıl bilgi ekonomisi ile daha da belirgin hale gelmektedir (Saygılı vd. 2005: 10). Eğitim seviyesi yüksek bireyler firmalar tarafından talep görmekte ve firmalar bu kişileri elde tutmak için çaba sarf etmektedirler. Aynı zamanda teknolojik gelişmeler ile

birlikte yüksek eğitim seviyesine sahip bireyler için daha fazla iş imkânı doğmaktadır. Kaliteli bir eğitim sistemi ile eğitim düzeyleri yükselen bireylerin işsiz kalma riskleri azalmakta ve elde ettikleri gelirlerinde fark edilir derecede bir artış meydana gelmektedir (Çalışkan, 2007a: 290).

Yükseköğretim Kurumu (YÖK) verilerine göre 9 Temmuz 2018 tarihi itibariyle Türkiye’de 129 Devlet, 72 Vakıf ve 5 Meslek Yüksekokulu olmak üzere toplamda 206 adet üniversite bulunmaktadır. 2017 yılında 2 milyon 265 bin 844 kişi yükseköğretim kurumları sınavına girmiş ve 825 bin 397 kişi yerleşmiştir. 1980 yılında ise 466 bin 963 kişi başvuru yapmış olup 41 bin 574 kişi yerleşmiştir. Bu rakamlar içerisinde ek yerleştirme ile yerleşen öğrenciler dâhil değildir. Oransal olarak incelendiğinde 1980 yılında yükseköğretime geçiş oranı %8,9 iken, 2017 yılında bu oran %36,4’e yükselmiştir (<https://istatistik.yok.gov.tr/>).

Bu durum Türkiye’de 1980 yılından günümüze yükseköğretime başvuru yapan ve yerleşen öğrencilerin sayısında önemli oranlarda bir artış yaşandığını göstermektedir. Bunun nedeni ise üniversite sayılarındaki artış ile birlikte nüfus artışı olarak ifade edilebilir. Öğrenciler ortaöğretimden sonra daha yüksek düzeyde eğitim alarak işgücü piyasasında daha iyi imkânlarla yer alabilmek umuduyla yükseköğretime devam etmektedir. Bunun yolu da küçük yaşlardan itibaren sınavlara hazırlanmak ve başarılı olup üniversite kontenjanlarına yerleşmekten geçmektedir. Bu amaçla öğrenciler yıllarca sınavlara hazırlanmaktadır. Sonuçta ise ya üniversite sınavını kazanıp bir üniversite bitirecek veya lisansüstü eğitime devam edecek ya da işgücü piyasasında yer almaya çalışacaktır. Sınavda başarısız olduğunda ise ya ikinci defa çalışıp tekrar şansını deneyecek ya da ortaöğretim mezunu olarak işgücü piyasasında yer almaya çalışacaktır (Tanrıku, 2011: 45). Her iki durumda da eğitim düzeyine bağlı olarak gençler işgücü piyasasında yer almaya çalışacaktır.

Türkiye işgücü piyasasına bakıldığında işgücü arzı ve işgücü talebi arasında bir uyumsuzluk olduğu görülmektedir. Firmalar nitelikli işgücü aramaktadırlar. Günümüzde çok sayıda eğitilmiş genç ise işsizdir ve iş aramaktadır. Türkiye’de çok sayıda genç iş aramakta iken çok sayıda işveren de nitelikli işçi bulamamaktan yakınmaktadır (Ergüder, 2014: 17).

Bu anlamda Türk eğitim sisteminin yetersiz olduğu nokta eğitilmiş bireylerin niteliksiz olmasıdır. Küresel rekabette belirleyici olan iyi eğitilmiş, nitelikli işgücü

unsurudur. Türkiye işgücü piyasasında eğitim-işgücü piyasası arasında zayıf bir ilişki mevcuttur. Gençlerin almış oldukları eğitim ile işgücü piyasasının talep ettiği nitelikler uyuşmamaktadır. Bu durumda ortaya iş arayan gençler ve işçi bulamayan işverenlerin olduğu bir işgücü piyasası ortaya çıkmaktadır. Türkiye'deki eğitim sistemi küresel dünyadaki değişim ve gelişmelerin gerisinde kalmaktadır (Saygılı vd. 2005: 11).

Gençlerin iş bulamama nedeni olarak niteliklerinin yetersizliği düşünüldüğünde gençler yüksek lisans programlarına yönelmektedirler. Yüksek lisans programlarına yönelmeyen gençler ise düşük ücretli, düşük vasıflı ya da kötü çalışma koşullarına sahip işlerde çalışmaya yönelmektedirler (İzgi, 2012: 303). Bu sorunların çözümü için ise eğitim sistemi ile işgücü piyasasını uyumlu hale getirecek ve yeni istihdam alanları yaratacak işgücü piyasası politikaları uygulanmasıdır.

2.10.3. Yükseköğretimin Etkinsizlik Nedeni

Yükseköğretim düzeyinde eğitime sahip olan gençler işgücü piyasasında iş bulmakta oldukça zorlanmakta ve uzun süreler işsiz kalmaktadır. Bunun en temel nedeni ise bireyin sahip olduğu nitelikler ile işgücü piyasasında talep edilen niteliklerin uyuşmuyor olmasıdır. Bu durum ise yükseköğretimin etkinsizliği ile açıklanabilir. Üniversitelerin hızlı bir şekilde artmış ancak eğitim kalitesi aynı düzeyde artmamıştır. Türkiye'de üniversitelerin sayısı hızlı bir şekilde artması eleman temini ve altyapı sorunlarına yol açmıştır. Altyapı oluşturulmadan ve nitelikli-nicelikli eleman temini yapılmadan bir oluşum gerçekleştirilmiştir. Üniversitelerin eğitim kalitesi nispeten düşüktür ve bu da gençlerin niteliksiz bir şekilde işgücü piyasasında yer almaya çalışmasına neden olmaktadır.

Son üniversiteleşme hareketinde eğitimde kalitenin artırılmasından ziyade kent ekonomisine katkı sağlanması fonksiyonu ön planda tutulmuştur. Üniversiteleşmedeki temel amaç bireylerin daha yüksek düzeyde eğitim alarak niteliklerinin artırılması, çağın gereklerine uygun şekilde donanımlı yetiştirilmesi ve bununla rekabet gücünü artırılması iken aynı zamanda üniversitelerin kuruldukları kentlerin ekonomik kalkınmasına da katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Ancak üniversiteleşme hareketinin temel amacından uzaklaşarak kent ekonomisine katkı rolünün abartılı bir şekilde ön plana çıkarılması ve bunun gerek politik gerekse başka nedenlerde devam ediyor olması üniversiteleşme hareketinin

etkinliğini azaltmaktadır. Türkiye’de artık isteyen herkes yükseköğrenim imkânına sahiptir. Kontenjanlardaki hızlı artış da nitelsiz veya ara eleman niteliklerine sahip bireylerin üniversitelere yerleşmesine ve eğitimde kalitenin düşmesine neden olmaktadır.

Üniversitelerde kent ekonomisine öğrencilerin yaptığı katkılar düşünülerek, diğer bölümlerle müfredat, istihdam imkânı açısından hiçbir fark bulunmamasına rağmen çok sayıda benzer bölüm açılmıştır. Bu konuda daha çok ileri gidilerek bire bir aynı alana hitap eden fakülteler farklı isimlerle aynı üniversitenin bünyesinde kurulmuşlardır. İİBF, SBF, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, İktisat Fakültesi, İşletme Fakültesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Ekonomi ve Finans Fakülteleri bu duruma örnektir. Adı geçen fakültelerde hemen hemen aynı bölümler bulunmaktadır. Aynı öğretim üyesi havuzundan beslenen aynı bölümler farklı isimlerle adlandırılmakta aynı müfredat, aynı iş imkânı, aynı düzeyde işsizlik riskleri barındırmaktadır.

Hepsinin ortak noktası ise mezunlarına yeterli istihdam imkânı sağlayamamasıdır. Üniversitelerde yabancı dil eğitiminin yetersizliği, kontenjanların bilgi seviyesi düşük öğrencilerle doldurulması eğitimin kalitesini düşürmektedir. Bununla birlikte yeni açılan üniversitelerin çoğunda, alanında uzman öğretim üyesi de bulunmamaktadır.

2.10.4. Türkiye’de Yükseköğretimin İşsizliği Önlemedeki Etkinliği

Türkiye’de son yıllarda takip edilen büyüme modeli inşaat, altyapı yatırımları başta olmak üzere temel olarak eğitim seviyesi düşük (vasıfsız) işgücüne istihdam sağlamaktadır. İzlenen bu politika yükseköğretim düzeyinde eğitime sahip olan gençler için yeterince istihdam imkânı sağlamamaktadır. Bu durum son yıllarda hızlanan üniversiteleşme hareketi ve eğitim harcamalarında rekor seviyelere ulaşan artışın etkinliğini azaltmaktadır.

Türkiye’nin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçtiği yeni dönemde 2023 hedeflerine ulaşabilmesi için yatırımların daha ziyade yüksek bilgi birikimi ve nitelikli, eğitilmiş işgücüne ihtiyaç duyan yüksek teknoloji alanlarına kaydırılmasına öncelik verilmesi gerekmektedir. Bu noktada üniversiteler ile sanayi işbirliği büyük önem taşımaktadır.

Yükseköğretimde planlama yapılması hem üniversitelerin bilgi üretmesine olanak tanıyacak hem de mezun ettikleri öğrencilere istihdam imkânı sağlanarak Türkiye'nin temel iktisadi problemlerinin azalmasında aktif rol oynayacaktır. Üniversite öğrencileri için staj imkânlarının artırılması gençlerin almış oldukları eğitimi işgücü piyasasında aranan nitelik ve tecrübeye dönüştürmelerine imkân tanıyacaktır.

III. BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE GENÇ İŞSİZLİĞİ EĞİLİMLERİ

Günümüzde kronik bir problem olan ve gerekli önlemler alınmadığı takdirde hem ekonomik hem de sosyal sorunların giderek daha da artmasına neden olacak genç işsizlik sorununa çözüm geliştirebilmek için öncelikle, Dünyada sonrasında, Türkiye'deki genç işsizliği sorununu incelemek faydalı olacaktır.

3. DÜNYADA GENÇ İŞSİZLİĞİ

Günümüzde her geçen gün daha fazla genç işgücü piyasasına ilk girişlerinde sorun yaşamakta ve genç işsizlik oranları ciddi boyutlara ulaşmaktadır. Kasım 2017 ILO Raporuna göre; ekonomik olarak iyileşmeler olmasına rağmen işsizlik hala yüksek seviyelerde seyretmekte ve gençlerin işsiz kalma riski yetişkinlerden daha yüksek düzeydedir.

Dünya genelinde gençlerin %21,8'i, yani yaklaşık beşte biri ne istihdam ne de eğitimde yer almaktadır. İşgücüne katılım oranları düşüş eğiliminde ve ekonomik büyüme istihdam artışından bağımsız bir şekilde devam etmektedir. 1997 ve 2017 yılları arasında gençlerin işgücüne katılım oranı %55'den yüzde %45'e düşmüştür. Aynı dönemde genç işgücü yaklaşık 35 milyon kişi azalmıştır. En son verilere göre kayıt dışı işlerde çalışan yetişkin oranı %57,9 iken, gençlerde bu oran %76,7 olarak karşımıza çıkmaktadır. 15-24 yaş aralığındaki gençlerin işgücüne katılım oranı giderek düşmekte ve gençlerin bağımlılık oranları artmaktadır. Rapora göre, dünya çapında genç işsizlik oranı %13,1'dir. 2018 yılında ise genç işsiz sayısının 134 bin kişi artarak işsizliğin 71,1 milyona yükselmesi tahmin edilmektedir. OECD ülkeleri arasında bir yıl ve daha uzun süredir işsiz kalan gençlerin oranı ise yaklaşık %18'dir. OECD ülkeleri genelinde 2,8 milyon genç ne istihdamda ne de aktif olarak iş aramaktadır (ILO, 2017a: 11-16).

ILO verilerine göre, gençlerin iş bulmakta en çok zorlandığı ülkeler Yunanistan, İtalya, İspanya, Güney Afrika'dır. Bu bölgelerde genç işsizlik oranı %35'i aşmış durumdadır. Suudi Arabistan, Mısır ve Cezayir'de bu oran %35 civarındadır. Türkiye, ABD, İsviçre, Norveç, Hollanda, İngiltere, Rusya, Çin ve

Hindistan’da ise bu oran %7 ile %20 arasındadır. Yani Türkiye, genç işsizliği bakımından düşük riskli ülkeler grubunda yer almaktadır (Fish, 2017).

3.1. Genç İşgücü Piyasasında Genel Eğilimler

Küreselleşme süreci ile birlikte tüm dünyada yeni liberal ekonomi politikaları uygulanmaya başlamıştır. Yeni ekonomi politikaları ile özelleştirmelerin gündeme gelmesi, özellikle 1980 sonrası dönemde küreselleşme ile ortaya çıkan çok uluslu şirketlerin işgücü maliyetlerini düşürmek amacıyla ucuz emek arayışına girmesi gibi faktörler işsizliği hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için önemli bir sorun haline getirmiştir (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 79). Ekonomilerin dışa açılması, üretim ve işgücünün yapısındaki değişim, emek mobilitesinin artması dünya genelinde istihdamı olumsuz etkilemiş ve işsizlik kronik bir sorun haline gelmiştir.

ILO’nun hazırlamış olduğu Gençler İçin Küresel İstihdam Eğilimleri 2017 Raporundan elde edilen bilgilere göre genç işgücü piyasasındaki eğilimler şu şekildedir (ILO, 2017b:3-4):

- Gençlerin istihdamı gelişmiş ülkelerde gelişmekte olan ülkelere göre daha istikrarlı ve tatmin edicidir.
- Genç işsizlik oranı yüksek olan ülkelerde gençlerin gönüllü olarak işten ayrılma olasılığı daha düşüktür.
- Gelişmekte olan ülkelere göre gençlerin kendi işini kurma- yapma olasılığı daha yüksektir.
- Eğitimin bütün seviyelerinde okuldan işe geçiş, gelişmekte olan ülkelere göre gelişmiş ülkelere göre daha uzun sürme eğilimindedir.
- Yaşlı işçilerle kıyaslandığında gençler, yeni teknolojileri daha rahat kullanabilir ve muhtemelen yeni teknolojilere daha hızlı adapte olurlar.
- Genel olarak; sürekli yenilik, karmaşık problem çözme, öğrenmeye açıklık gibi tüm eğitim seviyelerinde temel iş becerilerine ihtiyaç duyulacaktır.
- Gençlerin işgücü piyasasına girişleri değişmektedir. Gençlerin daha az güvenli işlere doğru hareketi söz konusudur. Gençler çalışma hayatlarında güvenlik ve istikrara önem vermektedirler.
- Gençlerin geçici işlerde istihdamı yetişkinlere oranla iki kat daha fazladır. Gençler iş güvenliği ve gelecekte başarı beklentisine değer vermektedir.

3.2. Genç İşsizliğin Boyutları

Küresel ekonomik büyüme istihdam artışından bağımsız bir şekilde gerçekleşmektedir. Ekonomik iyileşmelere rağmen işsizlik oranları yüksek seviyededir ve gençlerin işsiz kalma riski yetişkinlere göre daha yüksektir. Gençlerin işgücüne katılımının düşmesi neredeyse evrensel bir olgudur (ILO, 2017b: 2).

Tablo 12: Gençlerin Bölgelere ve Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım Oranları 1997-2017

Bölgeler	Alt Bölge	1997 (%)			2017 (%)			Cinsiyet Farkı(Erkek-Kadın)	
		Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	1997	2017
Afrika	Kuzey Afrika	37	52,5	21,1	31,9	46,6	16,6	31,4	30
	Sahra Altı Afrika	23,9	57,3	50,6	54,3	56,9	51,6	6,7	5,3
Amerika	Latin Amerika ve Karayipler	55,6	69,4	41,7	49,8	59,3	40,1	27,7	19,2
	Kuzey Amerika	62,5	65	59,9	52,3	53,4	51,2	5,1	2,2
Arap Devletleri		33,1	51	13,9	30,6	46,2	13,5	37,1	32,7
Asya ve Pasifik	Doğu Asya	69,7	70	69,4	51,4	52,6	50	0,6	2,6
	Güneydoğu Asya ve Pasifik	56,5	63,3	49,7	51,3	58,4	43,8	13,6	14,6
	Güney Asya	48,2	66,2	29	37,2	52,9	20,1	37,2	32,8
Avrupa ve Orta Asya	Kuzey, Güney ve Batı Avrupa	47,7	51,6	43,6	44,4	46,7	41,9	8	4,8
	Doğu Avrupa	42,1	45,5	38,7	35,6	40	31	6,8	9
	Orta ve Batı Asya	47,5	58,3	36,6	43,3	53,6	32,4	21,7	21,2
Dünya		55	63,5	46,2	45,7	53,7	37,1	17,3	16,6

Kaynak: ILO, "Global Employment Trends For Youth, 2017", s.14.

Tablo 12 incelendiğinde yalnızca Sahra Altı Afrika'da genç kadınların işgücüne katılım oranında 1997'den 2017'ye kadar olan dönemde %1'lik bir artış görülmektedir. Genç erkeklerin genç kadınlara göre işgücüne katılım oranında daha yüksek küresel bir düşüş söz konusudur. Erkekler için bu küresel düşüş %9,8 puan, genç kadınlar için %9,1 puan şeklindedir. Yedi bölgede de yetişkin kadın ve erkeklerin işgücüne katılım eğilimleri ters yönlüdür. Yedi bölgede 1997-2017 yılları arasında yetişkinler için artan işgücüne katılım oranı gençler için azalmıştır. Bu dönemde yetişkin kadınların işgücüne katılım oranı artmış ancak gençlerde azalmıştır.

Küresel düzeyde işgücüne katılım oranlarında kadın ve erkekler arasında belirgin fark vardır. Cinsiyetler arası işgücüne katılım oranındaki farklılarda erkeklerin işgücüne katılım oranı yüksek düşüş seyretmesine karşın hâlâ erkeklerin işgücüne katılım oranı kadınlardan daha yüksek düzeydedir. 1997 yılında işgücüne katılım oranında cinsiyetler arası fark %17,3 iken, 2017 yılında bu oran %16,6'dır. Cinsiyet farkı gençler arasında da devam etmektedir. Aynı yıl cinsiyetler arası fark Kuzey Afrika, Arap Devletleri ve Güney Asya'da yaklaşık 30 puan ile devam etmektedir. Ancak Doğu Asya, Güneydoğu Asya ve Pasifik ve Doğu Avrupa'da cinsiyetler arasındaki fark 2017 yılında 1997 yılına göre daha düşüktür. Genç kadınların işgücüne katılım oranında iyileşme olmasına rağmen 2017'de 11 bölgeden 7'sinde genç kadınların işsizlik oranı erkeklere oranla daha yüksek durumdadır (ILO, 2017a: 13-14).

Tablo 13: Genç İşsizlik Göstergeleri 2016-2018

Bölge/Ülke	İşsizlik Oranı 2016-2018 (%)			Genç İşsiz 2016-2018 (milyon)		
	2016	2017*	2018*	2016	2017*	2018*
Dünya	13	13,1	13,1	70,7	70,9	71,1
Gelişmiş Ülkeler	14	13,4	13,5	9,5	9	9
Gelişen Ülkeler	13,6	13,8	13,9	53,5	53,9	53,8
Gelişmekte Olan Ülkeler	9,5	9,5	9,5	7,7	8	8,2

Kaynak: ILO, "Global Employment Trends For Youth, 2017", s. 15. **Not:** 2017* ve 2018* tahmini verilerdir.

Tablo 13'te yer alan bilgilere göre küresel genç işsizlik oranı 2016 yılında %13 iken, 2009 krizinin ardından genç işsiz sayısı 76,7 milyon, 2015 yılı 70,3 milyondur. ILO tahminlerine göre 2017 yılı için genç işsiz sayısı 70,9 milyondur. Dünya genelindeki işsiz gençlerin sayısının 2018'de 71,1 milyona ulaşması beklenmektedir. 2017'de küresel işgücü piyasalarında gelişmekte olan ülkelerde işsizlik oranları artmaktadır.

Gelişen ülkelerde gençlerin ortalama işsizlik oranı 2016'da %13,6 iken 2017'de %13,8'e yükselmesi beklenmektedir. 2016-2018 yılları arasında gelişmekte olan ülkelerde işsiz gençlerin sayısının yarım milyon artması, gelişmiş ülkelerde ise %14'ten % 13,4'e düşmesi beklenmektedir (ILO, 2017a: 15).

Tablo 14: Bölgelere Göre Genç İşsizlik Göstergeleri 2016-2018

	İşsizlik Oranı (%)			İşsizlik (milyon)		
	2016	2017*	2018*	2016	2017*	2018*
Dünya	13,0	13,1	13,1	70,7	70,9	71,1
Afrika						
Kuzey Afrika	29,0	28,8	28,6	3,7	3,6	3,6
Sahra-Altı Afrika	11,0	11,1	11,2	11,5	12,0	12,4
Amerika						
Latin Amerika ve Karayipler	18,7	19,6	19,5	10,3	10,7	10,7
Kuzey Amerika	10,6	10,4	11,1	2,7	2,6	2,8
Arap Devletleri	30,4	30,0	29,7	2,7	2,7	2,7
Asya ve Pasifik						
Doğu Asya	10,4	10,4	10,5	10,9	10,5	10,2
Güneydoğu Asya ve Pasifik	11,7	12,0	12,2	7,0	7,2	7,3
Güney Asya	10,9	10,9	10,9	13,8	13,9	13,9
Avrupa ve Orta Asya						
Kuzey, Güney ve Batı Avrupa	19,3	18,2	17,8	4,2	4,0	3,9
Doğu Avrupa	17,0	15,2	14,2	1,9	1,6	1,4
Orta ve Batı Asya	16,9	17,5	17,4	2,1	2,2	2,2

Kaynak: ILO, “Global Employment Trends For Youth, 2017”, s. 17.

Tablo 14’deki bulgularla Dünyada küresel genç işsizlik sorununun yapısal bir hale geldiğini bazı bölgelerde iyileşmeler olsa da bu sorunun ekonomide büyük bir önem taşıdığını ifade etmek mümkündür. 2017 yılı için küresel genç işsizlik oranının %13,1 seviyelerinde kalması beklenirken, genç işsizlik oranındaki artış öncelikle Latin Amerika’da daha sonra gelişmekte olan ülkelerin durumunu daha da kötüleşmiştir (Karayipler, Orta ve Batı Asya, Güneydoğu Asya ve Pasifik).

Avrupa ve Kuzey Amerika’da genç işsizlik oranında ise bir düşüş görülmektedir. 2017 yılında Arap Devletleri’nin ardından %28,8 ile en yüksek genç işsizlik oranı Kuzey Afrika’ya aittir. Bu bölgelerde gelecek dönemlerde iyileşmeler olması beklenmektedir. Sahra-Altı Afrika’da ise genç işsizlik oranının artması beklenmektedir. 2017 yılında en yüksek genç işsizlik artış oranı neredeyse tam bir puan artış ile Latin Amerika ve Karayipler’de beklenmektedir. Ardından ikinci en büyük artış oranı ise Güneydoğu Asya ve Pasifik’te 2016’da %11,7’den 2017’de %12’ye ve 2018’de %12,2’ye ulaşması beklenmektedir.

Kuzey Amerika’da genç işsizlik oranı dünya ortalamasının altında olması olumlu bir ekonomik görünüm iken 2018 yılında genç işsizlik oranının %11,1’e yükselmesi beklenmektedir. Arap Devletleri’nde ise %30 ile en yüksek genç işsizlik oranına sahip olma özelliğini devam edeceği düşünülmektedir. Jeopolitik gerginliklerin gençlerin istihdamını olumsuz etkilemeye devam edeceği tahmin

edilmektedir. Güney Asya'da genç işsizlik oranı %10,9 ile mevcut durumunu koruyacağı tahmin edilmektedir. Doğu Avrupa'da gençlerin işsizlik oranı 2016'da %17 iken 2017'de %15,2'ye ve 2018'de %14,2'ye düşmesi beklenmektedir. Kuzey, Güney ve Batı Avrupa'da yavaş yavaş da olsa iyileşmeler olacağı tahmin edilmektedir (ILO, 2017a: 16-18).

3.3. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Genç İşgücü

Seçili OECD ülkelerindeki gençlerin işgücüne katılım, istihdam ve işsizlik gibi göstergelere ilişkin veriler ile OECD ülkelerinden biri olan Türkiye'nin genç işgücünün diğer ülkelerle karşılaştırılması ve Türkiye ile benzer durumda olan ülkelerin durumunun incelenmesi yapılarak Türkiye'nin durumu daha net bir şekilde ifade edilebilir.

Tablo 15'te 15-24 yaş arası gençlerin 2000-2017 yılları arası işgücü durumu yer almaktadır. 2000 yılında gençlerin işsizlik oranı en yüksek düzeyde olan ülkeler sırasıyla, %35,2 Polonya, %30,2 Litvanya, %29,2 Yunanistan, %25 Şili, %20,5 Rusya Federasyonu, %20,3 Finlandiya, %17 Çek Cumhuriyeti, %13,1 Türkiye, %12,7 Danimarka, %11,7 İngiltere'dir. Görüldüğü gibi bu ülkelerde genç işsizlik oranı iki haneli gerçekleşmiştir. Bu ülkeler içerisinde İngiltere ve Danimarka hariç hepsinin işgücüne katılım ve istihdam oranları %50'nin altındadır. İngiltere'de işgücüne katılım %69,6 ve istihdam oranı %61,4, Danimarka'da işgücüne katılım oranı %70,7, istihdam oranı %66'dır.

Genç işsizlik oranı en yüksek düzeyde olan ülkelerde 2017 yılına gelindiğinde belirgin bir düşüş yaşanmıştır. 2017 yılında %20,4 oranında düşüşle Polonya'da %14,8, %16,9 oranında düşüşle Litvanya %13,3, %10 düşüşle İsrail %7,3, %9,1 düşüşle Çek Cumhuriyeti %7,9, %8,2 oranında düşüşle Şili %16,8, %4 oranında düşüşle Rusya Federasyonu %16,1, Finlandiya'da nispeten bir düşüş ile %19,1 ve Kanada da bir miktar düşüş ile %11,6 oranında genç işsizlik söz konusudur. Kanada ve İngiltere'de işgücüne katılım ve istihdam oranı 2017 yılına gelindiğinde de %50'nin üzerindedir.

Genç işsizlik oranı düşük iken 2017 yılına gelindiğinde yükselen ülkeler vardır. Portekiz 2000 yılında %8,6 iken 2017 yılında %23,8, İsviçre %4,8'den %8,1'e, İzlanda %4,7'den %7,9'a, Avusturya %5,1'den %9,8, Meksika %5,1'den %6,9'a, Hollanda %6,1'den %8,9'a yükselmiştir. Danimarka'da 2000 yılında %5,1

tek haneli olan genç işsizlik 2017 yılında %11 oranında iki haneli olarak gerçekleşmiştir. Japonya ve Almanya'da tek haneli olan genç işsizlik 2017 yılına gelindiğinde hem tek haneli hem de daha düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Bu ülkeler içerisinde İzlanda hariç tümünde bir miktar da olsa işgücüne katılım ve istihdam oranlarında düşüş yaşanmıştır.

Türkiye'nin durumu incelendiğinde 2000 yılında %13,1 iken 2003-2010 yılları arasında işsizlik artmış ve %20'lerde gerçekleşmiştir. 2010 yılından 2012 yılına kadar olan dönemde genç işsizlik oranlarında nispeten bir düşüş yaşansa da takip eden yıllardan günümüze kadar olan dönemde sürekli artmıştır. 2001 krizi ve 2008 krizinin yansımaları buradaki genç işsizlik oranlarında görülmektedir. Zira kriz sonrası olan 2002 yılında yaklaşık %3 ve 2009 yılında ise yaklaşık %5 oranında bir artış yaşanmış ve 2009 yılı %25,3 ile gençlerin işsizlik oranının en yüksek düzeyde gerçekleştiği yıldır. İngiltere ve Yunanistan ise Türkiye ile benzer bir tablo sergilemektedir. Bu ülkelerde yıllar içerisinde genç işsizlik oranlarında bir iyileşme yaşanması gerekirken aksine artış yaşanmıştır. Aynı zamanda söz konusu yıllar içerisinde Türkiye'de genç işsizlik oranları OECD ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir.

Tablo 15: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Genç İşgücü 2000-2017 (15-24 yaş)

Ülkeler	İşgücü	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Avusturya	1	52,8	51,6	51,7	51,1	50,8	51,6	52,3	53,8	54,4	53,1	52,8	53,9	53,7	53,1	52,1	51,3	51,0	50,6
	2	55,7	54,7	55,2	55,0	56,7	58,0	57,9	59,4	59,5	59,5	58,3	59,2	59,2	58,8	58,0	57,4	57,5	56,1
	3	5,1	5,6	6,2	7,0	10,5	11,0	9,8	9,4	8,5	10,7	9,5	8,9	9,4	9,7	10,3	10,6	11,2	9,8
Kanada	1	56,2	56,3	57,5	58,2	57,9	57,7	58,5	59,5	59,5	55,3	54,9	55,3	54,3	55,1	55,5	55,8	55,4	56,5
	2	64,4	64,7	66,5	67,3	66,8	65,9	66,2	67,0	67,3	65,3	64,5	64,5	63,5	63,8	64,2	64,2	63,7	63,9
	3	12,7	12,9	13,6	13,6	13,4	12,4	11,7	11,2	11,6	15,3	14,9	14,3	14,4	13,7	13,5	13,2	13,1	11,6
Şili	1	29,0	28,0	27,2	27,2	27,5	27,7	28,5	29,0	30,2	28,3	30,5	31,7	31,1	30,4	30,1	30,2	29,2	28,3
	2	38,6	37,2	36,4	36,2	36,4	36,2	36,5	37,0	39,5	38,6	37,5	38,4	37,1	36,3	36,0	35,7	34,6	34,1
	3	25,0	24,7	25,2	24,9	24,5	23,4	22,1	21,6	23,7	26,6	18,6	17,5	16,3	16,1	16,5	15,5	15,6	16,8
Çek Cumhuriyeti	1	38,3	36,1	33,7	31,4	28,5	27,3	27,7	28,5	28,1	26,5	25,2	24,7	25,2	25,6	27,1	28,4	28,6	29,1
	2	46,1	43,2	40,1	38,1	35,8	33,9	33,5	31,9	31,1	31,8	30,9	30,1	31,3	31,5	32,2	32,5	32,0	31,7
	3	17,0	16,6	16,0	17,6	20,4	19,3	17,5	10,7	9,9	16,6	18,3	18,0	19,5	19,0	15,9	12,6	10,5	7,9
Danimarka	1	66,0	62,3	63,5	59,6	62,3	62,3	64,6	65,3	66,4	62,5	58,1	57,5	55,0	53,7	53,7	55,4	58,2	56,3
	2	70,7	68,0	68,6	65,6	67,9	68,1	69,9	70,6	72,2	70,9	67,5	67,1	64,1	61,7	61,5	62,1	66,2	63,3
	3	6,7	8,4	7,4	9,2	8,2	8,6	7,7	7,5	8,0	11,8	14,0	14,2	14,1	13,1	12,6	10,8	12,0	11,0
Finlandiya	1	42,9	43,5	42,4	41,4	41,3	42,1	44,1	46,4	46,4	41,4	40,5	42,3	43,3	43,2	43,0	42,4	43,3	44,1
	2	53,8	53,6	52,7	52,0	51,3	51,9	53,6	55,0	55,1	52,0	50,8	52,2	52,7	53,3	53,3	53,7	53,5	54,5
	3	20,3	18,8	19,5	20,4	19,5	18,9	17,6	15,7	15,7	20,4	20,3	18,9	17,8	18,9	19,3	21,1	19,1	19,1
Almanya	1	47,2	47,0	44,8	42,4	41,9	42,6	44,0	45,9	47,2	46,6	46,8	48,2	46,6	46,9	46,1	45,3	45,8	46,5
	2	51,5	51,3	49,7	47,4	48,0	50,2	50,9	52,0	52,7	52,3	51,8	52,6	50,7	50,8	50,0	48,8	49,3	49,9
	3	8,4	8,3	9,8	10,6	12,6	15,2	13,6	11,7	10,4	11,0	9,7	8,5	8,0	7,8	7,8	7,2	7,0	6,8
Yunanistan	1	27,6	26,2	26,5	25,2	26,9	25,0	24,2	24,0	23,5	22,8	20,1	16,1	13,0	11,8	13,3	13,0	13,0	14,1
	2	39,0	36,4	36,0	34,4	36,6	33,7	32,2	31,0	30,1	30,7	30,0	29,1	29,1	28,4	28,0	26,0	24,6	25,0
	3	29,2	28,0	26,6	26,6	26,5	25,8	25,0	22,7	21,9	25,7	33,0	44,7	55,3	58,3	52,4	49,8	47,3	43,6
İzlanda	1	68,2	66,8	59,4	68,1	66,3	71,6	72,9	74,3	72,1	61,7	62,1	63,3	66,0	70,4	69,7	72,6	77,1	75,3
	2	71,6	70,2	64,0	74,2	72,1	77,1	79,5	80,1	78,6	73,4	74,0	74,1	76,3	78,9	77,5	79,5	82,5	81,7
	3	4,7	4,8	7,2	8,2	8,1	7,2	8,4	7,2	8,2	16,0	16,2	14,6	13,6	10,7	10,0	8,7	6,5	7,9
İsrail	1	48,1	46,5	42,2	41,4	43,0	45,7	45,7	46,4	47,3	44,9	45,1	44,4	43,5	44,4	44,5	44,4	44,3	44,8
	2	58,2	57,3	53,3	53,4	54,2	55,6	56,0	55,5	54,0	52,7	52,6	50,4	49,5	49,6	49,7	49,0	48,5	48,3
	3	17,3	18,7	20,9	22,5	20,7	17,9	18,4	16,3	12,5	14,7	14,3	11,8	12,1	10,5	10,6	9,3	8,6	7,3
Japonya	1	42,7	42,0	41,0	40,3	40,0	40,9	41,4	41,4	41,4	39,9	39,2	39,1	38,5	39,7	40,3	40,7	42,5	42,5
	2	47,0	46,5	45,6	44,8	44,2	44,8	45,0	44,9	44,6	43,9	43,1	42,5	41,8	42,6	43,0	43,0	44,8	44,5

Meksika	3	9,2	9,7	10,0	10,2	9,5	8,6	8,0	7,7	7,2	9,1	9,2	8,0	7,9	6,9	6,3	5,5	5,1	4,6
	1	48,9	47,2	45,4	44,1	44,3	44,6	45,0	44,9	44,1	42,2	42,5	42,3	42,8	42,0	41,2	41,0	40,8	40,8
	2	51,5	49,6	48,2	47,0	48,0	47,9	48,4	48,4	47,8	46,9	47,1	46,9	47,3	46,4	45,6	44,8	44,2	43,8
	3	5,1	4,9	5,9	6,2	7,6	6,9	7,0	7,2	7,7	10,1	9,8	9,8	9,4	9,5	9,5	8,6	7,7	6,9
Hollanda	1	66,5	70,0	69,5	64,7	62,1	61,7	62,8	65,5	66,8	65,3	63,0	63,6	63,3	62,3	61,1	60,8	60,8	62,3
	2	70,8	73,6	73,5	69,8	68,2	68,1	67,9	70,4	71,3	70,8	69,0	68,9	69,9	70,0	68,2	68,5	68,2	68,3
	3	6,1	4,9	5,4	7,4	9,0	9,4	7,5	7,0	6,4	7,7	8,7	7,7	9,5	11,0	10,5	11,3	10,8	8,9
Polonya	1	24,5	22,1	20,0	19,6	20,0	20,9	24,0	25,8	27,3	26,8	26,4	24,9	24,7	24,2	25,8	26,0	28,4	29,6
	2	37,8	37,4	35,6	34,4	33,9	33,5	34,2	33,0	33,1	33,8	34,6	33,5	33,6	33,3	33,9	32,9	34,5	34,8
	3	35,2	41,0	43,9	43,0	40,8	37,8	29,8	21,7	17,3	20,7	23,7	25,8	26,5	27,3	23,9	20,8	17,7	14,8
Portekiz	1	41,8	42,6	41,9	38,4	36,4	35,3	34,8	34,4	34,1	30,8	27,9	26,6	23,0	21,7	22,4	22,8	23,9	25,9
	2	45,7	47,0	47,4	44,9	43,1	42,1	41,7	41,3	40,9	38,7	36,1	38,1	37,1	35,0	34,3	33,5	33,2	34,0
	3	8,6	9,4	11,7	14,6	15,5	16,2	16,5	16,7	16,7	20,3	22,8	30,3	37,9	38,1	34,8	32,0	28,0	23,8
İsviçre	1	65,0	64,0	65,4	63,5	61,9	59,9	63,3	62,6	62,4	61,6	62,5	63,3	62,0	62,1	62,1	61,6	62,5	63,1
	2	68,3	67,8	69,3	69,4	67,1	65,7	68,6	67,4	67,1	67,3	68,1	68,6	67,6	68,0	67,9	67,5	68,4	68,7
	3	4,8	5,6	5,6	8,5	7,7	8,8	7,7	7,1	7,0	8,4	8,2	7,7	8,3	8,7	8,6	8,8	8,6	8,1
Türkiye	1	37,0	35,3	33,0	30,5	30,0	30,2	30,3	30,2	30,3	28,9	30,0	32,1	31,5	32,2	33,5	34,2	34,1	34,3
	2	42,5	42,1	40,9	38,4	37,8	37,7	37,4	37,7	38,1	38,7	38,3	39,3	38,2	39,6	40,8	42,0	42,4	43,3
	3	13,1	16,2	19,2	20,5	20,6	19,9	19,1	20,0	20,5	25,3	21,7	18,4	17,5	18,7	17,9	18,5	19,6	20,8
İngiltere	1	61,4	61,6	61,1	59,8	60,0	58,8	57,7	56,4	56,1	51,5	50,2	49,6	49,6	48,5	51,2	52,4	53,7	54,0
	2	69,6	69,1	68,8	67,7	67,8	66,9	66,9	65,7	65,4	63,6	62,4	62,2	62,9	61,4	61,2	61,9	61,9	61,2
	3	11,7	10,9	11,2	11,7	11,4	12,2	13,8	14,2	14,1	19,0	19,5	20,2	21,2	21,1	16,3	15,4	13,2	11,8
Amerika Birleşik Devletleri	1	59,7	57,7	55,7	53,9	53,9	53,9	54,2	53,1	51,2	46,9	45,0	45,5	46,0	46,5	47,6	48,6	49,4	50,3
	2	65,8	64,5	63,3	61,6	61,1	60,8	60,6	59,4	58,8	56,9	55,2	55,0	54,9	55,0	55,0	55,0	55,2	55,5
	3	9,3	10,6	12,0	12,4	11,8	11,3	10,5	10,5	12,8	17,6	18,4	17,3	16,2	15,5	13,4	11,6	10,4	9,2
OECD Ülkeleri	1	45,4	44,6	43,5	42,7	42,8	43,0	43,4	43,5	42,9	40,2	39,5	39,6	39,4	39,4	40,0	40,5	41,1	41,6
	2	51,7	50,9	50,2	49,6	49,7	49,7	49,7	49,4	49,3	48,3	47,5	47,3	47,2	47,1	47,1	47,0	47,2	47,3
	3	12,2	12,6	13,5	13,9	13,9	13,5	12,7	12,1	12,8	16,7	16,8	16,3	16,4	16,3	15,0	13,9	12,9	11,9
Litvanya	1	25,2	22,6	23,8	22,5	20,3	21,2	23,7	24,8	26,0	20,6	18,3	19,0	21,5	24,6	27,6	28,3	30,2	30,4
	2	36,2	32,8	30,9	30,0	26,0	25,2	26,3	27,1	30,0	29,3	28,4	28,2	29,3	31,5	34,2	33,8	35,3	35,0
	3	30,2	31,2	23,0	25,1	21,8	15,8	10,0	8,4	13,3	29,6	35,7	32,6	26,7	21,9	19,3	16,3	14,5	13,3
Rusya Federasyonu	1	34,6	33,5	34,2	32,3	32,6	33,1	32,5	33,7	36,0	34,3	34,2	35,0	33,7	34,3	33,4	31,8	31,5	29,6
	2	43,6	40,8	40,5	39,2	39,4	39,2	38,9	39,4	41,8	42,1	41,2	41,3	39,5	39,8	38,7	37,9	37,6	35,3
	3	20,7	18,0	15,6	17,6	17,2	15,5	16,4	14,4	14,0	18,5	16,9	15,2	14,8	13,8	13,7	16,0	16,3	16,1

Kaynak: OECD, 2018, <https://stats.oecd.org/>, Erişim tarihi: 27.07.2018 **Not:** Tabloda yer alan **1** İstihdam Oranını, **2** İşgücüne Katılım Oranını ve **3** İşsizlik Oranını temsil etmektedir.

2017 yılında genç işsizlik oranı iki haneli gerçekleşen bu ülkeler içerisinde Yunanistan'daki durum çok daha vahimdir. İşgücüne katılım ve istihdam oranları çok düşük ve %43,6 düzeyinde genç işsizlik söz konusudur. Türkiye'de gençlerin işgücü durumunda iyileşmeler yaşanmamış olup işsizlik oranları genel olarak artmış ve OECD ortalamasının üzerinde seyretmiştir. Bu durum genç nüfusa sahip olan Türkiye'nin bu genç nüfus için uzun vadeli bir istihdam politikası yapılması gerektiğini göstermektedir. Türkiye, iyileşme kaydeden ülkeler içerisinde yer almayıp aksine, durumu daha da kötüleşen ülkeler içerisinde yer almaktadır.

3.3. Seçilmiş OECD Ülkelerinde Genç İşsizliği

Seçilmiş OECD ülkelerinde genç işsizliği verileri değerlendirilmiştir. Tablo 16'da seçilmiş OECD ülkelerinin 1999-2017 yılları arası genç işsizlik oranları yer almaktadır. 1999 yılında %32,9 ile İtalya en yüksek düzeyde genç işsizlik oranına sahip ülke konumunda olup gençlerin işsizliği günümüze kadar iki haneli olarak devam etmiştir. 2017 yılında İtalya'da genç işsizliği %34,7'dir. İtalya'dan sonra %31,3 Yunanistan, %29,1 ile İspanya, %28,6 ile Finlandiya, %23,9 ile Rusya 1999 yılının en yüksek düzeyde genç işsizlik oranlarına sahip olan ülkeler olarak sıralanmaktadır.

Yine aynı yıl için %4,3 İzlanda, %5,9 Avusturya, %6,7 Lüksemburg, %8,6 İrlanda, %8,9 Almanya, %9,9 ile ABD ile Danimarka genç işsizlik oranlarının en düşük olduğu ülkelerdir. Aynı yıl Türkiye'de genç işsizlik oranı %15 olarak gerçekleşmiştir.

1999 yılında genç işsizlik oranı %31,3 olan Yunanistan'da 2008 yılına kadar genç işsizlik oranı düşüş göstermiş ve 2008 yılında %21,9 ile en düşük düzeyde gerçekleşmiştir. 2008 sonrasında işsizlik oranları tekrar yükselmeye başlamış ve 2013 yılında %58,3 ile en yüksek düzeyde genç işsizlik oranı yaşanmıştır. 2013 sonrası işsizlik düşüş gösterse de 2017 yılında %43,6 olarak gerçekleşmiştir. İspanya'da 1999 yılında %29,1 olan genç işsizlik oranı 2006 yılına kadar düşüş eğiliminde olup 2006 yılında %17,9 ile en düşük düzeyde gerçekleşmiştir. 2008 yılını takiben işsizlik tekrar yükselişe geçmiş ve 2013 yılında %55,5 ile en yüksek düzeyde işsizlik gerçekleşmiştir. 2017 yılına gelindiğinde ise genç işsizlik oranı %38,6 olmuştur.

Tablo 16: Seçilmiş OECD Ülkelerinde Genç İşsizlik Oranları (%)

Ülkeler	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Avustralya	12,2	11	13,3	12,5	11,4	10,8	9,8	9,3	8,5	8,5	11,5	11,1	10,6	11	11,2	12,7	12,5	12,4	..
Avusturya	5,9	6,3	6	7,2	7,5	12,1	11	9,8	9,4	8,5	10,7	9,5	9	9,4	9,7	10,3	10,6	11,2	9,8
Belçika	22,6	15,3	15,3	15,7	19	17,5	21,5	20,5	18,8	18	21,9	22,4	18,7	19,7	23,7	23,2	22,1	20,1	19,3
Kanada	14,1	12,7	12,9	13,6	13,6	13,4	12,4	11,7	11,2	11,6	15,4	14,9	14,3	14,4	13,7	13,5	13,2	13,1	11,6
Çek Cum.	16,6	17	16,3	15,4	16,8	19,8	19,2	17,5	10,8	9,9	16,6	18,3	18,1	19,5	19	15,8	12,6	10,5	7,9
Danimarka	9,9	6,7	8,3	7,1	9,8	7,8	8,6	7,7	7,5	8	11,8	14	14,2	14,1	13,1	12,6	10,8	12	11
Finlandiya	28,6	28,4	26,6	28,2	27,8	27,5	20,1	18,7	16,5	16,5	21,5	21,4	20,1	18,9	19,9	20,5	22,4	20,2	20,1
Fransa	26,3	20,6	19	19,8	18,2	20,7	21,1	22,2	19,5	19,1	23,7	23,4	22,9	24,5	25	24,3	24,7	24,7	22,4
Almanya	8,9	8,5	7,8	9,3	11	13	15,5	13,8	11,9	10,6	11,2	9,8	8,5	8	7,8	7,7	7,2	7,1	6,8
Macaristan	12,3	12,3	10,7	11,4	12,9	14,4	19,4	19,1	18	19,5	26,4	26,4	26	28,2	26,6	20,4	17,3	12,9	10,7
İzlanda	4,3	4,5	5,1	6,5	12,3	12,2	7,2	8,2	7,1	8,3	15,9	16,4	14,4	13,6	10,7	9,8	8,7	6,4	7,9
İrlanda	8,6	6,5	6,2	7,8	8,1	8,3	8,6	8,6	9,2	13,5	24,5	28,1	29,6	30,8	26,7	23,4	20,3	16,8	14,4
İtalya	32,9	31,5	27,8	27,1	26,8	24,4	24,1	21,8	20,4	21,2	25,3	27,9	29,2	35,3	40	42,7	40,3	37,8	34,7
Japonya	..	9,2	9,7	9,6	10,1	9,5	8,5	8,2	7,7	7,2	9,2	9,7	7,8	7,9	6,7	6,3
Güney Kore	19	20,2	19,6	20,2	23	22,3	20,9	19,3	19,9	21,6	21,3	23,4	..
Lüksemburg	6,7	6,7	6,4	6,9	11,1	17	13,4	16,4	15,4	17,8	16,9	14,2	16,9	19	15,3	22,3	17,2	18,9	15,5
İspanya	29,1	25,3	20,7	21,5	22,3	22,5	19,6	17,9	18,1	24,5	37,7	41,5	46,2	52,9	55,5	53,2	48,3	44,4	38,6
Meksika	6,6	6,1	6,6	6,9	9,9	9,3	9,8	9,3	9,2	9,6	9	8	..
Türkiye	15	13,1	16,2	19,2	20,5	20,6	19,9	16,4	17,2	18,5	22,8	19,7	16,7	15,7	16,9	17,8	18,5	19,5	20,5
ABD	9,9	9,3	10,5	12	12,4	11,8	11,3	10,5	10,5	12,8	17,6	18,4	17,3	16,2	15,5	13,4
AB-28	18,2	18,3	18,8	18,8	17,5	15,6	15,7	20	21,2	21,8	23,3	23,8	22,2	20,4	18,7	16,8
Rusya	23,9	20,7	18,1	15,6	17,6	17,3	15,6	16,3	14,5	14,2	18,5	17	15,2	14,8	13,9	13,7	16

Kaynak: OECD <https://stats.oecd.org/>, Erişim Tarihi: 08.07.2018.

Türkiye'nin genç işsizliği 1999 yılından 2017 yılına kadar olan dönemde her yıl 2 haneli olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında %13,1 ile en düşük, 2009 yılında 2008 krizinin de etkisiyle %22,8 ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2017 yılına gelindiğinde ise genç işsizlik oranı %20,5 olarak gerçekleşmiştir. Tablo incelendiğinde seçili OECD ülkeleri arasında Lüksemburg hariç tüm ülkelerde 2008 küresel ekonomik kriz sonrası genç işsizlik oranlarında artış yaşanmıştır.

Gençlerin ekonomik krizlerden olumsuz etkilendiğini bu tablodan da görmekteyiz. Genç işsizliği oranlarında Türkiye ile benzer bir tablo sergileyen ülkeler; Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Belçika, Kanada ve Avustralya'dır. Çek Cumhuriyeti 1999 yılında Türkiye ile yakın oranda genç işsizliğe sahip olsa da 2017 yılına gelindiğinde genç işsizliği tek haneye düşürmüş ve %7,9 olarak gerçekleşmiştir. Kanada da Türkiye ile yakın oranlarda genç işsizliğe sahip olmasına rağmen 2017 yılında Çek Cumhuriyeti kadar bir iyileşme göstermese de 2017 yılında %11,6 ile Türkiye'den çok daha düşük düzeyde genç işsizliği gerçekleşmiştir. Türkiye'nin genç işsizliği konusunda iyileşmeler gösteren ülkeleri incelemesi ve örnek alması gerekmektedir. Bu ülkeler tablodan da anlaşılacağı üzere; Çek Cumhuriyeti, Rusya, Kanada, Finlandiya ve Almanya'dır.

3.4. TÜRKİYE'DE GENÇ İŞSİZLİĞİ

Günümüzde işsizlik, tüm dünyanın temel sorunlarından birisi haline gelmiştir ve bugün dünyada “küresel işsizlik” sorunundan söz edilmektedir. 1980'lerde başlayan küreselleşme ile Neo-liberal politikalar işgücü piyasasına hâkimdir. Neo-liberal görüşler ülkelerde sürdürülebilir ekonomik büyüme ile işsizlik sorununun da kendiliğinden çözüleceğini iddia etmektedir. Ancak ekonomik büyüme gerçekleşirken yeterince yeni işler yaratılamamıştır. Küresel bir sorun olan işsizlikten en çok etkilenen grup ise gençlerdir (Erdayı, 2009: 134).

Dünyada önemli bir sorun haline gelen genç işsizliği sorunu gerek küresel eğilimler gerekse Türkiye işgücü piyasasının kendine özgü koşulları ve iç dinamikleri dikkate alındığında daha fazla önem kazanmaktadır. Türkiye ekonomisi tarım ağırlıklı bir ekonomiden sanayi ekonomisini henüz tam olarak başaramamıştır. Küresel rekabete hızla açılan Türkiye, işgücü piyasasında dünyada yaşanan bu değişimden en fazla etkilenen kesim ise gençlerdir (Çelik, 2008: 54).

Türkiye’de gençlerin karşı karşıya olduğu önemli sorunlardan genç yoksulluğu, kuşaktan kuşağa geçen yoksulluk ve çalışan genç yoksulluğu, kayıt dışı çalışma, ağır iş koşullarına maruz kalma gibi sorunlar sürekli olarak gündemdedir. (Yentürk ve Başlevent, 2008: 345).

Türkiye nüfusu genç bir ülkedir. Ülkemizde 2016 yılında 31,4 olan ortalama yaş, 2017 yılında önceki yıla göre artış göstererek 31,7 olmuştur. Ortalama yaş erkeklerde 31,1 iken, kadınlarda 32,4 olarak gerçekleşmiştir. Ortalama yaşın en yüksek olduğu il ise 39,7 ile Sinop’tur (TÜİK Haber Bülteni, 2018, Sayı: 27587). Dolayısıyla genç bir nüfusa sahip olan Türkiye için genç işsizliği sorununun çözülmesi ve gençlerin işgücü piyasasına entegre edilmesi, özellikle son yıllarda gerçekleştirilen üniversiteleşme hareketi dikkate alındığında üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Bu bağlamda, Türkiye işgücü piyasasının kendine özgü koşullarının ve işgücü piyasasında gençlerin durumunun ortaya konması genç işsizliği sorununun anlaşılması ve çözüm politikalarının doğru bir şekilde tespit edilmesi açısından önem kazanmaktadır. Türkiye’de işgücü piyasası ve istihdamı ile ilgili en geniş kapsamlı bilgilere TÜİK’in Hane halkı İşgücü Anketi ile ulaşılabilmektedir. Çalışmanın bu kısmında Türkiye işgücü piyasasında gençlerin durumu TÜİK’in Hane halkı İşgücü Anketi verileri ışığında analiz edilecektir.

3.4.1. Türkiye İşgücü Piyasasının Genel Durumu

İşgücü piyasasının temel kavramları istihdam, işgücüne katılım oranı, işsizlik, genç işsizliği, eğitilmiş işsizlik, işsizlik türleri gibi temel bileşenlerden oluşur. Türkiye işgücü piyasasında, Cumhuriyet yıllarından bu yana yaşanan büyüme ve endüstrileşme çabaları sonucunda üretim ve istihdamda yapısal bir dönüşüm yaşanmıştır (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 55). Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren kırdan kente göçlerin artmasıyla birlikte işgücü piyasasında değişimler gerçekleşmiştir. İşsizlik toplumsal bir sorun olarak günümüzde yapısal bir görünümündedir. 2008 küresel kriz sonrası gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de işsizlik sorunu daha da şiddetlenmiştir (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 81).

Türkiye’de Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan 1980’lere kadar; önce liberal piyasa ekonomisi, sonra devletçilik, ardından planlı karma ekonomi ve özelleştirme ile sosyal piyasa ekonomisine geçiş çabaları görülmüştür. 1980 öncesi dönemde Türkiye, dış ticaretin kontrol altında tutulduğu, yabancı finansal kurumların ülkeye

istediği gibi giremediği ve katı bir denetimin hâkim olduğu bir ülkedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan, ekonomide katı uygulamaların olduğu 1970'li yılların ortalarına kadar ülkemizde işsizlik düşük oranlarda seyretmiş ve bugünkü boyutta bir sorun teşkil etmemiştir. 1960'lı ve 1970'li yıllarda, ülkemizden yabancı ülkelere önemli boyutlarda işçi göçü yaşanmıştır. O yıllarda Türkiye henüz sanayileşme aşamasına geçememiş ve işgücünün büyük çoğunluğu tarım sektöründe istihdam edilmiştir. Tarımın istihdamdaki payı, 1924 yılında %89,6 iken 1944 yılında %86,5 olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik oranları ise 1960'lı yıllara kadar düşük seviyesini korumuş, daha sonra artmaya başlamıştır (Yahşi, 2007: 80).

Planlı dönemden 1980'lere kadar olan dönemdeki işsizlik sorunu ekonomideki yapısal bozukluklardan kaynaklanan bir sorun olarak algılanmış ve hedeflenen kalkınma seviyesine ulaşılması durumunda büyük ölçüde sorunun çözüleceği öngörülmüştür (Biçerli, 2009: 522). Bu dönemde Türkiye ekonomisinde ithal ikameci sanayileşme politikası uygulanmaktadır. Kendi kendine yeterli, büyük ölçüde yoğun sermaye ve ileri teknolojiye dayalı, üretimde önceliğin temel ve ara mallara verildiği hızlı bir sanayileşme politikası benimsenmiştir. 1980'lere kadar yerli üretim politikası egemendir. 1960-1980 Planlı kalkınma döneminin iki temel belirleyicisi ekonomik büyüme hızı ve sanayileşmedir. Ekonomideki işsizlik sorunu için ayrı bir politika belirlenmemiş olup kalkınma hedeflerine ulaşılması sonucu ekonomik büyüme ile işsizliğin ortadan kalkacağı düşüncesi bu döneme egemendir (Karabulut, 2007: 32).

1980'li yıllara kadar öncelikle iç pazara yönelik tüketim malı üretimi yapılmıştır. 1970'li yılların sonuna kadar hâkimiyetini sürdüren ithal ikamesi modelinde devlet, hem yatırımcı hem de üretici konumundadır. Ancak 1970'li yılların sonunda ithal ikamesi modelinin zayıflıkları ortaya çıkmış ve Türkiye ekonomisinin bu model ile kalkınamayacağı anlaşılmıştır. Bunun sonucunda 1980'li yıllarda büyük bir reform ve uyum sürecine geçilmiştir. Bu reform sürecinde ticarete liberalleşmeyi, sermaye ve finansal sektörün liberalleşmesi izlemiştir (Yahşi, 2007: 80-81).

3.4.2. Türkiye'de İşsizliğin Nedenleri

Türkiye ekonomisinin son yıllarda hızlı bir ekonomik büyüme potansiyeline sahip iken mevcut işsizlere ve işgücü piyasasına yeni dâhil olan gençlere istihdam

olanağı yaratamadığı görülmektedir. Türkiye’de hızlı nüfus artışı, uluslararası doğrudan yatırımlardan yeterli pay alınamaması, istihdam yaratmaya yönelik bir eğitim politikasının yerleşmemiş olması ve eğitim-istihdam politikasındaki eksiklikler nedeniyle işsizlik günümüz Türkiye ekonomisinde çözülmesi gereken sorunlar içinde yer almaktadır (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 80).

Türkiye’de 1980’li yıllarda ekonomik yapıda yaşanan hızlı değişim ve dönüşümler günümüze kadar artarak devam eden bir takım iktisadi ve sosyal olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Hızlı bir şekilde kırdan kente yapılan göç sonucunda kırdan yaşanan gizli işsizlik kentlerde açık işsizliğe dönüşmüştür. Bu süreçte ortaya çıkan çarpık kentleşme yanında kayıt dışı istihdam olguları söz konusu olmuştur. İşsizlik yalnızca açık işsizlik değil çalışanların yoksulluğu şeklinde de eksik istihdam olgusuyla birlikte işgücü piyasasında yapısal bir sorun haline gelmiştir. Kırsalda ücretsiz aile işçisi olarak işgücü içinde yer alan kadınlar kente gelince işgücü piyasasının dışında kalmış, sanayi sektörü ile hizmetler sektöründe istihdam edilebilmeleri için gerekli eğitim ve tecrübeye sahip olmamaları nedeniyle de işgücü piyasasında yer alamamıştır (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 55).

Türkiye’de sanayi sektöründeki gelişmeler çok yavaş gerçekleşmekte, tarımsal sektörden boşalan işgücünün önemli bir kesimini çekememekte, hizmetler sektörü ise geçişsiz bir dönüşüm yaşamaktadır. Bu dönüşüm kısa ve orta vadede bazı sorunlara yol açabilecek potansiyele sahiptir. Normalde sektörel dönüşüm, tarımdan sanayiye, sanayiden hizmetler sektörüne doğru bir geçiş şeklindedir. Fakat ülkemizde tarımdan kopan işgücünün doğrudan hizmetler sektörüne kayması çok sayıda sosyal soruna neden olabilecek bir durumdur (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 65).

Türkiye’de her seviyede eğitim sisteminin etkinliğinin düşük olması, eğitim sisteminde ardı arkası kesilmeyen köklü değişiklik denemelerinden vazgeçilmemesi, özellikle yükseköğretim kurumlarının iş dünyası ile yeterince entegre olamaması, Türkiye’de eğitim sürecinin işsizlikle mücadelede etkin bir rol oynamasına engel olmaktadır. Özellikle, 2006 sonrası “her ile bir üniversite açma” politikası kapsamında kurulan yeni üniversitelerin nitelikli öğretim üyesi eksikliği, teknik donanım ve fiziki altyapı eksikliği gibi faktörler iyileştirilmelidir. Ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarının sanayi ile işbirliği imkânı geliştirilerek, modern eğitim teknikleri adapte edilerek, gençlerin istihdam imkânını artırmak mümkündür.

3.4.3. Türkiye İşgücü Piyasasında 1980 Sonrası Dönem

24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte uygulanmakta olan ithal ikamesine dayanan sanayileşme modeli terk edilerek ihracata dayalı sanayileşme modeline geçilmiştir. Bu dönemde ekonomi politikasının belirleyici özelliği, ekonomiye ilişkin karar süreçlerinde piyasanın kendi işleyişine bırakılması ve piyasada arz ve talebe göre oluşacak fiyatların tüm ekonomide geçerli olmasıdır (Karabulut, 2007: 33). 1980 sonrası dönemde küreselleşme ile birlikte uluslararası ticaretin serbestleşmesi neticesinde küresel rekabetin hız kazanması, artan nüfus ve paralelinde artan göç, işsizlik oranlarında yükselmeyi de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle küreselleşme ile birlikte ekonomi piyasalarında yapısal bir dönüşüm süreci başlamış ve bu dönüşüm işgücü piyasalarını ve istihdam olanaklarını etkilemiştir (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 79).

Türkiye’de 1960’lı yıllarda hızlı nüfus artışı sorun teşkil etmeye başlamış ve 1980-85 döneminde kentli nüfus artışı hızı, binde 62,61 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam tüm dönemler içinde en yüksek orandır. 1980 sonrası kırdan kente göç yoğun bir şekilde artmış ve yurt dışına göç olgusu da bu dönemde sıklıkla yaşanmıştır. Bu dönemde çalışma çağındaki nüfus, işgücü arzı fazla olmasına rağmen işgücüne katılma oranları giderek azalmıştır. Özellikle kentlerde ve kentli kadınlarda işgücüne katılma oranları oldukça düşüktür.

Kırsalda işgücüne katılım oranı %60, bu oran kadınlarda %45, erkeklerde ise %75 dolayındadır. Kadınların kentlerde işgücüne katılma oranları ise %15-19'lara kadar düşmektedir. Tarım sektörünün ekonomide büyük bir ağırlığının olması bu durum sebebi olarak söylenebilir. Tarım sektörünün ekonomideki ağırlığı azalma eğilimi gösterse de 1980’li yıllarda oldukça yüksek seviyededir. Ancak 1980’lerden itibaren tarım destek politikaları azaltılmış ve 2000 yılına kadar istihdam içinde %40 pay alan tarım sektörünün payı, krizler ve tarım politikalarının sonucunda 2003 yılında %32,7’ye düşmüştür. Tarımın istihdamdaki düşüşü ile hizmetler sektörünün istihdamdaki payı artmaya başlamıştır. Bu dönemde yükseköğretim mezunu olanlar ise üretim-dışı hizmet sektöründe istihdam edilmektedir. Tarım, sanayi gibi sektörlerde üretim teknolojisi eğitilmiş ve nitelikli işgücüne ihtiyaç duymamaktadır. 1980 sonrasında oluşan ekonomik yapı, yatırım ve üretimi dolayısıyla da istihdamı arttırmada yetersiz kalmıştır (Yahşi, 2007: 82-83).

1980 sonrası dönemde özelleştirmeler gündeme gelmiş, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi ile sendikaların gücü zayıflatılmış ve çok uluslu şirketler işgücü maliyetlerini azaltmak için ucuz işgücü arayışına girmişlerdir. Bu sebeplerle işsizlik hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde önemli bir sorun haline gelmiştir. Ülkeler bir yandan, üretim ve bilgi iletişim (bilişim) teknolojisinde yaşanan değişime ayak uydurmaya, diğer yandan, nüfus artışına paralel olarak artan işgücüne istihdam olanakları yaratmaya çalışmışlardır (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 79).

1980 sonrası dönemde sosyal devlet anlayışından hızla uzaklaşılması ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) özelleştirilmesi girişimleri içinde devletin işsizlik sorununun çözümünün muhatabı olmaktan çıkarılması, işsizlik sorununun giderek ağırlaşmasını beraberinde getirmiştir. 1980 sonrası kalkınma planlarında ağırlıklı olarak vurgulanan girişimciliğin teşviki ve küçük işletmeciliğin geliştirilmesi görüşü, işsizliğin önlenmesi ve istihdamın geliştirilmesinde önemli yaklaşımlar olarak görülmektedir (Karabulut, 2007: 33).

Günümüzde Türkiye ekonomisi büyümeye devam ederken yeterince istihdam yaratamamaktadır. Dünyada benzer bir eğilim olarak üretim artarken istihdam yeterince artmamaktadır (Çondur ve Bölükbaş, 2014:81). Bu yeni istihdamsız büyüme dönemi olarak adlandırılmaktadır.

3.4.4. Türkiye İşgücü Piyasasının Mevcut Görünümü (1988-2018)

TÜİK, 1987 yılında ILO'ya üye olunduktan sonra istihdam ve işsizlikle ilgili bilgileri ILO'nun belirlediği soru ve yöntemler doğrultusunda düzenlemektedir. Bu tarihten önceki verilerde önemli bir eksiklik ve tanımsal sıkıntılar söz konusudur ve bu durum analizi zorlaştırmaktadır. Bu tarihten itibaren işgücü piyasası verileri düzenli olarak yayımlanmaktadır. 2005 yılından itibaren TÜİK her ayın ilk yarısında işgücü piyasası verilerini yayımlamaktadır.

Türkiye'de nüfus artış hızının yüksek olması, kırdan kente göç, bölgelerarası gelişmişlik farkları, teknolojik gelişme ve beşeri sermaye yetersizliği, kayıt dışı istihdam, ekonomik büyümenin yatırım yerine ithalata dayandırılması, işgücü maliyetlerinin yüksek oluşu, politikaların istihdam yaratmadaki yetersizliği ve beyin göçü vs. işsizliğin nedenleri arasındadır (Yahşi,2007: 92). Son yıllarda özellikle Suriye ve Afganistan gibi ülkelerde yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle yaşanan göçler işsizlik sorununun çözümünü zorlaştırmaktadır.

3.4.5. Türkiye’de İşgücüne Katılım ve İstihdam Oranındaki Gelişmeler

Tablo 17 incelendiğinde Türkiye’de çalışma çağındaki nüfus 1988 yılında 33 milyon 746 bin kişi iken toplam işgücü 19 milyon 391 bin kişidir. 1993 yılında çalışma çağındaki nüfus artarak 38 milyon 957 bin kişiye ulaşırken işgücü miktarı 1988 yılına göre artarak 20 milyon 317 bin kişiye ulaşmıştır. Çalışma çağındaki nüfus 1999 yılından 2004 yılına kadar 2 milyon 233 bin kişi artarak 47 milyon 544 bin kişiye ulaşmıştır. Ancak işgücü miktarı 1999 yılından 2004 yılına kadar 1 milyon 862 bin kişi azalarak 22 milyon 16 bin kişi olarak gerçekleşmiştir.

2011 yılından 2017 yılına kadar sürede çalışma çağındaki nüfus 6 milyon 301 bin kişi artarak 59 milyon 894 bin kişiye ulaşmıştır. İşgücü miktarı ise 4 milyon 918 bin kişi artarak 31 milyon 643 bin kişiye ulaşmıştır. Bu durum çalışma çağındaki nüfus artışı devam ederken işgücü miktarındaki artışın aynı oranda artmadığını ifade etmektedir.

İstihdam edilen nüfus 1988 yılında 17 milyon 754 bin kişi, istihdam oranı %52,6, işgücüne katılım oranı ise %57,5’tir. 1993 yılında istihdam edilen nüfus bir önceki yıla göre 960 bin kişi azalarak 18 milyon 499 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. 1992 yılında %51,2 olan istihdam oranı 1993 yılında yaklaşık olarak 4 puan düşerek 47,5 olarak gerçekleşmiştir. İşgücüne katılım oranı 1992 yılında %56 iken 1993 yılında yine yaklaşık 4 puan düşerek %52,1 olarak gerçekleşmiştir. Bu yıllarda hem istihdam edilen nüfusta hem işgücüne katılım oranlarında düşüş gözlemlenmektedir. İstihdam oranı ile işgücüne katılım oranlarında ise aynı oranda bir düşüş gözlemlenmektedir. 1999 yılında istihdam edilen nüfus 22 milyon 48 bin kişi iken 2004 yılında 2 milyon 416 bin kişi azalarak 19 milyon 632 bin kişi olarak gerçekleşmiştir.

Aynı yıllar için istihdam oranı %48,7’den %41,3’e, işgücüne katılım oranı ise %52,7’den %46,3’e gerilemiştir. İstihdam oranı 1988 yılında en yüksek düzeydedir. 2001 krizi sonrasında istihdam ve işgücüne katılım oranlarında yüksek bir düşüş yaşanmıştır. 2010 yılı itibariyle istihdam ve işgücüne katılım oranlarında nispeten bir artış yaşansa da bu oranlar çok düşük düzeydedir. 2017 yılına gelindiğinde istihdam edilen nüfus 28 milyon 189 bin kişi, istihdam oranı %47,1 ve işgücüne katılım oranı %52,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum Türkiye’de istihdam artışının nüfus artışı karşısında daima yetersiz kaldığını göstermektedir (Mehmet ve Kılıç, 2009: 47).

İstihdam sorununun kalıcı olarak çözümü için istihdam artış hızının işgücüne katılım oranındaki artış hızını aşması gerekmektedir.

Tablo 17: Türkiye’de Nüfus, İşgücü, İstihdam ve İşgücüne Katılım (1988-2017) (15+yaş)

Yıllar	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus	İşgücü (bin)	İstihdam Edilenler	İşsiz	İşgücüne Dâhil Olmayan Nüfus	İşgücüne Katılma Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	Tarım Dışı İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı (%)
1988	33,746	19,391	17,754	1,637	14,355	57,5	8,4	..	52,6
1994	40,038	21,876	20,006	1,870	18,161	54,6	8,5		50
2001	47,158	23,491	21,524	1,967	23,667	49,8	8,4	..	45,6
2009	51,833	23,710	20,615	3,095	28,124	45,7	13,1	16,0	39,8
2012	54,961	26,141	23,937	2,204	28,820	47,6	8,4	10,3	43,6
2017	59,894	31,643	28,189	3,454	28,251	52,8	10,9	13	47,1

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 15.12.2017

Tablo 17 incelendiğinde 1988 yılında işgücüne dâhil olmayan nüfus 14 milyon 355 bin kişi ile en düşük seviyededir. Bu tarihten günümüze kadar ise daima artmış ve 2017 yılında 28 milyon 251 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. 1988 yılında 1 milyon 637 bin kişi olan işsiz sayısı günümüze kadar sürekli artmış ve 2017 yılında 3 milyon 454 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. 1988 yılında %8,4 olan işsizlik oranı 2001 yılında da %8,4 olarak gerçekleşmiş. Ancak 2001 krizi sonrası işsizlik oranı sürekli artmıştır. 2009 yılında %13,1 ile en yüksek seviyededir. Tarım dışı işsizlik oranlarına bakıldığında 1988 yılında %11,2 iken 2009 yılında %16 olarak gerçekleşmiştir. 2012 yılında işsizlik oranı düşerek %8,4 olarak gerçekleşirken 2017 yılında %10,9 olarak gerçekleşmiştir. Tarım dışı işsizlik oranı düşerek 2012 yılında %10,3 olarak gerçekleşmiş, 2017 yılında ise artarak %13 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de ekonomik kriz dönemlerinde işgücü piyasası olumsuz etkilenmekte ve işsizlik oranları yükselmektedir.

Türkiye ekonomisi 1980’lerden sonra küreselleşme ile birlikte ekonomik yapısında rekabetçi ve piyasa odaklı bir görünüm arz etmektedir. Küreselleşme ile birlikte işgücü piyasalarında daha fazla rekabet ve esneklik ile ücretler olumsuz etkilenmiş ve yeni istihdam türleri ortaya çıkmıştır. Rekabet üstünlüğü, düşük maliyet ve nitelikli işgücü ile ortaya çıkan kaliteli ve yüksek üretimle sağlanabilmektedir. Düşük maliyet için ise işverenler işçi sayısını azaltma ve mevcut işçilerin verimliliğini artırma yoluna gitmektedir (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 83).

3.4.6. Türkiye’de İstihdamın Sektörel Dağılımı

Bir ülkenin kalkınmışlık düzeyi o ülkenin nüfusu, doğal kaynakları, teknolojik yenilikleri, eğitim ve ekonomik koşulları ile ilgilidir. Bir ülkede mevcut işgücünün ekonomik faaliyetlere katılarak çalışması ya da çalıştırılması istihdam olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda bir ülkede üretim faktörlerinin tümünün çalışıyor ve üretime katılıyor olması durumu ise bize o ülkenin tam istihdamda olduğunu ifade etmektedir (Çondur ve Bölükbaş, 2014: 81-82).

İstihdamı; Tarım, Sanayi, İnşaat ve Hizmetler sektörü olarak dört grupta inceleyebiliriz. Tarım sektörü içerisinde balıkçılık ve ormancılık alt faaliyetleri içerirken Sanayi sektörü; imalat, madencilik ve taş ocakçılığı, elektrik, gaz, su ve kanalizasyon gibi alt faaliyet dallarını içermektedir. Hizmetler sektörü ise en çok alt faaliyet dallarını içeren bir sektördür. Bu sektör içerisinde toptan ve perakende ticaret, ulaştırma, haberleşme, mali kurumlar, toplum hizmetleri vs. alt faaliyet dallarını içermektedir. Tüm sektörler birbirleriyle etkileşim halindedir (Özdemir, 2016: 97-98).

Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, üretim ve istihdam yapısında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ülkelerin sektörlere göre dağılımı gelişmişlik düzeylerine göre farklılık gösterir. Gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörü ağılıktadır ve sanayi sektörü fazla gelişmemiştir. Ekonomik gelişmişlik düzeyine bağlı olarak ülkeler tarım sektöründen sanayi sektörüne kaymaktadır. Sanayi sektöründeki gelişmeler iyi bir seviyeye geldiğinde istihdam hizmetler sektörüne kayar ve buna “Üç Sektör Kanunu” adı verilir (Karabulut, 2007: 31).Türkiye’de istihdamın ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımında ilk sırada hizmetler sektörü ardından tarım, sanayi ve son olarak inşaat sektörü yer almaktadır. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında tarım sektörünün istihdam içindeki payı %80’ler gibi önemli bir orana sahip iken günümüzde bu oran %20’lere kadar gerilemiştir.

Tablo 18 incelendiğinde 1980’li yıllardan 2000’li yıllara kadar tarım sektöründe istihdam yoğunluktadır. 2000 yılında bir önceki yıla göre %5’lik bir istihdam azalışı gerçekleşirken hizmetler sektöründe ise %4’lük bir istihdam artışı gerçekleşmiştir. Bu tarihten itibaren hizmetler sektöründeki istihdam oranları tarım sektöründeki istihdam oranlarından yüksek düzeyde seyretmektedir.1980’li yıllarda %14’lerde olan sanayi sektöründeki istihdam oranı 2000’li yıllarda artmıştır. En

düşük istihdam payına sahip olan inşaat sektörü ise bu yıllarda nispeten artış göstermiştir.

Tarım sektörü istihdamında 2004 yılında bir önceki yıla göre %5'lik bir azalış gerçekleşmiş ve 2009 yılına kadar tarım sektörü istihdamında sürekli bir azalış gözlemlenmektedir. Ancak 2009 yılında tarım sektörü istihdamında nispeten bir artış gözlenirken bu durum, 2008 küresel ekonomik krizin etkileri sonucu kentte işsiz kalan bireylerin kıra göç ederek tarım sektörü istihdamını artış yönünde etkilediği söylenebilir. Ayrıca tarımın görece önemi azalırken hizmetler sektörünün önemi artmış, yani tarımdan sanayiye geçiş az olup, ağırlıklı olarak hizmetler sektörüne kaymıştır.

Tablo 18: Türkiye'de İstihdamın Yıllar İtibariyle Sektörel Dağılımı (%)

Yıllar	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Yıllar	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler
1988	46	14	6	32	2003	34	17	5	43
1989	47	14	5	32	2004	29	20	5	46
1990	47	14	5	33	2005	26	20	6	48
1991	48	14	5	32	2006	24	20	6	49
1992	45	15	5	34	2007	23	20	6	50
1993	42	15	7	35	2008	24	20	6	50
1994	44	15	6	35	2009	25	19	6	50
1995	44	15	6	35	2010	25	26	..	49
1996	44	15	6	34	2011	25	26	..	49
1997	42	16	6	35	2012	25	26	..	49
1998	42	16	6	35	2013	24	26	..	50
1999	41	16	6	36	2014	21	20	7	51
2000	36	17	6	40	2015	21	20	7	52
2001	38	17	5	40	2016	20	19	7	54
2002	35	17	4	42	2017	19	19	7	54

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 15.12.2017

Günümüzde ise tarım sektöründe istihdam oranı %19'lara kadar gerilemiştir. Hizmetler sektörü ise 2000 yılından itibaren istihdamın en yoğun olduğu sektördür. Günümüze kadar hizmetler sektörü istihdamı daima artış göstermiş ve günümüzde %54'lerde bir paya sahiptir. Sanayi sektörü 1980'li yıllarda %14'lük istihdam payına sahip iken yıllar içerisinde nispeten artış göstermiştir. 2004 ile 2008 yılları arasında %20'lerde sanayi sektörü istihdamı söz konusudur. Ancak 2009 yılında sanayi sektörü istihdamında %1'lik bir azalış olması krizin bu sektöre olumsuz etkisini göstermektedir. Günümüzde sanayi sektörü istihdamı %19'luk pay ile üçüncü sırada yer almaktadır.

3.4.7. Türkiye’de Eğitim Durumu ve Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım, İstihdam ve İşsizlik Oranları (Erkek)

Çalışmanın bu kısmında Türkiye’de yetişkin erkeklerin işgücü ve işsizlik verileri eğitim düzeylerine göre ayrılarak incelenmiştir. Bu amaçla her eğitim düzeyi için ayrı bir başlık oluşturulmuştur.

3.4.7.1. Okuma Yazma Bilmeyen Erkek İşgücü

Tablo 19 incelendiğinde Türkiye’de okuma yazma bilmeyen erkeklerin işgücüne katılım oranının sürekli azaldığını söyleyebiliriz. 1988 yılında %70,5 olan işgücüne katılım oranı 2017 yılına gelindiğinde yaklaşık 2 kat düşerek %32,4 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Okuma yazma bilmeyen erkeklerin istihdam oranları incelendiğinde de işgücüne katılım oranında olduğu gibi sürekli bir düşüş olduğu söylenebilir. 1988 yılında %67,4 olan istihdam oranı yaklaşık 3 kat düşerek 2017 yılında %28,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu yıllar içerisinde yalnızca 2009 yılında %30,6 olan istihdam oranı %3 artarak 2011 yılında %33,7 olarak gerçekleşmiştir. Ancak 2012 yılına gelindiğinde istihdam oranının yine %30,6’ya düştüğü görülmektedir. 2009 yılı ile 2011 yılları arasında okuma yazma bilmeyen erkeklerin istihdam oranında bir miktar artış olsa da genel olarak istihdam oranlarında azalış söz konusudur.

Tablo 19: Türkiye’de Eğitim Durumu ve Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım, İstihdam ve İşsizlik Oranları (15+) (%) Erkek

Yıllar	Okuma Yazma Bilmeyen			Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen			İlkokul			Ortaokul veya Dengi Meslek Okul			Genel Lise			Lise Dengi Meslek Okul			Yüksekokul veya Fakülte			İlköğretim		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
1988	70,5	67,4	4,4	76,3	72,6	4,8	88,9	82,8	6,8	61,4	53,6	12,8	75,5	64,6	14,5	82,8	74,4	10,1	89,5	84,2	5,9			
1989	68,3	63,2	7,4	75,5	71,2	5,6	88,2	81,3	7,8	60,1	54,3	9,5	75,1	64,5	14,1	84	74,6	11,2	89,9	85	5,5			
1990	62,3	58,1	6,7	72,2	68,6	5	87,5	81	7,3	61,8	55,3	10,5	77,8	68	12,6	81	72,9	9,9	90,5	85,5	5,5			
1991	64,5	61,1	5,2	74,4	70,1	5,7	87,8	80,6	8,3	60,5	53,2	12,2	74,9	65,3	12,8	80,8	70,1	13,2	90,7	85	6,2			
1992	65,3	61,9	5,1	70,3	65,8	6,5	87,5	80,3	8,2	58,5	52,1	11	76,3	65,3	14,4	81,1	70,9	12,6	90,5	84,4	6,8			
1993	63,6	60	5,7	65,7	61,8	6	86,2	79,1	8,3	56,2	49,8	11,3	74,3	64,5	13,2	81,9	73,2	10,6	89	83	6,7			
1994	62,1	58,2	6,3	68,1	63,6	6,7	86,8	79,9	7,9	56,8	50,1	11,8	74,6	64,7	13,2	81,8	71,3	12,9	89,7	84,2	6,1			
1995	62,5	59,4	4,9	67,6	64,1	5,3	86	80	6,9	59	53,2	9,8	73,4	65	11,4	80,9	70,8	12,4	88	83,1	5,6			
1996	62,2	59,8	3,8	65,7	63,1	4,1	85,7	80,6	6	59	54,2	8,1	71	63	11,3	80,9	71,8	11,2	86,6	81,7	5,7			
1997	58,6	56,8	2,9	65,1	62,8	3,5	85	80,4	5,3	61,9	56,6	8,5	67,4	59,8	11,4	80,5	72,3	10,1	85	80,5	5,3			
1998	58,2	56,2	3,4	64,9	61,3	5,6	84,9	80,2	5,5	62	57,1	7,9	69,2	61,1	11,7	80,6	72,1	10,4	85,1	78,9	7,2			
1999	54,7	52	5	59,2	56,1	5,2	83,6	77,9	6,7	61	56,1	8,1	71,4	62,5	12,4	79,5	70,8	11	84,7	79	6,7			
2000	56,7	53,6	5,6	55,8	52,3	6,3	81,1	76,5	5,7	62,8	58	7,6	67	61,2	8,7	79	71,6	9,4	83,2	78,3	5,9	14,4	12,5	13
2001	52,5	49	6,7	53,8	49,8	7,4	80,2	73,7	8,1	65,8	59,5	9,6	67,4	59,7	11,5	79	70,2	11,2	84,3	78,6	6,7	13,8	12,7	8,1
2002	48,1	43,8	8,9	48,5	44,7	7,8	78,8	70,6	10,5	68,4	60,4	11,7	64,6	57	11,7	77,7	68	12,5	84,5	76,7	9,2	13,9	12,2	12
2003	48,7	43,2	11,4	43,2	38,3	11,4	77,4	69,1	10,8	70	61,9	11,5	63,1	56,1	11,1	78,3	70,4	10,1	82,7	75,4	8,9	15,2	13,1	13,8
2004	44,3	40,3	8,9	48,8	44,1	9,6	77,1	69,5	9,9	77,2	68	11,9	67,1	58,9	12,3	79,9	69,5	13	84,2	75,9	9,8	18,2	15,5	14,8
2005	41,9	37,7	10,1	49,5	43,3	12,6	76,6	69	9,9	81,7	72,2	11,6	66,6	59,2	11,1	80,9	72	11	83,5	76,9	7,9	27,1	22,9	15,6
2006	39,2	34,9	11	49,4	43,5	12	75,7	68,5	9,5	82	73,5	10,4	66,2	58,8	11,1	79,8	72,3	9,4	82,6	76,3	7,7	30,4	25,6	15,6
2007	36,9	32,3	12,4	49,6	42,5	14,3	75	68	9,4	82,8	74,9	9,6	64,9	57,7	11	80,6	72,7	9,7	82,6	76,4	7,4	37,3	30,7	17,8
2008	36	31	14,1	50,7	42,6	16	75,1	67,6	10	82,9	74,6	10	66,2	58,3	11,8	80,3	72,9	9,2	82,7	76	8,1	42,9	34,8	19
2009	37,1	30,6	17,6	53,7	43,4	19,2	75,3	65,5	13	82,8	71,8	13,2	69,1	58,7	15,1	81	70,8	12,7	83,1	75,1	9,6	44,9	34,3	23,6
2010	36,8	31,8	13,7	55,2	46,2	16,3	75,1	67,2	10,5	82,3	73,7	10,4	68,1	59,5	12,6	81,2	72,7	10,5	84,3	77,5	8	48,7	39,5	18,9
2011	37,8	33,7	10,7	57,5	49,7	13,5	75,2	69,2	8,1	82,5	75,4	8,6	69,7	63,1	9,5	81,2	74,4	8,4	85,3	78,8	7,6	51,7	44,2	14,6
2012	34	30,6	9,9	56,4	49	13,1	74,3	68,9	7,2	82,2	75,7	7,9	69,1	62,8	9,2	80,5	74,5	7,5	85,1	78,9	7,2	52,5	45	14,3
2013	33,8	29,8	11,6	58,2	50,5	13,3	73,3	67,8	7,5	79,8	73,4	8,1	70,1	63,8	9	81,3	75,2	7,5	86,1	79,8	7,4	56	47,9	14,5
2014	33,6	29	13,6	57,3	49,3	13,9	71,9	66,3	7,9	70,4	64,9	7,8	71	64,4	9,3	80,4	74	8	85	78,5	7,6	63,8	54,9	14
2015	30,9	27,4	11,3	55,9	47,9	14,4	71,6	65,6	8,4	61,6	56,3	8,6	71,3	64,5	9,5	81,1	74,9	7,7	86,2	79,6	7,6	72,3	61,8	14,5
2016	30,4	26,8	11,8	56,4	48,5	14	71,7	65,8	8,2	56,8	51,6	9,3	71,2	63,7	10,5	81,6	74,5	8,7	86,4	78,8	8,8	82,7	71,1	14,1
2017	32,4	28,8	11,2	56,5	48,5	14,1	71,3	65,7	7,8	56,9	51,3	9,8	71,6	64,4	10,1	81	73,7	9	86,5	79	8,7	90,9	78,6	13,6

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı ve MEDAS verilerinden hazırlanmıştır. Not: 1)İşgücüne Katılım Oranı 2)İstihdam Oranı 3)İşsizlik Oranı

Okuma yazma bilmeyen erkeklerin işsizlik oranları incelendiğinde 1988 yılında %4,4 olan işsizlik oranının 2017 yılına gelindiğinde yaklaşık 3 kat artarak %11,2 olarak gerçekleştiğini görmekteyiz. Söz konusu yıllar içerisinde 1989, 2003 ve 2009 yılı incelendiğinde bir önceki yıla göre %3 oranında belirgin bir artış yaşanmıştır. Bu duruma yaşanan ekonomik krizlerin etkisinin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Aynı zamanda söz konusu yıllar içerisinde en düşük işsizlik oranı 1997 yılında %2,9 olarak gerçekleşmiştir. Eğitim seviyesi arttıkça işgücüne katılım oranı artmaya başlamıştır.

3.4.7.2. Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmemiş Erkek İşgücü

Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen erkeklerin işgücüne katılım oranları incelendiğinde 1988 yılından günümüze kadar düzenli bir düşüş görülmektedir. 1988 yılında %76,3 olan işgücüne katılım oranı 2017 yılına gelindiğinde %56,5 olarak gerçekleşmiştir. İstihdam oranları incelendiğinde de düzenli bir azalış söz konusudur. 1988 yılında %72,6 olan istihdam oranı 2017 yılına gelindiğinde %48,5 olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik oranları incelendiğinde 1988 yılında %4,8 olan işsizlik oranı 2017 yılına gelindiğinde %14,1 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu yıllar içerisinde 1994 yılından 1997 yılına kadar olan sürede %3,2'lik bir azalış ile 1997 yılında işsizlik oranı %3,5 olarak gerçekleşmiş sonraki yıllarda işsizlik oranlarında artış devam etmiştir. 2009 yılında ise bir önceki yıla göre %3,2'lik bir artış ile %19,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran söz konusu yıllar içerisinde okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen erkekler içerisindeki en yüksek işsizlik oranıdır. Bu yıldan itibaren 2012 yılına kadar işsizlik oranlarında bir düşüş yaşansa da takip eden yıllardan günümüze kadar işsizlik oranları artmaya devam etmiştir.

3.4.7.3. İlkokul ve Ortaokul, Dengi Meslek Okul Mezunu Erkek İşgücü

İlkokul mezunu erkeklerin işgücüne katılım oranlarında söz konusu yıllar içerisinde düzenli bir düşüş yaşanmıştır. 1988 yılında %88,9 olan işgücüne katılım oranı 2017 yılında %71,3 olarak gerçekleşmiştir. Bu düşüş okuma yazma bilmeyen ve okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen erkeklerin işgücüne katılım oranlarındaki düşüş oranından daha düşük düzeyde gerçekleşmiştir. İstihdam oranları incelendiğinde 1988 yılında %82,8 olan istihdam oranı 2017 yılına kadar sürekli bir düşüş halindedir ve 2017 yılında %65,7 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu yıllar

içerisinde yalnızca 1993-1997 yılları arasında istihdam artışı söz konusudur. 1997 yılından itibaren ise istihdam oranlarında düşüş devam etmiştir. İşsizlik oranları incelendiğinde 1988 yılında %6,8 olan işsizlik oranı 2017 yılına gelindiğinde %7,8 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu yıllar içerisinde 1993 yılından 1997 yılına kadar olan sürede %3 oranında bir düşüş gerçekleşmiştir. Ancak takip eden yıllarda belirgin bir düşüş yaşanmamıştır. 2009 yılı incelendiğinde bir önceki yıla göre %3'lük bir artış ile %13 oranında işsizlik söz konusudur. Söz konusu yıllar içerisindeki en yüksek işsizlik oranı 2009 yılına aittir.

Ortaokul veya dengi meslek okulundan mezun erkeklerin işgücüne katılım oranı incelendiğinde 1988 yılında %61,4 iken 2017 yılına gelindiğinde %56,9 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu yıllar içerisinde 1988 yılından 1993 yılına kadar işgücüne katılım oranında düzenli bir azalış söz konusudur. 1993 yılından 2012 yılına kadar ise işgücüne katılım oranlarında önemli artışlar yaşanmıştır. Nitekim 1993 yılında %56,2 olan işgücüne katılım oranı 2012 yılında %82,2 olarak gerçekleşmiştir. Ancak 2012 yılından günümüze kadar olan dönemde işgücüne katılım oranında düşüşler yaşanmıştır ve 2017 yılında ortaokul veya dengi meslek okulundan mezun olan erkeklerin işgücüne katılım oranı %56,9 olarak gerçekleşmiştir. İstihdam oranları incelendiğinde işgücüne katılım oranlarındaki artış ve azalış oranlarına bir paralellik olduğu görülmektedir. 1988 yılında %53,6 olan istihdam oranı 2017 yılına gelindiğinde %51,3 oranında gerçekleşmiştir. Söz konusu yıllar içerisinde 1988 yılından 1993 yılına kadar olan dönemde istihdam oranında düşüşler yaşanmış 1993 yılından 2012 yılına kadar artışlar ve takip eden yıllarda tekrar düşüşler söz konusudur. 1988 yılında istihdam oranı %53,6, 1993 yılında %49,8, 2012 yılında %75,7 ve 2017 yılında %51,3 şeklindedir. İşsizlik oranları incelendiğinde 1988 yılında %12,8 olan işsizlik oranı 2017 yılında %9,8 olarak gerçekleşmiştir. 1988 yılında iki haneli olan işsizlik oranları 1995 yılına kadar devam etmiş ve 1995 yılında %9,5 ile tek haneli olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılına kadar işsizlik oranları düşüş eğilimindedir ve 2002 yılında %11,7 olarak gerçekleşen işsizlik oranı iki haneli olarak yükselişe geçmiştir. 2007 yılında %9,6 ile tekrar tek haneli olarak düşüşe geçen işsizlik oranı, 2009 yılında %13,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran söz konusu yıllar içerisindeki en yüksek işsizlik oranıdır. 2009 yılından itibaren işsizlik oranları 2014 yılına kadar azalış eğiliminde olup sonrasında tekrar artmıştır.

2000 yılından itibaren hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunu erkeklerin işgücüne katılım oranı 2000 yılında %14,4 iken 2003 yılına kadar bir miktar düşüş gösterse de 2003 yılı itibariyle düzenli bir şekilde artış gerçekleşmiş ve 2017 yılına gelindiğinde yaklaşık 7 kat artarak %90,9 olarak gerçekleşmiştir. İstihdam oranı 2000 yılında %12,5 iken 2003 yılına kadar bir miktar düşüş eğiliminde olup sonraki yıllarda düzenli bir artış göstermiştir. 2017 yılına gelindiğinde ilköğretim mezunu erkeklerin istihdam oranı 17 yılda yaklaşık 7 kat artarak %78,6 olarak gerçekleşmiştir. İşsizlik oranları incelendiğinde 2000 yılında %13 olan işsizlik oranı yine 2003 yılına kadar düşüş göstermiş ancak sonraki yıllarda artmış ve 2017 yılına gelindiğinde %13,6 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu yıllar içinde ise 2001 yılında %8,1 ile en düşük, 2009 yılında %23,6 ile en yüksek düzeyde işsizlik oranı gerçekleşmiştir. 2009 yılından itibaren işsizlik oranları düşüş eğiliminde olsa da günümüzde 2 haneli olarak gerçekleşmektedir. 1988 yılında işgücüne katılım oranı en yüksek düzeyde %89,5 ile yüksekokul veya fakülte mezunları %88,9 ile ilkokul ve %82,2 ile lise dengi meslek okul, %76,3 ile okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen erkekler şeklindedir. Sıralamayı %75,5 ile genel lise, %70,5 ile okuma yazma bilmeyen, %61,4 ile ortaokul veya dengi meslek okul ve son olarak %14,4 ile 2000 yılında hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunu erkekler takip etmektedir. Bu sıralama 2017 yılına gelindiğinde ise, %90,9 ile ilköğretim, %86,5 ile yüksekokul veya fakülte, %81 ile lise dengi meslek okul mezunu erkekler şeklindedir. Ardından %71,6 ile genel lise, %71,3 ile ilkokul, %56,9 ile ortaokul veya dengi meslek okul, %56,5 ile okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen ve son olarak %32,4 ile okuma yazma bilmeyenler şeklindedir.

3.4.7.4. Genel Lise ve Dengi Meslek Okul Mezunu Erkek İşgücü

Genel lise mezunu erkeklerin işgücüne katılım oranları incelendiğinde %75,5 olan işgücüne katılım oranı 1990 yılında %77,8 ile en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Takip eden yıllarda ise işgücüne katılım oranında 1992 yılında bir miktar artış olsa da 2008 yılına kadar sürekli düşüş eğilimindedir. 2008 yılında %66,2 olarak gerçekleşen işgücüne katılım oranı 2017 yılına kadar sürekli artış göstermiş ve 2017 yılında %71,6 olarak gerçekleşmiştir. İstihdam oranları incelendiğinde 1988 yılında %64,6 olan istihdam oranı 2017 yılında %64,4 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu yıllar incelendiğinde en düşük istihdam oranı %56,1 ile

2003 yılı ve en yüksek istihdam oranı ise %68 ile 1990 yılına aittir. İşsizlik oranları incelendiğinde 1988 yılında %14,5 olan işsizlik oranı 2017 yılında %10,1 olarak gerçekleşmiştir. İncelenen dönem içerisinde en düşük işsizlik oranı %8,7 olarak 2000 yılı ve en yüksek işsizlik oranı ise %15,1 ile 2009 yılına aittir. 2009 yılından itibaren düşüş eğiliminde olan işsizlik oranları 2014 yılından itibaren tekrar yükselmeye başlamış ve günümüze kadar devam etmiştir.

Lise dengi meslek okul mezunu olan erkeklerin işgücüne katılım oranı incelendiğinde en düşük işgücüne katılım oranı %77,7 ile 2002 yılı ve en yüksek %84 ile 1989 yılına aittir. Söz konusu yıllar içerisinde dalgalanmalar gerçekleşse de belirgin bir artış ya da azalış gerçekleşmemiş olup 1988 yılında %82,8 olan işgücüne katılım oranı 2017 yılında %81 olarak gerçekleşmiştir. İstihdam oranları incelendiğinde 1988 yılında %74,4 olan istihdam oranı 2002 yılına kadar genel olarak düşüş eğilimi göstermiş ve 2002 yılında %68 ile en düşük istihdam oranı gerçekleşmiştir. 2002 yılından itibaren istihdam oranları artmaya başlamış ve %75,2 ile 2013 yılında en yüksek düzeyde istihdam gerçekleşmiştir. Takip eden yıllarda ise tekrar düşüş eğiliminde olan istihdam oranı 2017 yılına gelindiğinde %73,7 olarak gerçekleşmiştir. Lise dengi meslek okul mezunu erkeklerin işsizlik oranları 1988 yılında %10,1 iken %7,5 ile 2012-2013 yıllarında en düşük ve 1991 yılında %13,2 ile en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. 2008 küresel ekonomik krizi takiben 2009 yılında %12,7 olarak gerçekleşen işsizlik oranı takip eden yıllarda düşüş eğiliminde olup 2016 yılından itibaren tekrar artmaya başlamış ve 2017 yılında işsizlik oranı %9 olarak gerçekleşmiştir.

3.4.7.5. Yükseköğretim veya Fakülte Mezunu Erkek İşgücü

Yükseköğretim veya fakülte mezunu olan erkeklerin işgücüne katılım oranı incelendiğinde 1988 yılında %89,5 olan işgücüne katılım oranı 2017 yılında %86,5 olarak gerçekleşmiştir. 1988 yılından 1991 yılına kadar artış eğiliminde olan işgücüne katılım oranı 1991 yılında %90,7 ile en yüksek, 2006-2007 yıllarında %82,6 ile en düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Söz konusu yıllar içinde dalgalanmalar olsa da 1991 yılından 2006 yılına kadar düşüş gösteren işgücüne katılım oranları 2007 yılından itibaren artmaya başlamış ve 2017 yılı itibarıyla %86,5 olarak gerçekleşmiştir. İstihdam oranları incelendiğinde 1988 yılında %84,2 olan istihdam oranı 1990 yılında %85,5 ile en yüksek, 2003 yılında %75,4 ile en düşük düzeyde

gerçekleşmiştir. 1990 yılından 2003 yılına kadar düşüş eğiliminde olan istihdam oranları bu yıldan itibaren artmaya başlamış ve 2017 yılında %79 olarak gerçekleşmiştir. 1988 yılında %5,9 olan işsizlik oranı 1997 yılında en düşük %5,3 ve 2009 yılında %9,6 ile en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. 2017 yılına gelindiğinde işsizlik oranı %8,7 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu yıllar itibariyle yüksekokul veya fakülte mezunu erkeklerde işsizlik oranları tek haneli olarak gerçekleşmiştir.

İstihdam oranları, 1988 yılında %84,2 ile en yüksek düzeyde yüksekokul veya fakülte mezunları, ardından %82,8 ile ilkokul, %74,4 ile lise dengi meslek okul, %72,6 ile okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen, %67,4 okuma yazma bilmeyen, %64,6 genel lise, %53,7 ortaokul veya dengi meslek okul ve son olarak 2000 yılında hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunu erkeklerin istihdam oranı %12,5'tir. 2017 yılına gelindiğinde %79 ile en yüksek düzeyde yüksekokul veya fakülte mezunları mevcut durumlarını korumaktadır. 2000 yılında hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunu erkeklerin istihdam oranı %78,6'dır. Bu sıralamayı %73,7 ile lise dengi meslek okul, %65,7 ile ilkokul, %64,4 ile genel lise, %51,3 ile ortaokul veya dengi meslek okul, %48,8 ile okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen ve son olarak %28,8 ile okuma yazma bilmeyen erkekler takip etmektedir. İşsizlik oranlarında %14,5 ile en yüksek düzeyde genel lise mezunu erkekler yer almaktadır. 2000 yılında hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunu erkeklerin oranı %13'tür. Sıralamayı %12,8 ile ortaokul veya dengi meslek okul, %10,1 ile lise dengi meslek okul, %6,8 ilkokul, %5,9 ile yüksekokul veya fakülte, %4,8 ile okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen ve son olarak okuma yazma bilmeyen erkekler takip etmektedir. 2017 yılında %14,1 ile en yüksek düzeyde okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenler ve ardından %13,6 ile 2000 yılında hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunu erkekler gelmektedir. Sıralamayı %11,2 ile okuma yazma bilmeyen, %10,1 genel lise, %9,8 ortaokul veya dengi meslek okul, %9 lise dengi meslek okul, %8,7 yüksekokul veya fakülte ve son olarak ilkokul mezunları takip etmektedir.

İşsizlik oranlarında dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de 2009 yılında tüm eğitim seviyelerinde işsizlik oranlarında bir artış yaşanmasıdır. Bu durum 2008 küresel ekonomik krizin Türkiye'de işgücü piyasasında etkilerinden biridir. Ancak diğer önemli nokta ise eğitim düzeyi düşük olan bireylerin işsizlik oranları eğitim

düzeyi yüksek olan bireylerden daha yüksek düzeyde artmıştır. Buna göre eğitim düzeyi yüksek bireylerin ekonomik kriz dönemlerinde işsiz kalma riski eğitim düzeyi daha düşük olanlara göre daha düşüktür demek doğru olacaktır. Ancak işsiz kalma riskini tam olarak ortadan kaldırmaktadır.

3.4.8. Türkiye’de Eğitim Durumu ve Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım, İstihdam ve İşsizlik Oranları (Kadın)

Çalışmanın bu kısmında ise Türkiye’de yetişkin kadınların işgücü ve işsizlik durumu eğitim düzeylerine göre incelenmiştir.

3.4.8.1. Okuma Yazma Bilmeyen Kadın İşgücü

Tablo 20 incelendiğinde okuma yazma bilmeyen kadınların işgücüne katılım oranı 1988 yılından günümüze kadar olan dönemde bazı yıllarda bir miktar artış olsa da genel olarak işgücüne katılım oranları düşüş eğilimindedir. 1988 yılında %32,3 olan işgücüne katılım oranı 1989 yılında %33,9 ile en yüksek düzeyde iken 2007 yılına gelindiğinde %14,4 ile en düşük seviyede gerçekleşmiştir. 2007 yılından itibaren bir miktar artış olsa da 2017 yılına gelindiğinde işgücüne katılım oranı %15,9 olarak gerçekleşmiştir.

Okuma yazma bilmeyen kadınların istihdam oranları incelendiğinde 1988 yılında %31,2 olan istihdam oranı 1989 yılında %32,7 ile en yüksek düzeyde ve %14,2 ile 2007-2008 yıllarında en düşük seviyede gerçekleşmiştir. Bu yıllardan itibaren istihdam oranlarında bir miktar artış olsa da 2017 yılına gelindiğinde %15,4 istihdam oranı vardır. İncelenen dönem içerisinde 1988 yılından günümüze kadar okuma yazma bilmeyen kadınların istihdam oranları düşüş eğilimindedir.

İşsizlik oranlarına bakıldığında 1988 yılında %3,2 olan işsizlik oranı, %0,8 ile 1997 yılında en düşük seviyede gerçekleşmiştir. 1989 ve 2017 yıllarında ise %3,6 ile en yüksek düzeyde okuma yazma bilmeyen kadınların işsizlik oranlarıdır.

3.4.8.2. Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmemiş Kadın İşgücü

Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen kadınların işgücüne katılım oranı 1988 yılında %31,7 iken 1989 yılında %36 ile en yüksek düzeydedir. 1993 yılında bir önceki yıla göre %12,8 oranında bir azalış yaşanmıştır. Takip eden yıllarda bu oranlar düşüş eğiliminde olup 1993 yılındaki kadar yüksek düzeyde bir düşüş yaşanmamıştır. Ele alınan dönemde işgücüne katılım oranı en düşük %17,3 ile

2007 yılına aittir. 2017 yılına gelindiğinde okuma bilen fakat bir okul bitirmeyen kadınların işgücüne katılım oranı %22,1'dir. İstihdam oranlarına bakıldığında 1988 yılında %29,7 olan istihdam oranı 1989 yılında %33,3 ile en yüksek düzeydedir. En düşük istihdam oranı ise %17,2 ile 2006 yılına aittir. 2017 yılına gelindiğinde istihdam oranı %20,2'dir. 1988 yılında %6,2 olan işsizlik oranı 1996 yılında %1,8 ile en düşük düzeydedir. Yıllar itibariyle artış ve azalışlar söz konusu iken 2009 yılında %9,1 ile okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen kadınların en yüksek düzeyde işsizlik oranıdır. 2017 yılına gelindiğinde söz konusu eğitim düzeyindeki kadınların işsizlik oranı %8,6'dır.

Tablo 20: Türkiye’de Eğitim Durumu ve Cinsiyete Göre İşgücüne Katılım, İstihdam ve İşsizlik Oranları (15+) (%) Kadın

Yıllar	Okuma Yazma Bilmeyen			Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen			İlkokul			Ortaokul veya Dengi Meslek Okul			Genel Lise			Lise Dengi Meslek Okul			Yüksekokul veya Fakülte			İlköğretim		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
1988	32,3	31,2	3,2	31,7	29,7	6,2	34,3	31	9,7	19,5	12,9	33,9	45,7	29,6	35,3	52,5	41,1	21,6	82,5	68	17,6			
1989	33,9	32,7	3,6	36	33,3	7,4	36,8	33,5	8,9	21,7	16,4	24,5	43,2	28,7	33,6	46,4	36,2	22	81,3	73,2	9,9			
1990	31,6	30,7	3	34,8	33,2	4,5	34,2	31,7	7,3	19,1	14,9	22,2	43,7	29,8	31,9	51,1	40,5	20,7	80,5	71,9	10,7			
1991	32,4	31,8	1,9	33,9	33,1	2,3	34,2	32,2	6	19,2	15,1	21,3	38,8	27,5	29	49,6	37,7	24	81,1	71,9	11,3			
1992	30,6	30,1	1,7	30,3	29,1	4,2	32,6	30,5	6,5	17,4	14	19,3	40,3	29,6	26,6	51,4	40,8	20,5	81,6	71,9	11,9			
1993	24,3	24	1,6	17,5	16,7	4,9	27,3	25,3	7,3	14,3	11	23,1	37,2	26,5	28,9	48,5	38,7	20,1	78,4	68,8	12,2			
1994	28,5	28,1	1,4	25,3	24	4,9	32,3	30,4	5,9	17,2	13,7	20,6	35,8	25,7	28,1	42,1	31,7	24,6	79,9	70,8	11,4			
1995	28,4	28	1,6	25	24,5	1,9	31,8	30,1	5,3	15,9	12,9	18,7	34,9	26,5	23,9	46,4	35,5	23,3	73,8	67,8	8,1			
1996	27,6	27,2	1,2	26,6	26,1	1,8	31,6	30,5	3,2	14,1	12,1	14,5	33	25,5	22,9	44,9	35,5	21,1	72,6	66,3	8,7			
1997	24,2	24	0,8	21,3	20,8	2,6	28,9	27,8	3,9	15,7	12,6	20,2	33,4	24,8	25,8	49	35	28,6	72,7	65,7	9,6			
1998	25,1	24,7	1,5	22,2	21,7	2,2	29,4	28,4	3,3	15,7	13,5	14,5	32,6	25,3	22,3	47,1	37,1	21,3	75,3	67,1	10,8			
1999	26,8	26,6	0,9	24,9	24,3	2,4	29,9	28,4	4,8	17,2	14	18,6	32,2	24,9	22,6	42,5	33,2	21,7	71,4	63,8	10,7			
2000	25,2	24,7	2,2	22,2	21,2	4,3	24,5	23,6	3,6	15,3	13,3	13	28,1	23,5	16,6	42,4	35,6	16,1	70,1	63,8	9,1	7,9	7,6	3,4
2001	24,8	24,5	1,1	24,2	23,6	2,5	26	24,7	5,1	15,7	12,6	19,9	27,2	21,8	20	40,3	32	20,7	70,8	63,8	9,9	6,7	5,9	12,6
2002	24,4	23,8	2,6	22,4	21,7	3,1	26,7	25,2	5,6	18,4	14,9	19	28,5	21,7	24,1	39	29,7	23,8	71,5	60,9	14,7	10,7	9,7	8,6
2003	23,6	22,4	5	21,1	19,8	6,4	24,8	23,1	6,7	19,9	16,7	15,8	25,2	20,1	20,3	36,4	28,9	20,7	69,5	58,9	15,3	11,9	11	7,7
2004	16,6	16,3	1,7	17,9	17,4	2,9	21,4	20,1	6,2	20,6	17,1	16,9	26,1	20,1	22,9	39,4	28,9	26,6	70,3	58,3	17	10,4	9,4	10,2
2005	15,6	15,3	2,3	18,2	17,4	4,3	20,9	19,4	7,3	22,7	19,1	15,6	26,9	20,6	23,2	36,8	28	23,9	69,1	59,4	14,1	12	10,6	11,7
2006	14,7	14,5	1,6	18	17,2	4,6	21,1	19,5	7,6	22,9	19,2	16,2	27,9	21,5	23	36,2	28,6	20,9	68,8	59,9	13	13,5	11,6	13,9
2007	14,4	14,2	1,7	17,3	16,6	4,3	20,5	19,1	6,5	22,7	19,4	14,7	28,4	22,1	22,1	36,4	28,8	20,9	69,4	59,8	13,9	16	13,7	14
2008	14,5	14,2	2,5	18,5	17,4	5,9	21,1	19,5	7,5	21,6	17,8	17,6	29,1	23,1	20,6	38,3	30,4	20,6	70	60	14,3	16,9	14,5	14,2
2009	15	14,5	3	19,2	17,5	9,1	23,3	21,1	9,4	22,8	18,2	20	30,4	22,4	26,3	39,1	29	25,9	70,8	59,3	16,3	18	14,7	18,3
2010	16,3	15,9	2,4	20,4	19	6,8	25,7	23,5	8,6	24,6	20	18,9	30,4	22,8	24,9	39,8	30,8	22,5	71	59,7	15,9	19,9	16,6	16,7
2011	17,1	16,8	2	21,4	20	6,5	27,5	25,6	6,9	25,4	21,4	15,6	30,3	23,8	21,3	39,2	31,3	20	70,8	60,1	15,2	21,1	18,2	13,6
2012	16,7	16,5	1,4	20,7	19,7	5,2	28,3	26,5	6,4	27,9	23,6	15,4	30,6	24,8	19	38,1	30,7	19,4	70,9	60,4	14,7	20,7	18	13,2
2013	17,4	17	2,3	20,8	19,4	6,9	29,5	27,3	7,5	27,5	23,4	14,9	32,1	25,6	20,1	39,3	31,3	20,4	72,2	61,3	15,1	21,5	18,1	15,6
2014	16	15,5	3	21,3	19,7	7,3	28,1	25,9	7,7	22,7	19,2	15,1	31,9	25,8	19,1	39,8	32,1	19,1	71,3	60,3	15,5	24	20,7	13,4
2015	16,1	15,6	2,9	21,6	19,9	7,9	28,9	26,6	7,9	20,3	17	16,6	32,7	26	20,3	40,8	33,4	18,3	71,6	59,9	16,3	28	23,8	15,1
2016	15,2	14,7	3,2	21,7	19,8	8,9	29,6	26,9	9,1	19,5	16,6	15	33,7	26,6	21,1	41,4	32,9	20,6	71,3	59,3	16,9	33,2	27,8	16,3
2017	15,9	15,4	3,6	22,1	20,2	8,6	30,8	28	8,8	19,6	16,9	13,9	34,3	27	21,3	42,6	33,8	20,5	72,7	59,3	18,4	33,9	28,6	15,4

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı ve MEDAS verilerinden hazırlanmıştır. Not: 1)İşgücüne Katılım Oranı 2)İstihdam Oranı 3)İşsizlik Oranı

3.4.8.3. İlkokul ve Ortaokul, Dengi Meslek Okul Mezunu Kadın İşgücü

Eğitim düzeyi ilkokul olan kadınların 1988 yılında işgücüne katılım oranı %34,3 iken 1989 yılında %36,8 ile en yüksek düzeydedir. En düşük işgücüne katılım oranı ise 2007 yılında %20,5'tir. 1988 yılından 2017 yılına kadar olan dönemde genel olarak işgücüne katılım oranları düşüş göstermiş olup 2017 yılında bir önceki yıla göre bir miktar artış ile %30,8 oranında gerçekleşmiştir. İstihdam oranlarına bakıldığında 1988 yılında %31 olan istihdam oranı 1989 yılında %33,5 ile en yüksek düzeydedir. Yıllar itibariyle ise genel olarak istihdam oranları düşüş eğiliminde olup 2007 yılında %19,1 ile en düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Söz konusu yıldan itibaren ise düzenli olarak artışlar yaşanmış ve 2017 yılına gelindiğinde %28 ile en yüksek istihdam oranından %5,5 oranında düşük düzeydedir. İşsizlik oranları incelendiğinde 1988 yılında %9,7 ile en yüksek düzeyde olup 1996 yılına kadar düşüş ile 1996 yılında %6,5 oranında düşüş ile %3,2 oranında en düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Söz konusu yıldan itibaren ise genel olarak işsizlik oranlarında artışlar gerçekleşmiş ve 2009 yılında bir önceki yıla göre %2,4 oranında artışla %9,4 oranında gerçekleşmiştir. 2017 yılına gelindiğinde ilkokul mezunu kadınların işsizlik oranı %8,8 oranında gerçekleşmiştir.

Ortaokul veya dengi meslek okul mezunu kadınların işgücüne katılım oranı 1988 yılında %19,5 iken 1996 yılında %14,1 ile en düşük ve 2012 yılında %27,9 ile en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. 2012 yılından itibaren işgücüne katılım oranında sürekli bir düşüş yaşanmış ve 2017 yılına gelindiğinde %19,6 oranında işgücüne katılım söz konusudur. İstihdam oranına bakıldığında 1988 yılında %12,9 olan istihdam oranı 1993 yılında %11 ile en düşük seviyede gerçekleşmiştir. 2012 yılına gelindiğinde ise %23,6 ile en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. 2012 yılından itibaren düzenli olarak düşüş yaşanmış ve 2017 yılına gelindiğinde %16,9 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu eğitim düzeyindeki kadınların 1988 yılında işsizlik oranı %33,9 ile günümüze kadar olan dönemdeki en yüksek düzeyde işsizlik oranıdır. 2000 yılında ise %13 ile en düşük düzeyde işsizlik yaşanmış olup 2009 yılında bir önceki yıla göre %2,4 oranında artış ile %20 oranında işsizlik söz konusudur. 2009 yılından itibaren bir miktar düşüş ile 2017 yılında %13,9 düzeyinde işsizlik yaşanmıştır. Burada önemli olan noktalardan biri 1988 yılından 2017 yılına kadar olan dönemdeki

işsizlik oranlarında artış ve azalışlar yaşanmış ancak işsizlik tüm yıllarda 2 haneli olarak gerçekleşmiştir.

3.4.8.4. Genel Lise ve Dengi Meslek Okul Mezunu Kadın İşgücü

Genel lise mezunu kadınların 1988 yılındaki işgücüne katılım oranı genel olarak düşüş eğiliminde olup %45,7 ile en yüksek ve 2001 yılında %27,2 ile en düşük düzeyde gerçekleşmiştir. 2003 yılından itibaren sürekli artmış ve 2017 yılına gelindiğinde %34,3 oranında gerçekleşmiştir. İstihdam oranları incelendiğinde 1988 yılında %29,6 olan istihdam oranı 1990 yılında %29,8 ile en yüksek düzeydedir. 2003-2004 yıllarında ise %20,1 ile en düşük düzeyde istihdam gerçekleşmiştir. Söz konusu yıllar itibariyle istihdam oranında sürekli artışlar yaşanmış ve 2017 yılına gelindiğinde %27 oranında istihdam söz konusudur. İşsizlik oranlarına bakıldığında 1988 yılında %35,3 ile günümüze kadar olan dönemdeki en yüksek düzeyde işsizlik oranıdır. En düşük düzeyde işsizlik oranı ise %16,6 ile 2000 yılına aittir. Söz konusu dönem içinde 2009 yılında bir önceki yıla göre %5,7 oranında artış ile %26,3 oranında işsizlik söz konusudur. 2017 yılına kadar miktar düşüş yaşansa da işsizlik 2 haneli olarak %21,3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Lise dengi meslek okul mezunu kadınların işgücüne katılım oranı incelendiğinde 1988 yılında %52,5 ile incelenen dönem içindeki en yüksek düzeydeki işgücüne katılım oranıdır. Takip eden yıllarda işgücüne katılım oranında düşüşler yaşanmış ve 2006 yılında %36,2 ile en düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Söz konusu yıldan itibaren ise işgücüne katılım oranında artışlar yaşanarak 2017 yılına gelindiğinde %42,6 oranında işgücüne katılım söz konusudur. Söz konusu eğitim düzeyindeki kadınların istihdam oranı 1988 yılında %41,1 ile en yüksek düzeydedir. Yıllar itibariyle düşüşler ile 2005 yılında %28 oranında istihdam söz konusudur. 2009 yılında bir önceki yıla göre %1,4 oranında düşüş yaşansa da bu yıldan itibaren sürekli bir artış yaşanmış ve 2017 yılında %33,8 oranında istihdam söz konusudur. İşsizlik oranı 1988 yılında %21,6 iken 1997 yılında %28,6 ile söz konusu eğitim düzeyindeki kadınların günümüze kadarki en yüksek düzeyde işsizlik oranıdır. İncelenen dönem içindeki en yüksek düzeyde işsizlik artışı ise %5,3 ile 2009 yılına ait olup %25,9 oranında işsizlik yaşanmıştır. 2009 yılından itibaren genel olarak işsizlik oranlarında düşüş yaşansa da 2017 yılında 2 haneli olarak %20,5 oranında işsizlik söz konusudur.

3.4.8.5. Yükseköğretim veya Fakülte Mezunu Kadın İşgücü

Yükseköğretim veya fakülte mezunu kadınların işgücüne katılım oranı 1988 yılında %82,5 ile en yüksek düzeyde iken 2006 yılına kadarki dönemde genel olarak işgücüne katılım oranında artışlar yaşanmış ve 2006 yılında %68,8 ile en düşük düzeyde gerçekleşmiştir. 2006 yılından itibaren işgücüne katılım oranı sürekli yükselmiş ve 2017 yılına gelindiğinde %72,7 olarak gerçekleşmiştir. İstihdam oranı 1988 yılında %68 iken 1989 yılında %73,2 ile söz konusu eğitim düzeyindeki kadınların en yüksek düzeyde işgücüne katılım oranıdır. 2004 yılına kadar kadınların istihdam oranı sürekli düşüş göstermiş ve 2004 yılında %58,3 ile en düşük düzeyde istihdam gerçekleşmiştir. Bu yıldan itibaren bir miktar artış yaşansa da 2014 yılı itibarıyla kadınların istihdam oranları tekrar düşüş eğiliminde olup 2017 yılında %59,3 oranında istihdam söz konusudur.

1988 yılında %17,6 olan işsizlik oranı 1995 yılında %8,1 ile en düşük düzeydedir. Bir önceki yıla göre en yüksek düzeyde işsizlik artışı %2'lik bir oranla 2009 yılına aittir. 2012 yılında bir önceki yıla göre bir miktar düşüş olsa da genel olarak artış söz konusu olup 2017 yılında %18,4'lük bir oran ile incelenen dönem içindeki en yüksek düzeyde işsizlik söz konusudur. 2000 yılında hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunu kadınların işgücüne katılım oranı 1988 yılında %7,9 iken günümüze kadar olan dönemde genel olarak artış göstermiş ve 18 yılda %26 oranında bir artış ile 2017 yılında %33,9 oranında işgücüne katılım oranı gerçekleşmiştir. İstihdam oranı ise 1988 yılında %7,6 iken günümüze kadar olan dönemde %21 oranında bir artış ile 2017 yılında %28,6 oranında bir istihdam söz konusudur. İşsizlik oranı ise 1988 yılında %3,4 iken en yüksek düzeyde artışı bir sonraki yılda %9,2 oranında bir artış ile %12,6 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında ise bir önceki yıla göre %4,1 oranında artış ile incelenen dönem itibarıyla %18,3 ile en yüksek düzeyde işsizlik oranı söz konusudur. Bu yıldan itibaren bir miktar düşüş yaşansa da işsizlik oranları incelenen dönemde genel itibarıyla 2 hanelidir ve 2017 yılı itibarıyla %15,4 oranında işsizlik söz konusudur.

1988 yılı işgücüne katılım oranları incelendiğinde en yüksek düzeyde %82,5 ile yükseköğretim veya fakülte mezunu kadınlar ardından %52,5 ile lise ve dengi meslek lisesi, %45,7 ile genel lise mezunu kadınlar yer almaktadır. Sıralamayı %34,3 ile ilköğretim, %32,3 okuma yazma bilmeyen, %31,7 ile okuma yazma bilen fakat bir okul

bitirmeyen, %19,5 ile ortaokul veya dengi meslek okul mezunu kadınlar ile son olarak %7,9 ile 2000 yılında hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunu kadınlar takip etmektedir. 2017 yılına gelindiğinde sıralama %72,7 ile yine yüksekokul veya fakülte, %42,6 ile lise dengi meslek okul, %34,3 ile genel lise mezunu kadınlar ile 1988 yılı ile paralellik göstermektedir. Ardından %33,9 ile 2000 yılında hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunu kadınlar, %30,8 ilkokul, %22,1 okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen ve son olarak %15,9 ile okuma yazma bilmeyen kadınlar gelmektedir.

İşgücüne katılım oranlarında dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de 1988 yılından 2017 yılına gelindiğinde 2000 yılında hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunu kadınlar dışında tüm eğitim düzeylerinde işgücüne katılım oranı düşüş eğilimindedir. İstihdam oranlarına bakıldığında 1988 yılında ilk üç sırada %68 ile yüksekokul veya fakülte, %41,1 ile lise dengi meslek okulu ve %31,2 ile okuma yazma bilmeyen kadınlar yer almaktadır. Ardından %31 ile ilkokul, %29,7 okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen, %29,6 genel lise, %12,9 ortaokul veya dengi meslek okulu ve son olarak %7,6 ile 2000 yılında hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunu kadınlar gelmektedir. 2017 yılına gelindiğinde ilk iki sıralama %59,3 yüksekokul veya fakülte, %33,8 lise dengi meslek okul olarak 1988 yılı ile paralellik göstermektedir. Üçüncü sırada ise %28,6 ile 2000 yılında hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunu kadınlar yer almaktadır. Sıralamayı %28 ile ilkokul, %27 genel lise, %20,2 okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen, %16,9 ortaokul veya dengi meslek okul ve son olarak %15,4 ile okuma yazma bilmeyen kadınlar takip etmektedir.

İstihdam oranları 1988 yılı ile 2017 yılı kıyaslandığında işgücüne katılım oranlarında olduğu gibi ilköğretim mezunu kadınlar dışındaki tüm eğitim seviyelerinde düşüş eğilimindedir. İşsizlik oranları incelendiğinde 1988 yılında ilk sırada %35,3 ile genel lise mezunu kadınlar ardından %33,9 ile ortaokul veya dengi meslek okul, %21,6 ile lise dengi meslek okul mezunu kadınlar yer almaktadır. Sıralamayı %17,6 yüksekokul veya fakülte, %9,7 ilkokul, %6,2 okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen kadınlar takip etmektedir. 2000 yılında hesaplanmaya başlayan kadınlar %3,4 ile bu sıralamayı takip ederken son olarak %3,2 ile okuma yazma bilmeyen kadınlar yer almaktadır. 2017 yılına gelindiğinde %20,5 ile genel

lise mezunu kadınlar ilk sıralarını korumaktadır. Ardından %20,5 lise dengi meslek okul, %18,4 yüksekokul veya fakülte mezunu kadınlar yer almaktadır. 2000 yılında hesaplanmaya başlayan kadınlar ise %15,4 ile bu sıralamayı takip etmektedir. Ortaokul veya dengi meslek okul %13,9, %8,8 ilkokul, %8,6 okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen ve son olarak %3,6 ile okuma yazma bilmeyen kadınlar şeklinde sıralanmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken noktalardan biri yüksekokul veya fakülte, ilköğretim, okuma yazma bilmeyen ve okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen kadınların işsizlik oranlarında artış söz konusu olup %12,4 ile ilköğretim mezunu kadınlarda en yüksek düzeyde artış yaşanmıştır. Diğer eğitim düzeylerinde işsizlik oranı 1988 yılına göre düşüş yaşanmış ve en yüksek düzeyde düşüş %20 oranında ortaokul veya dengi meslek okul ardından %14 ile genel lise mezunu kadınlardadır.

3.4.9. Türkiye’de Ekonomik Kriz Dönemlerinde İşsizlik Oranları

Gelişmekte olan ülkeler içerisinde yer alan Türkiye işgücü piyasası küresel ve yerel düzeyde meydana gelen ekonomik krizlerden olumsuz etkilenmiştir. TÜİK verileri incelendiğinde 1994 ekonomik kriz ve 1997 yılı Asya mali krizinin ardından 1998 yılında Türkiye’de eğitim düzeyine göre erkeklerin işsizlik oranlarında genel olarak bir artış yaşanmıştır. Okuma yazma bilmeyen erkeklerde %0,5, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerde %2,1, ilkokul %0,2, genel lise %0,3, lise dengi meslek okul %0,3, yüksekokul veya fakülte mezunu erkeklerde %2 oranında işsizlik artışı gerçekleşmiştir. Aynı yıl için yalnızca ortaokul veya dengi meslek okul mezunu erkeklerde %0,6 oranında bir düşüş yaşanmıştır.

2008 ekonomik küresel krizin ardından 2009 yılı işsizlik oranlarında bir önceki yıla göre okuma yazma bilmeyenler %3,5, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerde %3,2, ilkokul %3, ortaokul veya dengi meslek okulda %3,2, genel lise %3,3, lise dengi meslek okul %3,5, yüksekokul veya fakülte %1,5 oranında işsizlik artışı yaşanmıştır. Son olarak 2000 yılında hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunu erkeklerde %4,6 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Dikkat çeken noktalardan biri ise yüksekokul veya fakülte mezunlarında %1,5 oranında işsizlik artışı gerçekleşirken diğer eğitim düzeylerinde ortalama %3 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Bu durum eğitim düzeyi yüksek olan erkeklerin ekonomik kriz

dönemlerinde diğer eğitim düzeyindeki bireylere oranla daha düşük oranda etkilendiğini göstermektedir.

Aynı şekilde 1998 yılında kadınların eğitim düzeylerine göre işsizlik oranları okuma yazma bilmeyen kadınlarda %0,7, fakülte veya yüksekokul mezunu kadınlarda %1,2 oranında bir artış yaşanmıştır. Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerde %0,4, ilkokul %0,6, ortaokul veya dengi meslek okul %5,7, genel lise %3,5, lise dengi meslek okul mezunu kadınlarda %7,3 oranında bir düşüş gerçekleşmiştir. 2009 yılında ise bir önceki yıla göre tüm eğitim düzeylerinde işsizlik oranlarında artış yaşanmıştır. Okuma yazma bilmeyenlerde %0,5, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerde %0,1, ilkokul %2, ortaokul veya dengi meslek okul %2,4, genel lise %5,7, lise dengi meslek okul %5,3, yüksekokul veya fakülte %2 oranında işsizlik artışı gerçekleşmiştir. 2000 yılında hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunu kadınların işsizlik oranı ise bir önceki yıla göre %4,1 oranında artış gerçekleşmiştir. Burada da erkeklerde olduğu gibi ekonomik kriz dönemlerinde eğitim düzeyi yüksek kadınların daha düşük eğitim düzeylerindeki kadınlara oranla daha düşük düzeyde işsizlik artışı gerçekleşmiştir. Sonuçta hem erkek hem de kadınların ekonomik kriz dönemlerinde işsizlik oranı artmış ve kadınların işsizlik artışı ise erkeklerden daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir.

3.4.10. Türkiye’de Eğitim Durumuna Göre İstihdam Edilenler

İşgücünün niteliksel yapısının incelenmesinde önemli göstergelerden biri de eğitim durumudur. Türkiye’de istihdam edilen işgücünün eğitim düzeyi oldukça düşüktür. Ülkemizde işgücünün niteliksel yapısının düşüklüğü istihdam ve işsizlik konusunda önemli problemlerden birini oluşturmaktadır. İşgücünün niteliksel yönden zayıf olması Türkiye’deki yapısal işsizliğin başlıca nedenlerindedir. Eğitimli işgücünün istihdam olanağı bulamamasının nedeni, ekonomik büyümenin istihdam yaratamaması ile arz-talep uyumsuzluğudur. TÜİK 2016 yılı Türkiye’de istihdam edilenlerin eğitim düzeyine göre dağılımına bakıldığında (15+ yaş) okuma yazma bilmeyenlerin oranı %16,8, ortaokul veya dengi meslek okulu mezunların oranı %37, lise ve dengi meslek okulu mezunları %58,2 ve yükseköğretim mezunu kişilerin oranı %70,1’dir. 2016 TÜİK verileri incelendiğinde okuma yazma bilmeyen kadınların istihdam oranı %14,7, okuma yazma bilmeyen erkeklerin oranı ise %26,8’dir. Yükseköğrenim mezunu kadınların istihdam oranı ise %59,3, erkeklerin

oranı %78,8'dir (TÜİK, 2017:<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=102&locale=tr>, Erişim Tarihi: 25.12.2017).

3.5. Türkiye’de Genç Nüfus, İşgücü ve İşsizlik İstatistikleri

TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla Türkiye’nin nüfusu 80 milyon 810 bin 525 kişi olup bu nüfusun %50,2’sini erkekler, %49,8’ini kadınlar oluşturmaktadır (TÜİK Haber Bülteni, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27587>, Erişim Tarihi: 07.06.2018). TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre 31 Aralık 2016 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusunun %16,3’ünü yani yaklaşık 13 milyonunu gençler oluşturmaktadır. Nüfus verilerine göre genç nüfusun %51,2’ini genç erkekler, %48,8’ini genç kadınlar oluşturmaktadır (TÜİK Haber Bülteni, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24638>, Erişim Tarihi: 25.12.2017).

Tablo 21: 15-24 Yaş Grubundaki Nüfusun Yıllara Göre İşgücü ve İstihdam Durumu

Yıllar	15-24 yaş arası kurumsal olmayan Çalışma Çağındaki nüfus (Bin)	İşgücü (Bin)	İstihdam Edilenler (Bin)	İşsiz (Bin)	İşgücüne Katılma Oranı %	İşsizlik Oranı %	İstihdam Oranı %	İşgücüne Dâhil Olmayan Nüfus
1988	10,093	5,652	4,665	988	56,0	17,5	46,2	4,441
1989	10,009	5,528	4,614	914	55,2	16,5	46,1	4,480
1990	10,117	5,530	4,646	885	54,7	16,0	45,9	4,586
1991	11,303	6,255	5,296	959	55,3	15,3	46,9	5,048
1992	11,653	6,172	5,167	1,005	53,0	16,3	44,3	5,481
1993	11,870	5,706	4,694	1,012	48,1	17,7	39,5	6,164
1994	12,118	6,196	5,204	993	51,1	16,0	42,9	5,922
1995	12,344	5,998	5,065	932	48,6	15,5	41,0	6,346
1996	12,516	6,073	5,253	820	48,5	13,5	42,0	6,443
1997	12,628	5,937	5,086	851	47,0	14,3	40,3	6,692
1998	12,691	5,837	5,010	827	46,0	14,2	39,5	6,855
1999	12,706	5,927	5,038	889	46,0	15,0	39,7	6,779
2000	12,703	5,401	4,696	705	42,5	13,1	37,0	7,302
2001	12,641	5,323	4,460	862	42,1	16,2	35,3	7,318
2002	12,520	5,116	4,135	980	40,9	19,2	33,0	7,404
2003	12,379	4,753	3,777	975	38,4	20,5	30,5	7,626
2004	11,840	4,474	3,554	919	37,8	20,6	30,0	7,366
2005	11,757	4,436	3,554	881	37,7	19,9	30,2	7,321
2006	11,670	4,365	3,533	832	37,4	19,1	30,3	7,305
2007	11,583	4,364	3,493	871	37,7	20,0	30,2	7,218
2008	11,490	4,381	3,484	897	38,1	20,5	30,3	7,109
2009	11,513	4,454	3,328	1,126	38,7	25,3	28,9	7,059
2010	11,548	4,426	3,465	961	38,3	21,7	30,0	7,122
2011	11,534	4,529	3,697	832	39,3	18,4	32,1	7,005
2012	11,574	4,422	3,647	775	38,2	17,5	31,5	7,152
2013	11,563	4,584	3,727	857	39,6	18,7	32,2	6,979
2014	..	4,788	3,930	858	40,8	17,9	33,5	6,936
2015	..	4,957	4,039	919	42	18,5	34,2	6,843
2016	..	5,023	4,040	986	42,4	19,6	34,1	6,820
2017	..	5,146	4,077	1,069	43,3	20,8	34,3	6,729

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veri Tabanı, Erişim Tarihi: 15.12.2017

Türkiye iş piyasasında gençlerin durumunu incelendiğinde 1988 yılından bu yana 15-24 yaş aralığında genç nüfusun artmıştır. Tablo 20'den de anlaşılacağı üzere çalışma çağındaki genç nüfus sürekli artmasına karşın istihdam oranlarında özellikle 1997 yılından itibaren azalma olduğu görülmektedir. Ancak 2010 yılı itibariyle istihdam edilenlerin sayısı artma yönünde oluğu söylenebilir.

Gençlerin işgücüne katılım oranına bakıldığında 1988 yılında %56 olan işgücüne katılım oranı 2006 yılında %37,4 ile en düşük düzeyde gerçekleşmiş olup bu yıldan itibaren artmaya başlamış ve sonuçta 2017 yılında %43,3 oranında gerçekleşmiştir. Ancak 1988 yılındaki en yüksek düzeydeki işgücüne katılım oranından düşük düzeyde gerçekleşmiştir.

İşsizlik oranları incelendiğinde 1988 yılında %17,5 olan işsizlik oranı 2000 yılında %13,1 ile en düşük düzeyde gerçekleşmiştir. İşsizliğin en yüksek olduğu yıl ise %25,3 ile 2009 yılıdır. Bu gelişmede 2008 ekonomik küresel krizin etkisinin olduğunu söylemek gerekir. 2009 yılı sonrasında işsizlik oranında bir düşüş olsa da var olan işsizlik oranının iki haneli olduğunu unutmamak gerekir. Sonuçta 2017 yılında gençlerin işsizlik oranı %20,8'dir. Bu durum bize gençlerin kriz döneminde de işsizlikten en çok olumsuz etkilenen grup olduğunu göstermektedir.

3.5.1. Yaş Grubuna ve Cinsiyete Göre Genç İşsizler

Türkiye'de gençlerin işsizlik oranı yetişkin işsizlik oranından fazladır. 2017 yılı yetişkin işsizlik oranı %10,9 iken, gençlerde bu oran %20,8'dir. Bu durum Türkiye işgücü piyasasının yıllar itibariyle en temel özelliklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 22'deki veriler değerlendirildiğinde, 1990'lı yıllarda genç erkek işsizlik oranları genç kadınların işsizlik oranından daha yüksektir. Bu durum kadının daha çok kırdan yaşayarak ücretsiz aile işçisi olarak çalışıyor olması ile açıklanabilir. Ancak 2004 yılı itibariyle genç kadınların işsizlik oranlarının genç erkek işsizlik oranlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durumun ise kırdan kente göç ile birlikte kadınların daha çok kentlerde işsiz kalmaları sebebiyle olduğunu söyleyebiliriz. Ekonomik krizler de ülkemizdeki işsizlik oranlarının daha yüksek olmasının nedenlerindedir. Krizler işsizlik artışına neden olurken bu durumdan en çok etkilenen kesim ise 15-24 yaş aralığındaki gençlerdir.

Tablo 22: Yıllar İtibariyle Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Genç İşsizlik Oranları (%)

Yıllar	15-19 yaş grubu			20-24 yaş grubu			15-24 yaş grubu		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
1988	17	17,5	16,2	18	16,9	19,9	17,5	17,2	17,9
1989	16,2	17,3	14,6	16,9	16,4	17,7	16,5	16,9	16
1990	15,4	16,4	14	16,6	16,9	16,2	16	16,6	15
1991	13,9	16,1	10,2	16,8	18,9	13,3	15,3	17,5	11,7
1992	14,3	16,1	11	18,2	19,5	15,8	16,3	17,9	13,5
1993	15,6	16,2	14,6	19,6	20,8	17,2	17,7	18,6	15,9
1994	14,7	16,4	11,8	17,2	18,4	14,9	16	17,5	13,4
1995	14,5	16,6	10,9	16,5	17,1	15,2	15,5	16,9	13,1
1996	11,6	13	9,3	15,1	16,2	12,8	13,5	14,8	11,1
1997	13	12,8	13,6	15,4	15	16	14,3	14	14,9
1998	12,4	12,6	12	15,5	16,7	13,4	14,2	14,9	12,8
1999	13	12,9	13,2	16,6	17,7	14,6	15	15,6	14
2000	10,7	11	10,1	14,8	15,7	13,1	13,1	13,7	11,9
2001	14,6	14,9	14	17,3	18,7	14,6	16,2	17,2	14,4
2002	16,7	17,3	15,5	20,8	22,4	18,1	19,2	20,3	17,1
2003	17,9	18,7	16,3	22,1	23,1	20,4	20,5	21,4	18,9
2004	17,7	18,2	16,6	22,2	21,8	22,9	20,6	20,5	20,7
2005	18,2	18,4	17,6	20,9	20,2	22,1	19,9	19,5	20,5
2006	17,4	17,1	18,1	20,1	19	22,1	19,1	18,3	20,6
2007	19,7	20,0	18,9	20,1	19,3	21,7	20	19,6	20,8
2008	19,6	20,1	18,6	21	20,1	22,6	20,5	20,1	21,2
2009	23,6	24,2	22,2	26,3	26,2	26,5	25,3	25,4	25
2010	18,8	19,0	18,5	23,5	22,4	25,2	21,7	21,0	23
2011	15,8	15,9	15,5	19,8	17,8	23,3	18,4	17,1	20,7
2012	14,9	14,9	14,9	19	17,1	22,2	17,5	16,3	19,9
2013	16,4	15,9	17,5	20	17,6	23,9	18,7	17	21,9
2014	16,1	16,2	16,1	18,9	16,9	22,5	17,9	16,6	20,4
2015	16,5	15,6	18,4	19,7	17,1	24,1	18,5	16,5	22,2
2016	16,2	15,7	17,2	21,5	18,3	26,8	19,6	17,4	23,7
2017	17	16,5	18,3	22,8	17,8	26,1	20,8	17,8	26,1

Kaynak: TÜİK, **İşgücü İstatistikleri Veritabanı**, Erişim Tarihi: 11.12.2017

15-19 yaş grubundaki genç kadın ve erkeklerde genel olarak 1988 yılından itibaren işsizlik oranları düşüş eğilimindedir. 1997 yılında ise bir miktar artış yaşanmıştır. 2000 yılında %10'lara kadar düşen toplam işsizlik oranı 2001 yılından itibaren artmaya başlamıştır. 2017 yılında 15-19 yaş grubu gençlerin toplamda %17'lik işsizlik oranı söz konusudur.

20-24 yaş grubundaki gençlerin işsizlik oranları incelendiğinde 1988 yılında toplamda %18 olan işsizlik oranı yıllar içinde %14,8 ile 2000 yılında en düşük düzeydedir. Takip eden yıllarda genel olarak artış eğiliminde olan işsizlik oranı 2017 yılında %22,8'dir. 1988 yılında kadınların işsizlik oranları erkeklerin işsizlik oranlarından daha yüksek düzeyde iken 2017 yılında bu durumun devam ettiği görülmektedir. Aradaki fark ise 1988 yılında kadın-erkek arasındaki işsizlik oranı farkı %3 iken 2017 yılında %6'lık bir fark vardır. Bu durum cinsiyetler arası eşitsizliğin devam ettiği hatta arttığı yönünde bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

15-24 yaş grubu gençlerde 1988 yılında toplamda %17,5 olan işsizlik oranı 2000 yılında %13,1 ile en düşük düzeydedir. 2009 yılında ise %25,3 ile söz konusu grubun yıllar içindeki en yüksek düzeydeki işsizlik oranıdır. Söz konusu yaş grubundaki kadınların işsizlik oranı 1988 yılında da 2017 yılında da erkeklerin işsizlik oranından daha yüksek düzeydedir. 20-24 yaş grubundaki gençlere paralel olarak 2017 yılındaki kadın-erkek arasındaki işsizlik farkı 1988 yılına göre daha yüksek düzeydedir.

Tablo 22’de Türkiye’de genç işsizlik oranı yaş grubuna göre yıllar itibariyle incelendiğinde 20-24 yaş grubundaki gençlerin 15-19 yaş grubunda yer alan gençlerin işsizlik oranlarından daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. 1988 yılında tüm yaş gruplarındaki işsizlik oranları birbirine yakın düzeyde iken 2017 yılına gelindiğinde 20-24 yaş grubundaki gençlerin işsizlik oranının diğer gruplardaki gençlerden daha yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Cinsiyete göre işsizlik oranlarında ise yine 1988 yılında düşük düzeyde fark söz konusu iken 2017 yılına gelindiğinde 15-24 yaş grubundaki kadın-erkek arasındaki işsizlik oran farkı en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bu durum cinsiyetler arası eşitsizliğin geçmişten bugüne daha arttığının göstergesidir. Tabloda dikkat edilmesi gereken noktalardan bir diğeri ise 1994, 1997, 2001 yılı ve 2008 yılı sonrasında tüm yaş gruplarındaki gençlerin işsizlik oranının belirgin düzeyde arttığı görülmektedir. Bu durum 1994 ekonomik kriz, 1997 Asya mali krizi, 2001 bankacılık krizi ve 2008 ekonomik küresel krizin Türkiye’deki gençlere olumsuz etkilerinden biri olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.5.2. Eğitim Durumu ve Dönemlere Göre Genç İşsizliği

Tablo 23 incelendiğinde eğitim seviyesi yükseldikçe gençlerin işgücüne katılım oranının arttığını söylenebilir. İlkokul eğitimi alanların işgücüne katılım oranları %64,5 ile %17,8 arasında değişirken, ortaokul veya dengi meslek okulda %80,1 ile %14,4 arasında genel liselerde % 52,7 ile %29 arasında, lise ve dengi meslek okullarında %70 ile %52,8 arasında ve son olarak yüksekokul/ fakültede %89,9 ile %69,8 arasında değişmektedir.

Tablo 23: Eğitim Durumuna ve Dönemlere Göre İşsizlik, İstihdam ve İşgücüne Katılım Oranları (15-24 yaş grubu) (%)

Yıllar	Okuma yazma bilmeyen %			Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen %			İlkokul %			Ortaokul veya dengi meslek okul %			Genel lise %			Lise dengi meslek okul %			Yüksekokul veya fakülte %			İlköğretim %		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
1988	50,3	46,2	8,1	54,3	47,7	12	64,1	56,2	12,4	32,3	23,5	27,4	51,8	31,4	39,5	66,2	46,1	30,3	85	44,3	47,9
1989	45,4	40,1	11,7	55,9	47,2	15,5	64,5	56,4	12,5	30,9	24,7	20,1	48,6	29,9	38,3	70	48	31,4	83,6	57,8	30,9
1990	45,3	40,2	11,3	55,6	47,4	14,7	63,2	55,7	11,8	29,7	23,4	21,2	52,7	33,9	35,6	64,8	46,1	28,8	89,9	62,1	30,9
1991	49,5	46,5	5,9	57,9	50,7	12,4	63,7	56,5	11,4	30,4	23,7	21,9	47,6	31,3	34,2	66	45,7	30,7	85	57,2	32,7
1992	45,8	43,5	5	49,7	42,8	13,8	61,9	54,5	11,8	27,9	21,9	21,6	49,5	32,6	34,3	67,6	46,8	30,8	85,2	85,2	34,1
1993	37,7	34,1	9,5	36,9	30,8	16,7	57,7	50	13,3	23,8	18,5	22,5	45,9	30,3	34	68,9	49,7	27,8	79,4	55,9	29,6
1994	38	35,2	7,2	49,5	42,1	14,8	61,8	55,1	10,9	26,1	20,6	21,1	45,9	31,2	31,9	65,3	45,1	31	83,8	54,3	35,2
1995	34,9	32,4	7,2	50,2	43,4	13,5	59,4	52,9	11	25,7	21	18,2	44,6	32,8	26,4	63,6	44,4	30,2	79,4	55,7	29,8
1996	32,4	29,9	7,7	44,6	41,4	7,2	59,9	54,8	8,5	26,4	22,7	13,9	43	31,6	26,4	63,5	46,1	27,4	74,2	53,2	28,3
1997	29	27,4	5,6	40,1	36,6	8,7	57	52,5	7,9	28	23,7	15,3	39,3	27,8	29,3	66,5	48,2	27,5	72,4	51,2	29,4
1998	31,1	29	6,6	31,5	28,8	8,5	56	51,9	7,4	27,6	23,2	15,7	40,4	29,6	26,9	64,5	47,8	26,0	73,8	50,5	31,6
1999	28,9	27	6,7	32,9	29,9	9,3	57,5	51,7	10	28,1	24,2	13,9	41,9	30,9	26,3	61,2	46,4	24,1	74,2	52	30
2000	31,6	30	5	24,6	21,9	11	51,8	47,4	8,3	28,9	24,9	13,7	36,1	28,6	20,6	60,1	47,6	20,8	69,8	50	28,3	11,7	10,5	10,3
2001	27,8	25,4	8,7	27,9	23,9	14,4	52,1	46,5	10,6	30,8	25,4	17,7	37,2	28,3	24	58,7	43,8	25,5	71,8	49,8	30,7	10,6	9,6	9,6
2002	24,5	21,7	11,5	19,8	16,7	15,7	51,6	45,2	12,4	34,4	27,2	20,7	33,8	24,7	26,8	56,5	40,7	28	71,6	44,2	38,3	12,5	11,1	10,7
2003	27	22,1	18,1	17,1	11,9	30,2	48,9	41,4	15,3	37,9	30,5	19,7	29	21,5	25,9	54,3	41,4	23,8	72,6	44,4	38,8	13,6	12,1	11,4
2004	24,4	22,4	9,6	26,2	22,8	13	48	41,6	13,4	48,9	39,3	19,6	31,7	23,3	26,6	58,5	41,4	29,3	79	47,6	39,8	14,7	12,7	13,3
2005	22,2	19,1	11,3	28,1	23,5	16,3	46,2	39,7	14,1	58,7	47,4	19,2	30,3	22,6	25,3	57,5	42,8	25,6	74	51,5	30,5	20,4	17,4	14,5
2006	18,4	16,1	12,5	29,1	24,7	15,3	45,3	38,7	14,7	59,9	49,2	17,9	31,2	23,3	25,2	55,8	44,1	21,1	75,4	54,9	27,2	22,8	19,4	15,2
2007	17,5	14,6	16,7	29,6	24,5	17,3	46,1	39,3	14,7	67,9	54,8	19,3	31,2	23,9	23,5	58,4	45,2	22,6	76,3	54,6	28,5	27,3	22,7	16,8
2008	17,8	15,9	11	32,5	26,1	19,8	45,5	39,3	14,3	69,5	56,5	18,7	32,6	24,5	25	52,8	46,1	20,8	76	53,4	29,8	30,2	24,8	17,9
2009	19,9	16	19,5	34,4	26,5	23	47,2	38,8	17,9	71,8	56,3	21,6	36	25	30,6	59,2	42,9	27,6	76,1	50,8	33,2	31,7	24,6	22,4
2010	21,1	17,7	16,4	36,1	29,4	18,4	46,5	39,5	14,9	71	63,2	10,9	32,8	23,9	27,2	57	43,8	23,1	71,9	48,6	32,5	34,1	27,8	18,4
2011	21,7	19,2	11,2	36,5	31	15,1	48,6	43,1	11,2	74,2	63,7	14,1	32,8	25,5	22,4	57,5	45,3	21,2	74,4	52,1	30	35,3	30,1	14,5
2012	17,7	16,1	9	34,9	29,7	14,8	47,3	46,1	2,5	80,1	80,1	0	30,6	24,6	19,8	54,5	44,1	19,1	73,5	52,5	28,5	34,4	29,6	14,1
2013	21,1	18,9	10,3	40,6	34,3	15,5	17,8	15,9	10,9	15,4	13,1	15,1	32,2	25,1	21,9	55,8	45,5	18,6	74,9	53	29,2	35,6	30	15,5
2014	23,9	21	12,1	42,3	36	15	26,1	21,9	16	14,4	12,5	13,1	31,1	24,7	20,4	54,1	43,7	19,3	72,7	52,1	28,3	41	34,9	14,8
2015	24,4	22,4	7,9	43,8	37,6	14,1	28,4	23,8	16,3	17,3	14,9	14	32,9	25,6	22,2	54,3	44,5	18,1	75,1	53	29,5	47,5	40,1	15,6
2016	21	18,2	13,4	43,4	36,9	15	33,7	28,2	16,5	19,9	17,1	14,1	32,5	25,1	22,8	56,1	44,3	21	75	51,9	30,8	56,9	47,9	15,8
2017	23,3	20,5	12,1	42,6	35,8	16,1	42,8	36,7	14,1	23,4	20,1	13,8	32,3	24,4	24,4	57,2	44,7	21,8	78,2	51,2	34,4	64,4	54	16,2

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı ve MEDAS verilerinden hazırlanmıştır. 1) İşgücüne Katılma Oranı 2) İstihdam Oranı 3) İşsizlik Oranı

Bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne katılım oranları da artmaktadır. 1988 ve 2017 yılları kıyaslandığında tüm eğitim kademelerinde işgücüne katılım oranları düşmüştür. Ancak ortaokul veya dengi meslek okullarından mezun olanların işgücüne katılım oranı 2013 yılına kadar artış göstermiş olup 2013 yılından sonra azalmıştır. 2000 yılından itibaren hesaplanmaya başlayan ilköğretim mezunlarının işgücüne katılım oranları ise 16 yılda %10,6'dan %56,9'a yükselmiştir. İşgücüne katılım oranlarındaki en büyük düşüş okuma yazma bilmeyenler arasındadır. 1988 yılında eğitim kademeleri arasında işgücüne katılım oranlarına bakıldığında en yüksek oran %85 ile yükseköğretim/fakülte mezunlarındadır. En düşük oran ise %32,3 ile ortaokul veya dengi meslek okul mezunlarına aittir. 2017 yılına gelindiğinde ise %78,2 ile yükseköğretim/fakülte mezunları, en düşük oran ise %19,9 ile ortaokul veya dengi meslek okul mezunlarında olduğunu görülmektedir.

Eğitim kademelerine göre işsizlik oranlarını incelendiğinde en yüksek işsizlik oranlarının yükseköğretim/fakülte mezunlarında olduğunu görülmektedir. 1988 yılında yükseköğretim mezunlarında işsizlik oranı % 47,9 en yüksek oran, en düşük ise %8,1 ile okuma-yazma bilmeyenlere aittir. Yükseköğretim mezunlarından sonra en yüksek oran sırasıyla %39,5 ile genel lise mezunlarına, %30,3 ile lise ve dengi meslek okul mezunlarına, %12,4 ile ilkokul, %12 ile de okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlere aittir. 2017 yılına geldiğimizde en yüksek işsizlik oranı %34,4 ile yine yükseköğretim mezunu gençlerdedir. En yüksek işsizlik oranı sırayla %22,8 ile genel lise mezunu %21 ile lise dengi ve meslek okul mezunu %16,5 ile ilkokul mezunu %15,8 ile ilköğretim mezunu %15 okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen ve son olarak da en düşük işsizlik oranı %13,4 ile okuma yazma bilmeyenlere aittir. Ortaokul ve dengi meslek okulları ve üstündeki eğitim kademelerinde işsizlik oranları 1980'lerden günümüze azalış eğiliminde iken daha alt kademelerde işsizlik oranları artış göstermektedir. Ancak yine de yükseköğretim mezunu gençlerin işsizlik oranları hala çok yüksek seviyelerdedir.

İstihdam oranlarını incelendiğinde 1988–2017 yılları arasındaki süreçte yükseköğretim/fakülte mezunları dışındaki eğitim kademelerinde istihdamda önemli oranlarda azalış görülmektedir. En fazla azalış %28 ile okuma yazma bilmeyenler ve ilkokul mezunlarında görülmektedir. İlköğretim mezunlarında istihdama katılım

oranlarında ise 17 yıllık süreçte %10,5'ten %54'e bir yükseliş olmuştur. Okuma yazma bilmeyenlerin istihdam oranı 1988 yılında %46,2 iken 2017 yılında %20,5'e gerilemiştir. Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerin % 47,7'den % 35,8'e, ilkökul mezunlarında %56,2'den %36,7'ye, ortaokul veya dengi meslek okul mezunlarında %23,5'den %20,1'e, genel lise mezunlarında %31,4 'den %24,4'e, lise dengi meslek okul mezunlarında %46,1'den %44,7'ye gerilemiştir.

Dikkat edilmesi gereken noktalardan biri ise Türkiye'de mecburi eğitim süresinin Cumhuriyetin ilanından 1997 yılına kadar 5 yıl, 1997 yılında 8 yıl ve 2012-2013 eğitim öğretim yılında 4+4+4 sistemi ile birlikte 12 yıla çıkarılmasıdır. Eğitim sürelerinde yapılan bu değişiklik ile kişilerin eğitim hayatından iş hayatına geçiş süreleri daha ileri yaşlarda gerçekleşmektedir. Bu değişikliğin yapıldığı ilk yıllarda eğitim süresi uzayan bireyler işgücü piyasasına 1997 yılında 3 yıl 2012-2013 yıllarında ise 4 yıl daha geç girmiştir (Şirin, 2017)

Teorik olarak eğitim seviyesi yükseldikçe işsizlik oranının azalması beklenir. Türkiye'de 1980 sonrası dönemde üniversite sayısı ve üniversite mezunlarının sayısı hızla artmıştır. Yukarıda tablo incelendiğinde yüksekokul veya fakülte mezunlarının işsizlik oranlarının diğer eğitim seviye mezunlarının işsizlik oranlarından daha yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye'de üniversite sayılarının fazla olması ve kolay bir şekilde üniversiteye girebilmesi gençlerin işsizliğini geçici olarak ertelemektedir. Yükseköğretimin bitiren 20-24 yaş aralığındaki gençler için eğitimlerine uygun istihdam alanlarının yeterince oluşturulamaması nedeniyle çok sayıda genç "yüksek tahsilli işsiz" durumdadır.

3.5.3. Yerleşim Birimi ve Cinsiyete Göre Genç İşsizliği

Türkiye'de kent ve kırsal ayrıma göre istihdama katılma oranını incelediğimizde kentte işgücüne katılım oranının kırsal oranla daha düşüktür. 1988 yılında işgücüne katılım oranı kentte %44,5 iken kırsal bu oran %67,8, 2000 yılında kentte işgücüne katılım oranı %35,6, kırsal %52,9, 2012 yılı için kentte işgücüne katılım oranı %37 kırsal %40,9'dur. Kırsal işgücüne katılım oranı kente oranla daha yüksektir. Ancak kırsal işgücüne katılım oranı yıllar içerisinde daha fazla azalış gösterirken, kentte işgücüne katılma oranı daha az düşüş göstermektedir. Yirmi dört yılda kırsal işgücüne katılım oranı %67,8'den %40,9'a, kentte %44,5'ten %37,8'e gerileyerek aradaki fark 2012 yılı itibarıyla %3,9'a gerilemiştir. Sonuç olarak kırsal

ve kentsel alanlarda işgücüne katılım oranları birbirine yakınlaşmıştır. Kentlerde işsizlik oranı kıra göre daha yüksektir.

Kentlerde işsizlik oranları %17 ile %27 arasında değişirken, kırsal alanlarda %8 ile %18 arasında değişmektedir. İstihdam oranı hem kentte hem de kırsal alanlarda itibariyle azalış göstermektedir. Kırsal alanda istihdam oranı ise kente oranla daha fazla düşüş eğilimindedir. Kırsal alanda 1988 yılında istihdam oranı %60,3 iken 2000’li yıllarda bu oran %30’larda seyretmektedir. Kentsel alanda ise 1988 yılında istihdam oranı %32,4 iken 2000’li yıllarda %25 ile %30’larda seyretmektedir.

3.5.3.1. Yerleşim Birimine Göre Genç Erkeklerin İşgücü Durumu

Tablo 24 incelendiğinde kentlerde genç erkeklerin işgücüne katılım oranı incelendiğinde 1988 yılında %66,9 iken 2012 yılında bu oran %49,6 olarak gerçekleşmiştir. Kentlerde genç erkeklerin işgücüne katılım oranı azalış eğilimindedir. Kırsal alanda genç erkeklerin işgücüne katılım oranı 1988 yılında %80 iken 2012 yılında %53,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda kentte ve kırsal alanda genç erkeklerin işgücüne katılım oranı düşüş eğilimi gösterirken kırsal alanda işgücüne katılım oranında daha fazla bir düşüş olduğunu söylenebilir.

İstihdam oranlarını incelendiğinde 1980’li yıllarda kentlerde genç erkeklerin istihdam oranları kırsal alandaki istihdam oranlarından daha düşüktür. 2000’li yıllara gelindiğinde hem kırsal hem de kentlerde istihdam oranlarında bir düşüş görülmektedir. Ancak 1980’li yıllarda kentte genç erkeklerin istihdama katılım oranı %52’lerde iken, 2000’li yıllarda %40’lardadır.

Tablo 24: Yerleşim Birimine Göre Genç İşgücünün Durumu (15-24 yaş grubu) (Erkek) (%)

Yıllar	Kent					Kır				
	İşgücüne Katılma Oranı %	İşsizlik Oranı %	Tarım Dışı İşsizlik Oranı %	İstihdam Oranı %	Eksik İstihdam Oranı %	İşgücüne Katılma Oranı%	İşsizlik Oranı %	Tarım Dışı İşsizlik Oranı %	İstihdam Oranı %	Eksik İstihdam Oranı %
1988	80,0	13,3	..	69,3	10,8	66,9	21,6	..	52,4	7,7
1989	77,2	14,3	..	66,2	11,2	64,6	19,8	..	51,7	8,4
1990	77,7	13,4	..	67,3	9,8	66,8	19,8	..	53,6	8,9
1991	79,0	13,8	..	68,1	14,0	64,1	21,4	..	50,4	9,1
1992	76,4	15,0	..	64,9	16,8	62,2	20,9	..	49,2	10,3
1993	73,7	14,6	..	63,0	14,2	58,7	23,0	..	45,2	10,5
1994	76,4	13,4	..	66,2	16,2	60,0	21,6	..	47,0	9,5
1995	73,7	14,7	..	62,9	11,7	55,7	19,2	..	45,0	9,5
1996	73,8	10,7	..	65,9	15,2	55,8	19,0	..	45,2	8,4
1997	73,0	10,5	..	65,4	11,9	54,6	17,5	..	45,1	8,3
1998	70,7	9,3	..	64,1	12,5	54,4	19,7	..	43,7	9,4
1999	70,9	10,4	..	63,5	19,7	53,8	20,2	..	42,9	11,9
2000	67,9	11,2	..	60,3	13,0	50,9	15,8	..	42,9	8,9
2001	65,1	13,5	..	56,3	11,4	50,8	20,1	..	40,6	8,6
2002	60,4	15,4	..	51,1	10,4	49,0	23,9	..	37,3	7,2
2003	56,9	18,3	..	46,5	10,9	47,1	23,5	..	36,0	6,0
2004	58,4	14,8	..	49,7	9,0	48,5	23,1	..	37,3	4,3
2005	54,9	16,5	27,7	45,9	8,2	50,5	20,8	21,1	40,0	3,2
2006	54,9	16,0	24,3	46,1	7,5	49,8	19,1	19,2	40,3	3,4
2007	55,5	18,8	27,7	45,1	5,4	50,3	19,9	20,0	40,3	2,8
2008	55,8	18,9	28,1	45,3	6,7	50,3	20,6	20,8	39,9	3,2
2009	56,5	22,6	33,6	43,7	..	50,5	26,6	27,0	37,1	..
2010	54,3	17,8	26,8	44,7	..	49,5	22,5	22,8	38,3	..
2011	57,1	14,5	21,6	48,8	..	50,2	18,4	18,7	41,0	..
2012	53,5	13,6	..	46,2	..	49,6	17,6	..	40,8	..

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı verilerinden hazırlanmıştır.

Not: Türkiye’de TÜİK Tarım dışı istihdam verelerini 2005 yılından itibaren yayınlamaya başladığından önceki yıllara ait veri bulunmamakta

Kırsal alanda ise 1980’li yıllarda %60’larda olan bu oran 2000’li yıllarda %40’lardadır. Anlaşılacağı üzere kırsal alandaki istihdam oranları kentsel alandaki oranlardan çok daha fazla düştüğünü ve kentsel-kırsal alanlardaki istihdam oranlarının birbirine yakınlaştığını söyleyebiliriz. Tarım dışı işsizlik verileri 2005-2012 yılları arasında hesaplanmıştır. Kentte genç erkeklerde en yüksek tarım dışı işsizlik oranı %27 ile 2009, en düşük %18,7 ile 2011 yılına aittir. Kırsal alanda ise en yüksek %33,6 ile 2009, en düşük %21,6 ile 2011 yılına aittir. Kır-kent ayrımında incelenen tüm yıllar içinde kırsal alanda genç erkeklerin tarım dışı işsizlik oranları daha yüksek olup, 2011 yılında her iki yerleşim yerinde de en düşük düzeyde işsizlik söz konusudur.

3.5.3.2. Yerleşim Birimine Göre Genç Kadınların İşgücü Durumu

Aşağıda Tablo 25’te genç kadınların işgücü durumu yıllar itibarıyla incelenmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere kentlerde genç kadınların işgücüne katılım oranı 1988 yılı itibarıyla %23,8 iken 2012 yılı itibarıyla %0,9 puanlık bir artışla %24,7 olarak gerçekleşmiştir. Kentlerde genç kadınların işgücüne katılım oranında az da olsa artış gözlemlenmektedir. Kırsal alanda genç kadınların işgücüne katılım oranı ise 1988 yılında %52,7 iken, 2012 yılında %28,5 olarak gerçekleşmiştir. Genç kadınların kırsal alanda istihdama katılım oranında önemli bir düşüş yaşanmıştır. Genç kadınların kentlerde işgücüne katılım oranında bir miktar da olsa artış gözlemlenirken kırsal alanda ciddi bir düşüş gözlemlenmektedir.

Kentsel genç kadınların işsizlik oranları kırsal alanlardaki işsizlik oranlarından çok daha yüksek olmakla birlikte her iki kesimde de işsizlik oranlarının düşüş eğiliminde olduğunu ifade edebiliriz. Yine 2008 ekonomik küresel krizi genç erkek ve kadınların hem kırsal hem de kentsel alanlarda işsizlik oranlarının yükselmesinde etkili olmuştur.

Tablo 25: Yerleşim Birimine Göre Genç İşgücünün Durumu (15-24 yaş grubu) (Kadın)

Yıllar	Kent					Kır				
	İşgücüne Katılma Oranı %	İşsizlik Oranı %	Tarım Dışı İşsizlik Oranı %	İstihdam Oranı %	Eksik İstihdam Oranı %	İşgücüne Katılma Oranı %	İşsizlik Oranı %	Tarım Dışı İşsizlik Oranı %	İstihdam Oranı %	Eksik İstihdam Oranı %
1988	57,2	8,2	..	52,5	2,0	23,8	41,5	..	13,9	4,0
1989	60,3	7,2	..	56,0	3,3	23,0	38,5	..	14,2	5,0
1990	58,2	6,6	..	54,4	1,4	21,6	36,2	..	13,8	5,0
1991	62,7	3,8	..	60,3	1,7	20,3	33,4	..	13,5	5,5
1992	56,8	4,8	..	54,0	4,7	21,6	32,7	..	14,5	4,8
1993	45,8	6,2	..	43,0	3,4	19,4	34,8	..	12,7	4,8
1994	53,9	4,9	..	51,3	4,3	21,1	31,1	..	14,5	6,8
1995	52,5	5,4	..	49,7	3,9	20,1	28,6	..	14,4	5,9
1996	52,9	4,5	..	50,5	4,0	19,3	25,5	..	14,4	5,1
1997	46,3	6,5	..	43,2	2,5	21,7	28,3	..	15,6	5,2
1998	46,8	4,4	..	44,8	2,4	21,3	25,6	..	15,8	5,8
1999	49,5	5,1	..	47,0	4,9	21,6	28,4	..	15,4	5,1
2000	39,1	3,8	..	37,6	2,6	20,5	22,4	..	15,9	5,1
2001	40,2	4,0	..	38,6	1,8	20,7	27,8	..	15,0	4,0
2002	40,0	6,2	..	37,5	2,1	22,0	29,6	..	15,5	3,6
2003	36,0	9,1	..	32,8	2,9	21,1	29,0	..	15,0	4,7
2004	33,8	7,9	..	31,1	3,1	21,3	29,6	..	15,0	2,3
2005	30,8	9,8	29,0	27,8	2,9	21,7	27,6	29,0	15,7	2,3
2006	28,9	10,7	30,3	25,8	2,4	22,1	26,7	27,8	16,2	2,2
2007	27,2	10,2	31,3	24,4	2,0	23,2	26,0	26,8	17,2	2,1
2008	28,8	10,0	30,7	25,9	2,1	23,6	27,0	28,1	17,2	2,6
2009	29,0	12,1	36,4	25,5	..	24,4	31,3	32,3	16,8	..
2010	29,9	11,0	32,6	26,7	..	24,8	29,2	30,4	17,5	..
2011	30,0	9,5	29,0	27,2	..	25,3	26,7	27,9	18,5	..
2012	28,5	8,7	..	26,0	..	24,7	25,6	..	18,4	..

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veritabanı verilerinden hazırlanmıştır.

Not: Türkiye’de TÜİK Tarım dışı istihdam verilerini 2005 yılından itibaren yayınlamaya başladığından önceki yıllara ait veri bulunmamakta

Genç kadınların kentsel istihdam oranları 1980'li yıllarda %15'lerde, kırsal alanda ise %50'lerde seyretmektedir. Kırsal alanda genç kadınların istihdam oranı daha fazladır. 2000'li yıllara geldiğimizde genç kadınların kentsel alanlarda istihdama katılım oranlarında artış olduğunu, kırsal alanlarda ise önemli oranlarda düşüş olduğunu söyleyebiliriz. Kırsal alandaki genç kadınların işgücüne katılım oranları %50'lerden %25'lere düşerken, kentsel alanlarda %13'lerden %18'lere doğru bir artış vardır. Kırsal alandaki istihdama katılım oranındaki azalış oranı kentsel alandaki artış oranından çok daha yüksektir. Bunun nedeni olarak kırdan kente göç ile birlikte kadınların işgücü piyasasına erkeklere oranla çok daha zor iş bulabilmekte olduklarını ve geleneksel aile yapısının kadının daha çok ev işleri ile ilgilenmesi yönündeki tutumunun da bu durumda etkili olduğu ifade edilebilir.

Genç kadınların kentte en yüksek tarım dışı işsizlik oranı %32,3 ile 2009, en düşük %26,8 ile 2007 yılına aittir. Kırdaki genç kadınların en yüksek düzeyde tarım dışı işsizlik oranı %36,4 ile 2009, en düşük %29 ile 2005 ve 2011 yıllarına aittir. Kentte genç kadınların tarım dışı işsizlik oranları kırdakinden daha yüksek düzeydedir. Genç kadın ve erkekler karşılaştırıldığında hem kır hem de kentte genç kadınların tarım dışı işsizlik oranları daha yüksek düzeyde gerçekleşmiştir.

1988 yılından 2008 yılına kadar düzenli bir şekilde yayınlanmış olan eksik istihdam oranları incelendiğinde genç kadın ve erkeklerde kırsal kesimde istihdam oranı yüksek düzeyde seyretmektedir. Genç erkekler ile genç kadınların eksik istihdam verileri karşılaştırıldığında genç erkeklerde hem kent hem de kırdaki genç kadınlardan daha yüksek düzeyde eksik istihdam söz konusudur. Söz konusu yıllar itibarıyla kentte 1993 yılında %10,5 ile en yüksek, 2007 yılında %2,8 ile en düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Kırdaki 1992 yılında %16,8 ile en yüksek, 2007 yılında %5,4 ile en düşük düzeyde gerçekleşmiştir.

Genç kadınların kentte 1994 yılında %6,8 ile en yüksek, 2007 yılında %2,1 ile en düşük düzeyde gerçekleşmiştir. Kırdaki 1999 yılında %4,9 ile en yüksek, 1990 yılında %1,4 ile en düşük düzeyde eksik istihdam oranı söz konusudur.

3.5.4. İktisadi Faaliyet Koluna ve Cinsiyete Göre Gençlerin İstihdam Durumu

Gençlerin iktisadi faaliyet kollarına göre dağılımını gösteren Tablo 26 incelendiğinde 1988 yılında en yüksek oran % 54 ile tarım sektörü, ardından %23 ile hizmetler, %17 sanayi ve %5 ile en düşük oran inşaat sektöründedir.

1980 ve 1990'lı yıllarda gençler tarım sektöründe yüksek düzeyde istihdam edilmiştir. Tarımda gençlerin istihdam oranı 2000'li yılların başından itibaren sürekli bir azalış göstermekle birlikte tarım günümüzde de önemini korumaktadır. 1988 yılından itibaren hizmetler sektöründe gençlerin istihdamı sürekli artış halinde olup 2005 yılında belirgin bir artış göstermiştir. 2005 yılında %42 oranında gençler hizmetler sektöründe istihdam halindedir. Hizmetler sektörünün alt grubu olan toptan ve perakende, ticaret, lokanta ve oteller alanında 922 bin genç istihdam halinde olup, gençlerin en yüksek düzeyde istihdamda olduğu alanlardır. 2017 yılında ise gençler %52 oranında hizmetler sektöründeki istihdam halindedir. 2000'li yıllarda genel olarak gençlerin istihdamı artarken, sanayi sektöründe ise son yıllarda gençlerin istihdamı azalış eğilimindedir. 1980'li yıllarda gençlerin %5 oranında istihdam halinde olduğu inşaat sektöründe 2000'li yılların başında %3 oranında istihdam halinde olan gençler son yıllarda %9 oranında istihdam halindedir. 2017 yılında gençler en yüksek düzeyde %52 oranında hizmetler, ardından %21 sanayi, %18 tarım ve %9 ile inşaat sektöründe istihdam halindedir.

1980'li yıllarda genç kadınlar %70'li oranlar ile tarımda erkeklerden daha yüksek düzeyde istihdam halindedir. Bu yıllarda sanayi, inşaat ve hizmetler sektöründe erkekler kadınlardan daha yüksek düzeyde istihdam halindedir. Tarım sektöründe kadın ve erkeklerin oranı sürekli bir azalış göstermiştir. Ancak 2017 yılında kadınlar tarım sektöründe %25, erkekler ise %15 oranında istihdam halindedir.

Tablo 26: İktisadi Faaliyet Koluna ve Cinsiyete Göre Gençlerin İstihdam Oranları (15-24 yaş grubu)

Yıllar	Genel %				Kadın %				Erkek %			
	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler
1988	54	17	5	23	77	12	0	11	40	21	9	30
1989	53	18	5	24	76	13	0	11	39	22	8	31
1990	52	19	4	25	75	13	0	12	38	22	7	33
1991	55	18	5	23	76	12	0	12	41	21	7	31
1992	51	19	5	26	69	15	0	16	40	21	7	32
1993	50	19	5	26	68	16	0	16	41	20	8	31
1994	51	19	5	26	70	14	1	15	39	22	7	32
1995	50	19	5	26	70	13	1	16	38	23	7	32
1996	50	20	5	26	71	14	1	14	38	23	7	32
1997	46	22	5	27	63	17	1	19	31	25	7	31
1998	44	22	5	29	62	16	1	21	35	24	7	34
1999	45	19	5	31	63	16	1	20	35	22	7	36
2000	38	22	5	35	53	20	1	26	30	23	8	39
2001	41	21	4	34	58	19	0	23	32	22	7	39
2002	37	24	3	36	54	21	0	25	27	26	4	43
2003	34	25	3	38	50	22	1	27	25	26	5	44
2004	36	24	4	37	43	25	1	31	23	27	6	44
2005	28	26	4	42	37	25	1	37	17	30	6	47
2006	24	27	5	44	34	25	1	40	15	30	7	48
2007	20	28	5	47	32	25	1	42	14	30	7	49
2008	21	27	6	46	33	23	1	43	14	30	8	48
2009	22	24	5	49	33	21	1	45	17	25	7	51
2014	19	24	9	48	29	19	1	51	15	26	12	47
2015	18	23	9	50	27	18	1	54	14	25	13	48
2016	18	22	9	51	24	18	1	57	14	25	13	48
2017	18	21	9	52	25	17	1	57	15	23	13	49

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri Veri Tabanından Hesaplanmıştır

Kadınların sanayi sektöründeki istihdam oranı erkeklerden daha düşük düzeyde olup 1980’li yıllardan 2007 yılına kadar sürekli artış göstermiştir. 2007 yılında sanayi sektöründe kadınların istihdam oranı %25 iken, 2007 yılından itibaren kadınların istihdam oranı sürekli azalmış ve 2017 yılında kadın istihdam oranı %17’dir. Erkeklerin sanayi sektöründeki istihdam oranı 1980’li yıllardan 2004 yılına kadar %20’li oranlarda seyretmiş olup 2004 yılında %30 oranında istihdam halindedir. 2004 yılından 2009 yılına kadar erkekler %30 oranında istihdamdadır. 2009 yılından itibaren bu oranlarda düşüş yaşanmış olup 2017 yılına gelindiğinde erkeklerin istihdam oranı %23’tür. İnşaat sektöründe kadınlar 1980’li yıllardan 1994 yılına kadar istihdam edilmemiş olup, 2004 yılında %1 oranında istihdam edilmiştir. 2000 ve 2001 yılında ise inşaat sektöründe kadınlar istihdam edilmemiş. Bu yıllardan günümüze kadar ise %1 oranında inşaat sektöründe kadınlar istihdam halindedir.

İnşaat sektöründe erkeklerin istihdam oranı 1980’li yıllardan 2002 yılına kadar %7-8 oranlarda iken 2002 yılında %4’e düşmüştür. 2002 yılından itibaren ise sürekli artış göstermiş ve son yıllarda erkeklerin inşaat sektöründeki oranı %13’tür. Hizmetler sektöründe 1980’li yıllarda erkekler kadınlardan daha yüksek düzeyde istihdam edilmektedir. 1988 yılında erkeklerin hizmetler sektöründeki oranı %30, kadınların oranı ise %11’dir. Bu yıllardan günümüze kadar hem kadın hem de erkeklerin hizmetler sektöründeki istihdam oranı sürekli artış göstermiştir. Son yıllarda kadınların bu sektördeki istihdam oranı erkeklerden daha yüksek düzeydedir. 2017 yılında kadınların hizmetler sektöründeki istihdam oranı %7, erkeklerin oranı ise %49’dur.

3.6. TÜRKİYE’DE GENÇ İŞSİZLİĞİ İLE MÜCADELE

Türkiye’de genç işsizlik oranı 2017 yılında %20,8 iken, yetişkin işsizlik oranı ise %10,9 düzeyinde gerçekleşmiştir. Genç işsizlik oranları yetişkin işsizlik oranlarından iki kat daha yüksek seviyede gerçekleşmiş olup, yetişkin işsizlik oranları da son yıllarda iki haneli rakamlara yükselmiştir. Bu durum Türkiye’nin işsizlikle mücadele konusunda acilen ciddi önlemler alınması gerektiğine işaret etmektedir. Genç işsizliğinin yıllar itibariyle çok yüksek oranlarda seyretmesi ve giderek yükselmesi ülkenin geleceği açısından önemli riskler barındırmaktadır. Yükseköğretim mezunu, dolayısıyla önemli derecede beşeri sermaye yatırımı yapılmış genç nüfusun istihdam edilememesi, makro planda Türkiye’nin ekonomik

performansını olumsuz etkilemektedir. Mikro planda ise gençlerin eğitimi için ciddi kaynak ayıran aileler maddi ve manevi olarak ciddi sıkıntılara maruz kalınması söz konusudur. Özellikle yükseköğretim mezunu gençlerin işsiz kalması toplumun eğitimle ilgili olumlu bakış açısını törpülemekte ve giderek eğitim ve eğitime ayrılan kaynaklar sorgulanmaktadır.

Genç işsizliği sorununda yıllardır herhangi bir iyileşme gerçekleşmemiş olması Türkiye’de genç işsizliğini azaltmaya yönelik anlamlı ve yeterli politikalar uygulanmadığını, uygulanan politikaların bu sorunun çözülmesinde etkili olmadığını göstermektedir. Türkiye’nin gelecekte arzuladığı gelişmiş dünya ülkeleri arasında yer alma ideali ancak genç işsizliği sorununu çözebilmesi ile mümkündür. Bu sorun çözüldüğünde ekonomik pek çok sorun yanında toplumsal ve siyasal sorun da kendiliğinden çözülecektir.

Çalışmanın bu kısmında kalkınma planlarında genç işsizliği ile ilgili hedefler, politikalar derlenmiş olup ile bu sorun ile mücadelede uygulanan/uygulanması gereken çözüm önerileri analiz edilmiştir.

3.6.1. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Genç İşsizliği

Türkiye’de işsizlikle mücadele konusu ilk olarak 1960’lı yıllarda kalkınma planlarında yer almaya başlamıştır. Ancak bu yıllarda kalkınma planlarında yer almaya başlayan istihdam politikaları metinlerde yer almaktan öteye gidememiştir (Çetinkaya, 2008:110).

1963-1967 dönemini kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda işsizlik konusu ile ilgili hedefler şu şekilde ifade edilmiştir:

- İşsizlik problemini çözüme kavuşturmak,
- Çalışanların mesleki nitelik-beceri seviyelerini yükseltmek,
- Her seviyede yeterliliği temel alan bir çalışma politikasıyla çalışanları yerinde kullanmak,
- Çalışan nüfusun meslek gruplarındaki adaletsizliği ortadan kaldırmak ve çalışanları meslek gruplarına dengeli bir şekilde bölüştürmek.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda Türkiye’de nüfus artış hızının çok yüksek olması sonucunda işgücü arzı fazlalığı olduğu ifade edilmektedir. İşsizlik probleminin nedeni köyden kente göç ve nüfus artış hızının yüksek olması olarak

görülmüştür. Tarımda gizli işsizlik tarım dışı sektörlerde de açık işsizlik ortaya çıkmaktadır. Sorunu çözümü için tarım dışı sektörlerde istihdamı arttırarak tarımdaki işgücü fazlasının bu şekilde emilmesini sağlamak amaçlanmıştır. Köyden kente göç ile birlikte tarımdaki işgücü fazlası tarım dışı sektörlerde açık işsizliği ortaya çıkarmaktadır. Türkiye’de işgücü arzı fazlası mevcut olup bu işgücü niteliksizdir. Problemin çözümü uzun vadeli istihdam alanlarının yaratılmasıyla gerçekleşecektir.

1968-1972 dönemini kapsayan II. Beş Yıllık Kalkınma Planında istihdam konusu doğrudan ele alınan bir konu değildir. Ekonomik kalkınma hızı ve sanayileşmeye bağlı olarak istihdam artışının gerçekleşeceği, işsizliğin azalacağı ve istihdam konusu kalkınmanın dışında bağımsız bir amaç olarak ele alınmayacağı ifade edilmiştir.

II. Beş Yıllık Kalkınma Planında Gençlik Sorunları başlığı altında genç istihdamına yönelik bir bölüm yer almaktadır. Burada genç nüfus 14-24 yaş aralığı olarak tanımlanmıştır. Kalkınma Planında gençlere yönelik hedefler;

- Kalkınmayı sağlamak amacıyla gençlere toplum içinde ve çalışma hayatında gerekli bilgilerin verilmesi, onlara yetenek kazandırmak ve yeteneklerini geliştirmelerinin sağlayacak programların düzenlenmesi,
- Yaygın eğitim yoluyla köylerde yaşayan genç nüfusun ve özellikle genç kız ve kadınların gelişen iktisadi ve sosyal hayatın gereklerine uyumlarını sağlayacak programların düzenlenmesi,
- Ayrıca, gençlere ortaokul ve liselerde mesleki rehberlik hizmetinin sağlanması, gençlerin yeteneklerine göre daha üst düzeyde öğrenime veya okulu bırakanların mesleğe yönelmelerinde, tatil aylarında bir işte çalışmalarını düzenlemede yardımcı olması şeklindedir.

1973-1977 dönemini kapsayan III. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda genç nüfus olarak 14-22 yaş grubu esas alınmıştır. Bu kalkınma planında genç işsizliğine yönelik olarak istihdam sorunlarına aşağıdaki genel ifadelerle değinilmiştir.

- Gençlerin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal sorunların, gençliğe yöneltilmiş eğitim, rehberlik, sağlık, çalışma vb. gibi hizmetlerin yaygınlaştırılması ve bu hizmetlerin etkinliğinin arttırılması yoluyla çözülecektir,

- Gençliğe hizmet götürülen örgütler arası işbirliği Gençlik ve Spor Bakanlığı'nca sağlanarak yapılan hizmetler yaygınlaştırılacak ve etkinlikleri arttırılacaktır,
- Okul dışında yer alan gençliğin eğitilmesinde yaygın eğitim ve yayım imkânlarından yararlanılarak topluma ve ekonomik faaliyetlere yönelik mesleki beceri ve yeteneklerin kazandırılması amacıyla çalışılacaktır,
- Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın önderliğinde gençlerin, özellikle yükseköğrenim gençliğinin ülke genelinde gerçekleşen kalkınma projelerine yetenekleri doğrultusunda gönüllü katılım imkânları araştırılıp teşvik edilecektir.

III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda istihdam sorununun çözümü kavuşturulamadığı ifadesi yer alarak sorunun çözümü için hızlı bir sanayileşme önerilmektedir. Ancak hızlı bir kalkınma ve sanayileşme ile birlikte sorunun 1990'larda çözümleneceği belirtilmiştir.

1979-1983 dönemini kapsayan IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda istihdam sorununun bir bölümü gelişmişlik düzeyi ve demografik olguların, bir bölümü de geçmiş dönemlerde uygulanan politikaların getirdiği yapısal bozuklukların sonucu olduğu vurgulanmıştır. Bu planda teknoloji ve sanayi politikalarıyla uyumlu ve tutarlı bir istihdam politikası geliştirileceği ifade edilmiştir. 12-24 yaş arası genç nüfus olarak kabul edilmiş ve gençlerle ilgili olarak belirgin bir politika belirlenmemiş, ancak gençlik sorunlarıyla ilgili bazı maddelere yer verilmiştir.

- Şehirlerde eğitim ve öğretim olanaklarının yükselmesi, sanayide ücretlerin ve kent yaşamının çekiciliği vb. nedenler, kırsaldaki genç yaş grubundaki ekonomik açıdan aktif olanların sayısını düşürmektedir.
- Genç yaş grubundaki işçilerin, çalışma koşulları, çocuk işçi çalıştırma yasağı, gece çalıştırma yasağı, ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırma yasağı, yer ve su altında çalıştırma yasağı gibi belirli yasal düzenlemeler var olmasına karşın, uygulamada yeterli ve etkili bir denetim sistemi kurulamamıştır.
- Büyük ve küçük sanayide çalışan ve toplumun önemli bir kesimini oluşturan gençliğin sorunları, fırsat eşitliği temeline dayalı olarak

düzenlenecek olan çok yönlü programlarla ve öncelikle çözüme kavuşturulacaktır.

Türkiye’de 1960-1980 dönemi planlı kalkınma dönemi olarak ifade edilir. Bu dönemde işsizlik ekonominin yapısından kaynaklanan bir sorun olarak algılanmış ve hedeflenen kalkınma hızlarına ulaşılması ve hızlı bir sanayileşme ile işsizlik sorununun çözüleceği savunulmuştur. Ancak sağlam politika temelleri olmayan öngörüler gerçekleşmemiş, 1970’lerin sonuna doğru yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyal bunalım ile işsizlik sorunu daha da artmıştır (Biçerli, 2009: 522).

1985-1989 dönemini kapsayan V. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda 12-24 yaş aralığı genç nüfus olarak tanımlanmıştır. Planda genç işsizliği ve istihdamı doğrudan ele alınmış ve gençlerin istihdamına yönelik somut birtakım önlemlere yer verilmiştir. Bu kalkınma planında gençlerin istihdam ve işsizliğinin önlenmesine yönelik politikalar “Genç işsizliğini azaltmak amacıyla, gençlere istihdam sağlayan işverenlerin vergi ve diğer yollarla teşvik edilmesi, işverenlere vergi iadesi uygulaması başlatılacaktır. Ortaöğretimden başlanarak okula devam eden ve gençlere mesleğe yöneltme hizmetleri verilmesi sağlanacaktır” şeklinde ifade edilmiştir.

1990-1994 dönemini kapsayan VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda 15-24 yaş aralığı genç nüfus olarak tanımlanmıştır. Gençlerin istihdamına ilişkin yer alan maddeler ise;

- Toplumdaki okul dışı gençliğin, çalışma, sosyal güvenlik ve istihdam konularındaki sorunları üzerinde önemle durulacaktır.
- Yaygın eğitimde istihdama yönelik beceri eğitimi öncelikle yer alacaktır. İş ve İşçi Bulma Kurumu ile işbirliği yapılarak beceri ve meslek kazandırıcı eğitimin kapsamı genişletilecek, bu konuda kamu ve özel istihdam kuruluşlarının hizmet vermeleri teşvik edilecektir.

1996-2000 yıllarını kapsayan VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda 15-24 yaş aralığı gen nüfus olarak tanımlanmış ve Türkiye’nin yüksek genç işgücüne sahip bir ülke olduğu ancak işgücünün eğitim düzeyinin yetersiz olduğu belirtilmiştir. 15-24 yaş grubundaki gençlik kesimine yönelik hizmetlerde sayı ve nitelik olarak belirli iyileşmeler sağlanmış olmakla birlikte, bu hizmetlerdeki yetersizlikler devam etmektedir. Öğrenim dışı gençlerin sorunlarını giderilmesine duyulan ihtiyaç artmıştır. Yeni teknolojilerin yaygınlaştırılması ve aynı zamanda eğitilmiş genç nüfus

21'inci yüzyılda gerek ülkemizin rekabet gücünün artmasında gerekse AB'ye bütünleşme bakımından Türkiye'nin en büyük avantajı olacağı belirtilmiştir. Bu Kalkınma Planı'nda gençlerle ilgili maddelerde eğitim ağırlıklı olarak ön plandadır.

2001-2005 yıllarını kapsayan VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda 19-24 yaş grubu genç nüfus olarak tanımlanmıştır. Bu plan döneminde genç nüfusun işsizlik sorunu önemini korumaktadır ve eğitilmiş genç nüfusun kentlerdeki işsizlik oranı % 30'lardadır. Kalkınma Planı'nda genç nüfusun istihdamına yönelik maddeler yer almıştır.

- Aktif istihdam politikalarının istihdam hizmetlerinde etkinliği artırarak, özel istihdam bürolarının faaliyetlerine imkân sağlayarak, işsizler ve vasıf düzeyi düşük işçilerin belirli eğitimlerle yetkinliklerinin artırılarak, meslek danışmanlığı sistemi kurularak uygulamasının yapılması ve istihdam ve eğitim projesinin uygulanmasına devam edilmesi amaçlanmıştır.
- İstihdam ve eğitim projesi neticesinde 81.000 işsiz için istihdam garantili kursların yapılmış ve meslek danışmanlığı sistemi kurulmuş ve 250 meslekte meslek standartları geliştirilip sınav soru bankası oluşturulduğu ifade edilmiştir.
- İstihdamın yapısının tarım dışı sektörler lehine değiştirileceğinden bahsedilmiştir. İşgücü piyasasında ekonominin ihtiyaç duyduğu işgücünün çeşitli eğitimlerle yetiştirileceği belirtilmiştir.
- İstihdam yaratmak ve işsizliği azaltmak amacıyla KOBİ'lerden en yüksek düzeyde yararlanılacaktır.
- Beyin göçünün engellenmesi için vasıflı ve nitelikli işgücünün yurtiçinde istihdamının sağlanması yönünde önlemler alınması amaçlanmıştır.
- Gençlere, kadınlara ve özürllülere yönelik aktif ve pasif istihdam politikalarıyla niteliklerinin artırılması ve işsiz kalmalarının önlenmesi amaçlanmıştır.
- İşgücü etkinliğinin artırılması için Meslek Standartları Sınav ve Belgelendirme Sisteminin oluşturulması diğer hedeflerden biridir.
- Çalışma biçimleri ülkeye ve uluslararası standartlara uygun hale getirilerek istihdam artışı sağlanması amaçlanmıştır.

2007-2013 dönemini kapsayan IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda işgücü piyasalarının geliştirilmesi üzerine durulmuştur. Plan döneminde istihdamın artırılması ve işsizliğin azaltılması sorunu çözülememiş, eğitim-istihdam arasındaki ilişki yeterince kurulamamıştır.

Aktif işgücü politikaları, işgücünün mesleki eğitimi ve işgücü piyasası ile uyumu, mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetleri ile işsizler, özürülüler, kadınlar ve gençler gibi dezavantajlı grupların iş bulmasını, girişimcilik eğitimlerini ve istihdam garantili eğitim programlarını kapsamaktadır. İşgücü piyasasında dezavantajlı gruplar için kadınlar, gençler, uzun süreli işsizler, özürülüler ve eski hükümlüler için fırsat eşitliği sağlanacağı ve gençlerin işgücü piyasasında deneyim kazanmalarını sağlayıcı programlar geliştirileceği öngörülmüştür. İşgücünün niteliğinin mesleki eğitim ve yaşam boyu eğitim ile işgücü piyasasının gerekleri doğrultusunda geliştirilmesi üzerinde durulmuştur. İşgücü piyasasında esneklik uygulamaları ile yaşam boyu eğitim stratejisi dikkate alınarak ekonominin talep ettiği alanlarda insan gücü yetiştirileceği belirtilmiştir. Aktif işgücü programları piyasanın ihtiyaçları doğrultusunda dezavantajlı kesimlerin ve tarım sektöründen açığa çıkacak işgücünün nitelikleri ve beceri düzeylerini geliştirmeye yönelik uygulanacağı öngörülmüştür.

2013-2018 yıllarını kapsayan X. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda gençlerin bilgi toplumunun gerekleriyle donanmış, ülke kalkınmasında aktif rol alan, yaşam becerileri güçlü, özgüven sahibi, girişimci ve katılımcı olmalarının sağlanması ve gençlere sunulan hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi temel amaç olarak yer almıştır. IX. Kalkınma Planı döneminde uygulanan aktif işgücü piyasası politikaları ve çeşitli eğitimlerle işgücünün niteliği artırılmış ve özellikle kadınların istihdamı artırılmıştır. Ancak bu iyileşmelere rağmen başta gençler ve kadınlarda olmak üzere işgücüne katılımın ve istihdamın artırılması, işsizliğin azaltılması, iş kazalarının ve kayıt dışı istihdamın önlenmesi, işgücü niteliğinin yükseltilmesi konuları önemini korumaktadır. İşgücü piyasasında etkinliğin artırılması amacıyla güvenceli esnek çalışma, kıdem tazminatı, alt işverenlik, sosyal diyalog, aktif ve pasif işgücü programları gibi alanlarda sosyal taraflarla birlikte uzlaşıyla ilerleme kaydedilmesi gerektiği belirtilmektedir. İstihdam ve işsizlikte bölgesel, yerel ve sektörel işgücü dinamikleri dikkate alınarak dezavantajlı gruplar olan başta kadın ve gençler olmak üzere tüm kesimler için nitelikli istihdam imkânlarının geliştirilmeye devam

edileceği öngörülmüştür. İşgücü piyasasının talep ettiği becerilerin kazandırılabilmesi için işgücünün eğitim seviyesinin artırılması ve yaşam boyu eğitim faaliyetlerine verilen önemin artırılacağı belirtilerek AB normları çerçevesinde özel istihdam büroları aracılığıyla geçici iş ilişkisi uygulamaları yaygınlaştırılacağı öngörülmüştür.

Türkiye'nin sahip olduğu genç nüfusun yarattığı demografik fırsat penceresinden yüksek düzeyde faydalanılması, ülkenin dinamik nüfus yapısının korunması ve nüfusun yaşam kalitesinin yükseltilmesi, ülke ekonomisine destek olacak etkin bir göç yönetiminin oluşturulması amaçlanmaktadır.

Ancak planlardaki tüm çözüm önerilerine karşın genç işsizliği sorunu çözüme ulaştırılamamış ve sorun daha da büyüyerek günümüze kadar devam etmiştir. Dolayısıyla bu sorunun çözümü için daha kalıcı ve uygulanabilir hedefler belirlenmelidir.

3.6.2. Genç İşsizliğini Önlemeye Yönelik Aktif İşgücü Piyasası Politikaları (AİPP)

AİPP temel olarak, işgücü piyasalarındaki ve eğitim sisteminden kaynaklanan bozuklukları iyileştirici rol oynamaktadır. AİPP, doğrudan kişilerin istihdam edilebilirliğini arttırarak kısa sürede iş bulmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. AİPP, genç işsizliğiyle mücadelede büyük bir öneme sahiptir. Özellikle gençler açısından iş deneyimini telafi ederek işverenlerin ayrımcı tutumlarının önüne geçtiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda, AİPP'nin en fazla uygulandığı Avrupa'da, genç işsizliği ile mücadele stratejileri çerçevesinde, bu politikalara yapılan harcamalar artış göstermiştir (Erdayı, 2009:149). AİPP, aynı zamanda ekonomide verimlilik artışına da katkı sağlamaktadır.

AİPP, ücret ve istihdam sübvansiyonları, doğrudan kamu istihdam yaratma programları, işgücü piyasasına yönelik eğitim programları, girişimciliğin desteklenmesi gibi politikalardan oluşmaktadır.

3.6.2.1. Ücret ve İstihdam Sübvansiyonları

Ücret ve istihdam sübvansiyonları uygulaması ile devlet dezavantajlı grupları işe almaları karşılığında işverenlere vergi indirimini veya ücret katkısı sağlamaktadır. Bu uygulama gelişmiş ülkelerin çoğunda uygulanan önemli bir emek piyasası politika aracıdır ve OECD ülkelerinde işsizlikle mücadelede yaygın olarak

kullanılmaktadır (Biçerli, 2009: 499-50). İşverenlere verilen bu teşvikler özellikle gençlerin istihdamını arttırmakta kullanılan bir yöntemdir. Bu teşvikler işverenleri işçi alımına teşvik etmekte ve işe alacakları gençlere karşı sergiledikleri ayrımcı tutumları yumuşatmaktadır. Aynı zamanda teşvikler 6 ay ile 2 yıl arasında bir süre ile verilebilir. Sübvansiyonların etkinliğinin, türüne ve uygulanacağı işgücü piyasası yapısına göre değişmektedir (Erdayı, 2009:150). Sübvansiyonlar ile işveren açısından işgücü maliyetlerini azaltmakta, ek istihdam ve rekabet avantajı sağlaması amaçlanmaktadır.

Sübvansiyonların yeni işler yaratıp yaratmadığı tartışmaya açık bir konudur ve iki olumsuz etkisinden söz edilmektedir. İlki, işverenlerin toplam istihdamı arttırmak yerine sübvansiyon edilen gençlerle daha yaşlı işçileri değiştirmeleridir. Bu durumda sübvansiyon istihdam arttırmayacak sadece var olan işsizliğin türünü değiştirecektir. İkincisi ise, yüksek maliyetli olması ve kaldırılmak istendiğinde çeşitli grupların baskı unsuru oluşturmasıdır (Basmacı, 2011: 145). Ayrıca bu durum ücret ve istihdam sübvansiyonlarından faydalanamayan firmalar açısından maliyet artışı yaratarak firmaların üretimini azaltması ve işçi çıkarması yönünde bir etkisi olabilir (Yavuz, 2017:502). Uygulamadaki aksaklıklar, planlamanın dikkatle yapılması, yani ödeme dönemleri ve miktarları ile destek verilecek hedef grupların özenle belirlenmesi ve etkin bir denetim mekanizması ile en aza indirilebilecektir. Bu açıdan bakıldığında genç işsizliğinin çözümünde ücret sübvansiyonları, uygulanabilirliği ülkelerin zenginlikleriyle doğru orantılı olan ve ikincil derecede önem taşıyan destekleyici bir politika olarak görülmektedir (Erdayı, 2009: 151). Son dönemlerde Türkiye’de de ücret ve istihdam sübvansiyonları uygulanmaktadır.

3.6.2.2. Doğrudan Kamu İstihdam Yaratma Programları

Doğrudan kamu istihdamı yaratma programları, uzun dönemli işsizliğin zarar verici sonuçlarını gidermeye ve kişilerin işgücü piyasası ile bağlantılarını tamamen koparmalarını engellemeye yardımcı olmak amacıyla işsizlere gelir desteği sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak bu programlar genellikle, geçici ve kısa dönemli olarak uygulanmakta ve özel projeler bünyesindeki düşük nitelikli işlerdeki istihdamı içermektedir. Bu nedenle programların, işsizlerin piyasaya ile bütünleşmesi ve uzun dönemli istihdamın sağlanması konularında etkili olmadığı ifade edilmektedir (Erdayı, 2009: 150). İşgücü piyasasındaki dezavantajlı gruplar (uzun süredir işsiz olanlar, eğitim ve vasıf düzeyi düşük işçiler, kadınlar, gençler, eski hükümlüler ve

madde bağımlıları gibi) işverenler tarafından önyargı ile yaklaşılan gruplardır ve bu sebeple bu grupta yer alan bireyler kolay iş bulamamaktadır. Bu uygulama “son çare uygulaması” olarak da tanımlanmaktadır (Biçerli, 2009: 511-512).

Doğrudan kamu istihdam yaratma programları, genç işsizliğini ortadan kaldırma iddiasında olmayan, uzun dönemli işsizlik durumlarında ek gelir sağlayarak gençlerin piyasadan tamamen kopmalarını önlemeye yönelik uygulamalardır. Bu çerçevede, söz konusu programlar, dezavantajlı grupların ve özellikle gençlerin istihdamını arttırmaya yönelik, ikincil derecede önem taşıyan bir politika olarak değerlendirilmektedir (Erdayı, 2009: 150).

3.6.2.3 İşgücü Piyasasına Yönelik Eğitim Programları

İşsizlikle mücadelede uzun süredir kullanılan arz yönlü yöntemlerden biri de mesleki eğitim yoluyla işsizlerin ve işsiz kalma riski altında bulunanların eğitim ile niteliklerinin yükseltilerek istihdam edilebilirliklerini arttırmaktır. İşgücü piyasasının en temel problemlerinden biri işçilerin nitelikleri ile işgücü piyasasının talep ettikleri niteliklerin uyuşmamasıdır. Bu açıdan nitelikleri düşük işsizlere bu durumdan kurtulmaları için yeterli eğitim verilmemesi “düşük nitelik, kötü iş tuzağı” denilen döngünün oluşmasına engel olabilmektedir. Bu konuda Almanya önemli bir model olarak kabul edilmektedir. 1996 yılı itibariyle 15-24 yaş grubunda işsizlik oranları Fransa’da % 28,4, İtalya’da % 33,5, Belçika’da % 24,5 iken, bu oran Almanya’da % 9,6’dır. Bu oranın Almanya’da düşük olmasında liseden mezun olanların yaklaşık % 80’inin mesleki eğitime yönltilmesinin önemli rolü olduğu kabul edilmektedir (Biçerli, 2009: 505).

İşgücü piyasasına yönelik eğitim programları, gençlere yönelik programların en etkilisi olarak kabul edilmektedir. Çünkü programlar, işgücü piyasası ile eğitim sistemi arasında doğrudan bağlantı kurulmasını sağlamakta ve okuldaki istihdam becerilerinin eksikliğini telafi etmektedir. Böylece, eğitim sistemi ile işgücü piyasası arasındaki bağların etkin bir biçimde kurulamaması problemini ortadan kaldırmak mümkün olmaktadır. Aynı zamanda, eğitim programları gençlere belli bir ücret sağlamakta ve gençlerin okulu bitirdikten sonra iş bulma şanslarını arttırmaktadır (Erdayı, 2009:151). Mesleki eğitim programları, aktif istihdam politikaları içinde en pahalı uygulamadır ve bu sebeple genelde dezavantajlı gruplar içinde yer alan gençlere yönelik uygulanmaktadır (Biçerli, 2009: 507).

3.6.2.4. Girişimciliğin Desteklenmesi

Genç işsizliğine yönelik aktif işgücü piyasası politikalarından bir diğeri de gençlerin kendi işyerlerini kurmalarını desteklemektir. Bu destek eğitim ya da mali teşvikler yoluyla gerçekleştirilir. İş fırsatlarının görece olarak sınırlı olduğu şartlarda girişimlerin desteklenmesi, genç işsizliği ile mücadelede önemli bir etkiye sahiptir (Erdayı, 2009:153). Bu uygulamanın amaçları, gençlerin işsizlikten kurtulmalarını sağlamak, düşük kaliteli ve düşük istihdamdan kaçınmak, işgücü arasında girişimcilik kültürünü teşvik etmek ve yaygınlaştırmak, gençlere tecrübe kazandırmak şeklinde sıralanabilir. Ayrıca bu uygulama hem gençlere istihdam sağlamanın hem de ekonomik büyümenin bir aracıdır (Biçerli, 2009: 502-503).

Türkiye’de son yıllarda gündeme gelen Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)’un birlikte düzenledikleri “Girişimcilik Destek Programı” bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu programın amacı;

“ekonomik kalkınma ve istihdam sorunlarının çözümünün temel faktörü olan girişimciliğin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması, başarılı ve sürdürülebilir işletmelerin kurulması, girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması, iş geliştirme merkezlerinin kurulması ile girişimciliğin geliştirilmesi, istihdamın artırılması, yerel dinamiklere dayalı girişimciliğin desteklenmesi” olarak ifade edilmektedir (Basmacı, 2011: 150-151).

3.6.2.5. İŞKUR’UN Gençlere Yönelik Aktif İşgücü Piyasası Programları

Ülkemizde iş ve işçi bulmaya aracılık hizmetinin devlet eliyle yürütülmesi ilk olarak 1936 yılında çıkarılan 3008 Sayılı İş Kanunu ile düzenlenmiş, 1946 yılında 4837 Sayılı Kanun ile bu hizmetlerden sorumlu olmak üzere İşçi ve İş Bulma Kurumu kurulmuştur. İlk yıllarda yalnızca işe yerleştirme hizmeti veren İş ve İşçi Bulma Kurumu. 1980’li yıllarla birlikte başlayan küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve bilgi toplumu kamu istihdam kurumlarının önemini artırmış, fonksiyonlarını genişletmiştir. İş ve İşçi Bulma Kurumu’nun teknolojik alanda ve işgücü piyasasında meydana gelen gelişmeleri izleyebilecek, çağdaş iş kurumlarının üstlendiği görevleri yerine getirebilecek ve aktif işgücü programlarını uygulayabilecek bir yapıya kavuşturulması amacıyla 4 Ekim 2000 tarih ve 617 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile İş ve İşçi Bulma Kurumu kapatılarak yerine Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) kurulmuştur. 25.06.2003 tarihinde kabul edilen ve 05.07.2003 tarihli 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu ile Kurum kuruluş yasasına kavuşmuştur (İŞKUR, 2009: 35-36).

Kurum, 02.11.2011 tarihinde yayınlanan ve yürürlüğe giren 665 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Kurum, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının ilgili kuruluşu olup, özel hukuk hükümlerine tabi, tüzel kişiliği haiz, idarî ve malî bakımdan özerk bir kamu kurumudur (İŞKUR, 2013: 3). İŞKUR' un en temel görevleri işgücü piyasası verilerini düzenlemek, analiz etmek, yorumlamak ve yayınlamak, işgücü arz ve talebi arasında aracılık yapmak ve işgücüne yönelik işgücü ihtiyaç analizlerini yapmak, aktif ve pasif istihdam politikalarını yürütmektir.

3.6.2.5.1. İş ve Meslek Danışmanlığı

İŞKUR tarafından uygulanan AİPP'larından biri iş ve meslek danışmanlığı hizmetidir. Bu hizmet, öğrencilerin meslek seçimlerine, İŞKUR'a kayıtlı kişilerin nitelikleri ile mesleklerin ve işin gerektirdiği nitelik ve şartları karşılaştırarak, bireyin istek durumuna en uygun iş ve mesleği seçmesi, seçtiği meslekle ilgili sorunların çözümüne düzenli olarak yardım edilmesi, mesleki becerilerin geliştirilmesine, işverenlerin mevzuatla ilgili bilgilendirilip onların taleplerinin karşılanmasına yönelik hizmetlerdir. 2017 yılı sonu itibariyle 3.740 İş ve Meslek Danışmanı ile birlikte bu hizmet etkin bir şekilde sunulmaktadır. İş ve Meslek Danışmanlarının görev alanı hâlihazırda iş arayanlar, işverenler ve öğrenciler olmak üzere üç ana başlıkta sınıflandırılmıştır (İŞKUR, 2018: 55).

Rehberlik ve danışmanlık hizmetleri, zengin ülkelerde hem eğitim sistemi içerisinde, hem de kamu istihdam ofisleri aracılığıyla işgücü piyasalarında uygulanmaktadır. Mesleki danışmanlık hizmetlerinin ve iş arama desteklerinin, olumlu sonuçlar verdiği ve sonuçları göz önüne alındığında görece olarak daha az maliyetli olduğu ifade edilmektedir. Türkiye'de rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin iyi işlemediği ve gerçek amaçlarını yerine getirebilecek kadar etkin olmadığı Dünya Bankası tarafından belirtilmiştir. Türkiye'de, genç işsizliğine çözüm olması açısından büyük önem taşıyan, maliyetlerinin düşük olması nedeniyle uygulanması görece kolay olan iş ve meslek danışmanlığı hizmetinin, özellikle eğitim sistemi ile uyum içinde bir bütün olarak kurulması, yaygınlaştırılması ve işlevsel hale getirilmesi gerekmektedir (Erdayı, 2009: 153-154).

3.6.2.5.2. İşgücü Yetiştirme Kursları

İŞKUR, istihdamın arttırılması, işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücü ihtiyaçlarının karşılanması, işsiz bireylerin niteliklerini geliştirerek istihdam edilebilirliğini arttırmak amacıyla, aktif işgücü programları çerçevesinde işgücü yetiştirme faaliyetlerinde bulunmaktadır. Bu kurslar istihdam garantili işgücü yetiştirme kursları, kendi işini kuracaklara yönelik işgücü yetiştirme kursları, iş kurma-girişimcilik eğitimi ve iş kurma danışmanlığı, meslek geliştirme, özürlü ve hükümlülere yönelik olarak açılan işgücü yetiştirme kursları ve ısmarlama eğitim (Quick Start) programlarıdır.

Bu kurslara katılabilmek için aranan şartlar ise, kuruma kayıtlı işsiz olmak, 15 yaşını tamamlamış olmak, emekli olmamak, yetiştirilecek mesleğe uygun olmak, iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerinden faydalanmış olmak, işverenin aramış olduğu özel şartları taşıyor olmak şeklindedir. Yükseköğretim ve açık öğretimde okuyan öğrenciler de eğitimlere katılmalarına ve kurs sonunda da istihdam edilmelerinde herhangi bir sakınca görülmediği il müdürlüğünce onaylanan ya da uygun görülenler de kursa katılabilmektedirler. Açılan kurslar en fazla 160 fiili gündür. Kurslar günde en az 5 saat en fazla 8 saat olmak üzere haftada en az 30 saat en fazla 40 saat olacak şekilde, haftanın 6 günü faaliyet göstermektedir. Teorik kısmı dersliklerde uygulama kısmı işverenin işyerinde gerçekleştirilebileceği gibi hem teorik hem de uygulama kısmı işverenin işyerinde gerçekleştirilebilmektedir (<http://www.iskur.gov.tr /is arayan/kursarama.aspx>).

2017 yılında düzenlenen mesleki eğitim kurslarına toplam 117.580 kişi katılmıştır. Katılımcıların yaklaşık %70'i kadın, %45'i 15-29 yaş grubunda, %58'i ilköğretim mezunu, %22'si ortaöğretim mezunu, %8'i ise ön lisans ve üstü eğitim mezunudur (İŞKUR, 2018: 51).

3.6.3.Genç İşsizliğini Önlemeye Yönelik Pasif İstihdam Politikaları

Pasif istihdam politikaları işsizlik süresinde yaşanan olumsuz sonuçları telafi etmeyi amaçlayan politikalardır. Temelde amaç istihdamı arttırarak işsizlik oranlarını azaltmak değil işsiz kalan bireylere maddi açıdan yardımda bulunarak işsizlik sonucu ortaya çıkabilecek bireysel ve toplumsal zararları en aza indirmektir (Biçerli, 2009: 491). Pasif İşgücü Piyasası Politikaları, “işsizlik sigortası” ve “işsizlik yardımı” gibi iki temel uygulamaya dayanmakla birlikte “kıdem tazminatı” uygulaması da pasif istihdam politikaları içinde yer almaktadır (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 98).

3.6.3.1. İşsizlik Sigortası

İşsizlik sigortası bir hizmet sözleşmesine dayalı olarak ücret karşılığı bir işyerinde çalışırken, çalışma istek, yetenek, sağlık ve yeterlilikte olmasına rağmen işine kaybeden işçilere yönelik bir uygulamadır. Bu uygulama ile bir yandan işsiz kalan bireylerin yeni bir iş bulmalarına yardım ederken diğer yandan işsizlik nedeniyle uğradıkları gelir kaybını belli oranda ve belli süre ile karşılayan ve sigortacılık tekniği ile faaliyet gösteren bir sigorta dalıdır. Bu alanda 2000 yılında prim toplanmaya başlamış ve ilk işsizlik ödemeleri de 2002 yılında gerçekleşmiştir ve bu yıldan itibaren önemli bir pasif istihdam politika aracı olarak kullanılmaktadır (Biçerli, 2009: 492).

Batı Avrupa ülkelerinin birçoğunda 1905-1920 yılları arasında gönüllü olarak başlayan işsizlik sigortası 1920-1950 yılları arasında zorunlu olarak gerçekleşmiş olup Türkiye’de 2000’li yılların başında 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu yürürlüğe konulmuştur. İşsizlik sigortasının finansmanı işçi, işveren ve devlet tarafından ödenen primlerden karşılanmakta olup işsiz kalan kişilerin bu sigortadan yararlanabilmeleri için son 120 gün aralıksız olmak üzere 600 gün prim ödenmesi gerekmektedir. İşsizlik sigortası ödeneği en fazla asgari ücret düzeyinde ve 6 aylığına ödenmektedir (Tekeli, 2016: 130-131). İşsizlik sigortası kendi isteği dışında işsiz kalan bireylerin gelir kaybını önlemek, satın alım gücünü korumak ve piyasanın arz-talep dengesini korumak vb. amaçları vardır (Karadeniz ve Kumaş, 2017: 196).

3.6.3.2. İşsizlik Yardımı

İşsizlik yardımı, ihtiyacı olan işsizlere asgari bir geçim güvencesi sağlayan diğer bir yardım sistemidir. Finansmanı ise işsizlik sigortasında olduğu gibi işçi ve işverenlerin ödediği primlerden değil, sosyal devlet anlayışının sonucu olarak genel bütçeden karşılanmaktadır. Bu uygulama sosyal devlet anlayışını benimsemiş ekonomik açıdan güçlü ülkelerde görülmektedir (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 10-102). Pasif istihdam politikalarından bir diğeri olan işsizlik yardımı finansmanının tamamen devlet tarafından yapılması yönüyle işsizlik sigortasından ayrılır. İşsizlik yardımından faydalanma oranı işsizlik sigortasına göre daha düşük ancak faydalanma süresi işsizlik sigortasında olduğu gibi belli bir süre ile olabileceği gibi, kişilerin muhtaçlık durumu devam ettiği sürece de yardım yapılabilmektedir (Biçerli, 2009: 494).

3.6.3.3. Tazminatlar

Tazminatlar işsiz kalan kişiye işsiz kaldığı sürede bir güvence sağlamak ve caydırıcılık etkisiyle kişinin işsiz kalmasını engellemeye yöneliktir. Tazminatların uygulanması için iş ilişkisinin son bulması gerekmektedir. Çalışma hayatında uygulanan tazminatlar; kıdem tazminatı, ihbar tazminatı, iş kaybı tazminatı, işe başlatmama tazminatı ve diğer tazminatlar bu politika kapsamında yer almaktadır (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 102).

Kıdem tazminatı işçinin işte kalma süresiyle yani kıdemiyile ilişkilidir ve işsizlik sigortasının uygulanmadığı birçok ülkede işsizliği tazmin edici bir işleve sahiptir. Kıdem tazminatından yararlanma koşulları ve tazminatın miktarı, 1475 sayılı İş Kanunu'nda değişiklik yapan 29.07.1983 tarih ve 2869 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesi sonrasında günümüze kadar aşağıdaki esaslar çerçevesinde işlemektedir. Kıdem tazminatından yararlanmanın ilk şartı işçinin bir iş yerinde en az 1 yıl çalışmış olması; ikinci koşul ise işçinin hizmet akdinin kendi kusuru ve isteği ile sona ermemesi yani 4857 Sayılı Yasa'nın 25//2 maddesi dışında son verilmiş olmasıdır. Kıdem tazminatının miktarı ise; işçinin bir iş yerinde çalıştığı her yıl için en son ayda kazandığı ücret toplamının brütü kadardır. İhbar tazminatı ile ilgili, 4857 Sayılı İş Kanunu'nun 17. maddesinde düzenleme yapılmıştır. İhbar süresi 2 hafta ile 8 hafta arasında değişmektedir. Bu süreye uyulmadan işçinin işine aynı gün son verildiğinde işveren "ihbar tazminatı" ödemek zorunda kalır.

İş kaybı tazminatı ise özelleştirme sonrası işini kaybeden işsizlere yönelik bir uygulamadır. 1475 Sayılı İş Kanunu'nda yer alan haklarla birlikte İŞKUR tarafından iş kaybı tazminatı ödenmesi, yeni bir iş bulma, meslek edinme ve yetiştirme eğitimi verilmesi ve işsizlik süresince sigorta primlerinin hak sahipleri adına sosyal güvenlik kurumlarına yatırılma katkısı öngörülmüştür (Korkmaz ve Mahiroğulları, 2013: 133-137).

SONUÇ

Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde çözülmesi gereken önemli sorunların başında işsizlik ve özel olarak genç işsizliği sorunu gelmektedir. Dünya genelinde gençlerde işsizlik oranı genel işsizlik oranının çok üzerinde seyretmektedir. Toplumların geleceğini oluşturan gençlerin özellikle yükseköğretim mezunu gençlerin eğitimlerine uygun alanlarda istihdam edilememesi çok ciddi iktisadi, sosyal ve siyasal riskler barındırmaktadır. En değerli üretim faktörü olan emeğin en özel kesimini oluşturan eğitilmiş gençlerin, işsizlikten en çok etkilenen grup olması, ülkelerin ekonomik performansını olumsuz etkilemektedir. Öte yandan eğitilmiş gençlerin yüksek oranda işsiz kalması eğitimin, eğitim kurumlarının ve eğitime ayrılan kaynakların etkinliğinin sürekli olarak sorgulanmasına yol açmaktadır. Bireysel açıdan daha iyi iş bulma, daha yüksek gelir ve statü elde etme, daha iyi yurttaş ve birey olma fırsatını sağlaması beklenen önemli bir sosyal politika aracı olan eğitimin bu getirileri sunamaması toplumsal ve sosyal sorunlara yol açabilecek ciddi bir risk oluşturmaktadır. Özellikle dar ve sabit gelirli, yoksul aile çocuklarının modern topluma entegre olabilmesinin tek yolu olan yükseköğretimin bu fonksiyonunu yerine getirememesi Türkiye’de yükseköğretim sisteminin etkisizliğinin bir sonucudur. Bu nedenle, Türkiye’de genç işsizliğinin çözümünde atılması gereken önemli adımların başında genel olarak eğitim sisteminin özel olarak yükseköğretim sisteminin çağdaş gelişmeler ve iş dünyasının talepleri doğrultusunda yeniden yapılandırılması ve etkinliğinin artırılması gelmektedir.

Dünya ekonomisinde son dönemde önemli sıkıntılılar, ekonomik krizler yaşanmaktadır. Kriz dönemlerinde işsizlik sorunu genel olarak şiddetlendirirken, işgücü içinde gençler bu gelişmeden en olumsuz etkilenen dezavantajlı kesimi oluşturmaktadır. Türkiye’de gençlerin işsizlik oranı yetişkin ortalamasından daha yüksek düzeyde seyretmektedir. Genç işsizliğin yüksek olmasında Türkiye’de genç nüfus oranının fazla olması, gençlerin deneyimsiz olmaları, eğitim hayatlarından yeni ayrılmış olmaları, almış oldukları eğitimlerin işgücü piyasası ile uyumlu olmaması ve mesleki yönde beceri kazandırmamış olması gibi faktörler etkili olmaktadır. 15-24

yaş arası kesiminde yer alan gençler işsizlik sürecinde lisansüstü programlara yönelerek işsizliği belli bir süre ertelemektedirler. Dolayısıyla gençler daha uzun süre eğitimde yer almakta ve işgücü piyasasına daha geç yaşlarda girmektedirler. Eğitimde geçen sürenin artması gençlerin iş hayatına uyumunu daha da zorlaştırmaktadır. Çünkü eğitimde geçen süre uzadıkça gençlerin iş hayatına ilişkin beklentileri de yükselmektedir, gençler daha iyi çalışma koşulları ve daha yüksek ücret talep etmektedirler.

Gençlerin işsizlik sorunu, onları yalnızca ekonomik olarak değil sosyal ve psikolojik yönden de olumsuz etkilemektedir. Bu sorunun çözümüne yönelik aktif, pasif işgücü piyasası politikaları geliştirilmiş ve İŞKUR tarafından bu konuda çalışmalar yürütülmüş olmasına rağmen önemli bir ilerleme kaydedilememiştir. Aktif işgücü piyasası politikaları işsizlere iş bulmalarını kolaylaştırma, yeni istihdam alanları oluşturma gibi işsizliği önlemeye yönelik politikalarlardır. Pasif işgücü piyasası politikaları ise işsizlik sonrası ortaya çıkan olumsuzlukları azaltmaya yönelik politikalar içermektedir. Küreselleşme ve teknolojik değişimlerle işlerin nitelikleri de değişmiştir. Artık bilgi toplumunun bir gereği olarak bilgi düzeyi yüksek eğitim gerektiren işler artmıştır. Türkiye'nin bu değişim ve gelişime uyum sağlayacak işgücü politikaları geliştirmesi gerekmektedir. İşsizlik uzun vadede çözülebilecek bir sorun olmakla birlikte ortaya çıkan psikolojik sorunlar kısa vadede azaltılabilir. Bu nedenle işsizliğin psikolojik sonuçlarını azaltmaya yönelik politikalar da üretilmelidir.

Gençlerin işsizliğini azaltma yönünde eğitim sistemine uzun vadeli ve kalıcı çözümler getirilmelidir. Ülkemizde teknik ve meslek liselerinin nitelikleri arttırılmalı ve iş piyasası ile uyumlu hale getirilmelidir. Üniversitelerde işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu alanlarda bölüm ve dersler konulmalı, staj imkânları artırılmalıdır.

Bilgi toplumu oluşum sürecinde ülkemize çok önemli ekonomik getirileri olacak mesleki eğitim sisteminde bir yeniden yapılanma, ülkemizde önemli bir ekonomik sorun alanı oluşturan yapısal işsizliğe bir çözüm sunmuş olacaktır. Rekabet gücünün artırılması ise insan kaynaklarına ve alt yapı sistemlerine yapılan yatırım ile gerçekleşecektir.

Bilgi çağında rekabet edebilmek için eğitim önemli bir yere sahiptir. Yüksek düzeyde eğitilmiş, nitelikli işgücüne sahip olan ülkeler rekabet avantajı

sağlamaktadırlar. Türkiye’de 2018 yılı itibariyle toplamda 206 üniversite mevcuttur. Yükseköğretime toplamda 7milyon 198 bin 987 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. Türkiye’de çok sayıda üniversite olup üniversite eğitimi alan öğrenci sayısı yüksektir. Ancak yükseköğretim mezunu 15-24 yaş grubunun istihdam oranı %51,2, işgücüne katılma oranı %78,2 ve işsizlik oranı %34,4’tür. Yüksek düzeyde eğitim alan gençlerin istihdamı düşük, işsizlik oranı ise yüksektir. Üniversitelerin sayı olarak fazla olması ve gençlerin yüksek düzeyde eğitilmiş olmaları, işgücü piyasasında kendilerine uygun iş bulabilmeleri için yeterli değildir.

Üniversiteler bu konuda yeniden yapılandırılmalı, eğitim verilen bölümler ile iş piyasasının ihtiyaç duyduğu işgücü birbirine uyumlu hale getirilmelidir. Öğrenciler eğitim aldıkları dönemde sadece teorik değil uygulamalı eğitimler almalı, derslerde aktif olarak yer almaları sağlanmalıdır. Stajlar ile desteklenen öğrenciler bu doğrultuda mezun olduklarında işgücü piyasasına deneyimli olarak gireceklerdir. Bu anlamda devlet kurum ve kuruluşları ile sanayi ve üniversiteler birlikte çalışmalar yürütmelidir.

KAYNAKÇA

- Alan, G. A. (2016). *Türkiye'de Yeni Nesil Üniversiteler*, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 3(2), 105-118.
- Arap, S. K.(2010). Türkiye Yeni Üniversitelerine Kavuşurken: Türkiye’de Yeni Üniversiteler ve Kuruluş Gerekçeleri, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 65(1), 1-29.
- Ardıç, O. (2010). Makro İktisat, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara.
- Ardıç, K. ve Aydın Y. (2011). İktisat Okulları ve Emek Piyasası, Derin Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Aren, S. (2008). İstihdam Para ve İktisadi Politika, İmge Kitabevi, Ankara.
- Arslan, M. (2004). Eğitim Sistemimizin Kapanmayan Yarası-Yükseköğretime Geçiş, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (16), 37-51.
- Ataman, B. C. (1998). *İşsizlik Sorununa Yeni Yaklaşımlar*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,53(1), 59-72.
- B.Freeman, R. (1979). "Why is There a Youth Labor Market Problem?" NBER Working Paper Series, Vol 0365, Cambridge MA .
- Dünya Bankası. (2013). *World Development Report 2013: Jobs,*, Washington: DC: World Bank, doi: 10.1596/978-0-8213-9575-2.
- Basmacı, G. S. (2011). *Genç İşsizliği ve Türkiye'de Genç İşsizliğine Yönelik Çözüm Arayışları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Bakanlığı K.(2013). Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018), Ankara,
- Bayraktar, S., & İncekara, A. (2013). *Türkiye'nin Genç İşsizliği Profili*, Çalışma İlişkileri Dergisi, 4(1), 15-38.
- Bekiroğlu, C. (2010). *Türkiye'de İşsizlik Sorununun Çözümlemesinde UygulananEkonomi Politikalarının Analizi*, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Bıçerli, M. K. (2009). Çalışma Ekonomisi, Beta Yayıncılık, Ankara.
- Bıçerli, M.K. ve Özgüler, V.C. (2016). İstihdam ve İşsizlik, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2678, Eskişehir.
- Bilgili, Y. (2015). Karşılaştırmalı İktisat Okulları, 4T Yayınevi, İstanbul.
- Bocutoğlu, E. (2012). Karşılaştırmalı Makro İktisat Teoriler ve Politikalar, Murathan Yayınevi, Ankara.
- Bocutoğlu, E. (2014). Makro İktisat, Ekin Yayıncılık, 11. Baskı, İstanbul.

- Bozdağlıoğlu, Y. (2008). *Türkiye'de İşsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (20), 46-65.
- Buluttekin, M. B. (2008). *Türkiye'deki Genç İşsizlik Sorununun Makro Ekonomik Boyutları ve "Avrupa İstihdam Stratejisi" Çerçevesinde Çözüm Politikalarının Belirlenmesi*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye ve Ekonomi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır.
- Çalışkan, Ş. (2007a). *Eğitim-İşsizlik ve Yoksulluk*, SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 7 (13), 285-308.
- Çalışkan, Ş.(2007b). *Eğitimin Getirisi (Uşak İli Örneği)*, Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi,12 (2), 235-252.
- Çalışkan, Ş. (2010). *Üniversite Öğrencilerinin Harcamalarının Kent Ekonomisine Katkısı*, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,9 (31), 169-179.
- Çalışkan, Ş. ve Meçik, O. (2013). *Üniversitelerin Yerel Ekonomiye Katkıları*, V. Yerel Ekonomiler Dergisi, 9-11 Mayıs 2013, Salihli-Manisa.
- Can, İ. (2014). *Küresel Krizin Türkiye'de Genç İşsizliğe Etkisi*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Çelik, F. (2008). *Gençlerimizin İşgücüne Katılımının ve İstihdamının Sağlanması Önümüzdeki En Temel Görevlerden Biridir*, TÜRK-İŞ Dergisi, (379), 54-55.
- Çelik, K. (2011). Genel Ekonomi, Murathan Yayınevi, 3. Baskı, Trabzon.
- Çetinkaya, E. (2008). *Türkiye'de Genç İşsizliği ile Mücadelede Aktif İşgücü Piyasası Politikaları*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı- Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya.
- Çetinkaya, E. (2010). *Genç İşsizliğinin Teorik Açıklamaları*, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi,0(58), 45-57.
- Çetinsaya, G. (2014). *Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası*, Yükseköğretim Kurulu Yayın No: 2014/2, 1. Baskı, Eskişehir.
- Çondur, F., & Bölükbaş, M. (2014). *Türkiye'de İşgücü Piyasası ve Genç İşsizlik - Büyüme İlişkisi Üzerine Bir İnceleme*, Amme İdaresi Dergisi,47(2), 77-93.
- ÇSGB. (2017). *Ulusal İstihdam Stratejisi (2014-2023)*. ISBN:978-975-455-274-4.
- Demiray, H. T. (2003). *Türkiye'de Genç İşsizliği ve Yüksek Öğretim Mezunu Gençlerin Çalışma Yaşamına Geçişteki Sorunları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Demirci, R., Arıkan, R., & Erdoğan, B. (1992). Genel Ekonomi Mikro-Makro, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Dinler, Z. (2007). İktisada Giriş, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Dirimtekin, H. (1981). Makro İktisat, Eskişehir.

- Doğrul, A, N. (2009). *Ekonomik Büyümede Eğitim Harcamalarının Etkisi: Panel Veri Analizi*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5, 175-184.
- DPT.(1963). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), Ankara: DPT
- DPT. (1967). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)*, Ankara: DPT
- DPT. (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)*, Ankara: DPT.
- DPT. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)*, Ankara: DPT.
- DPT. (1985). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)*, Ankara: DPT.
- DPT. (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)*, Ankara: DPT.
- DPT. (1995). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*, Ankara: DPT.
- DPT. (2000). *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*, Ankara:DPT.
- DPT. (2006). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)*, Ankara: DPT.
- Eğilmez, M. (2013). *Kendime Yazılar*, 21.12.2017 tarihinde : <http://www.mahfiegilmez.com/2013/12/issizlik-histeresisi.html> adresinden alındı.
- Eğilmez, M. (2017). *Kendime Yazılar*, 06.07.2018 tarihinde <http://www.mahfiegilmez.com/2017/11/turkiye-ekonomisi-nicin-krlgan-besli.html> adresinden alındı.
- Ercan, H. (2007). Türkiye'de Gençlerin İstihdamı, Uluslararası Çalışma Örgütü, Ankara.
- Erday, A. U. (2009). *Dünya'da Genç İşsizliği Sorununun Çözümüne Yönelik Ulusal Politikalar ve Türkiye*, Çalışma ve Toplum Dergisi, (3), 130-162.
- Ergüder, C. (2014). *Genç İşsizliğinin Nedenleri-Eğitimle Olan İlişkisi*, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, No: 237312030, İstanbul.
- Ertek, T. (2010). Makroekonomiye Giriş, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Eryıldırım, D. (2008). *Türkiye'nin İşsizlik Sorununa Bir Çözüm Önerisi: Mesleki Eğitim*, 2. Ulusal İktisat Kongresi, DEÜ İİBF İktisat Bölümü, 1-15
- Eurostat Regional Yearbook Edition. (2017), ISBN 978-92-79-71616-4.
- Fırat, E. (2012). *Konjonktür Teorileri Işığında Türkiye'deki İktisadi Dalgalanmalar*, International Conference On Eurasian Economies 2012, Almaty-Kazakhstan, 406-413.
- Fish, G. (2017). *Türkiye'de ve Dünya'da Genç İşsizlik Oranı*, 12.12.2017 tarihinde : <https://dogrula.org/turkiyede-ve-dunyada-genc-issizlik-orani/> adresinden alındı.
- Gökpınar, S. (2011). *Türkiye' de Genç Ve Kadın İşsizliği*, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Uşak.
- Güler, B.K. (2006). *İşsizlik ve Yarattığı Psiko-Sosyal Sorunların Öğrenilmiş Çaresizlik Bağlamında İncelenmesi*, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası (Prof. Dr. Toker Dereli'ye Armağan Özel Sayısı), 55 (1), 373-394.
- Gültekin, N., Çelik, A., & Nas, Z. (2008). *Üniversitelerin Kuruldukları Kentlere Katkıları*, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,7(24), 264-269.

- Günaydın, D., & Çetin, M. (2015). *Genç İşsizliğin Makroekonomik Belirleyicileri: Ampirik Bir Analiz*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (22), 17-24.
- Gündoğan, N. (1999). *Genç İşsizliği ve Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerde Uygulanan Genç İstihdam Politikaları*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, (54), ss.63-79.
- Gündoğan, N. (2001). *Genç İşsizliği*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın no: 1320, Eskişehir.
- Güngör, D.N. ve Tansel, A. (2004). *Türkiye'den Yurduşına Beyin Göçü: Ampirik Bir Uygulama*, 11.03.2018 tarihinde: <http://www.erc.metu.edu.tr/menu/series04/0402.pdf> adresinden alındı.
- Gür, B. S., Dalmış , İ., Kırmızıdağ, N., Çelik, Z., & Boz, N. (2012). *Türkiye'nin Gençlik Profili*, SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, 1. Baskı, Ankara.
- Gürler, A. Z. (2013). *Genel Ekonomi*, Nobel Yayınları, 4. Baskı, Ankara.
- Güvel, E.A., (2011). *Makro Ekonomi II Karşılaştırmalı Kuramlar ve Ekonomi Politikaları*, Karahan Kitabevi, Adana.
- Hız, G. (2010). *1980 Sonrasında Türkiye'de Yükseköğretimde Piyasalaştırma ve Özelleştirmedeki Gelişmeler*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (25), 2010.
- Hoşgör, Ş., Tansel, A. (Kasım 2010). *2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Eğitim, İşgücü, Sağlık ve Sosyal Güvenlik Yöntemlerine Yansımalar*, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Yayın No: TUSİAD-T/2010/11/505, İstanbul.
- ILO. (2016, 8 Mart). *Yeni ILO Raporuna Göre Küresel İşgücü Piyasasındaki Büyük Cinsiyet Açığı Sürüyor*, 07.12.2017 tarihinde ILO- Ankara: http://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_458132/lang--tr/index.htm adresinden alındı
- ILO. (2017a). *Global Employment Trends For Youth 2017*, 12.12.2017 tarihinde: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_598669.pdf adresinden alındı.
- ILO. (2017b). *Global Employment Trends For Youth 2017*, 12.12.2017 tarihinde: http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-employment-trends/WCMS_598675/lang--en/index.htm adresinden alındı.
- İşığışık, Ö. (2011). *İstihdam ve İşsizlik*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- İşığışık, V. (2016). *Türkiye'de Genç İşsizliği ve Genç Nüfusta Atalet*, HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 5(11), 130-145.
- İnsani Kalkınma Sektörü (2008). *Türkiye'nin Gelecek Nesillerine Yatırım Yapmak: Okuldan İşe Geçiş ve Türkiye'nin Kalkınması*, Rapor No: 44048-TU
- İŞKUR, (2013). *İŞKUR'un Aktif İstihdam Politikaları ve Mesleki Eğitim Hizmetleri*, 25.12.2017 tarihinde: <http://archive.ismmmo.org.tr/docs /seminernotlar/05032013/iskur.pdf> adresinden alındı.
- İŞKUR, (2018). *Türkiye İş Kurumu 2017 Yılı Faaliyet Raporu*, Ankara.

- İŞKUR, 25.12.2017 tarihinde <http://www.iskur.gov.tr/isarayan/kursarama.aspx> adresinden alındı.
- İŞKUR, 25.12.2017 tarihinde:<http://www.iskur.gov.tr/KurumsalBilgi/Kurum/Tarihce.aspx> adresinden alındı.
- İŞKUR, (2009). 5. Genel Kurul Raporu, Ankara.
- İzgi, B. B. (2012). *Genç İşsizliği ve Eğitimle Olan İlişkisi*, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 11(41), 295-310.
- Karabulut, A. (2007). *Türkiye'deki İşsizliği Önlemede Aktif İstihdam Politikalarının Rolü ve Etkinliği*, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Karadeniz, O. ve Kumaş, H. (2017). *Türkiye'de İşsizlik Sigortası Ödeneğinden Yararlanan İşsiz Sayısının Düşük Olma Nedenleri: AB Ülkeleri İle Bir Karşılaştırmalı Bir Analiz*, Sosyo Ekonomi Dergisi, 25 (33), 195-220.
- Kaya, V., Yalçınkaya, Ö. (2017). *"Doğal İşsizlik Oranı Mı Yoksa; İşsizlik Histerisi Mi? OECD Ülkeleri İçin Yeni Nesil Panel Birim Kök Testlerinden Kanıtlar (1980-2015)"* Selçuk Üniversitesi, 1-18.
- Kaya, V. ve Yalçınkaya, Ö. (2014). *Nüfus Ekonomik Büyüme Kaynağı Olabilir Mi?: En Az Üç Çocuk Politikasına Tarihsel Bir Bakış*", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 28(1), 165-198.
- Kayalıdere, G., Tepekule, U., & Özcan, P. M. (2016). *Eğitim Kalitesinin Genç İşsizliği İle İlişkisi: PISA Test Sonuçları Üzerinden Bir Değerlendirme*, Adnan Menderes Üniversitesi Aydın İktisat Fakültesi Dergisi, 2(2), 89-113.
- Kenar, N. (2011). *Türkiye'de Genç İşsizliği*, Çankaya Üniversitesi Gündem, (39), 1-133.
- Koray, M. (2012). Sosyal Politika, İmge Kitabevi, Ankara.
- Korkmaz, A. ve Mahiroğulları, A. (2013). İşsizlikle Mücadelede Emek Piyasası Politikaları Türkiye ve AB Ülkeleri, Ekin Yayınevi, 3. Baskı, Bursa.
- Koyuncu, T.F. (2017). *Konjonktür Teorileri Perspektifinden Arz ve Talep Şoklarının İktisadi Dalgalanmalar Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği*, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 7(1), 70-77.
- Köksel, B. (2016). *Demografik Fırsat Penceresinden Türkiye'de İstihdam ve İşsizlik*, Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, 9(43), 2013-2022.
- Kumaş, H. (2001). *İşsizliğin Psiko- sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora Tezi, İzmir.
- Lordoğlu, K. ve Özkaplan, N. (2003). Çalışma İktisadı, Der Yayınları, İstanbul.
- Mankiw, G.N. (2010). Makro Ekonomi, (Çev. Ö.F. Çolak), Efil Yayınevi, 1. Basım, Ankara.
- Mehmet, Ö. ve Kılıç, C. (2009). Çalışma Ekonomisi Teorisi, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Mincer, J., (September 1991). *Education and Unemployment*, NBER Working Papers Series, No: 3838.

- Murat S. ve Şahin, L. (2011a). AB'ye Uyum Sürecinde Genç İşsizliği, İTO Yayınları, Yayın No: 2011-35, İstanbul.
- Murat, S. ve Şahin, L. (2011b). *Nedenleri ve Sonuçları Bakımından Gençler Arasında Yaygınlaşan İşsizlik, Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (44), 1-48.
- OECD, (2017). *Education At A Glance 2017*, 15.02.2018 tarihinde: <http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/EAG2017CN-Turkey-Turkish.pdf> adresinden alındı.
- 15.07.2018 tarihinde <https://stats.oecd.org/> adresinden alındı.
- O'Higgins, N. (1997). *The Challenge of Youth Unemployment*, Employment and Training Papers 7, ILO Pub, Geneva.
- O'Higgins, N. (2001). *Youth Unemployment and Employment Policy: A Global Perspective*, International Labour Office, Geneva.
- Oktay, E. (1998). Makro İktisat Teorisi ve Politikası, Gazi Kitabevi, 2. Baskı, Ankara.
- Okur, A. (2015). Türkiye'de Genç İşsizliği ve Nedenleri, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Orhan, S. ve Savuk, F. (2014). *Emek-Teknoloji-İşsizlik İlişkisi*, ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, 2(2), 9-24.
- Öcal, T. (2007). Makro İktisat, İkinci Sayfa Yayınları, 17. Baskı, İstanbul.
- Özer, U. ve Topal, H.M. (2017). *Türkiye'de Genç İşsizliğinin Toplumsal Sonuçları: Bölgesel Düzeyde Panel Veri Analizi*, 18. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi, 19-22 Ekim 2017, Kemer.
- Öztürk, N. (2005a). Ücret Kuramında Yeni Yaklaşımlar, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 7(1), 29-49.
- Öztürk, N. (2005b). *İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü*, *Sosyoekonomi*, 1 (1), 27-44.
- Öztürk, S., Torun, İ ve Özkök Y. (2011). Anadolu'da Kurulan Üniversitelerin İllerin Sosyo-Ekonomik Yapılarına Katkıları, 8(16), 145-158.
- Pekin, T. (2014). *Makro Ekonomi*, Zeus Kitabevi, 7. Baskı, İzmir.
- Sargın, S. (2007). *Türkiye'de Üniversitelerin Gelişim Süreci ve Bölgesel Dağılımı*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(5), 133-150.
- Saygılı, Ş., Cihan, C., & Yavan, Z. A. (2005). *Türkiye İçin Sürdürülebilir Büyüme Stratejileri Konferansı*, TÜSİAD-KOÇ Üniversitesi Ekonomik Araştırma Forumu, 1-180.
- Somel, C. (2014). Makro İktisada Giriş, Yordam Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul.
- Snowdon, E., Vane, H., (2012). Modern Makroekonomi Temelleri, Gelişimi ve Bugünü, (Çeviri Editörü: Barış Kablamacı), Efil Yayınevi, Ankara.
- Şirin, S. (2015). Yol Ayrımındaki Türkiye: Ya Özgürlük Ya Sefalet, Doğan Egmont Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.
- Tansel, A. (11 Mayıs 2015). Türkiye'de Demografik Fırsat Penceresi ve İşgücü Piyasası", ODTÜ Ekonomi Topluluğu, 08.03.2018 tarihinde:

<http://odtuekonomitoplulugu.blogspot.com.tr/2015/05/turkiyede-demografik-frsat-penceresi-ve.html> adresinden alındı.

- Tanrikulu, Duygu. (2011). *Gençliğin Çıkmazı*, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 1(1), 43-46.
- Tatar, M. (2006). *Türkiye İstihdam- İşsizlik ve Çözüm Önerileri: Adıyaman İli Örneği*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2015). PISA 2015 Ulusal Raporu, 10.02.2018 tarihinde: http://pisa.meb.gov.tr/wpcontent/uploads/2014/11/PISA2015_UlusalRapor.pdf adresinden alındı.
- Tekeli, S., Özgüler, V. C., Özdemir, M. Ç., & Biçerli, M. K. (2012). İstihdam ve İşsizlik., Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Topalhan, T. (2012). Ücret Teorileri ve Ücret Politikaları, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Toprak, M. A. (2012). *Mekansal Planlama Politikaları ve Kentlerin Sosyo-Ekonomik Durumu Işığında Türkiye'de Üniversiteleşme Süreci*, Ege Coğrafya Dergisi, 21(2), 1-23.
- TÜİK. (2007). İşgücü, İstihdam ve İşsizlik İstatistikleri, Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi-1, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Yayın No 3095, Ankara.
- TÜİK, (2011). *Hanehalkı İşgücü Araştırması Mikro Veri Seti*, 07.10.2017 tarihinde: http://www.tuik.gov.tr/MicroVeri/Hia_2011/turkce/metaveri/tanim/index.html adresinden alındı.
- TÜİK, *TÜİK Haber Bülteni*, 25.12.2017 tarihinde: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24638> adresinden alındı
- TÜİK, *TÜİK Haber Bülteni*, 25.12.2017 tarihinde: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24679> adresinden alındı.
- TÜİK, *TÜİK Haber Bülteni*, 08.03.2018 tarihinde: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30567> adresinden alındı.
- TÜİK, *TÜİK İşgücü İstatistikleri Haber Bülteni*, 25.12.2017 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24634> adresinden alındı.
- TÜİK, *TÜİK Haber Bülteni*, 05.02.2018 tarihinde file:///C:/Users/ASUS/Downloads/Adrese_Dayal%C4%B1_N%C3%BCfus_Kay%C4%B1t_Sist_01.02.2018.pdf adresinden alındı.
- TÜİK, *TÜİK Haber Bülteni*, 05.02.2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24648> adresinden alındı.
- TÜİK, *TÜİK Haber Bülteni*, 10.02.2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27587> adresinden alındı.
- TÜİK, *TÜİK Haber Bülteni*, 02.02.2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27687> adresinden alındı.
- TÜİK, Türk Eğitim Sistemi Veritabanı, 10.02.2018 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 adresinden alındı.
- Türkbal, A. (2005). *Makro İktisat*, Aktif Yayınevi, 3. Baskı, Ankara.

- Türkmen, F. (2002). *Eğitimin Ekonomik ve Sosyal Faydaları ve Türkiye'de Eğitim Ekonomik Büyüme İlişkisinin Araştırılması*, DPT Uzmanlık Tezleri, Yayın No: 2655, Ankara.
- TÜSİAD (2018). *2018 Yılına Girerken Türkiye ve Dünya Ekonomisi*, Ekonomik Araştırmalar Bölümü, Yayın No: TÜSİAD-T/2017-12/587, 10.02.2018 tarihinde <http://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/9903-2018-yilina-girerken-turkiye-ve-dunya-ekonomisi> adresinden alındı.
- UNDP. (2008). *Türkiye'de Gençlik*, İnsani Gelişme Raporu, 11.03.2018 tarihinde: <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/national-hdrs/2008-nhdr.html> adresinden alındı.
- Ünsal, E. M. (2011). Makro İktisat, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Yahşi, F. (2007). *Küreselleşme ve İstihdam*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Yavuz, H. B. (2017). Aktif İşgücü Piyasası Politika Uygulamalarının Etkilerinin Değerlendirilmesi: Bir Meta Analiz Çalışması, *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 497-523.
- Yayar, R. ve Demir, D. (2013). Gaziosmanpaşa Üniversitesinin Tokat İli Ekonomisine Etkisi, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5 (8), 106-122.
- Yentürk, N., Başlevent, C. (2007). *Türkiye'de Genç İşsizliği*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Gençlik Çalışmaları Birimi, 1-51.
- Yentürk, N., Başlevent, C. (2008). Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yıllar, H. (1998). *Genç İşsizliği Sorunu ve Çözümleyici Politikalar (Türkiye Örneği)*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Yılmaz, G. (2006). *Marx'ın Yedek İşgücü Ordusu Kavramına, Günümüz Kapitalizmi Tarafından Getirilen "Bilimsel" Gerekçe: Nairu*, Toplum ve Hekim Dergisi, 21 (2), 86-92.
- Yıllığı, T.-İ. (1999). 1997'den 1999'a Değişimin Dinamikleri, Türk-İş Araştırma Merkezi, Ankara.
- YÖK, Yükseköğretim Bilgi Sistemi, 05.01.2018 tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alındı.
- Zaim, S. (1986). Çalışma Ekonomisi, Filiz Kitabevi, İstanbul.